

Nationaal Hervormingsprogramma 2017

April 2017

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Macro-economisch scenario	2
3. Landspecifieke aanbevelingen	3
3.1. Begrotingsconsolidatie (Aanbeveling 1)	3
3.2. Competitiviteit en arbeidsmarkt (Aanbeveling 2)	3
3.2.1. De loonvorming werd herzien	3
3.2.2. Het activeringsbeleid werd aan de gewesten toegewezen en vereenvoudigd	4
3.2.3. Het onderwijs en beroepsopleiding werd hervormd	5
3.2.4. Extra aandacht voor personen van vreemde origine	5
3.3. Competitiviteit en marktwerking (Aanbeveling 3)	6
3.3.1. De capaciteit om te innoveren	6
3.3.2. Concurrentie in de zakelijke dienstverlening	8
3.3.3. Investerings in vervoer en energie	9
4. Europa 2020-doelstellingen	11
4.1. Werk	11
4.1.1. Langdurige werkloosheid en industriële herstructureringsaanpakken	11
4.1.2. De arbeidsmarkt moderniseren en de combinatie arbeid/gezin vergemakkelijken	12
4.1.3. De mogelijkheden van de digitale economie optimaal benutten	13
4.2. O&O en innovatie	13
4.3. Onderwijs en vorming	15
4.3.1. Hoger onderwijs	16
4.3.2. Voortijdig schoolverlaten	17
4.3.3. Onderwijsongelijkheid	18
4.4. Energie en klimaat	19
4.5. Sociale inclusie	22
4.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren	22
4.5.2. De kinderarmoede terugdringen	23
4.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt	23
4.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden	24
4.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond	25
5. Andere hervormingsmaatregelen en het gebruik van structuurfondsen.....	27
5.1. Industriebeleid	27
5.2. KMO's en ondernemingsklimaat	28
5.3. Administratieve vereenvoudiging	30
5.4. Structuurfondsen en investeringsfondsen	30
6. Betrokkenheid van stakeholders.....	31
Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest	33
Bijlage 2: Hervormingsprogramma van het Vlaams Gewest en van de Vlaamse Gemeenschap.....	55
Bijlage 3: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.....	103
Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap	139
Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap.....	147
Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment	157
Bijlage 7: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: quantitative assessment.....	166
Bijlage 8: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments.....	168
Bijlage 9: Bijdrage van sociale partners en Federale Raad Duurzame Ontwikkeling.....	175

1. Inleiding

In het recente Landverslag over België is de Europese Commissie redelijk positief over de voortgang die is gemaakt met de structurele hervormingen van de economie. Tijdens de opmaak ervan hebben de federale regering en de regeringen van de gemeenschappen en gewesten de gelegenheid gehad de concepttekst te voorzien van opmerkingen en verduidelijkingen. Dat is als een meerwaarde ervaren.

In dit Nationaal Hervormingsprogramma brengen de verschillende regeringen verslag van de structurele hervormingen sinds de Landspecifieke Aanbevelingen van 2016, en geven ze aan welke maatregelen in de nabije toekomst verwacht mogen worden. De maatregelen zijn complementair aan de begrotingsmaatregelen die in het Stabiliteitsprogramma uitgewerkt worden. Ze komen naar de mening van de regeringen tegemoet aan de vaststellingen in het Landverslag, de Landspecifieke Aanbevelingen 2016, de prioriteiten van de Jaarlijkse Groeianalyse en het traject naar het bereiken van de Europa 2020 doelstellingen.

Het meest in het oog springend is de herziening van de Loonkostenwet uit 1996. Die herziening moet ervoor zorgen dat het loonkostennadeel, dat sinds 1996 ten opzichte van de buurlanden gegroeid is, niet oploopt, iets waar de oorspronkelijke wet niet effectief genoeg in bleek. Onder de nieuwe wet is zelfs niet uitgesloten dat het historische loonkostennadeel weggewerkt wordt, en kan een ongeveer gelijklopende evolutie van lonen en productiviteit bewerkstelligd worden. Op die manier wordt de concurrentiepositie van het land versterkt, wat kan leiden tot een verdere groei van de werkgelegenheid.

In het Landverslag werd dat laatste al als robuust aangemerkt, maar wel met de kanttekening dat bepaalde groepen daar onvoldoende in delen. Mede om daaraan tegemoet te komen is in 2016 een Federaal Plan Armoedebestrijding gelanceerd. Door de gewesten worden bovendien kortingen op de bijdragen voor de sociale zekerheid van bepaalde doelgroepen gegeven en een gericht activeringsbeleid gevoerd.

Twee andere grote dossiers waaraan gewerkt wordt zijn het investeringspact en de energietransitie. In september 2016 is door de federale regering een Nationaal Pact voor Strategische Investeringsplan aangekondigd. Dat staat in het verlengde van het Europees Investeringsplan en moet een stimulans worden voor publieke en private investeringen in strategische sectoren. De energietransitie staat in het kader van de nakende uitstap uit de kernenergie, maar dient ook de doelstellingen voor energie en klimaat. In beide dossiers zal er een sterke wisselwerking tussen de federale en gewestelijke niveaus zijn.

Op een aantal domeinen werd door middel van meerdere maatregelen vooruitgang geboekt. Dat gold onder andere voor de fiscale verschuiving, de bevordering en financiering van innovatie, de interne markt voor gereguleerde beroepen, de modernisering van de industrie (Industrie 4.0), en de bevordering van het ondernemerschap. Ten slotte lopen er initiatieven voor de hervorming van het onderwijs en de concurrentie in de detailhandel.

In het proces van structurele hervormingen is er een nauwe betrokkenheid van de gemeenschappen en gewesten – zowel de regeringen als de parlementen – en de sociale partners. De hervormingsplannen van de gemeenschappen en gewesten zijn integraal in dit verslag opgenomen als Bijlagen 1 t/m 5. Zij geven een uitvoerige toelichting bij hun maatregelen ter uitvoering van de Landspecifieke Aanbevelingen. In deze programma's worden ook de voortgang inzake de regionale Europa 2020-doelstellingen in beeld gebracht en de maatregelen die deze ondersteunen. Het advies van de sociale partners is ook in bijlage opgenomen.

2. Macro-economisch scenario

De projectie is opgesteld bij ongewijzigd beleid en bij ongewijzigde wetgeving. De cijfers werden op 20 maart goedgekeurd door de raad van bestuur van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR). De maatregelen van de begrotingscontrole voor 2017 konden dan ook niet in rekening worden gebracht. De vooruitzichten voor 2017 stemmen grotendeels overeen met die van de Economische Begroting 2017, die het FPB op 9 februari publiceerde. Niettemin werden die vooruitzichten geactualiseerd om rekening te houden met meer recente ontwikkelingen en met bijkomende informatie uit de nationale rekeningen voor het jaar 2016.

Tabel 1: Economische middellangetermijnvooruitzichten: voornaamste resultaten
Evoluties in %, tenzij anders vermeld

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
bbp in volume	1.2	1.4	1.5	1.5	1.6	1.4	1.3
Consumptieprijsindex	1.5	2.2	1.6	1.7	1.6	1.7	1.7
Binnenlandse werkgelegenheid (evolutie in '000)	58.8	50.9	41.1	35.2	49.1	42.9	37.7
Binnenlandse werkgelegenheid (evolutie in %)	1.3	1.1	0.9	0.7	1.0	0.9	0.8
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)	67.8	68.3	68.8	69.3	70.0	70.6	71.3
Werkloosheidsgraad (FPB-definitie)	11.2	10.6	10.3	10.1	9.6	8.9	8.3
Werkloosheidsgraad (Eurostat-definitie)	8.0	7.6	7.5	7.4	7.1	6.6	6.1
Vorderingensaldo van de overheid (% van het bbp)	-2.6	-1.9	-1.9	-2.1	-2.2	-2.1	-2.1
Bruto overheidsschuld (% van het bbp)	106.6	106.2	105.5	105.2	105.0	104.7	104.2
Balans lopende rekening (Nationale Rekeningen - % van het bbp)	0.7	0.7	0.7	0.6	0.4	0.3	0.3

De Belgische economie zou dit jaar een groeitempo tussen 0,3% en 0,4% per kwartaal handhaven dankzij de dynamiek van de binnenlandse vraag, terwijl de netto-uitvoer een nulbijdrage levert. Op jaarbasis trekt de economische groei daardoor licht aan tot 1,4% in 2017. Tijdens de periode 2018-2022 zou de Belgische economie een groei van gemiddeld 1,5% laten optekenen, wat in lijn is met de evolutie van de Europese bbp-groei. De Belgische output gap zou geleidelijk verkleinen en in 2021-2022 ongeveer nul bedragen¹.

Over de periode 2017-2022 zouden in totaal 257 000 banen gecreëerd worden. Het aantal gesalarieerden in de privésector zou stijgen met 217 000 en het aantal zelfstandigen met 47 000, terwijl de werkgelegenheid in de publieke sector met 7 000 eenheden wordt teruggeschoefd. Maatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten voor loontrekkenden ondersteunen de werkgelegenheidsgroei vooral tijdens de jaren 2016, 2017 en 2020. De werkgelegenheidsgraad (20-64 jaar) zou geleidelijk toenemen tot 70% in 2020 – wat onder de doelstelling uit de Europa 2020-strategie (71,3 % in 2020) blijft. Het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) zou over de periode 2017-2022 in totaal met 146 000 personen afnemen.

De Belgische inflatie versnelde in 2016 tot gemiddeld 2%, mede door een forse toename van de elektriciteitsprijs die het gevolg was van verschillende maatregelen. Die maatregelen hebben slechts een tijdelijke impact op de inflatie, die niettemin verder zou versnellen tot 2,2% in 2017 als gevolg van een fors hogere olieprijs. In 2018 doet de stabilisering van de olieprijs de inflatie tijdelijk afkoelen tot 1,6%, maar nieuwe olieprijsstijgingen vanaf 2019 doen deze geleidelijk oplopen tot 1,7.

¹ De berekening van die output gap wordt rechtstreeks afgeleid van een raming van de potentiële groei. Die is gebaseerd op de referentiemethode van de Europese Unie, maar wordt toegepast op de statistische concepten en het projectiekader van de nationale macro-economische modellen van het FPB.

3. Landspecifieke aanbevelingen

3.1. Begrotingsconsolidatie (Aanbeveling 1)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2016 en 2017 de volgende actie onderneemt: Een jaarlijkse budgettaire aanpassing realiseren van ten minste 0,6 % van het bbp in de richting van de begrotingsdoelstelling op middellange termijn in 2016 en 2017. Meevallers gebruiken om de vermindering van de schuldquote van de overheid te versnellen. Overeenstemming bereiken over een afdwingbare verdeling van begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus. Het belastingstelsel vereenvoudigen en versturende belastinguitgaven afschaffen.

Het begrotingsbeleid van de Belgische autoriteiten staat in détail in het Stabiliteitsprogramma 2017-2020.

Daarnaast werden op regionaal vlak maatregelen genomen om de motorvoertuigenbelasting milieuvriendelijker te maken. Het *Vlaams Gewest* heeft meer bepaald het systeem van de ecoboni en -mali uitgebreid voor lichte bedrijfsvoertuigen die niet worden geleased. De mogelijkheid om de kilometerheffing uit te breiden naar die voertuigen werd ook bestudeerd. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* overweegt in 2017 een vergroening van de verkeersbelasting door te voeren, met een hogere belasting op dieselveertuigen. Het *Waals Gewest* is ook van plan zijn motorvoertuigenbelasting te wijzigen om rekening te houden met de milieucriteria.

De tweede fase van de *Brusselse* belastinghervorming is ook in werking getreden in 2017, met dus een verdere verschuiving van de belasting op arbeid naar onroerend vermogen.

3.2. Competitiviteit en arbeidsmarkt (Aanbeveling 2)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2016 en 2017 de volgende actie onderneemt: De voorgenomen herziening doorvoeren van de "wet van 1996" met betrekking tot het concurrentievermogen en de werkgelegenheid in overleg met de sociale partners. Ervoor zorgen dat lonen gelijke tred kunnen houden met de productiviteit. Zorgen voor een doeltreffend activeringsbeleid voor de arbeidsmarkt. Verder werk maken van hervormingen op het gebied van onderwijs en beroepsopleiding en voorzien in opleidingsondersteuning, met name voor personen met een migratieachtergrond.

3.2.1. De loonvorming werd herzien

De Belgische loonvorming wordt sinds 1996 omkaderd via de Loonnormwet, die tweejaarlijks de totale maximale marge voor de loononderhandelingen op sectoraal, bedrijfs- en individueel niveau vastlegt. De wet heeft als doel om de externe competitiviteit van de Belgische economie te vrijwaren, maar kon niet verhinderen dat de loonhandicap met de buurlanden soms gedurende lange tijd opliep. De *federale regering* besliste daarom tot een tijdelijke opschorting van de automatische loonindexering (indexsprong) in 2015-2016.

Vervolgens werd de wet zelf grondig herzien.² Daarbij werden de essentiële kenmerken van het systeem van loononderhandelingen behouden, zoals de automatische indexering en het principe dat lagere onderhandelingsniveaus enkel ten gunste van de werknemer kunnen afwijken van wat op een hoger niveau werd besloten. Om het evenwicht tussen de vrijwaring van de competitiviteit en het versterken van de koopkracht te herstellen, werd de berekening van de loonmarge evenwel aangepast.

² Zij bijlage 7 voor een gedeeltelijke inschatting van de impact van de wijziging

Daarbij wordt, wat het correctiemechanisme betreft, de loonhandicap, het verschil in uurloonkosten met de belangrijkste handelspartners, niet enkel meer op basis van de laatste twee jaren beschouwd, maar wordt telkens opnieuw vertrokken van de totale loonevolutie sinds 1996. Op die manier wordt een automatische correctie gerealiseerd. Daarnaast wordt een veiligheidsmarge van minstens 0,5% ingebouwd, vooral om voorspellingsfouten op te vangen. Bovendien wordt vermeden dat maatregelen om de loonkosten te verminderen zich volledig zouden vertalen in een grotere marge, en dus potentieel in hogere loonstijgingen: de maatregelen die genomen werden in het kader van de recente belastinghervorming (tax shift) worden zo uit de marge gehouden, evenals de loonsubsidies. Ook toekomstige verminderingen van de sociale zekerheidsbijdragen worden slechts voor maximaal de helft aan de marge toegevoegd. Op die manier wordt niet enkel de loonhandicap sinds 1996 onder controle gehouden, maar wordt ook het voordien opgebouwde loonkostenverschil geleidelijk afgebouwd.

De nieuwe wet werd, nog voor de goedkeuring, door de sociale partners gebruikt bij het vastleggen van de loonmarge voor 2017-2018. De norm werd door hen vastgelegd op 1,1%. Deze norm is formeel in een cao verankerd – de nieuwe wet versterkte immers ook de wettelijke basis voor de norm en versterkte de sancties bij de niet-naleving ervan.

Hoewel de evolutie van de productiviteit op zich niet in rekening wordt gebracht bij de berekening van de loonmarge (wat technisch ook niet eenvoudig zou zijn), zou de nieuwe wet ertoe moeten leiden dat de lonen en de productiviteit op langere termijn een vergelijkbare evolutie volgen.

3.2.2. Het activeringsbeleid werd aan de gewesten toegewezen en vereenvoudigd

In het kader van de zesde staatshervorming werd het beleid om bepaalde doelgroepen beter te integreren op de arbeidsmarkt volledig ondergebracht bij de gewesten en de Duitstalige Gemeenschap. Op die manier werd het mogelijk gemaakt om een belangrijke vereenvoudiging tussen elkaar geheel of gedeeltelijk overlappende maatregelen door te voeren, die ook moeten leiden tot een verhoogde efficiëntie.

De *gewesten* kozen ervoor om de verminderingen van sociale zekerheidsbijdragen voor de werkgevers te richten op de laaggeschoolde jongeren³, de ouderen⁴, de langdurig werklozen⁵ en de personen met een arbeidshandicap⁶. Deze werkgelegenheidssubsidies sluiten ook beter aan bij maatregelen die toelaten om een tijdelijke werkervaring op te doen, die toegankelijk zijn voor de moeilijkst inzetbare groepen. Deze worden sterker gericht op de doorstroming naar het normale economische circuit en vervangen een aantal bestaande stelsels waarvan sommige eerder gericht waren op directe jobcreatie. Voor wat de jongeren betreft, kaderen ze in de Jongerengarantie, wat met name geldt voor de sluitende aanpak door de VDAB in Vlaanderen, en de nieuwe integratiecontracten in Brussel en Wallonië: een eerste werkervaring voor langdurig werkloze jongeren.

De nieuwe maatregelen treden in 2017 in werking. De gewesten zullen ze continu evalueren, onder meer om ongewenste effecten op elkaars beleid te vermijden en om tegen te gaan dat te veel banen worden gesubsidieerd die ook zonder de steun zouden zijn gecreëerd (deadweight-effecten).

³ Vlaanderen, Wallonië en Brussel – de Duitstalige Gemeenschap beschouwt alle jongeren als een doelgroep

⁴ Vlaanderen, Wallonië, Brussel en de Duitstalige Gemeenschap

⁵ Wallonië, Brussel en de Duitstalige Gemeenschap

⁶ Vlaanderen en Brussel – de Duitstalige Gemeenschap beschouwt in het algemeen de moeilijke plaatsbare werklozen als een specifieke doelgroep

3.2.3. Het onderwijs en beroepsopleiding werd hervormd

Hoewel de Belgische onderwijssystemen in internationaal perspectief relatief goede resultaten laten optekenen, is de ongelijkheid tussen scholen en socio-economische groepen te hoog. Bovendien sluiten de verworven vaardigheden niet steeds aan bij de vereisten van de arbeidsmarkt, een mismatch die zich met name uit in de te lage werkgelegenheidsgraad van laaggeschoolden. Een hervorming van het onderwijs- en opleidingsbeleid is daarom een prioriteit voor de Belgische overheden, waarbij nauw samengewerkt wordt met de sociale partners.⁷

De gemeenschappen zetten de hervorming van het onderwijs, die enkele jaren geleden werd ingezet, verder. De *Vlaamse regering* koos er daarbij voor om het studietoelaanbod te rationaliseren en om de differentiatie in de eerste jaren van het secundair onderwijs te versterken. Daarnaast wordt de discussie over de leerdoelen in het onderwijs (eindtermen) verdergezet en worden het volwassenenonderwijs en het hoger beroepsonderwijs hervormd (zie §4.3.1). Na een uitgebreide raadpleging van de betrokkenen uit het onderwijs, werd een ambitieuze hervorming van het onderwijs aangenomen door de regering van de *Franse Gemeenschap*.⁸ Zij beoogt het verbeteren van de competenties van de leerlingen, het beter ondersteunen van hun traject (met name door remediëring), het verbeteren van het bestuur (met name door het sturen van de schoolinstellingen) en het begeleiden van de betrokkenen uit het onderwijs. Een werk over de hervorming van de basisopleiding is eveneens aan de gang overeenkomstig deze hervorming (zie § 4.3.1). Beide Gemeenschappen werken ook aan een hervorming van de lerarenloopbaan.

In het kader van de onderwijshervormingen wordt ook het duaal leren verder uitgebouwd, met name via het versterken van de achterliggende structuren (zoals het *Vlaams partnerschap Duaal Leren*), het verhogen van het aantal beschikbare stageplaatsen (in *Wallonië* via premies voor de ondernemingen en de betrokken jongeren) en via het verminderen van de verschillende statuten. De *Franse Gemeenschap* zet daarbij sterk in op een veralgemening van het duaal leren in het hoger onderwijs.

Op het vlak van levenslang leren doet België het niet goed genoeg. Nochtans zijn vorming en opleiding van belang voor zowel de inzetbaarheid van de individuele werknemer, de competitiviteit van de ondernemingen als voor de werking van de arbeidsmarkt. De overblijvende federale maatregelen hieromtrent werden in de zesde staatshervorming overgedragen aan de *gewesten en gemeenschappen*, wat ook op dit domein leidde tot een vereenvoudiging van de bestaande stelsels met in elk gewest een geïntegreerd kader met één uniform systeem van financiering van opleidingen (opleidingscheques) en één regeling voor opleidingsverlof (naast het federaal gebleven tijdskrediet voor opleidingen⁹). Tenslotte werd op *federaal niveau* in de Werkbaar en Wendbaar Werk-wet (zie §4.1.2) de doelstelling vastgelegd om op interprofessioneel niveau te komen tot gemiddeld vijf opleidingsdagen per jaar per voltijdse eenheid (VTE), waarbij voor de sectoren vertrokken wordt van de inspanning in het verleden en een groepspad wordt uitgewerkt om hiertoe te komen.

3.2.4. Extra aandacht voor personen van vreemde origine

Zoals de Europese Commissie in het Landverslag vaststelt is de Belgische arbeidsmarkt sterk gesegmenteerd, met een zeer hoge werkgelegenheid voor hooggeschoolden naast een groot aantal huishoudens waarin niemand werkt en een moeilijke arbeidsmarkttoegang voor jongeren, ouderen en vooral laaggeschoolden. Ook personen van vreemde origine hebben het daardoor erg moeilijk om een (duurzame) baan te vinden. Om daaraan te verhelpen worden in de eerste plaats maatregelen genomen

⁷ Met name in het kader van het Pacte pour l'Emploi et la formation in Wallonië en de Strategie 2025 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

⁸ Het Pact voor Excellentieonderwijs werd aangenomen op 22 maart 2017 door de regering van de Franse Gemeenschap.

⁹ Dat in Vlaanderen met een premie verder wordt aangemoedigd.

om de werking van de arbeidsmarkt in het algemeen te verbeteren, om het levenslang leren aan te moedigen en om meer gelijke onderwijskansen te realiseren (zie hierboven).¹⁰

Daarnaast worden specifieke maatregelen ingezet. In *Vlaanderen* worden bedrijven aangemoedigd om werk te maken van diversiteit via het HR-beleid. Er worden acht ESF-gefinancierde projecten gelanceerd om vooroordelen en discriminatie te bestrijden. Nieuwkomers volgen een verplicht integratietraject, en in het onderwijs krijgen scholen met veel anderstalige leerlingen of veel leerlingen uit een minder sterke socio-economische omgeving extra middelen. In *Wallonië* is de openbare dienst voor arbeidsvoorziening (Service public de l'Emploi, SPE) bovendien belast met het organiseren van een aanbesteding voor dienstverlening voor nieuwkomers bij zijn partners van de socioprofessionele integratie. In december 2016 heeft de *Brusselse regering* een Plan gevalideerd ter Bestrijding van Discriminatie bij de Aanwerving teneinde de gevolgen van de bestaande positieve maatregelen voort te zetten en uit te breiden (bevordering van de diversiteit inzake HRM, loket, ...) door middel van tien aanvullende maatregelen. De belangrijkste maatregel van dit Plan betreft het aannemen van een controle- en sanctie-instrument ten opzichte van de Brusselse werkgevers. Het voorontwerp van ordonnantie dat werd aangenomen bij de eerste lezing beoogt het toekennen van nieuwe controle-instrumenten aan de gewestelijke inspectie jegens werkgevers die worden verdacht van illegale praktijken inzake niet-naleving van de wetgeving inzake discriminatie (zoals de situatietest).

Ook de arbeidsmarktdiensten¹¹ besteden extra aandacht aan de positie van personen met een migratieachtergrond, met name in het kader van de recente instroom van vluchtelingen, via een anderstalig onthaal of een geïndividualiseerde begeleiding. Ook worden immigranten aangezet werk te maken van de officiële erkenning van hun elders behaalde diploma's en andere verworven competenties, eventueel via vereenvoudigde procedures.

De strijd tegen arbeidsmarktdiscriminatie blijft eveneens een prioriteit. Daarbij wordt zowel preventief te werk gegaan, via het aanmoedigen van diversiteitsplannen in de ondernemingen en via bewustmakingscampagnes, als curatief. Zo werd door enkele sectoren via zelfregulering een stelsel van 'mystery calls' uitgewerkt en voeren de inspectiediensten gerichte en pro-actieve controles uit.

Tenslotte wordt de opvolging van de positie van personen van vreemde origine op de arbeidsmarkt verzekerd¹² en werd in 2016 een begin gemaakt met een interfederaal overleg over de problematiek.

3.3. Competitiviteit en marktwerking (Aanbeveling 3)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2015 en 2016 de volgende actie onderneemt: verbeteren van de capaciteit om te innoveren, met name door het bevorderen van investeringen in op kennis gebaseerd kapitaal. Vergroten van de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening en de detailhandelssector door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen. Verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit.

3.3.1. De capaciteit om te innoveren

Een belangrijke stimulans voor innovatie is het mee financieren van onderzoeks- en innovatieprojecten. De *Vlaamse overheid* investeert in op kennis gebaseerd kapitaal. Ze ondersteunt fundamenteel en strategisch basisonderzoek middels toelagen aan specifieke programma's, initiatieven, infrastructuur en instellingen. In 2017 zijn er een toename van het O&O&I-budget van 195 miljoen euro, en één van

¹⁰ Zo worden 75% van de opleidingen verstrekt door Bruxelles Formation ingevuld door personen van niet-Belgische origine.

¹¹ Forem, Actiris, VDAB en ADG

¹² Ondermeer op basis van het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming waaraan de herkomstvariabelen werden toegevoegd.

60 miljoen voor onderzoeksinfrastructuur. Ook binnen de voor Vlaanderen beschikbare EFRO-middelen wordt een groter bedrag voor O&O&I voorzien in 2014-2020 dan in de vorige meerjarenperiode. In *Wallonië* werd in 2016 de hervorming van het decreet met betrekking tot de RDI-steunmaatregelen van kracht. Die hervorming heeft tot doel de uitmuntendheid te versterken, de steunmaatregelen te vereenvoudigen en efficiënter te maken in overeenstemming met het regionale industriële beleid (zie §5.1). Er zijn RDI-maatregelen genomen die werden meegefinancierd door het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (FEDER). Het omvat onder andere de financiering van technologisch materiaal, de ondersteuning voor onderzoeksprojecten die worden uitgevoerd door ondernemingen en onderwijs- en onderzoeksinstituten, de ondersteuning voor demonstratie- en -proefprojecten, en de cheques die worden gebruikt om de bescherming van het intellectuele eigendom te financieren. Bij dat alles is er bijzondere aandacht voor de kmo's. Door de *Brusselse gewestregering* is in juli 2016 het Gewestelijk Innovatieplan (GIP) 2016-2020 bekrachtigd. Als prioriteit van de Strategie 2025 omvat het GIP de slimme specialisatiestrategie van het gewest, die wordt onderverdeeld in drie strategische activiteitsdomeinen: gezondheid, groene economie en digitale economie. De bijgaande besluiten over financiële steun aan O&O&I liggen ter goedkeuring bij het gewestelijk parlement. Met de ordonnanties zal het kader van het RDI-beleid van het gewest worden uitgebreid, zowel voor het soort steunmaatregelen als voor de belanghebbenden die daarop een beroep kunnen doen. Een stimulans van de *federale overheid*, hoewel veeleer bedoeld als fiscale maatregel, is het nieuwe stelsel van fiscale aftrek van innovatie-inkomsten. In lijn met het OESO-actieplan ter bestrijding van grondslaguitholling en winstverschuiving, werd de aftrek voor octrooi-inkomsten afgeschaft in juli 2016 en vervangen door de aftrek voor innovatie-inkomsten. Die aftrek is conform de Nexus-benadering van de OESO. Ondernemingen moeten voortaan bewijzen dat de kosten daadwerkelijk verbonden zijn aan hun eigen onderzoek en ontwikkeling.

Behalve met het beschikbaar stellen van financiële middelen worden innovatie en de investeringen in op kennis gebaseerd kapitaal gestimuleerd met onder andere strategische plannen en administratieve vereenvoudiging, en zijn er samenwerkings- en clustergerichte initiatieven. In het *Waal Gewest* zijn er sinds 2016 onder andere een tweede editie van het Plan Creative Wallonia en de Digital Wallonia Action Plan. Het eerste wil de creativiteit van het gewestelijke bedrijfsleven, de overheid en het onderwijs bevorderen. Dat nieuw plan zal meer inzetten op de kmo's, de verspreiding naar de industriële en de overheidssector, de ontwikkeling van competenties en de aanpassing van de onderwijsstelsels. De eerste maatregelen hebben onder meer betrekking op living labs, co-working, een week van de creativiteit, cheques voor creatieve economie, creatieve school labs, maatregelen voor prototyping, de ondersteuning en stimulering van start-ups en creatieve hubs. In het kader van de toepassing van het Waalse digitale plan, werden samen met de Waalse digitale spelers een aantal maatregelen ingevoerd, met name op het vlak van de ondersteuning van RDI en kmo's, de financiering van digitale start-ups, onderwijs, infrastructuren voor mobiel internet met zeer hoge snelheid, e-administratie, open data, enz. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, streeft het in januari 2017 goedgekeurde plan NextTech.brussels voor de ondersteuning van de digitale sector dezelfde doelstellingen na. Bovendien is het Instituut voor Onderzoek en Innovatie (Innoviris) de spil in enkele nieuwe initiatieven. Het staat nu in voor het beheer van het platform van openbare incubatoren, dat een aanbod aan juridische en technologische diensten ontwikkelt. Het instituut heeft ook de nieuwe actie Team Up gelanceerd om de samenwerking tussen de academische wereld en de industrie aan te moedigen. De eerste editie van de actie zal in het teken staan van artificiële intelligentie. In het kader van de actie Co-create werd voor de editie van 2017 voor het thema stedelijke veerkracht gekozen. De *Vlaamse regering* wil met een nieuw en doelgericht clusterbeleid de strategische samenwerking tussen bedrijven, sectoren en onderzoekers stimuleren, met het doel de omzetting van innovatie in producten, investeringen en jobs te versnellen. In mei 2016 zijn 14 innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN) goedgekeurd die een ondersteuning van drie jaar zullen genieten. In het najaar zijn voorstellen voor langjarige speerpuntclusters goedgekeurd in de domeinen van duurzame chemie, logistiek, materialen en energie. Daarnaast is Vlaanderen ook actief in het verspreiden van kennis over intellectuele eigendomsrechten, het begeleiden van academici die een

eigen zaak willen opstarten, het aanleren van digitale vaardigheden, het aanbieden van opleidingen op de werkvloer, het met elkaar in verbinding brengen van vraag en aanbod naar innovatie, het beter valoriseren van onderzoeksresultaten, het vergroten van het aantal innovatieve bedrijven en het promoten van STEM-richtingen.¹³ Ook toepassingen van het 'internet of things' komen verder aan bod.

Meer bijzonderheden over maatregelen die genomen zijn om de innovatie te bevorderen worden staan in §4.2.

3.3.2. Concurrentie in de zakelijke dienstverlening

Door zowel de federale als de gewestregeringen wordt gewerkt aan de omzetting van Richtlijn 2013/55 over de kwalificaties van gereguleerde beroepen. Om de coherentie binnen België te verzekeren, zal een samenwerkingsakkoord worden opgesteld. Op *federaal niveau* zijn in 2016 de 'horizontale' bepalingen omgezet. Dat zorgt ervoor dat personen en ondernemingen uit andere lidstaten makkelijker en sneller hun beroep in België kunnen uitoefenen. Tegelijkertijd is Be-Assist opgericht, dat de burgers bijstaat in de door de richtlijn toebedeelde rechten. Het *Vlaams parlement* keurde op 15 februari 2017 de horizontale omzetting van de richtlijn bij decreet goed. Voor de 'verticale' omzetting, die betrekking heeft op specifieke beroepen, keurde de ministerraad op 24 februari 2017 een voorontwerp van wet goed. In *Wallonië* werd een oriëntatienota aan de regering voorgelegd, waarin de bestaande wetgeving wordt uitgelicht. De eerste lezingen van het decreet tot omzetting van de richtlijn en het decreet tot omzetting van de federale wetgeving werden goedgekeurd. De *Vlaamse regering* heeft op 17 maart 2017 de principiële beslissing genomen om de vestigingswet af te schaffen voor een select aantal beroepen.¹⁴ De besluiten hiervoor zijn in opmaak en zullen nog in de eerste helft van 2017 ter goedkeuring aan de Vlaamse Regering worden voorgelegd. Daarnaast werden er gesprekken aangevat met de bouwsector waarbij de vestigingsvoorwaarden voor een aantal typische bouwtechnische beroepen worden doorgelicht met het oog op hervorming. Tenslotte lopen er gesprekken met het middenveld, evenals een studie, over de mogelijke hervorming van het attest basiskennis bedrijfsbeheer.

Ter bevordering van de concurrentie in de detailhandel zijn op meerdere terreinen initiatieven genomen. In de gewesten heeft de – sinds de zesde staatshervorming geregionaliseerde – bevoegdheid over de inplanting van handelsvestigingen zijn beslag gekregen. In *Wallonië* werden er aan bepaalde bepalingen verbeteringen aangebracht, met name op het vlak van administratieve vereenvoudiging. Bovendien werd in maart 2017 een voorontwerp van decreet met betrekking tot de huurperiode op korte termijn goedgekeurd. Daarmee wordt de zogenaamde 'kortstondige' handel gereguleerd en kan er dankzij een soepele en doeltreffende juridische formule een nieuwe dynamiek worden gegeven aan winkelcentra. Bovendien werd een plan goedgekeurd om de ontwikkeling van de handel te ondersteunen. De *Vlaamse Regering* heeft in juli 2016 het decreet over de kleinhandelsvestigingen goedgekeurd voor uitvoering. Bij het opstellen daarvan is rekening gehouden met transparantie, voorspelbaarheid en monitoring. Omwille van administratieve vereenvoudiging wordt de Handelsvestigingsvergunning geïntegreerd in de Omgevingsvergunning.¹⁵ Op *federaal niveau* wordt overleg gepleegd over de afschaffing van de sperperiode voorafgaand aan de koopjesperiode. Door die sperperiode af te schaffen, zal het mogelijk worden prijsverminderingen net voor de koopjesperiode aan te kondigen. De bevoegde federale minister heeft over die kwestie advies gevraagd aan de Raad voor het Verbruik en aan de Hoge Raad voor de Zelfstandigen en de KMO (HRZKMO). Terzelfdertijd heeft de minister gevraagd of het mogelijk is de data van de koopjesperiode te wijzigen.

¹³ Science, technology, engineering and mathematics.

¹⁴ Slager-groothandelaar, droogkuiser-verver, restaurateur of traiteur-banketaannemer, brood- en banketbakker, kapper, schoonheidsspecialist, masseur, voetverzorging, opticien, dentaaltechnicus, begrafenisondernemer, beenhouwer-spekslager en inzake de uitoefening van zelfstandige activiteiten m.b.t. fietsen en motorvoertuigen

¹⁵ In de Omgevingsvergunning gingen eerder al de Stedenbouwkundige, de Milieu- en de Verkavelingsvergunning samen.

De zgn. 'territoriale beperkingen aan het aanbod' zijn beperkingen die een leverancier oplegt aan zijn distributeurs om te verhinderen dat ze zich vrij kunnen bevoorraden, met name in de landen van hun keuze. Dergelijke beperkingen kunnen leiden tot een marktverstoring voor handelaars en consumenten. Dit probleem wordt door de *Benelux* aangepakt in het kader van het Actieplan voor Banen en Groei. De resultaten van een online-enquête zullen door de Benelux-deskundigengroep in 2017 worden geanalyseerd en op basis van die analyse zal worden nagegaan of nieuwe maatregelen moeten worden genomen. In hetzelfde kader werd een inventaris van de barrières opgemaakt en op 20 februari 2017 aan de ministers van Economie van de Benelux voorgesteld. Er zal een werkgroep worden opgericht om de ongerechtvaardigde obstakels aan te duiden en uit de weg te ruimen om zo van de detailhandelsmarkt in de Benelux een beter geïntegreerde en competitievere markt te maken.

3.3.3. Investerings in vervoer en energie

Het beheer en de uitbouw van het verkeerswegennet, het waterwegennet en het lokaal en regionaal openbaar vervoer vallen onder de bevoegdheid van de gewesten. Het *Vlaams Gewest* wil tot het einde van de legislatuur nog 5,8 miljard euro investeren in infrastructuur. Het *Waals Gewest* begon in 2016 met de uitvoering van zijn Plan infrastructure, dat inzet op de rehabilitatie van het wegen- en waterwegennet. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* zet de komende jaren vooral in op het openbaar vervoer en de fietsroutes. Concreet wordt voor het *Vlaamse* wegennet gewerkt aan de voorbereiding van de capaciteitsuitbreiding van de ringwegen van Antwerpen en Brussel, maar ook elders worden knelpunten en ontbrekende schakels aangepakt. In *Wallonië* is in 2016 op 14 plaatsen aan de wegen gewerkt, en op nog eens 49 plaatsen beginnen de werkzaamheden in 2017. *Brussel* werkt aan de renovatie van de vele verkeerstunnels. In de *drie gewesten samen* werd in april 2016 een kilometerheffing voor het vrachtvervoer ingevoerd. Dat heeft in eerste instantie een bedrag van 100 miljoen euro opgeleverd, wat wordt gebruikt voor nieuwe investeringen. Het waterwegennet speelt een belangrijke rol in de modale verschuiving van het vrachtvervoer en het verminderen van de congestie. In 2017 beginnen er in *twee gewesten* werkzaamheden aan de Seine-Scheldeverbinding. Daarnaast wordt in het hele land gewerkt aan de oude kanalen en meerdere zee- en inlandse sluizen, of zitten er projecten in de pijplijn. Het openbaar vervoer speelt een belangrijke rol in de modale verschuiving van het personenvervoer. In *Brussel* loopt de modernisering en uitbreiding van de metro- en tramnetten, en komen er de komende jaren 8 000 P+R-plaatsen bij. Aansluitend wordt ten noorden van de stad door *Vlaanderen* de aanleg van een regionaal sneltramnet voorbereid (Brabantnet). Eurostat heeft *Wallonië* groen licht gegeven voor de financiering van het publiek-privaat partnerschap om een tramlijn in Luik aan te leggen. De regering zal in het voorjaar van 2017 het bestek goedkeuren. Verder wordt met kleinschalige projecten het openbaar vervoer verbeterd.

In tegenstelling tot het lokale en regionale openbaar vervoer is het spoorwegennet een *federale* bevoegdheid. Er wordt momenteel onderhandeld over een nieuw meerjarig investeringsplan. Dat plan is erop gericht voor de komende vijf jaar investeringen te doen. Parallel daarmee heeft de regering zich ertoe verbonden een bijkomend bedrag van 1 miljard euro te investeren. Er zal voorrang worden gegeven aan de finalisering van het Gewestelijk ExpresNet (GEN) rond Brussel. De NMBS is gestart met de ontwikkeling van een nieuw voorstedelijk treinaanbod rond vier steden. In het kader van de CEF Blending Call wordt momenteel de mogelijkheid bestudeerd om schuldinstrumenten met Europese subsidies te combineren om spoorinfrastructuurprojecten te financieren.

De investeringen in de opwekkingscapaciteit van energie staan volledig in het kader van de energietransitie. Daarbij is het vizier gericht op de periode 2022-2025, wanneer de kerncentrales uit dienst genomen worden. De *federale* minister van energie presenteerde in december 2016 een strategische nota over de maatregelen die genomen moeten worden om tegen die tijd de bevoorradingszekerheid te vrijwaren. Er zijn actiepunten op het gebied van de marktwerking, de interconnectie, het vraagbeheer, de opslag, de strategische reserve en een nieuw capaciteitsvergoedingsmechanisme. In het Energieplan 2020 van juli 2016 erkent de *Vlaamse regering*

dat hernieuwbare energie één van de centrale componenten van de transitie is. Omwille van de onzekerheden rond biomassa, is er ook een hogere ambitie voor zonne-energie, windenergie en groene warmte. Op 3 februari 2017 keurde de Vlaamse regering een conceptnota goed, die de grootschalige uitrol van digitale elektriciteitsmeters initieert, nodig om de energietransitie mogelijk te maken. In *Wallonië* zijn er verschillende investeringsprojecten op het gebied van hernieuwbare energie gelanceerd: bouw van een biomassacentrale, windparken langs de snelwegen, hernieuwbare warmteproductie in de overheidssector, enz.

In september 2016 kondigde de *federale regering* het National Pact voor Strategische Investeringsaan. In het verlengde van het Europese Investeringsplan wil het een stimulans geven aan publieke en private investeringen in een aantal strategische sectoren, meer dan alleen die van vervoer en energie. De periode tot januari 2017 zal worden gebruikt om overleg te plegen tussen de federale en de gefedereerde entiteiten en de Europese instellingen, een strategische nota op te stellen en een stuurcomité en strategische raad in het leven te roepen. In de nota zullen de behoeften aan en de belemmeringen voor investeringen worden geanalyseerd en zullen aanbevelingen worden aangereikt om die belemmeringen te overkomen. Naast de investeringen die *Vlaanderen* doet inzake vervoer en energie, blijft het gewest ook inzetten op investeringen in schoolinfrastructuur, zoals duidelijk blijkt uit de oproep van maart 2017 voor een nieuw DBFM-programma schoolinfrastructuur (300 miljoen euro). In *Wallonië* werd een nieuw meerjarig investeringsplan goedgekeurd, dat verschillende prioritaire domeinen bestrijkt: huisvesting, ziekenhuis- en medisch-sociale sector, kinderopvang, luchthavens, energie-efficiëntie van openbare gebouwen, bedrijventerreinen, havens, vorming, enz. In *Brussel* zijn ook uitgebreide meerjarige investeringsprogramma's opgesteld om de territoriale ontwikkeling, stedelijke vernieuwing en huisvesting te stimuleren.

4. Europa 2020-doelstellingen

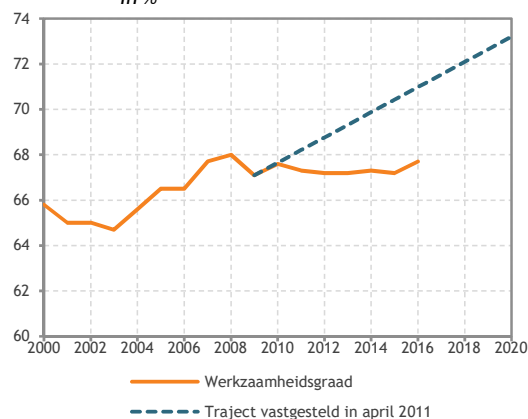
4.1. Werk

Tabel 2: De doelstellingen voor werk
In % (tenzij anders vermeld)

	BE2010	BE2015	BE2016	BE2020	Vereiste jobcreatie 2016-2020*
Werkzaamheidsgraad 20-64	67,6	67,2	67,7	73,2	339 138
Werkzaamheidsgraad vrouwen	61,6	63,0	63,0	69,1	217 062
NEET (percentage jongeren dat niet werkt, noch onderwijs of opleiding volgt)	10,9	12,2	n.b.	8,2	
Werkzaamheidsgraad 55-64	37,3	44,0	45,4	50,0	101 901
Verskil in werkzaamheidsgraad tussen niet-EU-burgers en Belgen	28,4	25,8	27,2	<16,5	

Bron: Eurostat; de cijfers voor 2016 komen van de Algemene Directie Statistiek
*) Aantallen

Figuur 1 Werkzaamheidsgraad 20-64-jarigen en traject tot de 2020-doelstelling
In %

Bron: Eurostat; het cijfer voor 2016 komt van de Algemene Directie Statistiek

omvang van bevolkingsgroep 20-64 steeg in ons land met 1,9% in de periode 2010-2015, terwijl ze in de gehele EU met 0,1% afnam.

Om de doelstelling voor 2020 te bereiken zullen echter bijkomende inspanningen nodig zijn. Daarbij wordt ingezet op een versterking van de economische activiteit, het ondernemerschap en het innovatiebeleid (zie §3.3.1, 4.2 en 5.2), op een performanter onderwijs (zie onder §3.2 (Landspecifieke Aanbeveling 2) en 4.3) en op een betere werking van de arbeidsmarkt (zie §3.2 (LSA2) en hieronder).

4.1.1. Langdurige werkloosheid en industriële herstructureringsaanpakken

De aanbeveling van de Europese Raad over de integratie van langdurig werklozen uit 2016 wordt door de *gewesten en gemeenschappen* uitgevoerd. De registratie van langdurig werklozen als werkzoekende stelt geen problemen, omdat dit, ook voor jongeren na het einde van hun studies, een voorwaarde is voor het genot van de werkloosheidsuitkeringen.¹⁷ Naast het nieuw stelsel van tijdelijke werkervaring

¹⁶ Bron: Economische begroting 2017

¹⁷ Met uitzondering van schoolverlaters, maar deze worden bereikt via de 'outreach'-actief in het kader van de Jongerengarantie.

wordt in *Vlaanderen* vanaf 2017 een financiële incentive voorzien voor werkgevers die langdurig werkzoekenden aanwerven. In *Wallonië* wordt de samenwerking tussen de SPE en de OCMW's versterkt om te zorgen voor de socioprofessionele integratie van het meest kwetsbare publiek. Deze samenwerking voorziet in acties voor beroepsheroriëntatie door middel van met name stages in ondernemingen.

Het Single Point of Contact wordt gevormd door de arbeidsmarktdiensten, die evenwel nauw samenwerken met de lokale sociale diensten¹⁸ en met andere dienstverleners, vaak via één persoonlijk (vaak digitaal) dossier en met één verantwoordelijke begeleider die het overzicht houdt over het dossier. Door sterker in te zetten op online dienstverlening voor de meer zelfredzame werkzoekenden kunnen de begeleiders ook meer tijd vrijmaken voor de langdurig werklozen. Alle langdurig werklozen krijgen een individueel actieplan aangeboden, op basis van een screening van hun situatie en hun mogelijkheden.

Bij belangrijke herstructurerings van ondernemingen worden ook bijkomende middelen ingezet. Zo werd na de aankondiging van de sluiting van Caterpillar (Gosselies) in overleg met de lokale, gewestelijke, federale en Europese overheden een reeks van acties opgestart, gericht op de begeleiding van de werknemers en op de reconversie van de site. Meer in het algemeen kunnen ondernemingen in gebieden waarin belangrijke herstructurerings plaatsvonden ('ontwrichte zones') rekenen op een versterkte investeringssteun. De sociale partners spraken verder af om in de loop van dit en komend jaar de gehele problematiek van de herstructurerings opnieuw grondig te bespreken en om gemeenschappelijke voorstellen te formuleren.

4.1.2. De arbeidsmarkt moderniseren en de combinatie arbeid/gezin vergemakkelijken

In het kader van de Werkbaar en Wendbaar Werk-wet, werden verschillende initiatieven genomen om de arbeidswetgeving te moderniseren, om zo meer flexibiliteit voor zowel de werkgevers als de werknemers mogelijk te maken, en om de combinatie arbeid en gezin te vereenvoudigen. Zo werd het gemakkelijker gemaakt om de arbeidsduur op jaarbasis vast te leggen, werd het gebruik van overuren versoepeld, werden de formaliteiten bij deeltijdse arbeid vereenvoudigd en werd een wettelijk kader voor occasioneel telewerk gecreëerd. Daarnaast krijgen de sociale partners op sectoraal niveau de mogelijkheid om de arbeidsduur verder aan te passen (via glijdende werkuren, door de arbeidsduur over verschillende jaren te spreiden of bepaalde verlofdagen overdraagbaar te maken) en om de verhouding werkgever-werknemer verder te verfijnen (via werkgeversgroeperingen of uitzendarbeid van onbepaalde duur).

De nieuwe wet breidt ook de mogelijkheden uit om palliatief en zorgverlof op te nemen en maakt het schenken van verlofdagen aan ouders van zieke kinderen mogelijk. De uitbreiding van het aanbod voor kinderopvang in *Wallonië* en het *Brussels Gewest* en de extra investeringen in de kinderopvang, de uitbreiding van het zorgverlof en de hervorming van de opleidingsincentives in *Vlaanderen* vullen deze maatregelen verder aan.

In hun recente *ationale akkoord*¹⁹ spraken de sociale partners ook af om bijzondere aandacht te besteden aan de problematiek van de burn-out.

¹⁸ De OCMW's.

¹⁹ Interprofessioneel Akkoord 2017-2018

4.1.3. De mogelijkheden van de digitale economie optimaal benutten

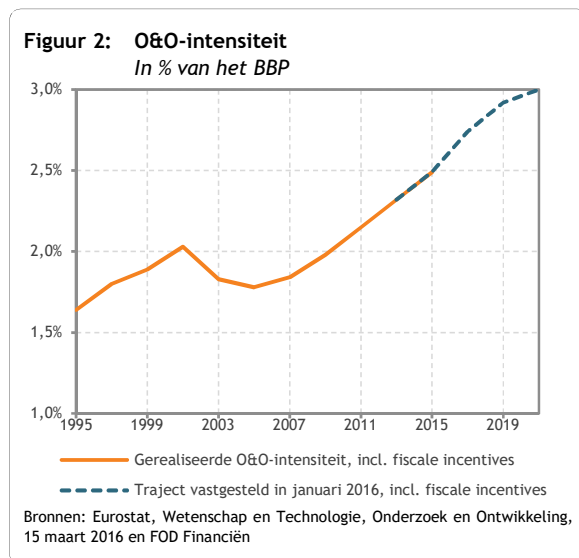
In datzelfde akkoord kwamen de sociale partners ook overeen om in te spelen op de mogelijkheden die de digitalisering biedt voor het creëren van banen, en daarvoor de gepaste omkadering uit te werken. De Hoge Raad voor de Werkgelegenheid wijdde zijn jaarlijks verslag in 2016 hieraan, en de *federale overheid* zette een eerste stap door het gebruik van de nachtarbeid in de sector van de e-commerce te vereenvoudigen. De *gewesten en gemeenschappen* stemden hun vormingsaanbod specifiek op de digitale evolutie af.

4.2. O&O en innovatie

Tabel 3: O&O-doelstelling
In % van het bbp

	BE2010	BE2011	BE2013	BE2015	BE2020	Vereiste wijziging 2015-2020
O&O-intensiteit, incl. fiscale incentives	2,05	2,15	2,32	2,49	3,00	0,51

Bronnen: Eurostat, Wetenschap en Technologie, Onderzoek en Ontwikkeling, 15 maart 2016 en FOD Financiën

Na het mooie resultaat van 2014 waarin België 2,46% van zijn bbp aan onderzoek spendeerde, ziet het er naar uit dat dit goede resultaat voor 2015 herbevestigd zal worden. De vooruitzichten voor 2015 bedragen 2,45%, zijnde een 6de plaats binnen de EU. Volgens onze projecties en rekening houdend met de evolutie van de afgelopen jaren (een gemiddelde groei van 5,69% per jaar gedurende de laatste 20 jaren) en bij gelijkblijvende omstandigheden, zou het mogelijk zijn om de 3%-norm in 2020 te bereiken.

De begrotingsopmaak van de verschillende regeringen in België voor 2016 wijzen in de richting van een toename van de middelen voor O&O. Tevens blijkt uit de begrotingscijfers dat de kredieten voor innovatie en andere economische

activiteiten verhoudingsgewijs sterker toenemen dan deze voor onderzoek in strikte zin. Maar, naast de begrotingskredieten is ook de fiscale steun aan het onderzoek verder toegenomen. De aftrekken die door het departement Financiën gelabeld worden als onderzoeks- of innovatie gerelateerd, lopen verder op tot 1,31 miljard euro, wat een (lichte) stijging is ten opzichte van vorig jaar. Daarnaast kan opgemerkt worden dat via het Europese kaderprogramma Horizon 2020 718 miljoen euro aan bijkomende middelen beschikbaar kwamen voor onderzoek en innovatie (2014-2016).

Een tweede rode draad doorheen de evoluties van het voorbije jaar wordt gevormd door de hervormingen in het innovatielandschap bij de federale overheid zowel als bij verschillende regionale overheden. Het toont de ambitie van verschillende overheden om innovatie en onderzoek dichter op mekaar te laten aansluiten. Dit vertaalde zich in institutionele hervormingen, nieuwe regionale decreten, een actualisering van regionale innovatieplannen en tenslotte nieuwe O&O&I-programma's en initiatieven.

Zo besliste de *federale regering* het Interfederaal Ruimtevaartagentschap van België op te richten met een deelname van gemeenschappen en de gewesten in het bestuur. Tegelijkertijd werd er beslist om de

Programmatorische Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid (Belspo) te integreren binnen de Federale Overheidsdienst Economie en de federale wetenschappelijke instellingen (FWI) te verzelfstandigen. In *Wallonië* werd de steun aan de kmo's verder hervormd en werden twee gespecialiseerde filialen opgericht bij het Agence pour l'Entreprise et l'Innovation (AEI), één om de creatieve economie te ondersteunen en één voor innovatie. Bij die filialen worden verschillende regionaal actieve operatoren betrokken die aan Europese programma's zijn gelinkt. In *Vlaanderen* is het nieuwe Agentschap Innoveren en Ondernemen (AIO) het voornaamste aanspreekpunt voor ondernemers in Vlaanderen (na de opname van het Instituut voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT) in het Agentschap Ondernemen (AO)) terwijl het vernieuwde Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) het voornaamste aanspreekpunt is voor onderzoekers in Vlaanderen. In *Brussel* werd het aantal actoren verder gerationaliseerd, wat bevestigd wordt door de oprichting van een pre-seed fonds via het filiaal Brustart van finance.brussels.

In 2016 werden hetzij nieuwe innovatieplannen ingevoerd (Brussel), hetzij werden bestaande plannen verder geïmplementeerd (Wallonië). Doorgaans gebeurde dit in een optiek van een beleid gericht op 'smart specialisation'. In *Brussel* zal naast de stijging van 6% van de begrotingskredieten voor O&O&I in 2017 ten opzichte van verleden jaar een nieuw wetgevend kader worden opgesteld voor de ondersteuning van O&O&I. Hiermee kan Innoviris zich aanpassen aan alle nieuwe vormen van innovatie. In *Wallonië* werd in 2016, in het kader van de hervorming van het decreet met betrekking tot de steun aan O&O&I, het nieuwe programma WALInnov gelanceerd dat gericht is op intelligente specialisatieniches, projecten in samenwerking met verschillende partners en interdisciplinaire projecten. In 2016 werden negen projecten geselecteerd voor een bedrag van 18,5 miljoen euro. Het sturen van de O&O-steun wordt via een externe jury versterkt en het aantal oproepen ligt heel wat lager. In *Vlaanderen* werden de eerste speerpuntclusters geselecteerd (Duurzame chemie, Slimme logistiek, Materialen, Energie en Agri-Food). Tevens werden in de eerste oproep voor innovatieve bedrijfsnetwerken 14 clusters geselecteerd. In 2016 fuseerden de strategische onderzoekscentra Imec en iMinds waardoor de competenties op hardware en software gebundeld worden en Vlaanderen over een innovatiecentrum van wereldklasse op het vlak van nano-elektronica en digitale technologie beschikt. De steun aan dit strategisch onderzoekscentrum werd verhoogd tot 108 miljoen euro per jaar.

Vooraleer in te pikken op de nieuwste belangrijke O&O&I-initiatieven per overheid, verdient het aanbeveling te melden dat de verschillende overheden hun ERA routekaart hebben opgeleverd en overgemaakt aan de Europese Commissie in de lente van 2016 als bijlage bij de Belgische ERA-routekaart. Ook wordt er werk gemaakt van een structureel kader voor deelname aan internationale onderzoeksinfrastructuren (waaronder ESFRI). Op *interregionaal vlak* werd in 2016 de oproep BEL-SME verlengd voor de gezamenlijke ontwikkeling van O&O-projecten tussen kmo's uit verschillende gewesten. De interuniversitaire attractiepolen (IUAP) werden overgedragen van de federale overheid naar de Gemeenschappen. Voor de *Vlaamse Gemeenschap*, zal het FWO een oproep lanceren in 2017. De oproep verloopt samen met die van de *Franse Gemeenschap* via het FNRS.

De *federale regering* heeft er zich toe verbonden enerzijds voor 121 miljoen euro bij te dragen tot de verplichte programma's van het ESA en anderzijds voor een bedrag van 450 miljoen euro (periode 2017-2021) tot facultatieve programma's. Rekening houdend met de vroegere vastleggingen, wordt voor de periode 2017-2021 jaarlijks een bedrag van 206 miljoen euro uitgegeven voor ruimtevaartactiviteiten. Bovendien werd een samenwerkingsproject opgezet tussen de universiteiten en de FWI's, gebaseerd op de creatie van gemeenschappelijke onderzoeksprofielen.

De *Vlaamse overheid* voorziet in 2017 195 miljoen euro extra voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie (waarvan 185 miljoen euro voor O&O). De voornaamste begunstigden zijn: de onderzoeksinstellingen (waaronder IMEC en VIB), hogescholen en projectmatig wetenschappelijk onderzoek, het FWO en het Bijzonder Onderzoeksfonds voor de Universiteiten, het nieuw clusterbeleid (zie §3.3.1), innovatiesteun

voor de bedrijven en ten slotte de proeftuin Internet of Things en de transitieprioriteit Industrie 4.0. Daarnaast is er nog bijkomend geld (60 miljoen euro) voor investeringen in onderzoeksinfrastructuur.

Najaar 2016 is het Actieplan voor Innovatieve Aanbesteding goedgekeurd. Een startbudget is voorzien om vijf pre-commerciële overheidsopdrachten (PCP's) en tien Public Procurement of Innovation (PPI's) op te starten. In oktober fuseerden de Vlaamse strategische onderzoeksinstituten Imec en iMinds, zoals aangekondigd begin 2016.

In het kader van de Strategie 2025 voor het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* is een van de doelstellingen de economie van het gewest een nieuwe dynamiek te bezorgen. In het kader van Open Innovation werden in 2016 al verscheidene acties opgezet of verlengd (lancering of versterking van verschillende incubatoren, ondernemingscentra, programma's om start-ups te begeleiden, een oproep 2017 in het kader van het programma Co-Create, twee nieuwe beleidsplatformen enz.).

In *Wallonië* wordt in de op regionaal vlak en in het kader van het FEDER gefinancierde maatregelen inzake O&O en innovatie (voor een budget van 440 miljoen euro over de periode 2014-2020) meer nadruk gelegd op onderzoeksinfrastructuur, proefprototypes en -lijnen en samenwerkingsprojecten. Zo worden in het Marshallplan 4.0 (2015-2019) in heel wat middelen voorzien voor innovatie, in het bijzonder voor concurrentiepolen. In dat kader werden in 2016 27 O&O-projecten gefinancierd. Bovendien wordt nu gewerkt aan de oprichting van een nieuw interdisciplinair onderzoekscentrum voor bio-engineering en werd een driejarenplan voor agronomisch onderzoek goedgekeurd (voor een bedrag van 70 miljoen euro).

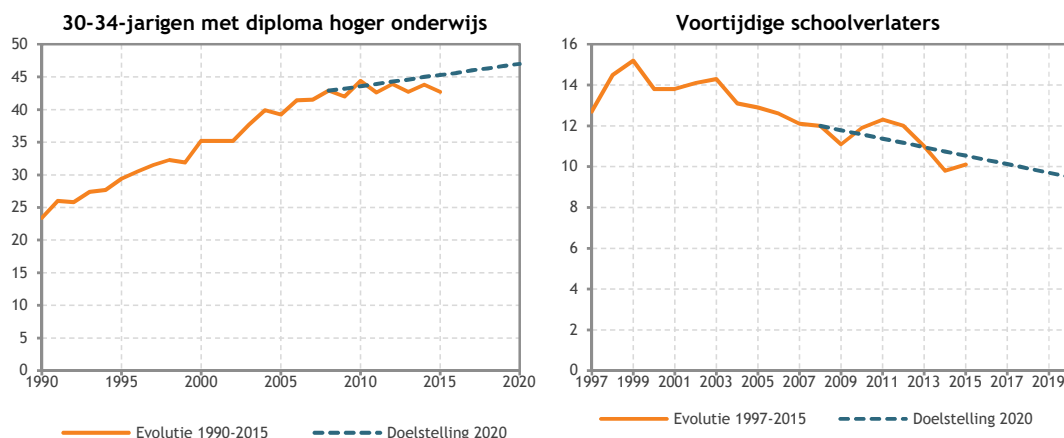
4.3. Onderwijs en vorming

Tabel 4: De doelstellingen voor onderwijs
In %

	BE2014	BE2015	EU2015	BE2020	Vereiste wijziging 2015-2020
30-34-jarigen met diploma hoger onderwijs	43,8	42,7	38,7	47,0	+4,3
Voortijdige schoolverlaters	9,8	10,1	11,0	9,5	-0,6

Bron: Eurostat

Figuur 3: Indicatoren Onderwijs en vorming
In %

Bron: Eurostat.

Het onderwijsbeleid valt in België onder de bevoegdheden van de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschappen; het opleidingsbeleid valt onder de gemeenschaps- en/of gewestelijke bevoegdheden. In wat volgt, worden de nieuwe initiatieven besproken van de gemeenschappen en gewesten m.b.t. de Europa 2020-doelstellingen voor onderwijs en vorming.

4.3.1. Hoger onderwijs

België heeft zich geëngageerd om, tegen 2020, het percentage van 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs op te trekken tot 47%. Deze doelstelling is ambitieuzer dan voor de EU als geheel (40%). In 2015 stond België met 42,7% op een 14e plaats binnen de EU.

Met het oog op het kwalitatief begeleiden van leerlingen bij hun studiekeuze naar het hoger onderwijs lanceerde De *Vlaamse regering* in de lente van 2016 Columbus. Dit instrument geeft invulling aan de verplichte niet-bindende oriënteringsproef voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs die verder wensen te studeren. In het kader van een goede aanvangsdiagnostiek bij de start van het hoger onderwijs werden ook verplichte, niet-bindende proeven ontwikkeld en afgenomen voor ingenieursopleidingen en de geïntegreerde lerarenopleidingen. In het begrotingsjaar 2017 wordt een verhoging van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten doorgevoerd. Het integraal toepassen van het decretaal voorziene klikmechanisme enerzijds en het Integratiedecreet van 2013 anderzijds, leidt tot een verhoging van de middelen met respectievelijk 25,3 en 14 miljoen euro. De sector van het hoger beroepsonderwijs in Vlaanderen wordt hervormd. Deze hervorming moet studenten aantrekken die vandaag de weg naar het hoger onderwijs nog niet vinden en zo bijdragen tot de verdere democratisering van het Vlaamse hoger onderwijs. De volledige inkanteling van de opleidingen hoger beroepsonderwijs in de hogescholen is voorzien voor academiejaar 2019-2020.

Om het voor hogeronderwijsinstellingen mogelijk te maken studenten te blijven aantrekken en tegelijkertijd kwalitatief onderwijs aan te bieden, heeft de regering van de *Franse Gemeenschap* zich in een decreet ertoe verbonden het hoger onderwijs te herfinancieren voor een bedrag van 107,5 miljoen euro voor de periode 2016-2019. Voor 2016 werden de middelen van het hoger onderwijs verhoogd met 10 miljoen euro voor de werking van de universiteiten en de hogescholen (75 % voor de eerste en 25 % voor de laatste). De hogescholen voor de schone kunsten zullen in 2017 een beroep kunnen doen op de herfinancieringsmaatregelen. Het budget voor de studietoelagen bedraagt momenteel 60 miljoen euro (enkele jaren geleden was dat 45 miljoen euro). Bij de hervorming van de studietoelagen van september 2016 wordt rekening gehouden met alle inkomsten van het huishouden waartoe de student behoort. Parallel daarmee werden de inkomensgrenzen opgetrokken. Op 29 juni 2016 werd een decreet goedgekeurd dat het alternerend onderwijs algemeen verbreidt op het niveau van het hoger onderwijs. Dat decreet moet het mogelijk maken niet alleen in de masteropleidingen, maar ook in de bacheloropleidingen van het korte type of in de professionele bacheloropleidingen alternerend onderwijs te volgen. Het alternerend hoger onderwijs kan worden georganiseerd in studiedomeinen die voorbereiden op knelpuntberoepen, nieuwe beroepen, veranderende beroepen, beroepen met betrekking tot duurzame ontwikkeling of beroepen die verband houden met het economische herstel. De collectieve hogeronderwijsstructuren zullen hoogkwalitatieve infrastructuur en uitrusting ter beschikking stellen van alle hogeronderwijsinstellingen en aanbieders van beroepsopleidingen om een lokaal opleidings- en hoger onderwijsaanbod te ontwikkelen dat beantwoordt aan de lokale sociaal-economische behoeften. Ze zullen het bovendien mogelijk maken een hoger onderwijsaanbod te delokaliseren in de geografische gebieden of beroepssectoren waar dat nodig zou blijken. Dat aanbod zal in de eerste plaats worden afgestemd op de werkzoekenden, de werknemers in het kader van hun voortgezette opleiding, maar ook in bredere zin op elke student in het hoger onderwijs of het tweedekansonderwijs. Een hervorming van de initiële vorming wordt besproken met het oog op het versterken van de vaardigheden, meer bepaald de beheersing van taal, inhoud en het beter op elkaar afstemmen van theorie en praktijk. In dat kader wordt ook een betere vorming van de opleiders van het onderwijzend personeel voorzien.

Tot slot zal de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie vanaf september 2017 een tweetalig opleidingsprogramma in *Brussel* lanceren waarmee toekomstige leerkrachten in het lager onderwijs in de twee taalgemeenschappen les zullen kunnen geven.

4.3.2. Voortijdig schoolverlaten

Tegen 2020 moet het percentage voortijdige schoolverlaters in België teruggebracht zijn tot 9,5%. Ook deze doelstelling is ambitieuzer dan de algemene EU-doelstelling (10%). In 2015 bedroeg het percentage voor België 10,1%, tegenover 9,8% in 2014 en 11,0% in 2013.

De *Franse Gemeenschap* heeft verschillende nieuwe maatregelen genomen om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Het betreft de verlaging van het aantal dagen gewettigde afwezigheid, het opnieuw definiëren van de voorwaarden voor de oriëntatie naar het gespecialiseerd onderwijs, het uitbreiden van de begeleiding van leerlingen met leerproblemen in het reguliere onderwijs, de volledige verlenging van de bijkomende budgettaire middelen voor de gedifferentieerde omkadering en het stuurplan voor de onderwijsinstellingen. De centrale groep van het Pact voor uitmuntend onderwijs – die in maart 2017 zijn definitief advies heeft voorgelegd – legt een doelstelling vast om zittenblijven terug te dringen door in te zetten op remediëring en de consolidatie van de leerresultaten. De regering van de Franse Gemeenschap heeft op 10 november 2016 een decreet goedgekeurd om van afstandsonderwijs over te schakelen op e-learning. Op dat webplatform worden opleidingen en remediëringsoefeningen aangeboden. De voorgestelde modules hebben in de eerste plaats tot doel de examens voor te bereiden om de diploma's lager en middelbaar onderwijs te behalen en om aangepaste online didactische ondersteuning te bieden. Er kan heel het jaar door worden ingeschreven, de financiële toegang is gegarandeerd en biedt onbeperkte toegang tot alle modules.

Het *Vlaamse* actieplan Samen tegen Schooluitval werd in 2016 verder uitgerold. Het plan omvat zowel acties met betrekking tot leerrecht, spijbelen, als voortijdig schoolverlaten. Doel van deze acties is zoveel mogelijk jongeren met een onderwijskwalificatie de secundaire school te laten verlaten. In het kader van het actieplan wordt sterker ingezet op het monitoren van voortijdig schoolverlaten. Het meest recente Vlaamse monitoringrapport bevestigt de dalende trend in voortijdig schoolverlaten in Vlaanderen. Met het doel het aantal voortijdige schoolverlaters te verminderen werkt Vlaanderen ook verder aan een hervorming van het systeem van leerlingenbegeleiding. Doel is het duidelijk afbakenen van de rollen en taken van alle betrokken actoren. Ook in 2017 worden de principes uit de conceptnota 'Krijtlijnen voor een hervorming van de leerlingenbegeleiding in Vlaanderen' verder uitgewerkt.

De *Duitstalige Gemeenschap* blijft zich inzetten voor een inclusief onderwijs. Door een in juni 2016 goedgekeurd decreet werd een systeem voor de 'compensatie van nadelen' en 'bescherming van cijfers' op het met redenen omkleed verzoek van de ouders opgezet om bepaalde tekorten tijdelijk te compenseren. Die systemen zouden ook uitgebreid moeten worden naar nieuwkomers die tijdelijke tekortkomingen vertonen wanneer ze de onderwijstaal aanleren. De dagelijkse opdracht van alle scholen bestaat er nu in studenten met een migrantenachtergrond en nieuwkomers te integreren. Er wordt momenteel een decreet voorbereid dat erop gericht is de menselijke en financiële middelen voor de scholing en integratie van nieuwe leerlingen te verhogen door in te zetten op taalverwerving. Wat interculturaliteit betreft, werden verschillende maatregelen genomen om de belanghebbenden van de onderwijssector bewust te maken van de culturele verschillen en om interculturele vaardigheden te ontwikkelen tijdens het schooljaar 2016-2017, dat in het teken staat van een interculturele en interreligieuze dialoog.

Het programma Preventie Schoolverzuim van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* verstrekt aan de onderwijsinstellingen de nodige middelen om schoolfalen, absentisme, geweld en onbetamelijk gedrag tegen te gaan. Bovendien werd in het kader van het nieuwe Brussels Programma voor het Onderwijs van de Strategie 2025 een studie- en diagnosefase gelanceerd in 2016 om de nieuwe 'schoolcontracten' te operationaliseren. Door die contracten worden scholen aangemoedigd zich open te stellen naar de wijken toe, waardoor leerlingen zowel binnen als buiten hun school meer betrokken worden.

4.3.3. Onderwijsongelijkheid

Een deel van de financiering van de werkingsmiddelen in het gewoon basis- en secundair onderwijs in *Vlaanderen* wordt toegekend op basis van sociale indicatoren. Het groeipad dat voorzien was voor deze financiering wordt na een tijdelijke onderbreking in 2015 vanaf 2016 opnieuw integraal toegepast.

In de lente van 2016 keurde de Vlaamse regering een conceptnota goed rond de uitbouw van een slagkrachtig NT2-beleid (Nederlands als tweede taal). Deze nota schetst het kader voor een slagkrachtig, doelgericht en doelmatig NT2-beleid voor alle anderstaligen die Nederlands willen leren. De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving.

In het kader van een grotere instroom van vluchtelingen voorzag de Vlaamse regering in 2016 een bijkomende financiering van 18,5 miljoen euro voor het inrichten van NT2-cursussen in het volwassenenonderwijs. Deze financiering werd aangewend voor het inrichten van 2 200 modules, goed voor 26 649 inschrijvingen. Een bijkomende financiering van 9,8 miljoen euro werd ook toegekend voor 2017.

Tevens in de context van de instroom van vluchtelingen voorzag de Vlaamse regering bijkomende financiering voor basis- en secundaire scholen voor het inrichten van onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers (OKAN). Het programmeren van OKAN in het secundair onderwijs werd meer flexibel gemaakt om toe te staan in te gaan op een plotse nood aan een verhoogd aanbod. Bijkomende financiële middelen werden ook toegekend aan de vervolgschoolcoaches, die OKAN-leerlingen ondersteunen en begeleiden bij hun overgang van het onthaalonderwijs naar het reguliere onderwijs.

Ook in het schooljaar 2016-2017 krijgen scholen met een groeiend aantal anderstalige kleuters jonger dan 5 jaar opnieuw een premie van 950 euro per bijkomende anderstalige kleuter. De premie is bedoeld voor de initiatie en de versterking van het Nederlands van jonge kleuters.

Naast de hierboven beschreven maatregelen hebben ook andere maatregelen een positief effect op het bestrijden van de onderwijsongelijkheid in *Vlaanderen* zoals onder andere de implementatie van het M-decreet, de hervorming van het systeem van leerlingenbegeleiding en de implementatie van het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen.

In het Pact voor Uitmuntend Onderwijs heeft de *Franse Gemeenschap* maatregelen uitgewerkt om inclusief onderwijs te bevorderen, schoolverlaten en zittenblijven tegen te gaan, met name door remediërsmaatregelen die voor alle leerlingen gelden (stuurplan van de instellingen dat in 2018 in werking treedt, verhoging van het aantal leerkrachten in het lager onderwijs, nieuwe maatregelen voor het behoud van leerlingen in de derde kleuterklas).

In juni 2016 heeft de Franse Gemeenschap overigens haar voorziening voor scholing en onthaal gericht op nieuwkomers in het verplicht onderwijs verder uitgebreid door nieuwe voorzieningen in het leven te roepen en daarvoor bijkomende financiering te voorzien. Met de integratiebehoeften van nieuwkomers, en migranten in het algemeen, wordt ook rekening gehouden via voorzieningen voor scholing en officiële erkenning van diploma's en de goedkeuring van de competenties.

Als antwoord op de instroom van migranten in 2015 heeft de regering van de Franse Gemeenschap de gelijkwaardigheidsprocedure voor vluchtelingen en begunstigden van subsidiaire bescherming versoepeld. Door het besluit van 29 juni 2016 kunnen de vluchtelingen die niet in staat zijn de benodigde documenten voor te leggen of van wie de echtheid van de documenten niet kan worden gecontroleerd, een gelijkwaardigheid van het opleidingsniveau toegekend krijgen door de minister van hoger onderwijs, na advies van de gelijkwaardigheidscommissie. Vluchtelingen en begunstigden van

subsidiare bescherming zijn vrijgesteld van de procedurekosten. Ze zijn ook vrijgesteld van de kosten voor de twee soorten procedures: een aanvraag met het oog op een academisch besluit en een aanvraag met het oog op een besluit op niveau.

Tot slot heeft de regering van de Franse Gemeenschap in augustus 2016 een enveloppe van 1,45 miljoen euro toegewezen om 153 projecten uit te voeren die erop gericht zijn het onderwijs in burgerschap te ondersteunen, racisme te bestrijden en de rechten van door uitsluiting verzwakte personen te verdedigen.

4.4. Energie en klimaat

Tabel 5: Toestand in 2014 en 2015 en doelstellingen 2020 voor klimaat en energie

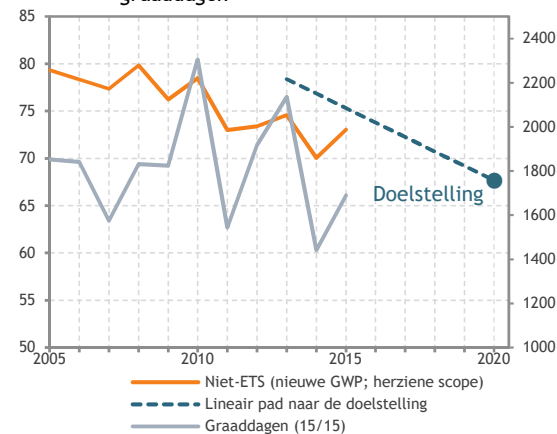
	BE2014	BE2015	BE2020	Vereiste wijziging 2015-2020
Niet-ETS broeikasgassen, herziene scope (Mt CO ₂ -eq)*	70,1	73,0	67,7	-5,4
Aandeel hernieuwbare energie (%)**	8,0	7,9	13,0	5,1 pp
Primair energieverbruik (Mtoe)**	45,2	45,7	43,7	-2,0

Bronnen: *) www.klimaat.be (februari 2017; voorlopige cijfers); **) Eurostat (Energiebalansen en SHARE2015; februari 2017; voorlopige cijfers)
pp = procentpunt

Het thema klimaat en energie van de Europa 2020-strategie omvat de volgende drie doelstellingen voor België tegen 2020: (1) een reductie van de broeikasgasemissies (BKG) met 15% t.o.v. 2005 in de sectoren die niet onder het Europese emissiehandelssysteem (niet-ETS-sectoren) vallen, volgens een lineair pad (jaarlijkse emissieplafonds) van 2013 tot 2020, (2) een aandeel van 13% hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik en (3) een indicatieve doelstelling om het primair energieverbruik met 18 % te verminderen t.o.v. de projecties tegen 2020. De tabel en onderstaande figuren illustreren elke doelstelling en tonen de huidige situatie van België t.o.v. de drie doelstellingen.

Figuur 4: Emissiereductiedoelstelling voor de broeikasgassen in de niet-ETS-sector (herziene scope)

Linkeras: Mt eq. CO₂; rechteras: aantal graaddagen

Bron: www.klimaat.be (februari 2017; voorlopige cijfers)

In 2015 zijn de broeikasgasemissies in de niet-ETS-sectoren gestegen ten opzichte van 2014 (het warmste jaar sinds 2005). Ze blijven onder het niveau van 2005 (-8%, of op 6,7 procentpunt van de doelstelling voor 2020), maar ook onder het reductietraject voor de periode 2013-2020. Die emissies zijn voor een aanzienlijk deel afhankelijk van de verwarmingsbehoeften.²⁰

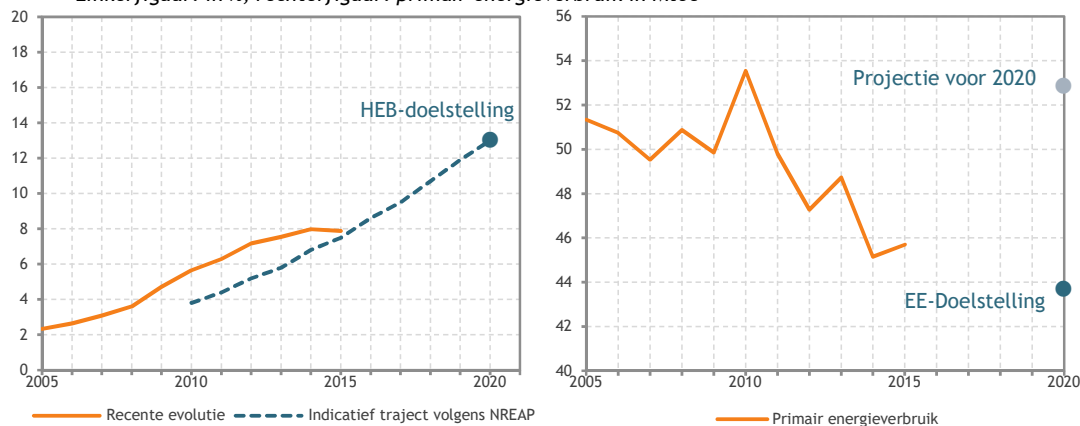
Na een uitgesproken stijging tussen 2008 en 2012 (zie figuur 5) kende het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik over de periode 2012-2014 een meer gematigde groei en een quasi-stabilisering in 2015. Die laatste evolutie is hoofdzakelijk te wijten aan de voorlopige achteruitgang van biobrandstoffen die niet kon worden gecompenseerd door de toename van de hernieuwbare energiebronnen die worden gebruikt voor de elektriciteitsproductie. Dat aandeel overstijgt in 2015 het indicatieve traject dat werd voorgesteld in het

²⁰ Op Belgisch niveau is ongeveer een derde van de broeikasgasemissies in de niet-ETS-sectoren afkomstig van de residentiële en tertiaire sectoren, waarin de emissies vooral resulteren uit de verwarming van gebouwen (de overige emissiebronnen zijn koken en de productie van warm water voor sanitair gebruik). Die verdeling verschilt echter sterk naargelang het gewest.

Belgisch Actieplan voor Hernieuwbare Energie dat in november 2010 aan de Europese Commissie werd overhandigd: 7,9% vs. 7,5% in 2015. In 2015 bedraagt het verschil t.o.v. de 13 %-doelstelling voor 2020 5,1 procentpunt.

Het primair energieverbruik, ten slotte, een van de twee indicatoren die worden gebruikt om de indicatieve 'energie-efficiëntie'-doelstelling te definiëren, is licht gestegen ten opzichte van 2014. In 2015 lag het primair energieverbruik (45,7 Mtoe) ongeveer 2,0 Mtoe boven de Belgische doelstelling van 43,7 Mtoe in 2020.

Figuur 5 : Doelstelling voor het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik (links) en doelstelling voor energie-efficiëntie (rechts)
Linkerfiguur: in %; rechterfiguur: primair energieverbruik in Mtoe

Bronnen: Eurostat (februari 2017; voorlopige cijfers), NREAP, EC (DG Energie, PRIMES baseline 2007)

NREAP = Nationaal Actieplan voor Hernieuwbare Energie (november 2010); HEB = hernieuwbare energiebronnen; EE = energie-efficiëntie

De bevoegdheden inzake energie en klimaat zijn verdeeld over het federale niveau en de drie gewesten. Wat betreft de verdeling over de gewesten en het federale niveau van de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 en de daarmee verbonden opportuniteiten, werd op 4 december 2015 een politiek akkoord gesloten en werd op 20 januari 2017 een samenwerkingsakkoord getekend. De belangrijkste beleidsmaatregelen die door de verschillende entiteiten in dat kader zijn gedefinieerd en beslist, worden hieronder bondig beschreven.

Zo heeft het *federale niveau* zich ertoe verbonden de bestaande beleidsmaatregelen voor te zetten waarmee een totale uitstootvermindering van 15,25 Mt CO₂-eq. mogelijk wordt gemaakt en nieuwe beleidsmaatregelen te nemen om tot een bijkomende vermindering van ten minste 7 Mt CO₂-eq. te komen voor de periode 2016-2020. Tot die nieuwe beleidsmaatregelen behoren onder meer de invoering van een positieve mobiliteitstoelage (hervorming van het belastingstelsel voor bedrijfswagens), het aanmoedigen van fietsen met elektrische trapondersteuning via fiscale maatregelen, de vermindering van het energieverbruik van de NMBS (zonder elektriciteit, tractie en zonder tractie) en de uitvoering van nieuwe Europese wettelijke bepalingen inzake productnormen (Ecodesign) en gefluoreerde gassen. Wat betreft de eerste maatregel, is de fiscale behandeling van tankkaarten minder aantrekkelijk geworden sinds januari 2017. De fiscale aftrekbaarheid voor bedrijfswagens vermindert wanneer de onderneming een tankkaart ter beschikking stelt. Daarnaast worden alternatieve vervoersmodi voor bedrijfswagens aangemoedigd. Nog voor de zomer van 2017 zal een kader worden uitgewerkt dat werknemers de keuze laat om dat voordeel om te zetten in een geldelijke vergoeding of in een nettoloonsverhoging. Door de werknemer meer keuzes aan te bieden, wil dat systeem de congestie en de nefaste gevolgen voor het milieu beperken.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* (BHG) heeft een ambitieus Lucht-Klimaat-Energieplan uitgewerkt waarin een reductie van zijn BKG-uitstoot met 30% wordt beoogd in 2025 ten opzichte van het niveau

van 1990. Dat plan werd op 2 juni 2016 door de Brusselse regering goedgekeurd. Het plan stelt tien pijlers voorop en bevat 64 maatregelen en 144 acties. Parallel daarmee en als gevolg van de vrijmaking van het Brussels deel van de verkoopopbrengsten van de te veilen ETS-quota na het politiek akkoord van 4 december 2015, heeft het gewest ook verschillende grote projecten uitgewerkt en opgestart. Die projecten zijn gericht op de verschillende belanghebbenden van de energietransitie: de overheid, de huishoudens en de ondernemingen. Bovendien heeft de regering van het BHG op 18 oktober 2016 een strategie inzake de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen tegen 2020 goedgekeurd. Die instrumenten beogen bij te dragen tot de doelstellingen die aan het BHG zijn opgelegd, met name op het vlak van de reductie van BKG-emissies in de niet-ETS-sector (-8,8% in 2020 ten opzichte van 2005), de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen in het bruto finaal energieverbruik in 2020 (849 GWh) en de verbetering van de energie-efficiëntie (in het bijzonder in gebouwen en vervoer).

In Wallonië heeft de regering op 21 april 2016 het Lucht-Klimaat-Energieplan goedgekeurd. Dat plan geeft een concrete invulling aan het Klimaatdecreet en voert de maatregelen uit waarmee het mogelijk wordt de emissiereductiedoelstellingen van 30% in 2020 en 80% tot 95% in 2050 ten opzichte van 1990 te bereiken. Het bevat 142 maatregelen die de sectoren bestrijken waarop de klimaat-energie-doelstellingen betrekking hebben (vervoer, gebouwen, enz.). Wat vervoer betreft, moet er op twee recente initiatieven worden gewezen: sinds 1 januari 2017 worden de Waalse openbare voertuigen geleidelijk vervangen door 'groene' voertuigen (elektrische voertuigen, voertuigen op aardgas, voertuigen die minder dan 95 g CO₂/km uitstoten en hybride bussen) en wordt er in samenwerking met de grote ondernemingen en lokale autoriteiten gewerkt aan de uitbreiding van het aantal parkeerplaatsen voor autodelen. Parallel met het eerste initiatief werd een juridisch kader goedgekeurd om de installatie van oplaadpunten voor gecomprimeerd aardgas te ondersteunen en zal er in 2017 een projectoproep worden gelanceerd om de infrastructuur voor alternatieve brandstoffen te ontwikkelen. Op het vlak van hernieuwbare energiebronnen werden verschillende specifieke acties genomen, zoals de projectoproep voor het aanleggen van windparken langs de snelwegen en de bouw van een biomassa-centrale of de ondersteuning van biogas in de warmtekrachtkoppelingssystemen. Wat energie-efficiëntie betreft, werd de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu 'duurzaam bouwen' in tweede lezing goedgekeurd in oktober 2016, werden de vereisten met betrekking tot de energieprestatie van gebouwen verstrengd sinds 1 januari 2017, werd een mechanisme voor de ondersteuning van energieaudits en voor de verbetering van de energie-efficiëntie in kleine en middelgrote ondernemingen (KMO) opgezet en is sinds september 2016 een energieaudit verplicht voor grote ondernemingen.

Vlaanderen engageerde zich om een broeikasuitstootvermindering in de niet-ETS-sectoren van 15,7% te realiseren in 2020 t.o.v. 2005. Het traject en de maatregelen om de doelstelling te halen zijn in het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020 beschreven. Wat de transportsector betreft, kan worden gewezen op de invoering van de kilometerheffing voor vrachtwagens (april 2016) en de hervorming van de Vlaamse voertuigfiscaliteit, alsook de uitrol van het Vlaams actieplan Clean Power for Transport en de vergroening van de binnenscheepvaart. Wat de gebouwensector betreft, wordt o.a. verwezen naar de ontwikkeling of bijstelling van maatregelen ter ondersteuning van energierenovatie en de aanscherping van de energieprestatie-eisen (bv. de E-peilen die op niet-residentiële gebouwen van toepassing zijn). Voor de niet-ETS-industrie kan o.a. de nieuwe generatie van energiebeleidsovereenkomsten en de bevordering van energie-efficiëntie bij KMO's, alsook de uitwerking van het Vlaams actieplan ter reductie van F-gassen in april 2016 worden vermeld. De Vlaamse regering heeft ook een Klimaatfonds opgericht om klimaatmaatregelen te financieren (324,2 miljoen euro voor de periode 2016-2019). Vlaanderen heeft als doelstelling de productie van hernieuwbare energie tegen 2020 te laten stijgen tot 2 156 ktoe. De drie pijlers van haar beleid zijn zonne-energie, windenergie en groene warmte. De twee conceptnota's 'Zonneplan' en 'Windkracht 2020' werden in 2016 goedgekeurd en in 2017 zal een globaal warmteplan worden voorgelegd. In Vlaanderen loopt ook een energietransitie in het kader van de Visie 2050 van de Vlaamse regering. Dat proces is geënt op de trajecten die moeten leiden tot een Energievisie en -Pact, het Klimaat- en Energieplan 2021-2030 en de Klimaatvisie 2050.

4.5. Sociale inclusie

Tabel 6: Doelstelling sociale inclusie
In absolute cijfers x1000

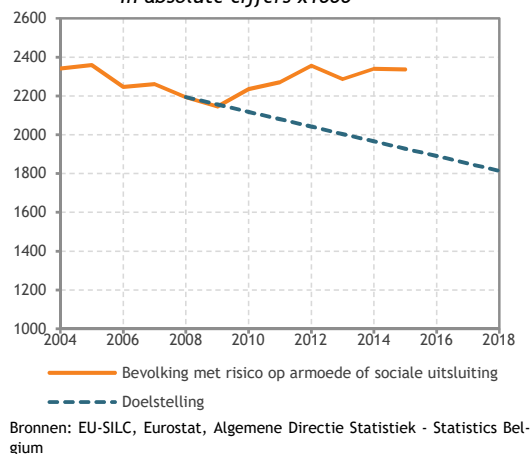
	BE2008	BE2015	BE2018	Vereiste daling 2015-2018
Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting	2 194	2 336	1 814	522

Bronnen: EU-SILC, Eurostat, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium

De indicator 'risico op armoede of sociale uitsluiting' bleef stabiel tussen 2014 en 2015. Er is ook geen significante verandering sinds 2008. De stabiliteit in het globale aantal personen in armoede of sociale uitsluiting sinds 2008 is het resultaat van enerzijds een daling bij de ouderen (van 22,9% naar 16,2%) en anderzijds een stijging bij de laaggeschoolde bevolking op actieve leeftijd (van 32,1% naar 35,4%).

4.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren

Figuur 6 Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting (doelstelling EU2020)
In absolute cijfers x1000

Het stelsel van sociale zekerheid moet voortdurend aangepast worden aan nieuwe behoeften en er moet gewaakt worden over de financiële houdbaarheid zodat ook toekomstige generaties van een adequate sociale bescherming kunnen genieten. Het beleid inzake de sociale zekerheid is gericht op grotere effectiviteit en efficiëntie door reorganisatie van de instellingen, verdere informatisering en terugdringing van non take up. De sociale zekerheid wordt gebruikt als hefboom voor een inclusieve arbeidsmarkt. Een belangrijke focus in dit kader is de re-integratie van arbeidsongeschikten. Vanaf januari 2017 worden re-integratietrajecten uitgerold voor arbeidsongeschikte werknemers (later ook voor zelfstandigen). De regeling van toegelaten activiteiten zal in de loop van 2017 toegankelijker worden gemaakt. Werknemers worden in het begin

van de tweede maand arbeidsongeschiktheid en opnieuw na zes maanden bevraagd met het oog op het bevorderen van hun re-integratie. Daarnaast loopt een pilootproject om deze bevraging te digitaliseren. Sinds eind 2016 worden gerichte herbeoordelingen van arbeidsongeschiktheid uitgevoerd en er is overleg lopend over responsabilisering van werkgevers, werknemers en artsen voor de re-integratie van arbeidsongeschikten. In het kader van het door de federale regering goedgekeurd interprofessioneel akkoord 2017-2018 (welvaartsenveloppe) is beslist de laagste pensioenen en uitkeringen in de werkloosheids-, ziekte- en invaliditeits-, arbeidsongevallen- en beroepsziektenverzekering te verhogen. Ook de inkomensgarantie voor ouderen, het leefloon en de inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap zullen worden opgetrokken. Het blijft de bedoeling de minima (in sociale zekerheid en bijstand) te verhogen tot het niveau van de Europese armoededrempel, rekening houdend met de toegekende voordelen om de versterking van werkloosheids- en inactiviteitsvallen te vermijden.

In juli 2016 werd het *Federaal Plan Armoedebestrijding 2016-2019* goedgekeurd dat 61 concrete acties omvat, gespreid over zes strategische doelstellingen: sociale bescherming van de bevolking, terugdringen van kinderarmoede, toegang tot arbeid door sociale en professionele activering, bestrijding van dakloosheid en slechte huisvesting, recht op gezondheid en toegang tot overheidsdiensten voor kwetsbare personen. Een eerste opvolgingsrapport voor de ministerraad is voorzien voor eind 2017. De *Franse Gemeenschap* werkt momenteel aan een actieplan met concrete maatregelen om van de problematiek van de armoede een transversale prioriteit te maken (kinderarmoede zal in dit plan centraal staan). Het *Brusselse Actieprogramma Armoedebestrijding*, dat

maatregelen bevat zoals het inburgeringstraject voor nieuwkomers en de oprichting van twee centra voor sociale dienstverlening en gezondheidszorg voor gemarginaliseerde groepen (daklozen, migranten, Roma, ...), zal eind maart 2017 gepubliceerd worden. Het zal vergezeld zijn van een thematisch verslag over de niet-opname van rechten bij de meest kwetsbare groepen. In 2016 zijn de werkzaamheden gestart voor de actualisatie en bijsturing van het *Vlaams Actieplan Armoedebestrijding*. Enkele thema's waarop gefocust wordt zijn: toegankelijke, kwaliteitsvolle dienstverlening; volwaardige geïntegreerde basisvoorzieningen in Huizen van het Kind; gezondheidsbevordering door reorganisatie van de eerste lijn, stimulering van de ontwikkeling van jonge kinderen en maatschappelijke participatie en een meer betaalbare woonmarkt. Een werkgroep evalueert de criteria die in diverse regelgeving werden ingevoerd om kwetsbare groepen te bepalen voor de toekenning van sociale rechten. Rechten worden zoveel mogelijk automatisch toegekend. Een andere werkgroep ontwikkelt een screeninginstrument om de toegankelijkheid van diensten te evalueren. Begin 2017 komt er een voortgangsrapportage. In *Wallonië* wordt het Plan voor sociale cohesie voor de programmering 2020-2025 verder hervormd met het oog op een administratieve vereenvoudiging en een recentralisatie op de acties inzake armoedebestrijding. Vanaf 2020 bedraagt de jaarlijkse enveloppe voor de lokale overheden 24,5 miljoen euro. Er werd een oriëntatienota opgesteld voor de invoering van een zelfredzaamheidsverzekering (sociale dekking voor afhankelijke personen).

4.5.2. De kinderarmoede terugdringen

In *Wallonie* brengt het Actieplan 2016-2019 inzake de rechten van het kind, aangenomen in december 2016, meer dan 70 concrete projecten in kaart die gebundeld worden rond 3 thema's: toegang tot de rechten; informatie, vorming en opleiding met betrekking tot de rechten van het kind; participatie en governance inzake de rechten van het kind. De hervorming van de kinderbijslag werd aangenomen in februari 2017. Het nieuwe systeem moet eenvoudiger en beter leesbaar zijn dan het huidige systeem en voorziet in toeslagen voor de meeste kwetsbare gezinnen, kinderen met een aandoening en wezen. In *Vlaanderen* blijft de focus van het Actieplan Armoedebestrijding ook na de actualisatie op kwetsbare gezinnen met jonge kinderen. Een lokaal kinderarmoedebestrijdingsbeleid wordt gevoerd in partnerschap met de lokale besturen en gesubsidieerd via het Gemeentefonds. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) eind oktober 2016 een ordonnantie over de kinderopvang aangenomen met als doel de situatie van alle niet erkende kinderdagverblijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te regulariseren. In 2016-2017 financiert de GGC een studie over 'Het toekomstmodel van de kinderbijslag in het Gewest' (vereenvoudigings- en verbeteringstraject, in het bijzonder voor kwetsbare gezinnen). Een nieuwe onderwijsdienst van het Brusselse Planningsbureau wordt belast met de expertise opbouw over en de coördinatie van het netwerk van actoren die betrokken zijn bij de schooluitval in Brussel. Er loopt een brede consultatie over een (tweede) *nationaal* kinderarmoedeplan. De goedkeuring wordt midden 2017 verwacht. De lokale overlegplatformen voor de preventie en opsporing van kinderarmoede Kinderen Eerst werden verlengd tot eind 2017. Structurele verankering en verdere uitrol zal onderzocht worden.

4.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt

Op *federaal niveau* heeft een wet van 21 juli 2016 het geïntegreerd project voor maatschappelijke integratie uitgebreid naar alle leefloongerechtigden en de gemeenschapsdienst ingesteld (activiteiten op vrijwillige basis die bijdragen aan de gemeenschap, aan het persoonlijk ontwikkelingstraject en aan toekomstige tewerkstelling van de betrokkene). De federale kanalen voor subsidiëring van participatie en sociale activering zullen in 2017 geïntegreerd worden met het oog op soepeler en meer responsabiliserend gebruik door de OCMW's. Het project MIRIAM dat de moeilijke doelgroep van alleenstaande moeders met een leefloon een verhoogde kans op socio-professionele integratie wil bieden door intensieve begeleiding in vijf OCMW's, gespreid over het land, werd verlengd tot eind 2017. In *Vlaanderen* krijgen werkzoekenden van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling dienstverlening op maat. Vanaf 2017 krijgen werkgevers die een langdurig werkzoekende in dienst

nemen een premie die aanwerving en duurzame tewerkstelling aanmoedigt. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* wordt de strijd tegen werkloosheid en sociale uitsluiting opgevoerd door de toelaatbaarheid tot verschillende tewerkstellingsplannen (via de Brusselse regionale dienst voor tewerkstelling ACTIRIS) uit te breiden tot alle werkzoekenden, met inbegrip van personen die zijn uitgesloten van het recht op werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen. In *Wallonië* zal de hervorming van de steunmaatregelen voor tewerkstelling, die in juli 2017 in werking treedt, toegespitst zijn op de langdurig werklozen, de laag- en middelhoog geschoolde jongeren en de oudere werknemers. De raamovereenkomst tussen het FOREM en de federatie van OCMW's (hernieuwd in juli 2016) voorziet in acties gericht op herinschakeling en socialisatie, oriëntering, stages en actief zoeken naar werk. Het FOREM heeft een jaarbudget van minstens 1 miljoen euro uitgetrokken voor de financiering van projecten inzake opleiding en socio-professionele inschakeling die worden gelanceerd door de OCMW's. Daarnaast wordt de aanstelling van loopbaanbegeleiders bij de OCMW's gefinancierd.

4.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden

In juli 2016 heeft de *Vlaamse Regering* haar visie op de private huurmarkt vastgelegd. Een belangrijk onderdeel is het woninghuurrecht en de huurwaarborglening die de toegankelijkheid moet verhogen. Een actieplan Vlaams Antidiscriminatiebeleid op de Private Huurmarkt werd aangekondigd. In 2017 wil men tot een geharmoniseerd besluit Tegemoetkomingen in de Huur komen en het erkenningsbesluit van de sociale verhuurkantoren evalueren. In 2016 keurde de Vlaamse regering ook een energie-armoedeprogramma goed, gericht op sociale bescherming en energiebesparing. In de loop van 2017 zal het instrumentarium uitgewerkt worden. Eind 2016 werd een geïntegreerd plan dak- en thuisloosheid 2017-2019 opgesteld met aandacht voor de preventie van uithuiszetting op de private huurmarkt door (aanklampende) begeleiding. In *Wallonië* worden de hervormingen op vlak van huisvesting verdergezet: oprichting van een huurwaarborgfonds, invoering van een referentiehuintabel, hervorming van de huurovereenkomst, hervorming van de Huisvestingscode en van de wetgeving inzake Duurzaam Wonen en de hervorming van de huurwetgeving voor verhuurbedrijven. Het Sociaal Waterfonds wordt hervormd om kwetsbare gezinnen financieel te ondersteunen en de solidariteit tussen de gebruikers te waarborgen. Het bestaande systeem wordt vereenvoudigd en het maximumbedrag van de tussenkomst in de betaling van facturen van gebruikers in moeilijkheden werd verhoogd. Een ontwerp van besluit is bedoeld om de rechten van de Waalse gebruikers van gas en elektriciteit te versterken en de toegang tot energie voor iedereen te verbeteren. De acties voor maatschappelijke re-integratie in het kader van het Housing First-project blijven bestaan en worden verder uitgebouwd. 75 personen moeten toegang krijgen tot deze maatregel. In januari 2017 besliste de regering vier extra nachtopvangplaatsen te creëren, goed voor een vijftigtal plaatsen, evenals vier nieuwe opvangcentra voor vrouwen die het slachtoffer zijn van partnergeweld. Aansluitend bij het Housing First experiment, dat afliep in juni 2016 werd op *federaal niveau* beslist om een Housing First Lab op te richten om de resultaten van het project verder te onderzoeken, te verspreiden en de toepassing ervan te ondersteunen. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* bereidt het Verenigd College van de GGC een ontwerp van ordonnantie voor over noodhulp en de integratie van daklozen. Naast de aanduiding van een centrale coördinator in het kader van het winterplan voorziet deze ordonnantie in de creatie van twee afzonderlijke instanties die instaan voor opvang, noodhulp en de begeleiding van daklozen.

4.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* keurde de GGC in december 2016 een ordonnantie goed over het Brusselse inburgeringstraject voor nieuwkomers, waarbij dit traject verplicht wordt gemaakt. In *Vlaanderen* lopen proeftuinen 'Centrale Begeleiding van 16-18-jarige Nieuwkomers uit Derde Landen' en 'Inburgering op Maat van Laaggeletterde Vrouwen met Jonge Kinderen'. De nadruk ligt hier op geïntegreerd werken rond maatschappelijke oriëntatie, Nederlands als tweede taal, opvoedingsondersteuning en kinderopvang. De Vlaamse regering heeft extra middelen voorzien voor bijkomende inburgeringstrajecten voor nieuwkomers en voor de inrichting van cursussen Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs. Het nationaal Romaplatform, in 2016 opgericht op *federaal niveau*, organiseerde dialoogmomenten over huisvesting, gezondheid, tewerkstelling en onderwijs gericht op de sociaal-economische integratie van de Roma (strijd tegen de discriminatie was een rode draad). In *Wallonië* werd een besluit goedgekeurd dat het verplicht inburgeringstraject invoert. Er werden extra financiële middelen vrijgemaakt voor een aantal acties ter versterking van de socio-professionele inschakeling van nieuwkomers bij het FOREM en zijn partners: opvang, begeleiding, vorming, ondersteuning bij het zoeken naar werk. Het FOREM fungeert hierbij als uniek loket. De regionale integratiecentra genieten voortaan van een variabele financiering voor opdrachten in verband met inburgeringstrajecten, bovenop hun vaste toelage. Daarnaast zal het FOREM een oproep voor diensten lanceren bij andere operatoren.

5. Andere hervormingsmaatregelen en het gebruik van structuurfondsen

Niet alleen de maatregelen die een antwoord geven op de Landspecifieke Aanbevelingen en de maatregelen die direct bijdragen aan het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen zijn van belang voor de structurele economische groei. Ook andere facetten van het economisch beleid dragen bij. In het bijzonder is er een rol voor modern industriebeleid, de promotie van ondernemerschap, de administratieve vereenvoudiging en de Europese structuurfondsen.

5.1. Industriebeleid

Industrie 4.0 is een verzamelnaam voor nieuwe technologieën en concepten binnen de kennis- en maakeconomie, in het bijzonder de digitalisering. Het *Vlaamse* project 'De Sprong Maken naar de Industrie 4.0' is een van de transitieprioriteiten van de Visie 2050 van de Vlaamse Regering.²¹ Het heeft als doel om ondernemingen te ondersteunen in de transformatie. Vlaanderen gaat zo mee in de transitie, om zowel een productiviteitssprong te realiseren als een speelveld voor nieuwe industriële activiteiten te creëren. Op 24 februari 2017 keurde de Vlaamse regering de betrokken conceptnota goed over de verdere concretisering van Industrie 4.0. In het *Waals Gewest* is Industrie 4.0 ingebed in de strategie van de Concurrentiepolen, maar is het ook opgepakt door sectorfederaties en onderzoeksinstituten, in samenwerking met Digital Wallonia. Het initiatief Made Different Digital Wallonia spijst zich toe op smart process, smartproducts en business models.

In *Wallonië* werd strategie van de Concurrentiepolen zelf ook voortgezet. In 2016 werden 33 nieuwe projecten goedgekeurd voor een overheidsbudget van 58 miljoen euro. Eind 2016 werd een nieuwe oproep gelanceerd. In het kader van de slimme specialisatiestrategie, werden er nieuwe impulsen gegeven: een nieuwe selectieprocedure voor vormingsprojecten, ontwikkeling van innovatieplatformen, versterken van de samenwerking tussen polen, ontwikkeling van een gemeenschappelijke beoordelingsmethode. Bovendien werd de dialoog met de polen voortgezet om de deelname aan Europese programma's te vergemakkelijken. Eind 2016 werd het Smart Flanders-programma gelanceerd waarmee de *Vlaamse overheid* 13 centrumsteden (en de VGC te Brussel) ondersteunt in hun ontwikkeling tot 'slimme steden'. Dit loopt tot eind 2019. In een slimme stad creëren stadsbesturen, bedrijven, onderzoeksinstituten en burgerinitiatieven samen oplossingen voor stedelijke uitdagingen.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft een Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) gelanceerd, waarmee ze een strategische en operationele visie heeft ontwikkeld om van de verbetering van het leefmilieu een bron van economische kansen en jobcreatie te maken.²² Het circulaire economische model wil de economie in de richting van een degelijk en slim beheer van hulpbronnen duwen, de spill-overs ervan beperken en korte circuits ontwikkelen om tot de meest volledige waardeketen te komen op het grondgebied van het gewest. In *Vlaanderen* is de uitwerking van de Transitie Circulaire Economie één van de zeven transitieprioriteiten uit de Visie 2050. Deze kan voortbouwen op ervaringen en inzichten van het Vlaams Materialenprogramma. De Vlaamse regering hechtte op 24 februari 2017 haar goedkeuring aan de conceptnota 'Startnota transitieprioriteit, de transitie naar de circulaire economie doorzetten'. In *Wallonië* verstrekt het Agence pour l'Entreprise & l'Innovation (AEI) financiële stimulansen aan ondernemingen om de initiatieven met betrekking tot de circulaire economie te stimuleren. Bovendien heeft de regering de middelen uitgebreid voor de acties

²¹ <https://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-regering/visie-2050>

²² Het programma werd goedgekeurd in het kader van de Strategie 2025.

die het AEI neemt om de ontwikkeling van de korte circuits te ondersteunen. Het Waals afval- en grondstoffenplan (Plan wallon des Déchets-Ressources) stelt een nieuwe visie op afvalbeheer voor. Dankzij dat plan zullen afvalstoffen kunnen worden teruggewonnen en nieuwe grondstoffen (materialen) opnieuw in de productieketens worden ingevoerd

5.2. KMO's en ondernemingsklimaat

In het verlengde van het gelijknamige Europese programma is in het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* gewerkt aan een Small Business Act (SBA). De SBA vormt ook een van de prioriteiten van de Strategie 2025 en werd op 30 juni 2016 goedgekeurd, met 77 maatregelen die tussen 2016 en 2025 zullen worden uitgevoerd via vijf pijlers: een gunstig ondernemingsklimaat, toegang tot financiering met behulp van een kredietbemiddelaar, diversiteit van ondernemers en ondernemingen, de relaties tussen de kmo's en de gewesten, ontwikkelingssteun aan ondernemingen. *Wallonië* heeft ook de SBA 2015-2019 goedgekeurd, waarvoor een budget van 4,8 miljard euro wordt uitgetrokken en die wordt opgesplitst in 30 acties. Voor de handel in het bijzonder heeft de regering in december 2016 een Waalse strategie voor de ontwikkeling en ondersteuning van handelszaken goedgekeurd. Die strategie is onderverdeeld in 36 acties. In *Vlaanderen* wordt de SBA for Europe onder andere geïmplementeerd in het Actieplan Ondernemend Onderwijs en het beleid rond meer en ambitieuzer ondernemerschap dat zich specifiek richt op kmo's en zelfstandigen. Voor het toezicht op de kmo's en zelfstandige ondernemers heeft de *federale overheid* in februari 2017 een eerste editie van een boordtabel voorgesteld. De tabel biedt een verfijnde analyse van een groot aantal sleutelindicatoren die onder meer betrekking hebben op demografie, kerncijfers en een vergelijking met de buurlanden.

Om het ondernemerschap aan te moedigen worden op alle niveaus initiatieven genomen. Het *federaal niveau* richtte zich in 2016 specifiek op het ondernemerschap van vrouwen en van studenten. Gewerkt werd aan de realisatie van het Plan ter Ondersteuning van Vrouwelijk Ondernemerschap (databank, sociaal statuut, financiering, sensibilisering). Sinds 1 januari 2017 zijn de besluiten die het statuut van de student-ondernemer vormgeven van kracht. Die besluiten hebben betrekking op de sociale bijdragen, de rechten inzake gezondheidszorg en de discriminatie tussen een student in loondienst en een student-ondernemer. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* richt zich met NextTech.brussels op het ICT-ondernemerschap. De doelstellingen zijn een kwaliteitsvolle begeleiding, opleiding van IT-werknemers, en de internationale positie van Brussel als ICT-actor. De dynamische start-up *Wallonia* werd in december 2016 gelanceerd om de lokale digitale ecosystemen te ondersteunen. In het kader van Creative Wallonia en Digital Wallonia werden initiatieven genomen om start-ups te ondersteunen. Bovendien wordt er steun geboden aan werkzoekenden die zich als zelfstandige willen vestigen: om de overgang naar dat statuut te vergemakkelijken, zijn de 'airbag'-steunmaatregelen op dat publiek gericht, en voorziet het AEI begeleiding bij de voorbereiding van hun financieringsdossier. De *Vlaamse regering* blijft actief het ondernemerschap en ondernemingszin aanmoedigen en nam in juni 2016 het derde Actieplan Ondernemend Onderwijs aan voor de periode 2015-2019. In het kader van de hervorming van het ondernemerschapsbeleid zijn in 2016 opdrachten, om de strategie uit de visienota 'Het stimuleren van meer en ambitieuzer ondernemerschap in Vlaanderen' uit te voeren, gegund. In 2016-2020 is daar 100 miljoen euro voor ter beschikking. Wat de overdracht van ondernemingen betreft, werd een partnerschap gesloten tussen de *Waalse* en *Vlaamse* instellingen om onderlinge deals te vergemakkelijken.

Toegang tot financiering is vaak een essentiële voorwaarde voor het van de grond krijgen van ondernemerschap. Op *federaal niveau* is er sinds februari 2017 een belastingvoordeel voor wie zijn spaargeld in een jonge onderneming investeert. Ook de *Waalse regering* besloot onder de titel Prêt Coup de Pouce tot zo'n belastingvoordeel. Daarnaast sloot het gewest een akkoord met Febelfin, dat zich ertoe verbindt ondernemingen te ondersteunen via een bankencharter waarmee een aanzienlijk bedrag van 2,8 miljard euro wordt uitgetrokken om kmo's te helpen opzetten en te doen groeien. Het akkoord

voorziet in een injectie van twee euro door de banken voor elke euro aan overheidsgeld. Ook wordt er in 2016 en 2017 via Les Investis 248 miljoen euro aan leningcapaciteit ter beschikking gesteld voor microkredieten, beginnende ondernemers en kmo's. Voor beginnende ondernemingen in de digitale sector is er het nieuwe fonds WING, waarin 60 miljoen euro beschikbaar is. Voor productiecoöperaties is het verwerven van kapitaal door de deelnemers versoepeld. De *Vlaamse regering* besliste tot een kapitaalverhoging van ARKImedes-Fonds II met 50 miljoen euro. Hierdoor kan het verder evolueren naar een rollend, eeuwigdurend fonds dat kan investeren in grotere ARKIV-fondsen. De Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) hanteert sinds juni 2016 de verzamelnaam PMV/Z voor de diverse soorten leningen. Op die manier maakt ze haar aanbod voor kleine kmo's, zelfstandigen en beginnende ondernemers duidelijker.

Behalve maatregelen die de toegang tot financiering verbeteren zijn er ook directe financiële en fiscale stimulansen. *Vlaanderen* introduceerde in 2016 de KMO-Groeisubsidie, en vernieuwde en vereenvoudigde de KMO-Portefeuille. De KMO-Groeisubsidie integreert een aantal vroegere steunformules van het IWT en het AO in een eenvoudig financieringsinstrument. Kmo's kunnen er beroep op doen bij hun transformatie-, innovatie- of internationaliseringsproces. De steun bedraagt 50% van de kosten. De KMO-Portefeuille werd omgevormd naar een eenvoudiger en laagdrempelig instrument met slechts twee pijlers: advies en opleiding. Kmo's kunnen naar behoefte kiezen hoe ze die gebruiken, en de steunplafonds werden verhoogd. Via het KMO-Programma worden haalbaarheidsstudies en innovatieprojecten van niet- O&O-intensieve kmo's gesteund. Inzake internationaal ondernemen nam de Vlaamse regering op 25 november 2016 akte van 'Een gezamenlijke meerjarige internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie 2017-2021', die in samenwerking met 150 bedrijven, middenveldspelers en kennisinstellingen werd opgemaakt. Het richt zich op internationale vermarkting van producten en diensten en het aantrekken en behouden van directe buitenlandse investeringen. In het kader van de *Waanse SBA 2015-2019* is de hervorming van de kleine subsidies voor kmo's van kracht sinds 1 maart 2017. In één loket zijn voortaan 11 volledig gedigitaliseerde thematische cheques beschikbaar, die zijn opgebouwd rond vier grote pijlers: innovatie, digitalisering, internationaliteit en overdracht. De steunmaatregelen worden voortaan in één netwerk georganiseerd waarin steun voor activiteiten, innovatie en groei van ondernemingen worden samengebracht. Op *federaal niveau* is in 2016 besloten tot een verhoging van de aftrek van sociale lasten voor de derde tot en met zesde werknemer, en tot een vereenvoudiging van de btw-verplichtingen voor kmo's.

Ten slotte worden kleine ondernemingen geholpen met het wegwijs raken in de digitalisering. Een opmerkelijk initiatief van de *federale overheid* is de lancering in 2017 van het serious game Digital Bath. Dat interactief, didactisch en tegelijk ook grappig instrument is er in de eerste plaats op gericht de kennis over de digitalisering van bedrijfsleiders en personeelsleden van kmo's te toetsen. In *Vlaanderen* werd de campagne 'Het internet. Ook uw zaak' gelanceerd om handelaars te stimuleren werk te maken van hun onlineactiviteiten. De webstek kreeg al 50 000 bezoekers en er werden 1 100 E-scans afgenomen. In het kader van de uitvoering van het *Waanse digitale plan* werd het project Commerce connecté gelanceerd. Dat project heeft tot doel de kennis van buurthandelaars over de digitalisering en de online-aanwezigheid aan te scherpen. In het kader van de hervorming van de subsidies voor kmo's werden in maart 2017 de cheques voor digitale transformatie en cyberveiligheid gelanceerd.

5.3. Administratieve vereenvoudiging

Er wordt voortdurend gestreefd naar administratieve vereenvoudiging. Op *federaal* niveau wordt de mogelijkheid onderzocht om de taken die momenteel worden uitgevoerd door de griffies van de handelsrechtbanken in het kader van het neerleggen van statuten en de daaraan verbonden wijzigingen voor rechtspersonen over te dragen naar de ondernemingsloketten. Er werd ook onderzocht hoe de website www.business.belgium.be kan worden omgevormd tot één elektronisch loket waar Belgische en buitenlandse ondernemingen hun aanvragen voor goedkeuring en toelating elektronisch kunnen indienen en opvolgen. De wet van 17 juni 2016 inzake overheidsopdrachten biedt ondernemers voortaan de mogelijkheid om unieke corrigerende maatregelen (self cleaning measures) te nemen. Met die wet wordt ook het Uniform Europees Aanbestedingsdocument ingevoerd, dat tot doel heeft de administratieve lasten voor de ondernemingen te verminderen. In het kader van het plan *Digital Wallonia*, werd vooruitgang geboekt op het vlak van de dematerialisatie van de processen: één loket voor ondernemingen, milieuvergunning en gecombineerde vergunning en overheidsopdrachten. In 2016 kregen 39 authentieke bronnenstromen een concrete invulling, waardoor een winst van 9,8 miljoen euro kon worden geboekt. Bovendien heeft het plan 'Achats publics responsables 2017-2019' onder meer tot doel de toegang van kmo's en zko's tot overheidsopdrachten te vergemakkelijken. De SBA en het plan NextTech.brussels van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* streven dezelfde doelstellingen na en hebben onder meer tot doel de dienstverlening te verbeteren door ondernemers een uniek toegangspoort te bieden. In het *Vlaams Gewest* manifesteerde de vereenvoudiging zich in 2016 vooral in het in §4.2 vermelde samengaan van het IWT en het AO, en de vernieuwing van het FWO. De meerwaarde ligt onder andere in de stroomlijning van steunmaatregelen en administratieve procedures, een betere prioriteitstelling van de middelen en beleidsmaatregelen en de creatie van een centraal aanspreekpunt.

5.4. Structuurfondsen en investeringsfondsen

De programmering van de structurele en investeringsfondsen zit nu in de verschillende gewesten en gemeenschappen in de operationele fase en zit op kruissnelheid, aangezien over 55% van de fondsen (in totale kost) al een beslissing is genomen. Zoals uitgelegd in de verschillende afdelingen van het NHP liggen deze fondsen in de lijn van de concretisering van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie, en van het antwoord op de aanbevelingen van de Raad. Het betreft onder meer de ondersteuning van het concurrentievermogen van de kmo's (18% van de fondsen), de OOI (11%), de tewerkstelling (15%) en de sociale inclusie (14%), de efficiëntie in het gebruik van de hulpmiddelen, de aanpassing aan de klimaatverandering, de koolstofarme economie (27%). In het kader van de inzet van de gewestelijke strategieën voor slimme specialisatie wordt specifiek aandacht besteed aan de investering, de verspreiding van de technologieën en de commercialisering van de innovatie, onder meer via ondersteuningsmaatregelen voor de kmo's (ook in de vorm van financiële instrumenten), voor de proef- en demonstratieprojecten etc. De domeinen voor slimme specialisatie die Vlaanderen voorstelt in haar S3-strategie vallen onder de meeste projecten die tot nu toe zijn goedgekeurd. In Wallonië zijn verschillende steunmaatregelen voor de kmo's, financieringsmaatregelen voor de kmo's, steunmaatregelen voor de circulaire economie etc. in werking getreden.

De prioriteiten die werden ontwikkeld in het kader van het ESF betreffen de levenslange opleiding en de intrede op de arbeidsmarkt, met name voor de jongeren en de meest kwetsbaren, het ondernemerschap, de sociale inclusie en de strijd tegen discriminatie, de strijd tegen het vroegtijdig schoolverlaten. Een deel van de acties is gericht op de migranten. Het Brusselse operationele EFRO-programma werd onder meer aangepast om de gewestelijke inspanningen voor de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting te ondersteunen via twee opvangcentra die worden geleid door de ngo Dokters van de Wereld. Het beslissingspercentage voor het Initiatief voor de Tewerkstelling van de Jongeren bedraagt 99%, en 15% van de fondsen is daadwerkelijk besteed.

6. Betrokkenheid van stakeholders

Het programma is tot stand gekomen dankzij een intensieve samenwerking tussen de Federale Regering en de regeringen van de gewesten en gemeenschappen. Ook de sociale partners en het middenveld werden verscheidene malen betrokken bij de opmaak en de voortgang van het programma. België staat bekend om zijn sociale dialoog, die zorgt voor een constructieve relatie tussen de werkgevers- en de werknemersorganisaties. Die constante dialoog en wederzijdse samenwerking met de verschillende sectoren van onze economie vormen een prioriteit voor de verschillende regeringen.

De bijdragen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad (bijlage 9) worden in bijlage bij dit NHP toegevoegd.

De regeringen van de deelstaten betrekken ook de verschillende stakeholders in de opmaak van hun eigen programma's (bijlagen 1 tot en met 5). Wat Vlaanderen betreft, kan in het bijzonder melding worden gemaakt van de intensieve betrokkenheid van het Vlaams parlement bij de opmaak van het Vlaams Hervormingsprogramma 2017.²³

De samenwerking tussen de federale regering en de regeringen van de gemeenschappen en gewesten komt ook tot uiting in het kader van de bilaterale ontmoetingen tussen de Europese Commissie en België doorheen het Europees Semester.

²³ <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1123980>

Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest

1. Introduction

Based on the strategic orientations of the Walloon Government during the previous years, especially the **Marshall Plan 4.0** (with a budget of € 2.9 billion over the whole legislature), 2016 focused on carrying out important reforms.

The Marshall Plan is structured around five priorities:

1. Make human capital an asset – € 304,5 million
2. Support the industrial development through an innovation and business growth policy - € 850.5 million.
3. Land mobilization for economic development – € 374 million
4. Support efficiency, energy transition and the circular economy - € 1.1 billion
5. Support digital innovation – € 244,8 million

Moreover, within the implementation of the sixth State reform and the transfer of competences, a number of reforms have been implemented, having as guidelines more efficiency and the simplification of the systems. This is the case in the area of employment, housing and energy aid. As part of the regional strategy for smart specialization, the reform of the R&D and innovation aid is now operational, and new initiatives have been launched to digitize the economy and support innovative SMEs. Investment support was also a priority in 2016, in line with European guidelines and within the available budgetary margins.

These various priorities are also supported through the **Structural and Investment Funds 2014-2020 programmes**, which are now in the implementation phase.

The following chapters detail the main measures which were adopted or which are being developed in relation to the Council Recommendations (CSR) and the Europe 2020 Strategy objectives.

2. Response to the specific recommendations by country

2.1. Recommendation n°1: Clean up and sustainability of public finances, tax reform

For 2016, the SEC deficit was reduced from 375 (adjusted budget) to € 318 million (provisional implementation), mainly due to unrealized expenditure. This would represent an improvement of € 157 million compared with 2015 (balance of € -475 million).

For 2017, the forecasted SEC financing balance is € -300 million. The deficit will be used to cover the financing of strategic investments in connection with the CSRs:

European co-financing (ERDF, TEN-T)	74
Roads and waterways	115
SRWT (public transport)	58
Airports	29
Galileo	11
Training / Cities of Trades	13
Total	300

Different savings measures have been taken to contain the deficit: debt management, “accounting” operations and updating estimates of needs in different areas, selling public goods, reduction of operating budgets.

It has not been possible to conclude an inter-federal agreement on a multi-annual objective for the Stability Programme in 2016, in particular due to the uncertainties linked to the State reform and the decisions of the Federal Government which have a negative impact on the finances of the Federal entities.

As part of its **active debt management policy**, the Walloon Government has decided to implement various measures, including issuing socially responsible bonds. It was also decided to review the terms and conditions for treasury management of certain government units and non-centralized treasury entities. This will optimize the Region’s cash availability and, consequently, limit the external use of capital.

In addition, following the sixth State reform, various reforms are under way in the field of health care, with the aim of ensuring the **sustainability of public finances** while guaranteeing that a favourable environment is maintained for quality health care. The **financing mechanism for hospital infrastructures** is thus reformed. As the federal allocation is to be reduced each year, Wallonia will, thanks to the new mechanism, expand the finance of the hospital infrastructures by gradually providing the necessary means to enable the investments which are required for qualitative healthcare. In the long run (under a constant situation and with a 35-year horizon), the investment capacities will be as follows:

- Maintenance: € 14.5 million per year;
- Replacements: € 14.5 million per year;
- Constructions: € 277 million per year;
- Equipment: € 112 millions per year.

In addition, a guidance note for the implementation of an “**autonomy insurance**” was adopted. It defines the principles of a social system based on an insurance system. The aim is to harmonize support

schemes and guarantee lifelong support in the event of autonomy loss (whether due to age, disability or illness). In practice, every person living in Wallonia will automatically be affiliated to the autonomy insurance service of his or her insurer. It will levy an annual mandatory contribution from its members aged 26 and over. The return for beneficiaries is estimated at an average of € 300 / month.

In the long term, the total annual budget that will finance the autonomy insurance is estimated at € 381 million. It will be financed through contributions (around 130 million), the support budget for home care services (147 million) and the budget for dependency help (APA, 131 million) .

Finally, with regard to the management of chronic diseases, we can mention the perpetuation of **Multidisciplinary Local Networks** (RLM - Réseaux Locaux Multidisciplinaires) within the framework of a three-year multi-year agreement extending from January 1st, 2017 to December 31st, 2019, providing a multi-year action plan for each RML²⁴. The budget allocated by Wallonia to the operation of the 12 RLMs will amount to € 1.6 million for the first year. Pathologies related to cardiovascular diseases, respiratory diseases, ... will be gradually covered. In addition, their tasks will progressively broaden in order to be even more effective (prevention activities, patient empowerment, consultation and coordination between the different health stakeholders, etc.).

In terms of **taxation**, discussions are being held and should lead to reform proposals for 2017.

Regarding environmental taxation, a differentiated tax rate has been introduced for waste disposal into landfills according to the incinerable nature of the waste. The objective is to establish a better hierarchy of waste treatment methods between landfills and waste incineration.

2.2. Recommendation n°2: Improve the labour market operation and skill matching

The labour market reform initiated by the Government was realized in June 2016 by signing the **Pact for Employment and Training** with the social partners. It commits the signatories in six fundamental issues:

- Reorganizing employment aid (on which an agreement had been reached with the social partners in January 2016). The decree on employment aid "target groups" was adopted by Parliament in January 2017. The reform, that will come into force in July 2017, aims at making the devices easier to read, more coherent and more effective. This leads to a drastic reduction in incentives (from forty to ten), and integrates the subjects transferred following the sixth state reform.

Three main target groups are identified: low or medium skilled young people under 25, long-term unemployed and older workers (over 50 years old). The total budget is € 1.6 billion. The reorganization of employment aid also provides for the optimization of the employment promotion assistance (APE - Aide à la Promotion de l'Emploi) scheme, which focuses on ensuring the sustainability of jobs that have become structural within the structures within NPOs and local authorities. A preliminary draft decree was thus approved by the Walloon Government in first reading in February 2017.

- The creation of an integration contract for young people, linked to the implementation of the Youth Guarantee in Wallonia. This new contract is aimed at job-seekers under the age of 25 who do not

²⁴ Initially, the RLMs were pilot projects of the INAMI intended to manage the "care paths" of two chronic diseases: diabetes and kidney failure.

have any work experience and who have been unoccupied for 18 months or more. The Forem (Walloon public employment service) will implement a support system, in collaboration with the Walloon Regional Employment Missions (MIRE - Missions régionales pour l'emploi). The decree was adopted by Parliament in January 2017. The activation mechanism is defined in consultation with the other Regions, in particular to ensure the portability of rights.

- The reorganization of financial incentives to the continuous training of workers. The devices will be reorganized around 2 major measures:
 - The vouchers for training initiated by the employer or the self-employed;
 - The optimization of paid educational leave for training initiated by the worker.

As for the adaptation credit, it will be redesigned to be integrated into the "training voucher" system.

As from the beginning of 2017, working groups have worked with those stakeholders involved in the measures (FOREM, SPW, etc.) to define the guidelines for this reform. The effective implementation of the new devices is planned for early 2018.

- Strengthening lifelong career orientation. The multi-partner framework for lifelong orientation is structured around the 3 Cities of Trades (Namur, Liège, Charleroi) and the Employment, Training and Orientation centre. These are addressed to those who have questions regarding their educational and professional orientation (primary, secondary or superior educators, parents, teachers, job seekers, professionals who wish to reorient themselves, vulnerable audiences...). The focus will be put on information, awareness raising, trade trials, interactive approach and professions with a particular attention to identified or anticipated employment niches and sectors in demand. Alternative training will also be promoted.
- Creation of training places for alternating learners and a better link between supply and demand. The objective set by the Walloon Government and the social partners is to double the number of alternating training places by 2020. This will be achieved through different initiatives:
 - Organization and joint development of the OFFA interactive platform (a joint organization of the FWB, the Walloon Region and the COCOF in charge of promoting alternation) matching the training offer and demand
 - Regarding financial incentives, 4 bonuses are offered: an incentive for alternation operators and a "company" incentive, an incentive for the self-employed who conclude a first alternation contract with an apprentice, a "youth" incentive to encourage them to complete their work-study programmes until they are certified (Certificate of Apprenticeship, CQ6, CQ7).
 - Sectoral coaches co-financed by the Walloon Region are hired to promote the alternation throughout the Walloon territory. They are responsible for promoting the work-study programme, with a view to obtain new trainings, for appraising company accreditation applications and supporting and accompanying their tutors. The decree on incentives for work-related training for companies, the self-employed and young people, as well as for sectoral coaches was adopted by the Walloon Parliament in July 2016.
 - The aim is also that all young people obtain the same certification, regardless of the training or education operator. To this end, a bridge was introduced from vocational training to education via the Jury for Social Advancement and Education was introduced (Decree of 27 October 2016).

The quadripartite Government of 7 July 2016 also adopted a resolution to improve the certification and promote the granting of the CE6P certificate. The joint Walloon Region - FWB - COCOF decree is in the process of being adopted by the 3 governments.

- Strengthen the tools which are available to social dialogue in Wallonia.

To support the mobility of workers, the Marshall Plan 4.0 plans to strengthen the **language plan** by deploying a new system for the provision of continuing training. It is structured around immersion scholarships abroad (scholarships for an internship in a company or an immersion in a language school or a school) for young people ending their secondary education, for job-seekers and for alternation learners. An annual budget of nearly € 7 million is planned.

A “driving license” system is also being introduced to promote the mobility of job seekers, particularly of the most vulnerable ones.

With regard to the integration of the most vulnerable groups in the labour market, the **framework agreement between Forem and the Federation of the CPAS** (social welfare centres) was renewed in July 2016. It sets the framework for remobilization and socialization actions, for orientation actions with the possibility of work placements and for active job search activities. This framework convention allows information and the cooperation between services, training cooperation with operators and the search for suitable means of professional integration. An annual budget of at least € 1 million (1,345 million in 2017) is mobilized by the Forem to finance training and socio-professional integration projects led by the CPAS. An annual envelope is also set aside in the APE budget to finance job-coach positions within the CPAS. Finally, a grant of € 84,000 is awarded to the Federation of CPAS for coordinating and monitoring the initiated dynamics.

Concerning the integration of persons with an immigrant background, the implementing order for applying the **mandatory integration programme** was adopted. It contains:

- the conditions for bringing, under certain conditions and exceptionally, the required completion time of the integration programme from 18 months to 36 months;
- the qualifications which are required for the trainers in charge of the various trainings;
- the procedure for the calls for “Local Integration Initiatives” projects (ILI - Initiatives Locales d’Intégration).

On top of the € 5 million provided for the integration programme, an additional € 5 million has been mobilized by the Government to strengthen the **socio-professional integration of newcomers**. These resources will be used to reinforce the welcoming, support, training and job-search help of newcomers of working age. Forem is entrusted with the implementation of this dynamic by relying on its partners with regard to socio-professional integration. Forem is responsible for welcoming people as part of a process of integration into employment, with a single window approach (“SPOC”). It will coordinate their journey within the public employment service (SPE - Service Public de l’Emploi) or with the partner operators, based on a socio-professional assessment and an identification of their skills. The system integrates the validation of competences, basic training or job training, coaching and job coaching. This way the system tends to promote the fluidity and consistency of the courses by providing solutions which are adapted to the people’s needs and profiles. The number of trainers in French as a foreign language (FLE) and of vocational training modules will be strengthened within Forem, in order to meet the needs of newcomers.

With regard to skill matching, Forem has created a system that is specially adapted to migrants. A first questionnaire is completed by the migrants and is then analysed to identify the skills that need to be tested. The assessment process focuses on language and work skills. For the recognition of qualifications or skills, people have access to the competence validation consortium.

Moreover, there is also a **better coordination between the various operators**. The **Regional Integration Centres** (CRI - Centres Régionaux d'Intégration) will now receive funding in two parts: a fixed budget, linked to the decretal missions they provide, and a variable budget, specifically relating to the missions regarding the compulsory integration programme, which will take into account various workload related criteria: number of newcomers, number of trainings given, size of the covered territory, etc. In addition, Forem is responsible for organizing a call for services for newcomers with its socio-professional integration partners (socio-professional insertion centres, CPAS, Regional Employment Missions, SAACE).

Finally, the new **Forem management contract** for the period 2017-2022 was signed beginning of March 2017. This includes a quicker implementation of the overall reorganization of the Walloon Office in the context of the transfer of competences after the latest State reform.

2.3. Recommendation n°3: Innovation, market functioning and investment

Innovation

The renewal of the **regional innovation strategy** is an essential part of the Marshall Plan 4.0. The guidelines adopted by the Walloon Government in its Smart Specialization Strategy have been implemented and reflected in the various RDI support tools. The aim is to target regional efforts on its main development axes, in line with the regional cluster policy, and to stimulate wider innovation dynamics within the ecosystem. Particular emphasis has been put on commercialization, technology transfer, non-technological innovation, creative economy, ICT deployment, etc.

The **reform of the RDI aid decree**, which was finalized in 2015 and entered into force in 2016, aims at reinforcing excellence and ensuring the simplification and efficiency of the aid granted to all stakeholders by reviewing the different processes, in line with the regional industrial policy. **RDI support schemes co-financed by the ERDF** have also entered into force in 2016. They include:

- The financing of exceptional high-level technological equipment for Walloon research players (universities, higher education, approved research centres). This material will be used to carry out business projects previously identified within partnerships between s (technological services offer);
- Support for partnership research projects to the benefit of approved research centres, universities, higher education and companies. It is also a question of result valorisation;
- Support for R&D in companies that carry out research efforts linked to the dynamics of the competitiveness clusters. Actions may take several forms: financing SME research programmes in collaboration with other companies, technological services provided by approved research centres and higher education centres for SMEs, support mechanism for SMEs on intellectual property ("Intellectual property vouchers": they cover the services entrusted by a SME to the Belgian Intellectual Property Office or a PatLib centre);
- Support for the implementation of demonstration units for SMEs in approved research centres, enabling them to present their technological capacities and the products of their research to SMEs and to interact with them, in order to integrate innovation into their processes;

- Support for the financing of demonstrators or pilot units in companies. The objective is to contribute to the investment and operation of demonstrators and pilot units developed by companies or groups of companies, with a view to deploy their technology to an industrial production scale.

Based on the dynamics and evaluation of the first plan, the **Creative Wallonia Plan 2015-2019** was adopted in July 2016. It will pay more attention to SMEs, to the distribution to the industrial sector and the public service, to skills development and the adaptation of education systems. It is based on 4 axes: stimulate, accompany, train and propel. The first identified measures include the development of livings labs, of co-working spaces (including in rural areas, new calls for projects in 2017), the organization of a creativity week, creative economy vouchers, creative school labs, a “prototype” measure, an “Op’In” measure (support for process and organizational innovation), the development of Start’up Wallonia (integrated support and acceleration of start-ups, covering pre-acceleration phases, acceleration, bootstrapping and scale-up), deployment of creative hubs, growth hacking (acceleration of SMEs), ...

In addition, as part of the **implementation of the Digital Plan**, several initiatives have been launched within its various components. The first flagship measure is the creation of the **WING Fund**, with € 50 million plus € 10 million from Belfius. It grants financing in convertible or capital loans to digital start-ups within the initial start-up development stages, either in pre-seed (€ 50,000) or with a private investor for amounts ranging from € 75,000 to € 250,000. After almost 1 year of activity, 252 funding applications were introduced. 40 start-ups received an investment decision, for a total amount of € 4.6 million. To date, 23 interventions have been concretised by the signature of a convention and 1.7 million have been invested.

The **Digital Wallonia Hub** was launched. This aims at developing an RDI strategy in consultation with Walloon digital stakeholders in order to reinforce their excellence and to ensure their connection to international networks, optimize the transfer of technologies and stimulate innovation and the new uses of digital technology within companies in the sector. It primarily focuses on the support of high-potential companies and the strengthening of the digital research community.

In order to support the digital transformation of the Walloon economy, various initiatives have been launched, in consultation with the sectors concerned. As part of the reform of aid to SMEs, a “**digital transformation**” and a “cyber-security” **voucher** are to be launched in March 2017. The programme to raise awareness and support industrial companies in their transformation to the industry 4.0 - **Made Different Wallonia (2017-2019)** was launched by several competitiveness clusters, sectoral federations and research centres together with Digital Wallonia. It is structured around the three axes: smart process, smart product, smart business model. The actions planned are organized in 6 stages: a conference road-show in the Walloon provinces, an Industry 4.0 diagnostic tool and 1/2 day of free consultancy by an expert for each participating company, the launch of the accompaniment process (if wished by the company), the definition of a customized transformation plan by an expert through a thorough scan, the implementation of the transformation plan based on the results of this scan (the company chooses up to three transformations on which it wishes to concentrate, it can decide to be accompanied by external experts), and the evaluation of the transformation at the end of the implementation (about 2 years).

In addition, a specific **Construction 4.0** plan was developed as a partnership between the Walloon Construction Confederation and the agency for the digital (AdN - Agence du Numérique) and digital stakeholders. It aims to offer targeted support to companies, based on the new public aid dedicated to the digitization of economic players. The action will start with a road-show in 2017. A digital maturity self-diagnosis tool has been developed and can be used for any sector. The “**Connected Business**” **Project** aims to develop the digital and on-line expertise of local retailers. It consists of three components: awareness of digital issues, training and support for the implementation of an on-line presence strategy.

34 awareness-raising sessions were organized by Walloon towns and reached 750 businesses. The self-diagnostic tool for digital maturity was used 530 times. Participating businesses positively evaluated the action and more than half used at least one of the available web tools to improve their digital visibility. 50 new sessions are scheduled. A new technology-oriented incubator was also launched for businesses.

Internationally, the goal is to create a dozen Digital Wallonia “hubs” in major digital cities and regions. They will act as stepping stones for companies wishing to access these markets and relaying business opportunities with Wallonia. Two hubs are operational on January 1st, 2017 (San Francisco and Barcelona).

With regard to investments, the new **digital equipment plan for education**, financed with € 62.6 million over 7 years, was adopted. The call for projects “Ecole Numérique” will this time focus on 500 projects led by pedagogical teams, from kindergarten to secondary and will be renewed every year. In addition, a call for projects to equip 200 schools with WiFi was launched for a budget of € 6.8 million. An agreement was also reached with operators for the installation of the **very high speed mobile broadband**. The Region committed itself to eliminate taxation that may complicate its deployment (pylon tax) and to develop a favourable legislative, regulatory and administrative framework. Mobile operators committed themselves, over the next 3 years, to make investments totalling € 60 million, in addition to the investments which were already foreseen in their investment plans for Wallonia over this period. The objective of these additional investments is to increase the very high speed coverage of populated areas where a particular deficit is found, as well as areas with specific interest or needs (economic, industrial and commercial areas of activity).

Concerning **skills**, a Master in Cybersecurity was launched as from the educational year 2016-2017. Furthermore, as part of the #Walcode initiative, 3,500 students were sensitized to programming.

Finally, with regard to **public services**, the public digital spaces (EPN - Espaces Publics Numériques) system is being developed and revitalized through support and animation, the computer equipment of 100 new structures (to reach 150) and the launch of the call for projects for 60 structures (a budget of € 2.1 million is foreseen). 34 projects were launched for € 300,000, and 11 new EPNs were awarded the label. Different actions are launched in the public sector with regard to digital training, development of e-administration (electronic signature, electronic payment, development of personal space and single window, de-materialization of licenses and public contracts, development of the available authentic data), and an open data platform was created to access and reuse public data (150 data sets are accessible). The Open Data decree was also adopted.

Competition in service sectors

On the **regulated professions**, a guidance note was submitted to the Walloon Government on December 15th, 2016, with the screening of the existing legislation. A first reading of the decree transposing the European directive was adopted at the end of 2016, and of the decree transposing the federal legislation, in January. In order to ensure intra-Belgian coherence, a cooperation agreement will be drafted.

Improvements have been made to the provisions on **commercial areas**, in particular with regard to administrative simplification (amendment of the implementation order). In addition, the Wallonia Commerce Plan aims to boost the development of businesses in Wallonia (see section 4.2). Finally, a consultation with stakeholders showed that the provisions of existing commercial lease legislation did not require modification, but that a short-term lease contract should be set up to meet the new commercial entrepreneurship needs. A draft decree on **short-term leases** was adopted in March 2017. It will regulate the so-called “ephemeral” trade and allow the revitalization of shopping centres thanks to a flexible and effective legal frame.

In terms of **energy prices**, a study is being carried out on the gap between wholesale prices in Wallonia and in neighbouring countries. If necessary, the results could lead to adapted exemptions.

Investment Support

The **Infrastructure Plan 2016-2019** aims to modernize road and river infrastructure in Wallonia in order to increase all users' safety and mobility, promote the socio-economic development of the Region and boost job creation. It is structured around four axes:

- pursuing the rehabilitation of motorways (€ 128 million);
- the renovation and securing of the so-called “secondary” regional roads (€ 347.5 million);
- the development of the “Employment routes” (€ 89.5 million);
- investment in waterways (€ 75 million).

After 1 year of implementation, 14 sites have been finalized or are under construction for the road section, and another 49 projects will start in 2017. For the waterways section, the following working sites will start in 2017: the Charleroi-Brussels canal, the Ronquières inclined plane, the Monsin dam, the Ampsin-Neuville lock, the Canal of the Historic Centre and the TEN-T network with the Walloon part of the “Seine-Escaut-Est” project. Including all the projects under the Infrastructure Plan which have been carried out or that are under way, and the works which will start in 2017, a total of approximately € 240 million will already have been committed. The ultimate goal is to engage all sites by the end of 2019.

In the case of **public transport** (SRWT), infrastructure works amount to more than € 11.5 million. This amount is intended to mainly finance the development of connecting stations, dedicated lanes, reserved lanes, terminals and stops. In addition, € 3.55 million are foreseen for the development of the new multi-modal station in Namur. Moreover, following the green light given by Eurostat on the financing of the PPP, in spring 2017, the Government will launch the project specifications for the implementation of a tram line in Liège: a tram line between Sclessin and Coronmeuse, with an antenna on the right bank of the Meuse to join the Bressoux Maintenance and Storage Centre (12 km in total), and about twenty trains of about 40 meters. The public procurement contract, in the form of a PPP contract, concerns the design, construction, supply, financing and maintenance of this line, which will be made available to TEC Liège-Verviers for its use. The contract is expected to be awarded in the fall of 2018 and put into commercial service mid-2022.

Still concerning transport, a budget of € 30 million will be devoted to the modernization of the PEREX centre. The objective is to **develop a modern and efficient concept of “intelligent networks”** to manage the (motor) and river ways in real time. The works will start end of 2017 / beginning of 2018 (estimation).

Regarding **energy**, several projects have been initiated to support investment in renewable energy, in particular for the deployment of wind farms on motorway areas, the creation of a biomass plant, support for renewable heat and investment in energy efficiency. These elements are detailed in section 3.5.

More generally, a new Walloon **multi-year investment plan** has been approved by the Government. It provides more than € 1 billion of investment in various areas:

New housing - continued communal anchorage plans	150
Construction and renovation of social housing	80 (+ 221 over 6 years)
Ureba (energy improvement of buildings)	53
Early childhood (kindergartens)	48
Business areas – Ports – Redevelopment sites	330
Competence centres (training)	10
Investments in the hospital sector	240
Tourism	45
Airports	120
Total	1.076

In addition to the resources identified above, the Government has also decided to provide additional funding of € 100 million for investments in **health and social care**. This envelope should allow, amongst others, infrastructural developments in nursing homes and nursing and care homes, as well as in the disability sector. This envelope will be activated gradually and should impact the regional balance of funding from 2019.

With regard to the development of **infrastructures for economic activities**, a new decree was adopted in February 2017 to make areas of economic activities more efficient, more in line with the needs of businesses and urban planning and more environmentally respectful. The main thrusts of the reform are equipment performance (very high-speed, eco-performance, etc.), economic specialization, promotion of public-private partnerships and administrative simplification. The objective is to create 200 net hectares per year dedicated to new economic activities. The total budget for this policy for the 2014-2019 legislature is € 400 million.

Finally, the draft **strategic framework for a Walloon city policy** was adopted. This will serve as a reference for the future Urban Development Programmes (PDU - Programmes de Développement Urbains) of the Walloon cities.

3. Thematic objectives of the Europe 2020 Strategy

3.1. Employment

In addition to the labour market reforms detailed in Chapter 2, several other employment-related measures are worth mentioning.

Firstly, regarding **support for reorganisation**, following the announcement of the closure of the Caterpillar company in Gosselies, a series of actions have been taken to ensure the follow-up (collective redundancy procedure, retraining of workers and site redevelopment, relaunch of activity in the basin and actions for subcontractors). A regional Task Force has been set up for this purpose, as well as coordination with the federal authorities. In addition, a European Task Force has been set up jointly between the regional authorities and the Commission services in order to facilitate the EU processes. A file will be submitted in 2017 with the European Globalization Adjustment Fund. Forem will set up a system for accompanying the workers.

In addition, under the federal Competitiveness, Employment and Recovery Pact adopted in 2014, the Federal Government validated the four **free zones** proposed by Wallonia. These aid zones are situated within a radius of 40 kilometres around sites affected by collective redundancies and precisely in crisis sectors such as the steel industry, Arcelor Mittal (Seraing), glass, Saint Gobain Sekurit (Sambreville)

and mechanical engineering, Caterpillar (Charleroi), Doosan (Frameries). The aid granted to SMEs consists of an exemption from the 25% income tax payment for any new job created as a result of an investment which has been the subject of a previous regional aid, for a period of 2 years.

With regard to **support for job creation**, the Government approved, in first reading, the preliminary draft decree amending the decree of 2 May 2013 on financial incentives to encourage hiring personnel in certain enterprises (“SESAM decree”). For specific profiles (management, export, R&D, circular economy, digital and within the competitiveness clusters), the scheme is extended to enterprises with fewer than 100 employees (formerly limited to companies with fewer than 50 employees). In addition, the Airbag system is redirected to unoccupied job-seekers who have developed an activity creation or resumption project and who wish to become entrepreneur. The aim is to support them in their transition to self-employment. Workers tempted by entrepreneurship will be able to claim first level grants available from March 2017.

Finally, in order to support the **work/life balance** and employment in the sector of home childcare, the “BB Pack” measure has been launched. This measure includes the granting of zero-rated loans to finance the equipment and the security of the facilities. It also aims to improve the conditions of employment access, mainly for women, by increasing childcare supply.

3.2. Research, Development and Innovation

The main RDI reforms were presented earlier in the response to recommendation 3. In this section, we will elaborate on some of the more specific elements.

In terms of the budget, **public R&D funding** from Wallonia amounted to € 342.5 million in 2015 and is on an upward trend (€ 140 million in 2004). In 2013, the overall R&D effort in Wallonia reached 2.91% of GDP, steadily increasing since 2008.

Over the 2014-2020 period, € 440 million will be devoted to innovation under the ERDF co-financed programme and € 60 million under the ESF programme. As detailed in section 2.3, ERDF R&D support schemes entered into force in 2016. In addition, during the first two years of implementation of Horizon 2020, 205 projects involving Walloon players were financed for a budget of around € 101 million, mainly for universities and companies.

The Marshall 4.0 Plan foresees a budget of 642 million for the innovation component (2015-2019), mainly in the context of the **competitiveness clusters policy**. 27 R&D projects were financed at this level in 2016, with a public budget of € 52 million. Within the cluster dynamics, we can mention the **creation of the new TERRA Research Centre**. TERRA is an interdisciplinary and inter-faculty centre that studies and develops biological engineering in the fields of agri-food, agriculture, biotechnology and the environment. The objective is to develop the agriculture of the future as well as the resulting products. The new research unit will be housed in a new building which is under construction and will include laboratories, production halls and the necessary infrastructure for the implementation of excellence research projects. It should open its doors for the academic year 2017-2018. The building financing budget amounts to € 21 million, including € 5 million in Walloon funding (in line with the Keyfood innovation platform developed by the Wagralim competitiveness cluster), € 1 million in funding from the FNRS (Fund for Scientific Research) and the balance in equity. The centre will bring together 175 researchers and doctoral students and 25 new doctoral students to be recruited every year.

In addition, the **three-year plan for agricultural research 2017-2019** was adopted. With a budget of € 70 million, it aims to unite the Walloon stakeholders in agronomic research and to reinforce the coherence of current and future research in Wallonia.

The **reform of the RDI aid decree**, which came into force in 2016, allows the financing of research infrastructures, as well as prototypes and pilot lines for industrial research. The number of calls for research projects has declined as they will be limited to “Cwality” calls (collaborative research between companies/research centres), WALInnov (university-oriented research and enhancement of excellence) and FIRST (scientific staff) and the administrative arrangements will be simplified. The new WALInnov programme was launched in 2016. The focus is now placed on smart specialization niches, partnership and interdisciplinary projects. The governance of R&D aid is reinforced via an external jury. Projects for which the promoter can justify industrial collaboration in Wallonia or participation in a European project (FP7 or Horizon 2020) are eligible. In 2016, 9 projects were selected for a budget of € 18.5 million, with 2 calls scheduled for 2017.

At inter-regional level, the **BEL-SME call** for the development of joint R&D projects between SMEs in different Belgian regions was renewed in 2016.

3.3. Education

Together with the Wallonia-Brussels Federation, the Walloon Government has launched a call for applications for the creation of Collective Structures for Higher Education. These will provide high-quality infrastructure and facilities to all higher education institutions and vocational training providers, in order to develop a local training and higher education offer that meets local socio-economic needs. In addition, it will be possible to provide a higher level of training in the geographical areas and the professional sectors where this is necessary. These will be targeted primarily at job-seekers, IFAPME learners (Walloon Institute of Alternative Training, Self-Employed and Small and Medium Enterprises), at workers as part of their continuing training, but also more widely at any higher education or social advancement student.

3.4. Social Cohesion and Social Action

Regarding social cohesion, the Government is pursuing an integrated policy aimed at tackling precarious situations, facilitating access to housing, social and professional integration and providing practical solutions for people facing loss of autonomy.

The **Social Cohesion Plan** is being reformed for the 2020-2025 programme. The new decree aims at administrative simplification and wants to refocus the actions on the fight against poverty. The Plan will operate through the creation of a drawing right for the municipalities which may also delegate its management to the CPAS. The annual amount dedicated to local authorities will be € 24.5 million from 2020, representing an overall budget of € 147.3 million for the 2020-2025 programme, to which supplementary budgets (social actions, APE employment points and municipal co-financing).

The reform of **family allowances**, regionalised after the sixth State reform, was adopted in February 2017. For each child born on January 1st, 2019, the family will receive a basic allowance of € 155 until the child is 18 and € 165, from 18 to 24 years. The new system is intended to be simpler and more readable than the current one and provides supplements to support the most fragile families and children suffering from a condition or orphans.

The **Social Water Fund**, which aims to financially help vulnerable households and ensure solidarity between consumers, has been reformed. To meet the growing demand (currently more than 6,500 Walloon households with payment difficulties use this fund), the contribution to the Social Water Fund has been doubled (from 0.0125 € / m³ to 0.0250 € / m³ at 1 January 2015). Nearly € 4 million is available for this fund. The reform provides for the establishment of a single drawing right which will be communicated at the beginning of each year to each CPAS and to the distributors, which is a simplification of

the system. The beneficiaries are consumers with payment difficulties, communicated by the distributors. They may also be persons in difficulty for whom the CPAS considers that an intervention is useful and necessary (single-parent families, people with long-term serious illness or temporary professional difficulties, etc.). The limit for intervention in the payment of invoices for consumers in difficulty was also raised.

With regard to **electricity and gas**, the Government adopted, at first reading, the draft decree on public service obligations, local cut advisory commissions and progressive tariffs. It specifies certain adaptations defined in the gas and electricity decrees with the aim to strengthen the right of Walloon consumers and to improve access to energy for all. It plans to expand the number of protected customers, with a gain of € 10 million on administrative processes. At the same time, an additional € 5 million will be invested in reducing the energy consumption of the most precarious public via the CPAS. The decree also defines the concept of a reasonable payment plan, determines the procedure for placing budget meters, and specifies the organisation modalities of local cut advisory boards. A study on budgeted meters by the Walloon commission of energy (CWAPE) concludes that this system should be maintained but adapted in order to provide better protection for customers in precarious situations.

Government reforms regarding **housing access** are continuing: the creation of a Rental Guarantee Fund, the adoption of an indicative rent grid, a lease contract reform (new anti-discrimination provisions in the housing access, reinforcement of the obligation of a written document for all types of leases, new lease type models and inventory, strengthening the obligation to register leases, to fight insecure and unhealthy housing, the creation of student and co-location lease, etc.), a reform of the Housing and Sustainable Housing Code and reform of rental regulations in housing companies (new attribution grid based on regional and local priorities, creation of a single category of public housing, raise of the income ceiling for access to public housing, combating vacancy, administrative simplification).

Moreover, in January 2017, the Government adopted a decree concerning the **accommodation of people in social difficulties**. This includes the creation of 4 additional night shelters (at least 50 additional places to be made available by 2018 at the latest) and the creation of 4 new shelters for women victims of domestic violence. Social reintegration actions carried out under the Housing first project in Liège, Charleroi and Namur are also sustained and strengthened (a budget of € 145,000 per project per year is foreseen - including € 25,000 for the “Capteur Logement” project). The aim is to enable 75 homeless people to find their place in society.

Finally, the Government selected 10 “new neighbourhood” projects designed to be exemplary and innovative neighbourhoods where the living environment and the quality of life are at the heart of the project.

As detailed in section 2.1, a guidance note for the development of an “**autonomy insurance**” was adopted. In addition, € 10 million is available for the accommodation of people with autism or with a dual diagnosis. 10 projects were selected for a total of 70 places (budget of € 5 million). A second programme is planned for 2017 with a similar envelope. In addition to the creation of accommodation facilities, the objective will also be to support the development of emergency shelter and accommodation as well as residential respite facilities.

Finally, the **2016-2019 Action Plan on the Rights of the Child** in Wallonia was adopted in December 2016. It identifies more than 70 concrete projects in the following three areas: Access to rights (fight social inequalities and discrimination), information, training and education on the Rights of the Child and Participation and Governance of Children's Rights.

3.5. Energy-Climate

The **Air-Climate-Energy Plan 2016-2022** was adopted: it implements the Climate decree through the implementation of measures to achieve the 30% reduction target in gas emissions compared to 1990 in 2020 and by 80 to 95% in 2050, as well as measures to improve ambient and indoor air quality according to European or international obligations. The plan contains 142 measures covering all sectors of society: the residential and tertiary sectors, industry, energy production and distribution, transport, as well as the agriculture and forestry sectors. They also specifically address the reduction of emissions of fluorinated greenhouse gases, the adaptation to climate change and international financing, whether in the form of contributions to funds such as the Green Climate Fund or bilateral projects in developing countries.

As from 2016, the Government allocates a recurring budget of € 8 million to international climate finance by financing programmes, complemented by the implementation of bilateral projects (currently 30) in order to meet regional objectives related to international climate finance in the framework of the Belgian agreement on the allocation of the 2020 European objective.

In terms of support for the development of **renewable energies**, several actions should be mentioned:

- Launch of a call for projects for the creation of a biomass plant: envelope of 1,028,160 CV / year, ie an annual support of € 66.8 million for 20 years. This could generate a maximum capacity of 200 MW, for an investment of around € 250 to 450 million.
- Biogas: the support mechanism via greening of the gas used in co-generation is based on guarantees of origin and the green certificates market. Regarding guarantees of origin, the bio-methane producer can either sell them to green electricity producers with whom he has concluded a contract or put them directly on the market. Producers of green electricity that have signed a contract with a bio-methane producer will be able to obtain green certificates for their electricity production. When setting up the green certificate envelopes, the Walloon Government has set aside a biogas envelope of 67,675 green certificates in 2016. This represents a production of almost 27 GWh. The projects which are currently under consideration represent a total injected volume of 2,000 m³/ hour of biogas;
- A study is being led aimed at implementing a legal framework for the development of geothermal energy in Wallonia;
- Launch of a call for projects by SOFICO (the Walloon company for complementary financing of infrastructures) for the creation of wind farms on motorway areas.

In addition, aid will be granted to local authorities (provinces, municipalities, CPAS, police zones, local authority associations, etc.) and to non-commercial sector (education, human health and social welfare) to reorganise their **energy efficiency and their production of renewable heat**. The different mechanisms proposed, and conditioned to the realization of an overall (or 360°) energy audit, are:

- The *classic UREBA grants*: The UREBA (energetic renovation of buildings) programme has proved its effectiveness but needs to be revised in order to achieve various objectives like the administrative simplification of monitoring, increasing the quality of audits and of the monitoring of the implemented measures, the coexistence of certain aids, the clarification of the eligible statutes. This programme covers a budget of around € 4 million per year.

- The *renewable heat investment programme*: A new exceptional UREBA programme will be launched, for which the Government has allocated € 40 million. This action will focus on investments in heating and domestic hot water production from renewable energy sources, an important element of the Walloon renewable energy objectives.
- *Zero rate loans for energy efficiency*: The Government is setting up a new financing mechanism via zero rate loans for local authorities and non-market players to finance energy efficiency investments in their buildings. 100% financing will be provided for energy-saving work. The proceeds of the Kyoto Fund, obtained under the Burden Sharing agreements, will be dedicated to this measure. It is therefore a budget of € 240 million that will be available under these loans for the legislature.

Still regarding energy efficiency, the **Employment-Environment Alliance** re-centred on the building sector was adopted at 2nd reading in October 2016. This involves 36 actions articulated around 4 specific objectives / axes:

- AXIS I: Define standards and references for sustainable construction and renovation
- AXIS II: Promote sustainable construction / renovation;
- AXIS III: Stimulate the realization of sustainable construction / renovation projects;
- AXIS IV: Implement training in sustainable construction / renovation.

At the latest by April 2017, the Government plans to approve the fourth **Action Plan on Energy Efficiency** (PAEE4), the Walloon contribution to the National Plan. This PEAA will include a long-term strategy for the renovation of Walloon buildings. In addition, the Energy Performance of Buildings (PEB) regulations are amended from 1 January 2017. The PEB requirements are strengthened in order to achieve the Quasi Zero Energy standard by 2021. The overall performance requirement is extended to all non-residential (except industrial) buildings and multi-family dwellings. In addition, the method of calculation is changing (new PEN calculation method for non-residential buildings and multi-family dwellings and improvement of the calculation method for residential buildings). It should also be noted that the Q-ZEN communication campaign (Quasi Zero Energy buildings) has started.

At the corporate level, various measures are also adopted to improve their energy efficiency. A budget of € 5 million is planned for 2017 for the implementation of **simplified branch agreements for SMEs**. The mechanism will enable SMEs to carry out an energy audit to identify ways to reduce their energy bills and improve their energy efficiency. The system will give them access to aids to improve their performance (AMURE premiums). For large companies, the Walloon Government Decree of 8 September 2016 introduces a **mandatory audit** every 4 years (companies required to register in the Crossroads Bank of Enterprises and not meeting the requirements of SMEs). In addition, under the ERDF 2014-2020 programming, a budget of € 33 million is dedicated to the **SMART PARK II** project. After a first phase to sensitize SMEs to their energy consumption, SMART PARK II will offer SMEs two concrete measures. The first consists of a brief analysis of their energy consumption model with their distribution system operator. This quick scan will be completely free for SMEs and will lead to advice of behaviour change and simple gestures to reduce the energy bills. After this, they will be issued a roadmap containing investment proposals to reduce this bill both in terms of energy efficiency and in terms of electricity and heat generation for self-consumption. The project will be open to all SMEs on the Walloon territory with a connection power greater than or equal to 56 kVA. The objective is to reduce the net energy expenditure of companies by 15 to 20% without significant investments.

Regard transport Walloon **public vehicles are gradually being replaced by “green” vehicles** since January 1st, 2017. The ultimate objective is to make the entire public vehicle fleet consist of environmentally responsible vehicles by 2030. As of this year, 50% of the replaced vehicles will be replaced by new ones, either alternative fuel (electric, gas, etc.) or no more than 95g CO₂ per kilometre. By 2017, 50% of replacements will focus on alternative fuels, reaching 100% by 2030. At present, the Walloon public car fleet consists of 2,865 vehicles and the annual replacement rate is between 12 and 13%, or nearly 300 units. Local authorities and public interest organizations (PIOs) are already encouraged to move towards a replacement rate of 20% of their fleet by low-emission vehicles. The TEC Group aims to gradually reduce its CO₂ emissions by 20% in 2022 and by 35% by 2030. The SRWT has decided to invest in a total of 298 standard hybrid buses, to be delivered in 2017, 2018 and 2019. A subsidy is granted to municipalities, provinces, CPAS and autonomous municipalities for the purchase of non-polluting vehicles or for the adaptation of their vehicles of more than 3.5 tonnes to environmental standards.

This public greening also wants to encourage private investors to continue or accelerate the deployment of alternative fuel infrastructure by providing them with a certain public. In addition, a call for projects to develop **infrastructures for alternative fuels** will be launched in 2017. It will aim to provide the districts with at least 50% of the optimum recharging points.

The Government has also adopted a legal framework to support the **installation of recharge points in compressed natural gas (CNG)** in Wallonia. The text specifies all the conditions for installation and operation in the environmental permit. Operators wishing to install a CNG reloading point now have a regulatory reference framework. These conditions for example require compliance with provisions relating to siting, construction, operation, maintenance and surveillance, in particular to ensure security during procurement. Recharging points can be installed by an individual at his home or by a company for its company fleet or an by existing service station. At present, 8 CNG pumps are open to the public in Wallonia: Nivelles, Gosselies, Mouscron, Ollignies, Jemappes, Ghislenghien, Wauthier-Braine, Malonnes and Tournai. Other stations will soon be accessible: Herstal, Fleurus, Genappe, Dour, Peruwelz, ...

The **car-pooling** policy has been developed, through the provision of car-pooling car parks, in partnership with major retailers and local authorities. More than 1,580 places are available today, and the 2,000 places should be reached in the coming months. The “Comon” car-pooling app launched in 2015 is very successful and contacts are being made with the Brussels Region to extend it beyond the Walloon borders.

Finally, in the field of logistics, the Government adopted, at first reading, an order releasing an amount of € 8 million for a **new aid scheme aimed at optimizing logistics movements**. The aim is to encourage the installation of equipments which will limit the energy consumption or noise pollution of vehicles with a load of more than 3.5 tonnes. A second measure - to which a budget of € 1.5 million is allocated - is part of the development policy of the logistics sector. It involves the creation of a business support cell aimed at improving the management of goods flows, such as improving loading or unloading times, loading capacities, timing of delivery, ...

4. Complementary reform measures

Through the Marshall Plan 4.0, the Walloon government intends to deploy an integrated regional development strategy, by activating different levers of competitiveness. This is meant to develop a favourable framework and investment support measures to develop economic activity. A number of reforms and measures have already been described in previous sections. This section describes measures to support entrepreneurship, business creation and growth, particularly for SMEs. The development of the circular economy and the efficient use of resources by the industry are also among these priorities.

4.1. Industrial policy and resource use efficiency

Industrial policy

The continued implementation of the **Competitiveness Clusters Policy** is a key priority of the Marshall Plan 4.0. In 2016, 33 new projects were approved for a public budget of € 58 million (calls Nos. 16 to 18). The 19th call was launched at the end of 2016 and decisions will be taken at the end of the first quarter of 2017. Since the policy was launched, nearly 440 projects (232 R&D projects, 70 training projects, 37 investment projects) have been financed, for public funding of € 600 million, mostly in R&D.

New impetus was given to the Regional Strategy for Intelligent Specialization: new procedure for selecting training projects for a better identification of the needs and the adaptation of the training offer, development of innovation platforms, reinforcement of inter-partner collaborations (improvement of the co-labelling process, identification of strategic areas, communication, common training needs ...), development of a common methodology to integrate the “valorisation” dimension from the early stages of the research projects (diagnostic tool, integration of a “work package” valorisation in projects), association of the poles to the “Industry 4.0” actions of the Digital Wallonia Plan. In addition, the dialogue was continued with the poles to facilitate the participation in European programmes, in particular through regional involvement in various European networks and initiatives.

In order to base the reflections on inter-sectoral approaches, the Region has also invested in the development of “value chain” analyses.

In terms of efficiency in the use of resources, the **Walloon Waste-Resources Plan** presents a new vision of flow management, part of the circular economy and the hierarchy of waste treatment. This will promote a Walloon recycling and waste recovery economy and reintroduce new material resources into production chains. It contains 5 operational specifications: framework and structuring actions, prevention of household and industrial waste, household waste management, industrial waste management and public waste management. Please note that single-use plastic bags are prohibited from December 1st, 2016 for shopping bags and from March 1st, 2017 for all other bags.

In addition, on 7 July 2016, the Government adopted the **Second Walloon Sustainable Development Strategy**. It focuses on meeting the needs and improving life quality in Wallonia and changing consumption and production patterns in terms of food, energy and resources. The strategy is structured around four chapters, the last of which presents concrete measures to contribute to the achievement of sustainable development objectives. The actions focus on the following areas: food, energy, resources, participatory dynamics on sustainable development, information and awareness, education and research, social responsibility of private and public organizations, sustainable public procurement and international promotion of sustainable development.

A new “**circular economy**” incentive by the Agency for Enterprise&Innovation (AEI) is available to Walloon companies under the ERDF programme. This incentive of € 10,000 aims to show business leaders the potential of a circular economy approach within their company and to make innovative projects possible, with the aim of adding value to the company. In addition, the Government has increased the resources to stimulate the development of **short circuits** run by the AEI by € 1.5 million over the 2017-2019 period.

4.2. SME policy

The **Walloon Small Business Act 2015-2019**, the strategy for the creation and growth of SMEs was adopted in June 2016. With € 4.8 billion over 5 years (from existing credits and additional resources from different sources, amongst which programmes co-financed by the Structural Funds and the Marshall Plan 4.0), it translates concretely into operationalizing 30 actions that will be implemented in the short term. The flagship measure of the plan is the reform of small SME aid and the creation of a single virtual portal, and has been operational since March 2017. The aid landscape is now organized as a single network to support the creation of activities, innovation and business growth. All top-level aid, known as *de minimis* aid (up to € 200,000 over 3 years), is thus collected in a portfolio of 11 thematic business vouchers. 3 of them are already digitized, all of them will be as of July 2017. For companies, the types of eligible benefits will now focus on 5 main axes:

- Activity creation (coaching voucher, advice voucher and training voucher for business creation);
- Innovation: product innovation (technological voucher and intellectual property voucher), organizational innovation (operational excellence voucher) and energy efficiency (energy voucher);
- Strategic innovation (strategic consultancy voucher);
- Digital: digital transformation voucher;
- International: consulting services in foreign trade, web marketing and design, occasional intervention linked to an international project, use of a coach in an international partnership, language training (international development voucher);
- Transfers: transfer voucher.

All enterprises will have access to basic aid, but certain categories may benefit from special conditions such as increased aid rates and amounts, mainly in the case of a starter, micro-enterprise, small or medium-sized enterprise, if the enterprise has a growth trajectory, if the enterprise enters into the Government's economic policy. All the measures included in the single portfolio represent a budget of € 32 million per year, or nearly € 160 million over a five-year period.

Strong commitments are made to the deadlines for processing applications and the payment of vouchers that will not exceed 15 working days. The aim of the reform is to propose more agile aid in the form of a single portfolio, granted based on the principle of confidence: less prior control and more effective post-trade checks. The exchange of information will be carried out electronically, thus improving follow-up traceability within the administration and shortening the time-limits for liquidating aid. A single database of authentic source will be created, thus only soliciting once the necessary information from the companies for the management of their files.

In addition, the Government has adopted the new **“Coup de pouce” loan** system. This is a measure that encourages the mobilization of private savings for the benefit of the real economy through a tax advantage for the lender. In practice, from October 1st, 2016 onwards, an investor who lends an amount of up to € 50,000 to a self-employed person or SME that has been active for less than 5 years, will be able to benefit, in addition to the interest on his loan, from a tax credit of up to 4% of the loan amount per annum. Under this measure, the SME or self-employed person can borrow up to € 100,000 from various lenders. In the event that the borrower should go bankrupt during the term of the loan, the lender will still be assured of receiving the tax credit for the remaining term of the loan.

In addition, support measures for micro-credits (€ 30 million) and financing measures for SMEs by the Investis (€ 188 million), implemented with the support of the ERDF, were launched in 2016. Support for job seekers who are unoccupied or who wish to become self-employed for the preparation of their funding file was also launched by the AEI. The goal is to accompany 200 starters every year.

Still within the framework of the Walloon SBA, an agreement was signed between FEBELFIN and Wallonia, which is committed to support Walloon companies through a **bank charter** resulting in a substantial mobilization of resources: € 2.8 billion to finance the creation and growth of SMEs. The agreement essentially consists of the injection of two Euros from banks for one Euro of public money, bringing the total share of the banking sector to € 1.8 billion for € 970 million of public money at the service of the Walloon economy. In addition to access to adequate funding, this initiative also wants to ensure a fertile ground for entrepreneurship, internationalization and innovation. The charter also details the commitments made by both sides in terms of:

- Readability: Improve access to information, increase awareness of SMEs and their advisors and strengthen support for entrepreneurs in all their financing initiatives;
- Balance: Ensure that SMEs have a balanced balance sheet structure (equity and external contributions);
- Collaboration: Intensify collaboration and partnerships between private structures and public tools for the financing that is needed for the creation, growth, innovation, internationalization and transmission phases;
- Efficiency: Let the financing offer evolve to better meet the needs of SMEs.

In addition, as outlined in Chapter 2, in the framework of Creative Wallonia and Digital Wallonia, initiatives have been launched to support start-ups. Thus, the **Start'up Wallonia** dynamic was launched in December 2016 to support local digital ecosystems (5 ecosystems have been labelled). Start-ups will be supported in their development phases (pre-acceleration, acceleration, support/seed investment and scale-up). For the financing component, € 30 million (from the Marshall 4.0 plan) is foreseen for the seed loans granted via the Investis, and the **WING Fund** intervenes for the pre-financing and the second stage of development. The Digital Wallonia Hub also provides support for companies with high potential.

The Walloon Government has also adopted a new legal framework on **workers' cooperatives**. On the one hand, it will enable workers who wish to take over their enterprise to be directly helped and supported and, on the other hand, to support project promoters who wish to set up their own cooperative enterprise. Concretely, two support mechanisms (a budget of € 2.5 million is foreseen) can be implemented by workers and companies wishing to take this route:

- According to a provision of the company code relating to cooperatives, these may be capitalized via SOWECSOM. Workers will have 5 years to buy back the majority of the capital. This is a form of loan made by the cooperative for the benefit of its workers.
- Workers will be able to benefit directly from loans, via credit agencies with which SOWECSOM will draw up an agreement, which will allow them to acquire shares of their business so that they can capitalize sufficiently. It is in fact a “collectivized micro-credit”.

Finally, to conclude on the field of financing, the Government adopted the reform of the public financial tools landscape, which will be grouped under one single “**Wallonie Finance**”, which will oversee 4 business lines: investment (industrial shareholdings linked to the competitiveness clusters, investment

subsidiaries in the environment, real estate and social economy sectors), financing of SMEs (single window), overturning, health infrastructures and social action.

Concerning the **transfer of businesses**, a partnership has been concluded between Walloon (SOWACCESS) and Flemish (Unizo) organisations to facilitate cross-business deals. This concretely means that the matching platforms will be connected, in order to cover the entire territory.

More generally, **the reform of the support for SMEs** continued through the creation of two specialized subsidiaries of the Agency for Enterprise and Innovation: *Creative Wallonia Engine*, responsible for the Creative Wallonia programme, and *Innovation Wallonia Engine* for innovation, which will integrate the activities of the Picarré and Innovatech NPOs as well as those of the National Contact Point (currently housed within the UWE) and the EEN network.

In the more specific area of trade support, the **“Wallonie commerce”** strategy was adopted by the Government on December 15th, 2016. It is structured around 36 actions divided around priorities for an integrated approach to business development. A budget of € 30 million will be activated by 2019 to implement these measures:

- Support for business creation;
- The definition of a legal environment conducive to the development of new types of businesses;
- Support for digital transformation;
- Modernization of businesses through innovation;
- Transmission of businesses;
- Dynamise city centres and fight commercial emptiness;
- Defining an adequate response to the problems of working sites;
- Training which is adapted to the new business challenges.

Finally, the Government decided to strengthen the development of the **employers' group** scheme through the Resource Centre for Employers' Groups in Wallonia (CRGEW). This system enables Walloon small and medium-sized enterprises to pool their workloads and share the staff and skills they need and can not afford and that they need on a part-time or occasional basis.

4.3. Administrative simplification and public procurement

As pointed out in the previous sections, administrative simplification is one of the red threads of the Government's action, which has led to various simplification projects within the framework of the reforms initiated in Wallonia. In addition, other measures can be pointed out:

- Adoption of the Territorial Development Code (CoDT - Code de Développement Territorial) by the Walloon Parliament in July 2016, which simplifies the granting of permits;
- Reduction of more than half of regional advisory committees;
- Within the framework of the Digital Wallonia Plan, progress has been made for the de-materialization of processes: single window for enterprises, environmental permits and single licenses, public contracts. 39 flows of authentic sources were realized in 2016, allowing a gain of € 9.8 million.

- Reduction of the administrative burden in the agricultural sector through a 27-measure action plan, structured around five main axes: centralization of databases, activation of the “Agrilien-on-Web” app, as of 2017, allowing any farmer to know - in real time - the state of his payments relating to the first and second pillars of the Walloon agriculture portal (PAC - Portail de l’Agriculture wallonne), the concentration of administrative procedures over two annual periods, reinforcing the complementarity of controls, readability and the simplicity of the forms to be filled in.

In terms of **payment deadlines**, payment deadlines per decentralized treasurer will go from 19.61 days in 2014 to 18.98 days in 2015 (an improvement of 0.63 days) and 85.5% will be paid within a maximum of 30 days (against 84 % in 2014). Payments by ordinance fall to an average of 34.7 days against 40.74 days in 2014 (an improvement of 6 days) and 65.2% are paid within a maximum of 30 days (compared to 53% in 2014).

In the area of **public procurement**, the Government adopted the “Responsible public procurement 2017-2019” action plan in February 2017. It comprises 46 actions and pursues three transversal strategic objectives: combating social dumping, strengthening SME access to public procurement and efficient management of resources. The measures aim to raise awareness, train contracting authorities and facilitate their procedures. It is also to facilitate the access of SMEs and VSEs to public procurement (use of lots, development of a guide, coaching and support, training, ...). The opportunities offered by public procurement regarding innovation will also be explored.

The inclusion of social clauses for public works contracts of more than € 1 million was also made compulsory. In addition, the new management contracts will have to comply with the commitment to “promote fair competition and combat social dumping”. Tools to enable contracting authorities to combat social dumping in their service markets will also be drawn up in consultation with the sectors concerned and social organizations (second half of 2017). They also aim to stimulate the economy of resources and target VSEs as a priority.

To this end, the Walloon Government has decided to create, in the first half of 2017, a Public Procurement Observatory within the General Secretariat of the SPW. It will be responsible for analysing the Walloon orders, developing practical tools for contracting authorities and coordinating the work on public procurement carried out in Wallonia. The Observatory will also be responsible for monitoring and evaluating the three-year Sustainable Public Procurement action plan 2017-2019.

4.4. Structural and Investment Funds

The 2014-2020 programming of the Structural and Investment Funds is now in the implementation phase. The adopted thematic priorities are closely linked to the objectives of the Europe 2020 Strategy and complement the regional strategy developed in this context, in particular in relation to the recommendations made by the Council. The specific contribution of the Funds has been highlighted throughout the preceding sections.

The ERDF will support the competitiveness, in particular SMEs, R&D and innovation, in line with the Region's Smart Specialization Strategy, the development of renewable energy and resources efficiency, but also the development of training infrastructures. Various measures have been introduced in 2016 to support R&D, finance SMEs, support the circular economy, etc. Half of the budgets have been decided.

The priorities developed within the ESF focus on lifelong learning and labour market integration, particularly for young people and the most vulnerable, entrepreneurship, social inclusion and the fight

against against discrimination, the fight against early school leaving. In particular, the projects are consistent with the reforms detailed in Chapter 2 on labour market integration and the adequacy of qualifications. 94% of the funds have already been decided, 99% for the youth employment initiative.

The ERDF and ESF projects that have been selected following the calls for projects are gradually finalized based on the comments made and approved by the Government.

Finally, with regard to the Walloon Rural Development Programme 2014-2020 (PWDR - Programme wallon de développement rural) financed by the EAFRD, half of the budgets were decided. The PWDR funds a wide range of measures for the benefit of farmers and all rural stakeholders. These include the establishment of young farmers, vocational training in agriculture and forestry, organic farming, nature conservation, rural investment and tourism.

Bijlage 2: Hervormingsprogramma van het Vlaams Gewest en van de Vlaamse Gemeenschap

Voorwoord

Het voorliggende Vlaamse Hervormingsprogramma (VHP) 2017 is inmiddels het zevende op rij dat Vlaanderen opmaakt en het derde dat door deze Vlaamse Regering wordt voorgelegd. De Vlaamse Regering blijft ervan overtuigd dat het opstellen van een eigen hervormingsprogramma een belangrijke hefboom is om overheden en stakeholders binnen Vlaanderen nauwer bij het Europees Semester te betrekken en zo het draagvlak voor het Europees Semester verder te versterken. Net zoals de voorbije jaren het geval was, werd in overleg getreden met het Vlaams Parlement en de sociale partners en kregen eveneens verschillende goede praktijken van de VLEVA-leden, waaronder de (boven)lokale besturen een plaats in dit hervormingsprogramma. In het najaar van 2016 sloegen de Vlaamse overheid, de Vereniging van Vlaamse Provincies en de Europa Direct Informatiecentra van de respectievelijke Vlaamse provincies de handen in elkaar voor het opzetten van een lezingenreeks ‘Bouwen aan Europa. Het Europees Semester uitgelegd;’

In haar VHP 2017 geeft Vlaanderen een maatgericht antwoord op de landenspecifieke aanbevelingen en de uitdagende Europa 2020-doelstellingen zodat de Europese Commissie een gedetailleerd beeld krijgt van de maatregelen die op Vlaams niveau in het kader van het Europees Semester worden genomen. Vlaanderen was ook één van de drijvende krachten achter de ‘Fact Finding Mission’ van 15 december 2016 tussen de Europese Commissie en België en die voor Vlaanderen een manier was om proactief de Vlaamse maatregelen richting de Europese Commissie (COM) in beeld te brengen. Vlaanderen stelt tevreden vast dat haar proactieve instelling er mede heeft toe geleid dat er in het Landverslag (22 februari 2017) voor België meer verwijzingen naar maatregelen en data van de Vlaamse overheid zijn opgenomen. De Vlaamse Regering waardeert de inspanningen van de diensten COM dan ook sterk.

In het VHP 2016 werd door de Vlaamse Regering gepleit voor het ontvangen van regiospecifieke aanbevelingen en analyses. Eenzelfde boodschap richtte ik ook in juli 2016 in een schrijven aan de Europese Commissie. Dezelfde problematiek kwam eveneens aan bod in de op 16 december 2016 goedgekeurde nota van de Vlaamse Regering “Visie op de toekomst van de EU”. De Vlaamse Regering wil dat de EU gedurende de gehele beleidscyclus actief en structureel deelstaten en regio’s met wetgevende bevoegdheden betreft voor de beleidsdomeinen waar zij bevoegd voor zijn. Een logisch gevolg hiervan is dat de landenspecifieke aanbevelingen voortaan met de institutionele structuur van de lidstaten rekening zouden houden. Deze stellingname van de Vlaamse Regering wordt ook ondersteund door een voorstel van resolutie betreffende regiospecifieke analyses en aanbevelingen in het kader van het Europees semester.

Met de maatregelen die de Vlaamse Regering in dit VHP 2017 voorlegt, is ze ervan overtuigd dat ze blijft inspelen op de positieve spiraal van begrotingsdiscipline, structurele hervormingen en investeringen en op deze manier een uitstekend fundament legt voor de uitdagingen die zich in de toekomst stellen. Deze toekomst wordt momenteel door Vlaanderen voorbereid. De zeven transitieprioriteiten uit de Visienota 2050 worden volop uitgewerkt. Het is zeker geen toeval dat met deze transitieprioriteiten wordt ingespeeld op uitdagingen in het Landverslag of dat deze nauw aansluiten bij de Europa 2020-strategie en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen.

Geert Bourgeois
Minister-president van de Vlaamse Regering

Managementsamenvatting

Het voorliggende **VHP 2017** geeft een antwoord op de drie landenspecifieke aanbevelingen (LSA's) van juli 2016 en bespreekt de voorgang m.b.t. de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen.

In **deel 1** worden de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest gesitueerd. Positieve elementen zijn o.a. de aantrekkende Vlaamse uitvoer in 2015 (+2,2% in werkelijke prijzen), een gestegen arbeidsproductiviteit in 2016 (+0,5% reëel) en een herleving van de investeringsinspanningen voor 2017.

In **deel 2** worden de Vlaamse maatregelen in het kader van de grote economische uitdagingen (LSA's en andere investeringsuitdagingen) beschreven:

- Inzake **LSA 1 (overheidsfinanciën en fiscaliteit)**, wordt verder ingezet op gezonde overheidsfinanciën, waarbij de Vlaamse Regering streeft naar een begroting in evenwicht vanaf 2017. De bestaande fiscale wetgeving wordt verder hervormd met het oog op het bekomen van een meer coherent en doelmatig geheel: inzake vereenvoudiging kan onder meer worden verwezen naar de verregaande vermindering van het aantal belastingschijven in de onroerende schenkelbelasting. Inzake sturende belastingen, zette Vlaanderen volop in op vergroening door de verkeersbelasting van voertuigen te koppelen aan emissies, en een kilometerheffing vrachtwagens. Wat betreft de vergroening van het vastgoed, moeten woningen alsmaar beter geïsoleerd zijn om van een fiscaal voordeel te genieten. Er wordt ingezet op steeds strengere E-peilen en totaalrenovaties.
- Wat **LSA 2 (arbeidsmarkt en onderwijs/vorming)** betreft, wordt verder werk gemaakt van de ingezette hervormingen die moeten bijdragen tot een hogere werkzaamheidsgraad. Er kan daarbij o.a. verwezen worden naar maatregelen inzake de jeugdwerkgarantie, langdurig werklozen, de vereenvoudiging van het doelgroepenbeleid, de activering van oudere werkzoekenden, de hervorming opleidingsincentives, de combinatie arbeid-gezin (dienstencheques, Vlaams zorgkrediet), de erkenning van competenties, een mobiliserende strategie met focus op talent, de modernisering van het secundair onderwijs, het stelsel van duaal leren, de hervorming van het volwassenenonderwijs en het hoger beroepsonderwijs, de extra financiering en bijkomende maatregelen voor achtergestelde groepen en personen met een migratieachtergrond.
- Wat **LSA 3 (innovatie, concurrentie en investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit)** betreft, zijn het nieuwe Agentschap Innoveren en Ondernemen en het vernieuwde FWO sinds 2016 het voornaamste aanspreekpunt voor respectievelijk voor ondernemers en onderzoekers in Vlaanderen. Het nieuwe doelgerichte clusterbeleid van de Vlaamse Regering werd definitief opgestart. Er kwam een beperkte bijsturing van de criteria voor O&O-bedrijfssteun en in 2017 wordt ook de verlenging van het steuntraject verder uitgewerkt. De Vlaamse overheid blijft investeren in fundamenteel en strategisch basisonderzoek. De Vlaamse regering heeft op 17/03/2017 de principiële beslissing genomen om de vestigingswet af te schaffen voor een aantal gereguleerde beroepen. Er is ook een decreet over de kleinhandelsvestigingen door de Vlaamse Regering goedgekeurd. De investeringsbudgetten voor alle vormen van vervoer (weginfrastructuur, waterwegen, openbaar vervoer en fietsinfrastructuur) stijgen tegen het eind van de legislatuur naar een historische hoogte. De werken m.b.t. de Oosterweel zullen in 2017 van start gaan.

Voor investeringen in energie-infrastructuur en slimme netwerken kan o.a. respectievelijk verwezen worden naar het transitieproject 'Stroomversnelling' en digitale meters. Daarnaast

worden door de netbeheerders ook investeringen gepland in het net om de overgang naar een decentrale energievoorziening op te vangen.

- De Vlaamse Regering blijft een **investeringsregering** en trekt voor 2017 een totaalbedrag van 613 miljoen euro uit voor nieuw beleid. Er worden extra middelen voorzien voor school-, welzijns- en zorginfrastructuur. Eén van de topprioriteiten is het verder bevorderen van het ondernemingsklimaat. Een waaier van maatregelen worden getroffen, zoals de vernieuwde en vereenvoudigde kmo-portefeuille, de kmo-groeisubsidie, een vlotte toegang tot kapitaal waarbij de Participatiemaatschappij Vlaanderen een cruciale rol speelt, het derde actieplan “ondernemend onderwijs”, de hervorming van het ondernemerschap-stimulerend beleid, het “Smart Flanders-programma” voor smart cities, een gezamenlijke meerjarige internationaliserings-strategie voor de Vlaamse economie 2017-2021, de maatregelen inzake circulaire economie enzovoort.

In **deel 3** wordt de stand van zaken van de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen beschreven:

- **Onderzoek en ontwikkeling.** Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor onderzoek en ontwikkeling en innovatie (voor 2017 ruim 185 miljoen euro, en nog eens 60 miljoen euro bijkomend voor investeringen in onderzoeksinfrastructuur). De O&O-intensiteit bedraagt 2,46% (cijfer van 2014) en door deze bijkomende investeringen streeft de Vlaamse Regering verder naar de 3% doelstelling tegen 2020.
- **Klimaat en energie.** Beschouwd over de totale periode 2013-2020 zou de -15,7% doelstelling inzake broeikasgasemissies binnen bereik liggen. In het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020 is een traject voorzien om in alle niet-ETS- sectoren de broeikasgasuitstoot terug te dringen. Met de oprichting van het Klimaatfonds creëerde de Vlaamse Regering het nodige financiële kader voor het voeren van een lange termijn klimaatbeleid. De Vlaamse Regering heeft het energieplan goedgekeurd dat als doel heeft jaarlijks de subdoelstellingen hernieuwbare energie te monitoren en waar nodig bij te stellen. Om de nieuwe hernieuwbare energiedoelstellingen te halen, zet de Vlaamse Regering o.a. in op een forse toename van zonne-energie (conceptnota Zonneplan), windenergie (conceptnota Windkracht 2020) en groene warmte. Inzake de verbetering van de energieprestatie in de gebouwensector, zijn vanaf 1/01/2017 ook E-peileisen van toepassing op niet-residentiële gebouwen. Er kan verder verwezen worden naar een actieplan i.h.k.v. het Renovatiepact, een hervorming van de financiële ondersteuningsinstrumenten voor energetische renovatiewerken, de energiebeleids-overeenkomsten enzovoort. Het op de Vlaamse Klimaat- en Energietop van 1/12/2016 afgesloten Klimaat- en Energiepact, duidt op de stevige ambities van de Vlaamse Regering om inzake klimaat en energie een tandje bij te steken.
- **Werkzaamheid.** Vlaanderen bereikt in 2016 een werkzaamheidsgraad van 72,0 %, wat iets hoger is dan de 71,9% die Vlaanderen in de periode 2013-2015 bereikte. Vooral de werkzaamheidsgraad bij de ouderen blijft toenemen, zodat de doelstellingen inzake de werkzaamheidsgraad voor zowel de leeftijdsgroep 50-64-jarigen als de 55-64-jarigen dichterbij komen. De werkzaamheidsgraad voor personen met een migratie-achtergrond blijft vrij stabiel. Vlaanderen blijft evenwel kordaat maatregelen nemen om zowel de algemene werkzaamheidsgraad als de werkzaamheidsgraad van de kansengroepen te verhogen (zie antwoord op LSA2).
- **Onderwijs.** Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters klopte in 2015 af op 7,2%. Daarmee werd de Europese doelstelling van 10% ruimschoots gehaald, maar de Vlaamse doelstelling (5,2%) voorlopig nog niet.

Wat het aandeel 30-34 jarigen met een hogeronderwijsdiploma betreft, behaalde Vlaanderen de Europese doelstelling van 40%, maar wordt met 43,2% de Vlaamse doelstelling van 47,8 nog niet bereikt. Toch blijven beide onderwijsdoelstellingen tegen 2020 haalbaar en worden daartoe de nodige maatregelen genomen (zie antwoord op LSA 2).

- Inzake **armoede of sociale uitsluiting** blijven de cijfers vrij stabiel. In EU-verband doet Vlaanderen het uitstekend met een tweede plaats. Wat maatregelen betreft, kan verwezen worden naar het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019, dat zal worden geactualiseerd en bijgestuurd.

In **deel 4** wordt ingegaan op het gebruik van de structuurfondsen (ESF en EFRO (Vlaanderen en Interreg)) i.h.k.v. het Europees Semester.

Deel 5 beschrijft de maatregelen om het draagvlak in Vlaanderen omtrent het Europees Semester verder te versterken. Belangrijk zijn o.a. de inbreng van het Vlaams Parlement, de sociale partners en VLEVA.

1. Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest

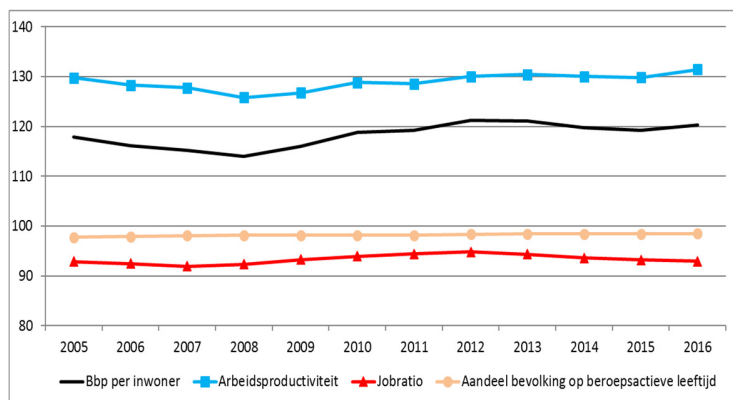
Het is nu al het tweede jaar dat de nationale en regionale rekeningen opgemaakt worden volgens het **nieuwe ESR 2010**. De introductie van het ESR 2010 zorgde voor een aantal wijzigingen ten opzichte van het oude ESR 95, zoals het grotere aandeel van de industrie en een groter belang van de diensten in de uitvoer en een opwaartse herziening van het bbp-cijfer.

Het Vlaamse Gewest omvat 59,5% van het Belgische bruto binnenlands product (bbp) en 57,6% van de Belgische bevolking²⁵. Het **bbp per inwoner** in het Vlaamse Gewest kan in 2016 geraamd worden op 34.900 euro koopkrachtpariteiten (kkp) per inwoner. Dat is 20% en 11% hoger dan gemiddeld in de EU28 en de EU15. In 2010 lag deze indicator voor het Vlaamse Gewest 19% hoger dan het EU28 gemiddelde, maar t.o.v. de EU15 was het eveneens 8% meer. Specifiek voor België is de kleine geografische omschrijving van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (BHG). Dat maakt dat er relatief veel pendel is van werkenden wonend in het Vlaamse Gewest en werkend in het hoofdstedelijk gebied. Een correctie daarvoor verhoogt het Vlaamse bbp tot 37.500 euro per inwoner in 2016, of 29% meer dan gemiddeld in de EU28.

²⁵ data van 2016, gebaseerd op HERMREG, aangevuld met Eurostat-gegevens en verwerkt door de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR)

Het Vlaamse Gewest dankt zijn relatief hoge bbp vooral aan een **hoge arbeidsproductiviteit**. Deze is 31% en 23% hoger dan het EU28 en EU15 gemiddelde in 2016. Dit is een troef voor de Vlaamse economie. De hoge scholingsgraad van de werkende bevolking en de kapitaalsintensieve productiewijze zijn een verklaring hiervoor. Anno 2015 heeft 42,2% van de Vlaamse werkende bevolking een tertiaire opleiding. In de EU28 is dit 33,4%. De **jobratio**, of het aandeel van de werkgelegenheid ten opzichte van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (92,9% van het EU28 gemiddelde in 2016) en het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (98,5% van het EU28 gemiddelde) zijn geen troeven voor de Vlaamse economie. Voor de jobratio speelt de nabijheid van het BHG een rol. Indien voor pendel daarnaar gecorrigeerd wordt, is de Vlaamse jobratio goed 1% lager dan in de EU28.

Figuur 1 : Bbp per inwoner en de componenten ervan, Vlaams Gewest, indices (EU28 = 100), 2005-2016

Bron: AMECO, Eurostat, HERMREG, ADS, bewerking SVR

Tussen 2005 en het uitbreken van de financieel-economische crisis verloor het Vlaamse Gewest wat terrein t.o.v. de EU28. Dat kwam door de relatieve verslechtering van de arbeidsproductiviteit en de werkgelegenheidsgraad. Maar in 2010 – 2013 won het Vlaamse Gewest opnieuw terrein, net door een verbetering in beide indicatoren. In 2014 en 2015 zakte de Vlaamse voorsprong ten opzichte van de EU28 opnieuw lichtjes, vooral omwille van de jobratio. In 2016 echter kon het Vlaamse Gewest zijn voorsprong tegenover de

EU28 opnieuw vergroten, dit door toedoen van de arbeidsproductiviteit (figuur 1). De reële groei ervan kan in het Vlaamse Gewest geraamd worden op +0,5% in 2016

Gemiddeld over de jaren 2006-2016 **groeide het Vlaamse bbp** reëel met 1,5%. Dat is hoger dan in de EU28 of EU15 (1,0% en 0,9%). Deze goede prestatie is te wijten aan de jaren 2006-2013. De financieel-economische crisis had naar verhouding een grotere impact in de EU28 als geheel. De Vlaamse groei situeerde zich dan immers boven de Europese (28 en 15 landen).

De sterkere Vlaamse economische groei is te wijten aan de **grotere werkgelegenheidstoename in het Vlaamse Gewest** (+0,8% over 2006-2016) dan in de EU28 of EU15 (telkens +0,4%). De toename van de arbeidsproductiviteit was ongeveer gelijk in het Vlaamse Gewest (+0,6%) als in de EU28 of EU15 (+0,6% en +0,5%). Volgens de recentste update van de regionale rekeningen zou de Vlaamse reële groei van de economie (berekend op de bruto toegevoegde waarde) uitkomen op 2,2% in 2014 en 2,1% in 2015. Dit zijn zondermeer goede groeicijfers die hoger zijn dan deze voor België of de 3 buurlanden Duitsland, Frankrijk en Nederland.

Het bbp is een maat voor de geproduceerde welvaart. Daarnaast is er ook **het verdiende inkomen** dat burgers verwerven uit arbeid en kapitaal in de eigen regio, maar ook elders (pendel). De groei van het reëel beschikbaar gezinsinkomen zou in Vlaanderen gemiddeld 1,3 % per jaar bedragen tussen 2015 en 2021, wat overeenstemt met de raming voor België. Dat groeicijfer ligt aanzienlijk hoger dan in de periode 2008-2014 (slechts +0,2 % per jaar). De koopkrachtverbetering van de Vlaamse gezinnen wordt verklaard door een meer dynamische groei van hun primaire inkomens en door een daling van de fiscale en parafiscale druk ten opzichte van het verleden (Bron: HERMREG).

Investeren is geloven in de toekomstige mogelijkheden om producten en diensten af te zetten. De **bruto-investeringen** (exclusief woongebouwen) bedroegen in het Vlaamse Gewest 1,5% van het bbp in 2015. In 2016 dalen ze verder tot +0,4% van het bbp. In 2017 kennen de investeringsinspanningen een herleving tot +3,7% van het bbp in het Vlaamse Gewest. Voor 2018-2021 ten slotte voorziet het Federaal Planbureau een gemiddelde investeringsratio van 2,2% van het bbp in het Vlaamse Gewest.

De **werkzaamheidsgraad** (het aandeel van de werkenden wonend in het Vlaamse Gewest op de bevolking 20-64 jaar) kwam in 2016 op 72,0% en is in de jaren na het uitbreken van de financieel-economische crisis min of meer stabiel (bron: ADS – EAK). Dat komt door een afname bij de mannen (van 78,3% in 2008 naar 76,3% in 2016) die gecompenseerd wordt door een stijging bij de vrouwen (van 66,1% in 2008 tegenover 67,7% in 2016) en vooral bij de leeftijdsgroep 55-64 jaar (mannen en vrouwen samen). De evolutie van de werkzaamheidsgraad bij de oudere werkenden is opvallend: van 34,3% in 2008 naar 46,7% in 2016. Toch blijft de werkzaamheidsgraad in de leeftijdsgroep van 55 tot 64 jaar een aandachtspunt voor Vlaanderen; in de EU28 of EU15 is immers meer van de helft van de bevolking in deze leeftijdsgroep actief. De werkzaamheidsgraad is iets lager in de EU28 (70,8% in 2016), maar ligt in elk van onze buurlanden – op Frankrijk na – op een hoger peil. Er zij vermeld dat de Waalse (62,6%) en Brusselse werkzaamheidsgraad (59,8%) duidelijk lager liggen.

De **werkloosheidsgraad (15-64 jaar)** gedefinieerd volgens het EAK bedroeg 4,9% in 2016. Dat is merkbaar lager dan in de EU28 of EU15 (9,6% en 9,9% in 2015). De totale werkgelegenheid in het Vlaamse Gewest bedraagt 2.688.200 personen in 2016. Dat is 0,9% meer dan in 2015. De volgende jaren zou het tempo van de werkgelegenheidsgroei aanhouden. Tussen 2016 en 2021 zouden er 121.200 arbeidsplaatsen bijkomen, in lijn met de lichtjes aantrekkende economische groei. De extra werkgelegenheid zou zich vooral situeren in de 'gezondheidszorg en maatschappelijke diensten' en in de 'zakelijke diensten'.

Innovatie is van wezenlijk belang bij de ontwikkeling van een westerse economie als de Vlaamse. Het Vlaamse Gewest kan daarvoor rekenen op een goed opgeleide beroepsbevolking (zie hiervoor). Het aandeel werkenden in de (medium)-hoogtechnologische industrie en kennisintensieve diensten kwam in het Vlaamse Gewest op 8,7% anno 2014, ongeveer op het niveau van de EU28 of EU15 (waarbij Vlaanderen het relatief iets beter doet in de dienstencomponent en iets slechter in de industriële component). De uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling ten slotte bedroegen in 2014 2,46% van het bbp in het Vlaamse Gewest (de private sector levert een bijdrage van 1,68%; voor de publieke sector is dat 0,78% in 2014). Tussen 2009 en 2013 steeg deze indicator onafgebroken. Het EU28 gemiddelde bedraagt 1,95%. Maar er zijn ook kanttekeningen: de 3% norm zoals het Pact 2020 stipuleert tegen 2020 is nog niet bereikt, en Duitsland en een aantal Scandinavische landen, scoren hoger.

De **Vlaamse uitvoer groeide** in 2015 met 2,2% in werkelijke prijzen. Hiermee kwam een einde aan de lage groeicijfers van 2013 en 2014 (om en nabij één procent). De buitenlandse orderpositie in de industrie nam toe in de tweede jaarhelft van 2016, wat zich gunstig zou moeten reflecteren in de exportcijfers voor 2016 (nog te verschijnen). Uitvoer is belangrijk voor de Vlaamse economie. Zo was de uitvoer in 2010 goed voor 37% van de Vlaamse bruto toegevoegde waardecreatie, waarvan 24% afkomstig van goederen en 13% van diensten. De EU28 is en blijft onze belangrijkste exportmarkt (69,8% in 2015), niet in het minst door de centrale ligging van Vlaanderen in de Europese Unie. Het belang van de EU28 nam doorheen de tijd af tot 2014. Van dan af nam het aandeel van de EU28 opnieuw lichtjes toe. Opkomende handelsblokken namen een steeds belangrijker deel in van de Vlaamse export, maar vanaf 2014 verloren beide handelsblokken wat terrein (vooral Rusland).

De 5 belangrijkste exportproducten stonden in 2015 in voor 45,2% van de Vlaamse uitvoer. Het gaat over voertuigen, farmaceutische producten, chemische producten, aardolieproducten en machines en mechanische werktuigen. De uitvoer van hoogtechnologische producten kwam in 2015 op 26,1 miljard

euro, of 8,7% van de totale Vlaamse uitvoer. Dit aandeel neemt de laatste jaren toe (6,9% in 2013, 7,6% in 2014). In % van het bbp was dit goed voor 10,9% (9,0% voor België en 4,6% voor de EU-28).

Nog in 2015 waren er 227 projecten van buitenlandse investeerders, een absoluut topaantal. Deze projecten vertegenwoordigden 2,70 miljard euro, iets minder dan in 2014, maar nog steeds vrij hoog. Buitenlandse directe investeringen zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling van een land of regio omwille van de inplanting of uitbouw van vestigingen en doordat er veelal ook nieuwe kennis ingebracht wordt in de lokale economie.

2. Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen

2.1. Het Landverslag 2017

Op 12/07/2016 richtte de Raad **drie landenspecifieke aanbevelingen**²⁶ aan België. Deze hebben betrekking op (1) de begrotingsdoelstellingen, (2) de arbeidsmarkt, onderwijs en beroepsopleiding en (3) de innovatiecapaciteit en kenniskapitaal, de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening en de detailhandelssector en het verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit.

Voornamelijk onder impuls van Vlaanderen kwam een **'Fact Finding Mission'** (15 december 2016) tot stand tussen de diensten COM en België. Vlaanderen trachtte daarbij het beleid dat het neemt ter uitvoering van de LSA's en andere hervormingsmaatregelen zo duidelijk mogelijk aan de diensten van de COM voor te stellen en te duiden. Bedoeling was dat met deze elementen zou rekening worden gehouden bij het opstellen van het ontwerp Landverslag 2017 (3/02/2017). In het definitief **landverslag**²⁷ 2017 van de diensten van de COM over België (22/02/2017), wordt voornamelijk ingegaan op de belangrijkste hervormingsprioriteiten²⁸.

De Vlaamse Regering vindt de **versterkte dialoog** tussen de diensten COM en België (federale overheid en de gemeenschappen en gewesten) i.h.k.v. het Europees Semester een belangrijke toegevoegde waarde, maar wenst ook rechtstreeks in dialoog te blijven gaan met de COM. De Vlaamse Regering stelt tevreden vast dat de diensten COM in het Landverslag 2017, meer dan in de vorige Landverslagen, naar verschillende Vlaamse maatregelen, beleidsinitiatieven en data verwijzen en deze ook concreet met de nodige Vlaamse voorbeelden illustreren. Dit is een belangrijk pluspunt. Er wordt ook meer gedifferentieerd voor de verschillende gemeenschappen en gewesten, zodat meer maatgericht wordt gewerkt en aldus wordt tegemoetgekomen aan eerdere Vlaamse vragen en suggesties²⁹ hieromtrent.

De Vlaamse Regering blijft vragende partij om ook in de andere (sub)hoofdstukken van het Landverslag (zoals bijvoorbeeld inzake competitiviteit, algemene economische situatie) ook meer regionale data op te nemen. Globaal gezien is de Vlaamse Regering van mening dat de diensten COM voor deze (sub)hoofdstukken nog te vaak verwijzen naar de 'Belgische' situatie en hun analyse hiertoe beperken. Nochtans kunnen ook voor deze (sub)hoofdstukken gemeenschaps- en gewestgegevens bijzonder interessant zijn (bijvoorbeeld inzake onderwijs, productiviteit, arbeidskost, uitvoer,...). De Vlaamse Regering vraagt dat de COM met de gemeenschaps- en gewest bevoegdheden systematisch rekening houdt zowel bij de redactie van de LSA's 2017 als bij de toekomstige landverslagen.

²⁶ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818\(09\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H0818(09)&from=EN)

²⁷ <http://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-belgium-nl.pdf>

²⁸ Concreet gaat het over (i) openbare financiën en belastingen, (ii) de financiële sector, (iii) arbeidsmarkt, onderwijs en sociaal beleid en (iv) competitiviteit en investeringen.

²⁹ Zie bv. het Vlaams Hervormingsprogramma 2016 (<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-hervormingsprogramma-2016>).

De Vlaamse Regering is ervan overtuigd dat de maatregelen die in dit VHP worden opgenomen, uitvoering geven aan de LSA's 2016 (zie 2.2. t/m 2.5), een aantal investeringsuitdagingen (zie 2.5) en de tenuitvoerlegging van de Europa 2020-doelstellingen (zie deel 3) en daarmee ook concreet wordt ingespeeld op de analyses uit het Landverslag 2017.

2.2. Landenspecifieke aanbeveling 1

Een jaarlijkse budgettaire aanpassing realiseren van ten minste 0,6 % van het bbp in de richting van de begrotingsdoelstelling op middellange termijn in 2016 en 2017. Meevallers gebruiken om de vermindering van de schuldquote van de overheid te versnellen. Overeenstemming bereiken over een afdwingbare verdeling van **begrotingsdoelstellingen** over alle overheidsniveaus. Het **belastingstelsel vereenvoudigen en versturende belastinguitgaven afschaffen**.

2.2.1. Gezonde overheidsfinanciën

In het huidig Stabiliteitsprogramma heeft de Vlaamse Regering zich geëngageerd tot een nominaal tekort van 463 miljoen euro in 2016, inclusief de negatieve afrekening van 137 miljoen euro volgend uit het overgangsmechanisme voorzien in de Bijzondere Financieringswet en inclusief asieluitgaven ten belope van 94 miljoen euro. Het voorlopig uitvoeringsrapport van het ambtelijk monitoringcomité raamt het werkelijke tekort op 164,7 miljoen euro, ofwel zo'n 300 miljoen euro beter dan voorzien bij de begrotingsaanpassing 2016.

Vanaf het **jaar 2017** streeft de Vlaamse Regering naar een **begroting in evenwicht**. De Vlaamse Regering wenst de bouwkosten gerelateerd aan de Oosterweelverbinding (80 miljoen euro in 2017), die door de Vlaamse Regering aanzien wordt als een eenmalige productieve investering met een groot economisch belang voor het hele land en de euregio, en de uitgaven in verband met de investeringen in A1/A3 ziekenhuisinfrastructuur, die reeds voor de bevoegdheidsoverdracht i.h.k.v. de 6de Staatshervorming uitgevoerd werden maar in de komende jaren nog een ESR-impact hebben, bij het aftoetsen van deze evenwichtsdoelstelling buiten beschouwing te laten. In 2018 wordt ten aanzien van deze evenwichtsdoelstelling een eenmalige correctie toegepast voor het effect van de herziening van de autonomiefactor die in dat jaar voorzien is.

De uitgaven gerelateerd aan de Oosterweelverbinding en de problematiek inzake A1/A3 buiten beschouwing gelaten, ligt de doelstelling van de Vlaamse Regering in lijn met de aanbeveling van de Hoge Raad van Financiën, die voor 2017 een nominaal tekort van 59 miljoen euro toestaat en vanaf 2018 een begroting in nominaal evenwicht suggereert. Voor het jaar 2018 laat de HRF evenwel een tekort toe voor de eenmalige correctie voor het effect van de herziening van de autonomiefactor.

De problematiek van de inpasbaarheid van uitzonderlijke strategische investeringen, zoals de Oosterweelverbinding, in de budgettaire paden van de diverse overheden zal verder uitgediept worden in een interfederale werkgroep ter voorbereiding van het Stabiliteitsprogramma 2017 - 2020. Wat betreft de investeringsuitgaven m.b.t. de A1/A3 ziekenhuisinfrastructuur, zal een specifieke interfederale werkgroep klaarheid scheppen over de hoegrootheid van de problematiek en de concrete ESR-impact.

Teneinde de vooropgestelde doelstellingen ook effectief te kunnen realiseren zal de Vlaamse Regering de uitvoering van de **begroting nauwgezet monitoren** en indien nodig bijsturen.

Eind 2015 heeft KBC het resterend gedeelte van de nog openstaande overheidssteun ten belope van 3 miljard euro (inclusief penalty) aan de Vlaamse Regering terugbetaald. Deze versnelde terugbetaling had een mitigerend effect op de schuldtoename in 2015 en 2016, die voornamelijk gerelateerd is aan de toename aan sociale leningen en de overgenomen verplichtingen betreffende de A1/A3 ziekenhuisinfrastructuur.

De werking van het Samenwerkingsakkoord van 13/12/2013 betreffende de uitvoering van artikel 3§1 van het Verdrag inzake Stabiliteit, Coördinatie en Bestuur in de Economische en Monetaire Unie wordt momenteel besproken in een specifiek hiertoe gecreëerde interfederale werkgroep in voorbereiding van het volgend Stabiliteitsprogramma. Om tot een akkoord over de verdeling van begrotingsdoelstellingen over alle overheidsniveaus te kunnen komen dienen een aantal technische en politieke issues uitgeklaard te worden.

Door het inzetten op gezonde overheidsfinanciën, maakt de Vlaamse Regering ruimte vrij om te investeren in nieuw beleid zodat zuurstof in de Vlaamse economie wordt geblazen en de economische groei kan worden ondersteund. De Vlaamse Regering blijft vooreerst een **investeringsregering** en trekt voor **2017** een totaal bedrag van **613 miljoen euro** uit voor **nieuw beleid** (zie onderstaande tabel). Dit bedrag bevat 507 miljoen euro voor nieuw beleid en investeringen en een bedrag van 106 miljoen euro voor bijkomende impulsen.

Nieuw beleid en investeringen (2017)	Omschrijving	Bedrag (miljoen euro)
Nieuw beleid – opstap 2017		
	Welzijn	132
	O&O en maatregelen bedrijfsleven	195
	Instandhoudingsdoelstellingen	15
	Wonen	10
	Vrij	5
<i>Totaal opstap nieuw beleid</i>		357
Investerings		
	Scholen	50
	O&O & maatregelen bedrijfsleven	10
	Mobiliteit en Openbare werken	90
<i>Totaal opstap investeringen</i>		150
Opstap 2017 nieuw beleid en investeringen		507
Bijkomende impulsen		106
TOTAAL NIEUW BELEID		613

Wat de **investerings in de welzijns- en zorgsector** betreft groeit het budget in 2017 voor welzijn en zorg in totaal met 450 miljoen euro of 4%, waarvan **132 miljoen euro** voor nieuwe investeringen in de infrastructuur van ziekenhuizen, woonzorgcentra, kinderopvang, jeugdhulp, gehandicaptenzorg, welzijnswerk, ... Voor de ziekenhuizen en woonzorgcentra werd tenslotte ook een vernieuwend financieringsmechanisme uitgewerkt waarbij een jaarlijkse tussenkomst in de infrastructuurkosten wordt voorzien in plaats van een rechtstreekse investeringssubsidie.

In de hoofdstukken inzake vervoer (zie 2.4.5.), het ondernemingsklimaat (zie 2.5.1.), schoolinfrastructuur (2.5.3) en O&O (zie 3.4.2.) wordt ingegaan op de (bijkomende) middelen die de Vlaamse Regering uittrekt.

2.2.2. Hervormingen bestaande fiscale wetgeving

Er werden verschillende initiatieven opgestart en maatregelen uitgewerkt om de **bestaande fiscale wetgeving te hervormen** met het oog op het bekomen van een meer coherent en doelmatig geheel:

- De **Vlaamse schenkbelasting op onroerende goederen werd drastisch vereenvoudigd** en verlaagd. In rechte lijn verminderde het aantal schalen van 8 naar 4, in de zijlijn van 15 naar 4. De hoge tarieven tot 80% werden afgeschaft, het nieuwe maximum ligt op 27% in de rechte lijn, en 40% in de zijlijn;
- De **Vlaamse Codex Fiscaliteit** blijft het basisdocument voor alle Vlaamse fiscale regelgeving. Na de integratie van de erf- en registratiebelasting einde 2014, werd in de eerste helft van 2015 de kilometerheffing voor vrachtwagens (vanaf 1/04/2016) geïncorporeerd in de codex. Zodoende wordt zowel bestaande als nieuwe regelgeving in dit basisdocument geïntegreerd, hetgeen resulteert in een meer gestroomlijnde en uniforme administratieve procedure voor de verschillende Vlaamse belastingen;
- In 2016 werden de diverse **fiscale gunstregimes opgelijst**. De lijst vormt de basis om na te gaan waar de regelgeving kan worden geoptimaliseerd of kan worden bijgestuurd;
- De **verhoogde investeringsaftrek in de belasting op materieel & outillage** werd verlengd. Vlaanderen zet hiermee zijn beleid tot geleidelijke afbouw van de belasting op mat & out verder, teneinde de economische bedrijvigheid te stimuleren;
- In het kader van het **kerntakenplan**, werd de **belasting op verwaarloosde woningen en onbewoonbaar & ongeschikte woningen** gedeeltelijk overgedragen aan de gemeenten;
- De **Vlaamse belastingverminderingen voor de eigen woning** werden **geharmoniseerd en geïntegreerd**. In de praktijk veranderde hoofdzakelijk de belastingvermindering voor de eigen, maar niet enige woning (wat betekent dat de belastingbetaler minimaal één andere woning bezit dan diegene die hij betreft). De belastingvermindering werd verminderd in die zin dat de eigen niet-enige woning niet voordeliger behandeld wordt dan de eigen en enige woning;
- Vanaf 1/01/2016 werd de **belastingvermindering voor nieuwe energiezuinige woningen in de onroerende voorheffing verstrengd**. Ingevolge de aanpassing van de regelgeving geldt een vermindering van 50% bij een E-peil van E30 (voordien E40) en een vermindering van 100% bij een E-peil van E20 (voordien E30), waarbij het voordeel in beide gevallen beperkt is voor een periode van vijf jaar. Daarnaast wordt met ingang van **1/01/2017** ook een belastingvermindering ingevoerd in de onroerende voorheffing in geval van ingrijpende energetische renovatie. Ook hier is de vermindering beperkt tot een periode van 5 jaar en afhankelijk van het gerealiseerde E-peil na renovatie;
- De **belastingvermindering voor dakisolatie** werd **opgeheven** vanaf **1/01/2017**. Er werd voorzien in een overgangsmaatregel. Hierdoor wordt een dubbel fiscaal voordeel (via premies en belastingvermindering) opgeheven;
- De **terugbetaling voor gecombineerd vervoer** in de **jaarlijkse verkeersbelasting** werd hervormd opdat deze doelmatiger zou zijn. Gelet op het beperkt voordeel en de zware administratieve lasten die eerst van toepassing waren, werd de facto nooit om de terugbetaling gevraagd;
- De **jaarlijkse verkeersbelasting werd vergroend**, waardoor rekening wordt gehouden met de CO₂ en Euronorm van het voertuig. Hierdoor wordt tegemoetgekomen aan de Europese doelstellingen inzake luchtvervuiling, evenals de klimaatdoelstellingen. Voor een viertal technologieën werden

vrijstellingen voorzien, die passen in het kader van de Europese Clean Power richtlijn (BEV, H, PHEV, CNG);

- Op 25/11/2016 keurde de Vlaamse Regering een **verdere vergroening van de jaarlijkse verkeersbelasting voor non-leasing lichte vrachtwagens** goed. Op 1/01/2016 werd een vergroening doorgevoerd voor nieuw geregistreerde (nieuw en tweedehands) persoonsvoertuigen, voertuigen voor dubbel gebruik, minibussen (met uitzondering van leasingvoertuigen). De Vlaamse Regering besloot om een gelijkaardige vergroening door te voeren voor lichte vrachtwagens volgens het principe 'de vervuiler betaalt'. Bij deze vergroening worden ecoboni en ecomali toegepast in functie van milieuvriendelijkheid van het voertuig (CO₂-emissie, brandstoftype en Europese emissiestandaard). De Vlaamse Regering besloot eveneens de leeftijdsgrens voor oldtimers te verhogen van 25 naar 30 jaar, waardoor het fiscaal voordeel voor oudere en meer vervuilende wagens wordt verminderd. De leeftijdsgrens wordt hiermee in overeenstemming gebracht met de Europese standaard;
- De Vlaamse Regering voerde samen met de drie gewesten een **kilometerheffing voor vrachtwagens** in. Deze afstandsgebonden tolheffing, vervangt het oude tijdsgebonden Eurovignet, en respecteert beter het principe 'de vervuiler betaalt';
- Het Vlaams Gewest **onderzoekt de mogelijkheden en het draagvlak voor het invoeren van een slimme kilometerheffing voor lichte voertuigen**. Op initiatief van het departement Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) loopt een onderzoek naar de uitwerking en opmaak van een plan van aanpak voor de mogelijke introductie van een dergelijke maatregel. Tevens bestelde het departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) een studie naar de verschuiving van de lasten op arbeid naar milieu via het instrument rekeningrijden

2.3. Landenspecifieke aanbeveling 2

De voorgenomen herziening doorvoeren van de wet van 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en vrijwaring van het concurrentievermogen in overleg met de sociale partners. Ervoor zorgen dat lonen gelijke tred kunnen houden met de productiviteit. Zorgen voor een **doeltreffend activeringsbeleid** voor de arbeidsmarkt. Verder werk maken van **hervormingen op het gebied van onderwijs en beroepsopleiding** en voorzien in **opleidingsondersteuning voor achtergestelde groepen**, met name personen met een **migratieachtergrond**.

2.3.1. Jeugdwerkgarantie

I.h.k.v. de Europese Jeugdwerkgarantie krijgen alle werkzoekenden jonger dan 25 jaar binnen 4 maanden na hun inschrijving als werkzoekende een traject op maat aangeboden met competentieversterkende acties (technische en niet-technische competenties: attitude, sollicitatievaardigheden,...). Alle ongekwalficeerde schoolverlaters beginnen aan het einde van de zesde maand na de inschrijving aan een beroepsopleiding en/of werkervaring (opleidingsstage, Individuele Beroepsopleiding (IBO), Instapstage, Werkinlevingstraject, ...)). Deze acties willen het leren op de werkplek bevorderen, zodat jongeren nieuwe vaardigheden al doende leren en vertrouwen krijgen in het eigen kunnen.

In 2016 zijn er in dit kader 7.656 jongeren gestart met een **IBO** (waarvan 1.964 kortgeschoolde jongeren). Daarnaast startten er in 2016 295 jongeren met een instapstage (waarvan 237 kortgeschoolde jongeren). Sinds het begin van de tweede toeleidingsperiode van het **werkinlevingstraject (WIJ!)** (**mei 2015- mei 2017**) startten er 3.950 laaggeschoolde jongeren met een WIJ!. Er zijn campagnes naar jongeren vanuit de VDAB om hen te wijzen op het nut en de mogelijkheden om werkervaring op te doen en hun CV's aan te vullen met de competenties die ze verzameld hebben via stages, vrijwilligerswerk, als jobstudent en in het verenigingsleven. Er wordt ingezet op sport en digitale media om jongeren te bereiken en te prikkelen (smartphone apps, videochat, email, online jobbeurzen,) Via het project Rising You(th)

wordt verder ook aandacht besteed aan het toeleiden en versterken van (laaggekwalificeerde) vluchtelingen.

De VDAB en onderwijs zetten ook verder in op een passend aanbod voor **NEET-jongeren** (Not in Education, Employment, nor Training). Zo wordt werk gemaakt van gegevensstromen tussen Werk en Onderwijs om NEET-jongeren strikter te bereiken, op te volgen en te activeren. Deze actie past in het actieplan “Samen tegen schooluitval” (zie 3.3.2.).

I.h.k.v. het **Jongerenwerkgelegenheidsinitiatief** werd 4,6 miljoen euro vrijgemaakt om de jeugdwerkloosheid in het BHG voor jongeren met een Nederlandstalig beroepsperspectief te bestrijden. Met die middelen wil men 3.000 jongeren tussen 18 en 30 jaar oud die geen werk hebben en geen opleiding of onderwijs volgen (NEET-jongeren) vinden, zichtbaar maken, oriënteren en begeleiden naar werk, stage of opleiding. Totnogtoe zijn drie projecten goedgekeurd die samen 1.075 jongeren een begeleiding op maat zullen aanbieden.

2.3.2. Langdurig werklozen

In het Vlaamse regeerakkoord werd een **nieuw systeem van tijdelijke werkervaring** naar voor geschoven om langdurig werkzoekenden in de arbeidsmarkt te integreren. Tijdelijke werkervaring trad in werking op **1/01/2017** en beoogt een snellere doorstroom naar het normaal economisch circuit voor alle werkzoekenden, ongeacht of ze een werkloosheidsuitkering ontvangen of niet. Tijdens het traject behouden zij hun statuut van werkzoekende. Enkel leefloongerechtigden die instappen vanuit art. 60 krijgen een arbeidsovereenkomst, omdat hun traject er op gericht is sociale rechten op te bouwen.

In 2017 wordt de maatregel ingezet naar **leefloongerechtigden**. Voor langdurige werkzoekenden wordt de tender Intensief werkplekklere uitbreid. Via deze tender krijgen werkzoekenden die een recente werkervaring missen (voornamelijk werkzoekenden die meer dan 12 maanden werkzoekend zijn of een gelijkaardige problematiek kennen) via diverse werkplekken de nodige werkervaring en competentieversterking. In 2016 werden 2.837 werkzoekenden toegeleid. Vanaf 2018 start een nieuwe tender werkervaring op.

Via een nieuw stelsel **wijk-werken** (ter vervanging van het PWA-stelsel) wil de Vlaamse Regering bijkomend inzetten op een extra instrument voor het verwerven van werkervaring. Het uitgangspunt is dat het nieuwe instrument bepaalde werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt in staat moet stellen om zo maximaal mogelijk betrokken te worden (of te blijven) bij de arbeidsmarkt en dus niet sociaal geïsoleerd te worden. Het gaat om werkzoekenden die (tijdelijk) niet meer dan halftijds aan de slag kunnen. Wijk-werken zal enkel i.h.k.v. een traject naar werk kunnen worden aangewend, wat betekent dat een werkzoekende steeds kan rekenen op (traject)begeleiding door een bemiddelaar of consultant. In **2017** wordt het **regelgevende werk voorbereid** zodat wijk-werken vanaf 2018 operationeel kan zijn.

Werkgevers kunnen voor de **aanwerving van langdurige werkzoekenden (>2 jaar)** vanaf **1/01/2017** beroep doen op een **financiële aanwervingsincentive**. Het bedrag van deze incentive bedraagt maximaal 1250 euro voor de eerste schijf en maximaal 3000 euro voor de tweede schijf (na 12 maanden). Indien deeltijds tewerkgesteld dan worden de bedragen geproportionaliseerd. De maatregel richt zich specifiek tot langdurige werkzoekenden die niet in aanmerking komen voor de doelgroepvermindering (de 25-54-jarigen). De premie wordt in twee schijven uitbetaald, een eerste maal na drie maanden tewerkstelling, een tweede maal na 12 maanden tewerkstelling. Alle Vlaamse werkgevers komen hiervoor in aanmerking. Deze nieuwe maatregel wordt momenteel geïmplementeerd.

2.3.3. Vereenvoudiging van het doelgroepenbeleid

Om de efficiëntie en effectiviteit van het doelgroepenbeleid te verhogen werd het aantal maatregelen beperkt tot drie doelgroepen, met name **jongeren**, **oudere werknemers** en **personen met een arbeidshandicap**. Het decreet houdende het Vlaamse doelgroepenbeleid werd op 4/03/ 2016 goedgekeurd. Vanaf 1/07/2016 zijn de nieuwe doelgroepverminderingen voor jongeren en oudere werknemers in werking getreden.

(i) Werkgevers die een laag- of middengeschoolde **jongere (< 25 jaar)** aanwerven kunnen gedurende 8 kwartalen beroep doen op een vermindering van de werkgeversbijdragen (resp. maximaal 1150 en 1000 euro/kwartaal). De vermindering wordt toegekend wanneer het refertekwartaalloon lager is dan 7.500 euro tijdens het eerste jaar van tewerkstelling en 8.100 euro tijdens het tweede jaar van tewerkstelling. Indien de jongere alsnog een kwalificatie haalt, zal de werkgever de korting behouden. Voor jongeren die als leerling worden tewerkgesteld is er een specifieke vermindering, na de periode als leerling kunnen werkgevers beroep doen op de vermindering voor werknemers.

(ii) Voor **oudere werknemers** wordt een onderscheid gemaakt tussen zittende werknemers die reeds in dienst zijn en de aanwerving van niet-werkende werkzoekenden. De doelgroepkorting voor 55-plussers zal voor zowel aanwerving als retentie van werknemers gelden.

(iii) Voor **personen met een arbeidshandicap** wordt de huidige Vlaamse Ondersteuningspremie (VOP) behouden. Zelfstandigen in bijberoep zullen voortaan ook gebruik kunnen maken van deze financiële ondersteuning. I.h.k.v. doorstroom van sociale economie naar het normaal economisch circuit kan de VOP ook ingezet worden voor personen die voorheen als doelgroepwerknemer in de sociale economie werkten.

Het doelgroepenbeleid wordt van nabij gemonitord en zal in 2018 worden geëvalueerd.

Voor de **andere doelgroepmaatregelen** die met de zesde staatshervorming zijn overgedragen, zijn de nodige overgangsmaatregelen voorzien om werkgevers en werknemers rechtszekerheid te kunnen bieden. Werkgevers kunnen voor aanwervingen vanaf 1/01/2017 niet langer beroep doen op deze maatregelen. Werkgevers die reeds gebruik maakten van deze maatregelen kunnen dit tot uiterlijk 31/12/2018.

In 2017 voorzien we een **hervorming van de werkhervattingstoelage 55+**. Dit is een maandelijks premie voor oudere werklozen die opnieuw gaan werken, als aanvulling op het inkomen uit hun nieuwe job. Het doel van deze premie is de werkloosheidsval te verminderen, waardoor de werkzoekende financieel aangemoedigd wordt om het werk te hervatten.

2.3.4. Activering van oudere werkzoekenden

We blijven ook verder inzetten op de **activering van oudere werkzoekenden (55+)**. Met de sociale partners werd hierover midden 2016 een akkoord bereikt. Er werd een aanpak afgesproken die rekening houdt met de verschillende vormen van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt en waarbij de VDAB-dienstverlening uiteraard toegankelijk blijft voor elke werkzoekende ongeacht hij of zij passief, aangepast of actief beschikbaar is. De uitbreiding van de activeringsaanpak tot 65 jaar verloopt **gefaseerd** en is afgestemd op het verhogen van de leeftijd voor de beschikbaarheid door de federale overheid. Jaarlijks wordt de vrijstelling omwille van leeftijd met 1 jaar opgetrokken tot 65 jaar in 2020. In 2016 verschoof de leeftijd van 60 naar 61 jaar. We houden hierbij rekening met de capaciteit van VDAB en de situatie op de arbeidsmarkt.

2.3.5. Inzetten op de combinatie arbeid-gezin

De Vlaamse Regering blijft investeren in **kinderopvang**. De Vlaamse Regering investeert in 2017 **10 miljoen euro** extra in de kinderopvang. Hiermee worden extra plaatsen gecreëerd. Daarnaast kunnen zowel nieuwe kinderopvangplaatsen als gesubsidieerde initiatieven de omschakeling maken naar plaatsen waarbij ouders betalen voor kinderopvang naargelang hun inkomen.

Daarnaast werd om aanbod en vraag op elkaar af te stemmen, een traject opgestart voor de vernieuwing van het concept 'flexibele kinderopvang'. Tijdens een exploratief onderzoek worden niet alleen de noden en behoeften bij (potentiële) gebruikers van kinderopvang getoetst, maar wordt ook bij de aanbodszijde onderzocht wat de mogelijkheden en struikelblokken zijn. Op basis van deze informatie zal er in 2017 gewerkt worden aan een nieuwe regelgeving. De conceptnota rond de krachtlijnen voor een nieuwe organisatie van de opvang en vrije tijd van kinderen is besproken in het Vlaams Parlement. Die bespreking voedt het nieuwe decreetale kader dat wordt voorbereid en dat de regie over de buitenschoolse opvang overhevelt naar de lokale besturen. Dit impliceert dat op termijn de huidige financiering aan de voorzieningen omgezet wordt in een financiering van het aanbod via de gemeenten. Alle aandacht zal daarbij gaan naar een zorgzame transitie met als doel de continuïteit van dienstverlening en de tewerkstelling in de buitenschoolse opvangsector te kunnen blijven garanderen.

De dienstencheques zijn en blijven een belangrijk instrument van het beleid om werkenden te ondersteunen in hun **combinatie arbeid-gezin**. Daarnaast is het stelsel ook belangrijk in de strijd tegen zwartwerk en de activering van laaggeschoolde en langdurig werkzoekenden. We stellen vast dat het gebruik van het aantal dienstencheques blijft **groeien** in het Vlaams Gewest, met een stijging van 3,82% in het aantal uitgegeven dienstencheques en 5,83% in het aantal Vlaamse gebruikers tot 679.437.

Het komende jaar willen we via de uitgiftemaatschappij bijkomende inspanningen leveren om het stelsel verder te **digitaliseren** en zoveel mogelijk gebruikers en ondernemingen overtuigen om over te stappen naar elektronische cheques. Daarnaast zal een nieuwe verdeelmethode gehanteerd worden voor de verdeling van de budgetten van het **opleidingsfonds** in 2017, op basis van het activiteitsniveau van de onderneming in het Vlaams Gewest.

I.h.k.v. de **bestrijding van de discriminatie op de arbeidsmarkt** werd in 2016 tenslotte ook een akkoord bereikt met de werkgeversorganisaties van de dienstenchequesector rond de **mystery calls**, die zullen in eerste instantie kaderen binnen een breder beleid van zelfregulering en sensibilisering voor de sector.

50 % van de mantelzorgers geeft aan dat **de combinatie werk en zorg** zwaar is. Het Vlaams Mantelzorgplan werd definitief goedgekeurd in 2017. Met dit mantelzorgplan willen we dit enorm maatschappelijk kapitaal aan informele zorg dat Vlaanderen rijk is erkennen en inzetten op een goede ondersteuning van mantelzorgers. Het plan omvat 115 concrete acties gerealiseerd over alle beleidsniveaus en beleidsdomeinen heen. Erkenning en waardering van mantelzorg, ondersteuning en een betere samenwerking tussen mantelzorgers en professionals, zijn de drie grote thema's waarrond het mantelzorgbeleid is opgebouwd. Bijzondere aandacht is er voor de jonge mantelzorger.

De zesde staatshervorming heeft Vlaanderen bevoegd gemaakt om een verlofstelsel te ontwikkelen voor haar ambtenaren in de overheidsdiensten, het onderwijs en in de lokale besturen. Sinds 2/09/2016 is het **Vlaamse Zorgkrediet** van toepassing, dat het federale stelsel van loopbaanonderbreking heeft vervangen. Het Zorgkrediet geeft een recht op betaald verlof voor motieven van zorg (voor een kind, een ziek gezins- of familielid en palliatieve zorg) of opleiding. Het federale stelsel kende geen motieven. Het eindeloopbaanstelsel i.h.k.v. loopbaanonderbreking werd afgeschaft. Eindeloopbaanstelsels worden dikwijls verdedigd om het werk werkbaar te houden, maar ze verhogen de werkdruk van de zittende werknemers en stimuleren werkgevers en werknemers niet om te investeren in een innovatieve arbeidsorganisatie.

2.3.6. Een mobiliserende strategie met focus op talent

De voorbije periode stond in het teken van de hervorming van het loopbaan- en diversiteitsbeleid inclusief het, i.h.k.v. de zesde staatshervorming overgekomen, Ervaringsfonds. Om de werkzaamheidsgraad te verhogen en een volwaardige evenredige arbeidsdeelname te realiseren, werd het bestaande beleid uitgedaagd en herdacht.

De nieuwe koers bestond uit het afstappen van een doelgroepenaanpak en het voluit ontvouwen van een talentbenadering. Deze **talentenbenadering** krijgt via 3 sporen gestalte, nl een **spoor “activering”** (via de VDAB-werking), een spoor **“HR-beleid voor ondernemingen”** (via de kmo-portefeuille) en een spoor **“wegnemen van vooroordelen”** via samenwerkingsakkoorden met sociale partners en specifieke eigenorganisaties van kansengroepen (GRIP/gebruikersoverleg Handicap & Arbeid en Minderhedenforum). De overeenkomsten zijn allen van start gegaan en ook de ESF-projecten met het ruimere middenveld lopen intussen.

Waar 2016 in het teken stond van de concretisering en lancering van de diverse sporen van de conceptnota, realiseren we in **2017** de opstart en **doorstart van de bovenstaande drie sporen** waarbij we actief inzetten op een ervaringsuitwisseling, ondersteuning en zichtbaarheid voor bepaalde projecten en resultaten. Hiertoe zullen we gericht werken via een communicatieplatform, talententafels, themawerking en onderliggende klantgerichte verbindende werking. Daarnaast wordt de transitie van de oude maatregelen op vlak van evenredige arbeidsparticipatie en het ervaringsfonds begeleid. Er wordt gezorgd voor een aangepaste regelgeving en ingestaan voor een correcte afhandeling van de lopende projecten.

Ten slotte wordt ook het **Actieplan ter Bestrijding van Arbeidsgerelateerde Discriminatie (ABAD)** in afstemming met de sociale partners herbekeken en geactualiseerd, o.a. in functie van de nieuw overgedragen bevoegdheden. Binnen dit kader zal een sensibiliseringscampagne opgestart worden in **2017** met als doel discriminatie bespreekbaar te maken op de werkvloer.

2.3.7. Vlotte doorstroom onderwijs-arbeidsmarkt en wegwerken skills mismatch

De conceptnota's rond **duaal leren** die in 2015 door de Vlaamse Regering werden goedgekeurd, worden verder uitgerold. Doel is het ontwikkelen van het systeem van duaal leren als een volwaardige leerweg die leidt tot onderwijskwalificaties. Zo wordt ook werk gemaakt van de opwaardering van het huidige technisch en beroepssecundair onderwijs, wat een belangrijk luik is in de modernisering van het secundair onderwijs (zie 2.3.10.) in Vlaanderen.

Via het decreet van 10/06/2016 tot regeling van bepaalde aspecten van alternerende opleiding, legden we de basis voor een **eenduidig, geharmoniseerd statuut voor elke lerende**. Vanaf 1/09/2016 wordt zowel i.h.k.v. leren en werken als in de proeftuinen duaal leren enkel nog met 2 overeenkomsten gewerkt, met name de stage-overeenkomst alternerende opleiding en de overeenkomst alternerende opleiding³⁰. Hetzelfde decreet regelt ook de oprichting van het **Vlaams partnerschap Duaal Leren**, dat instaat voor het uitbouwen van een duurzaam netwerk van erkende leerondernemingen, het monitoren en beheren van de (stage)overeenkomsten en het adviseren over alle facetten m.b.t. de werkplekcomponent van duaal leren. Bij delegatie zullen ook sectorale partnerschappen deze taken kunnen opnemen. Het Vlaams partnerschap startte op 30 augustus 2016, en 16 sectorale

³⁰ Deeltijdse arbeidsovereenkomsten zijn uitzonderlijk nog mogelijk voor de non-profit organisaties die gebruik maken van de sociale maribel regeling en in specifieke situaties in het DBSO om de overgang van leren en werken naar het duale leren geleidelijk aan te laten verlopen.

partnerschappen zijn intussen in werking. Intussen werden **meer dan 5.000 bedrijven** erkend als kwaliteitsvolle werkplek in het kader het nieuwe duaal leren en werken.

Om kwaliteit te garanderen wordt het stelsel van **duaal leren** eerst via **proeftuinen** uitgetest alvorens het in regelgeving om te zetten (organiek decreet duaal leren met bijhorend uitvoeringsbesluit met **voorziene start in september 2018**):

- Als werkplekregisseur verzamelt en monitort SYNTRA Vlaanderen alle beschikbare werkplekken via **werkplekduaal.be** en ontwikkelde het, gebaseerd op een bevraging van 1.300 bedrijven, ook een begeleidings-en ondersteuningsconcept;
- Het Departement Onderwijs en Vorming startte het sleutelproject **Schoolbank op de werkplek** waarbij over heel Vlaanderen enkele studierichtingen over verschillende scholen in het Vlaamse onderwijslandschap duaal worden opgezet. In het schooljaar 2016-2017 ging het project van start in 28 scholen en 5 Syntra centra voor 6 verschillende studierichtingen. In het schooljaar 2017-2018 wordt het proefproject uitgebreid met 19 nieuwe studierichtingen;
- Het ESF-Agentschap lanceerde een oproep “**Innovatieve proefprojecten duaal leren**” en financiert het 22 projecten uit het werkveld;
- Vanuit het veld worden daarnaast ook 8 **verkennende trajecten** rond diverse aspecten binnen duaal leren opgezet. Een lerend netwerk zorgt voor afstemming over al deze projecten en verzamelt de geleerde lessen.

In 2016 werd door VDAB, het volwassenenonderwijs en de bedrijven en beroepssectoren, per provincie 1 experiment inzake **onderwijs- en beroepskwalificerende opleidingstrajecten (OKOT)** opgezet waarbij competenties die verworven worden op de werkvloer erkend en gevalideerd worden als onderdeel van de kwalificatie.

In **2017** wordt ook verder ingezet op het stimuleren van ondernemerschap en ondernemingszin. Op 10/06/2016 werd het actieplan ‘**Ondernemend onderwijs 2015-2019**’ door de Vlaamse Regering goedgekeurd. Met dit plan –gezamenlijk opgesteld door de beleidsdomeinen Onderwijs en Vorming (OV), Werk en Sociale Economie (WSE), Landbouw en Visserij (LV), Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) – wil Vlaanderen het ontwikkelen van ondernemingszin en ondernemerschap via het onderwijs verder stimuleren.

2.3.8. Erkenning van competenties (EVC)

Het afgelopen jaar werd er ingezet op het uitwerken van EVC-standaarden en beroepskwalificaties, kwaliteitsindicatoren, een EVC-website, ...Parallel hieraan wordt specifiek binnen het beleidsdomein Werk ook werk gemaakt van een versterking van het 3-sporenbeleid op vlak van EVC. Hiertoe werd in 2016 een toekomstvisie uitgewerkt die in **2017** zal uitmonden in een **actieplan ter versterking van het gebruik van Mijn Loopbaan** (niet-kwalificerend) en het uitwerken van een versterkend alternatief voor de huidige ervaringsbewijzen (kwalificerend).

2.3.9. Hervorming systeem opleidingsincentives

Met de overheveling van het betaald educatief verlof heeft Vlaanderen nu alle belangrijke opleidingsincentives t.a.v. werkenden in handen. Dit vormde de aanleiding om alle instrumenten onder de loep te nemen. De sociale partners hebben hierover een akkoord rond vorming en opleiding afgesloten op 23/11/2016. De minister van Werk heeft een antwoord van de Vlaamse Regering op dit akkoord uitgewerkt, dat werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering van 3/02/2017. In dit antwoord worden de grote lijnen van de hervorming uitgetekend.

Voortaan zijn er drie instrumenten: het **Vlaams opleidingsverlof**, de **Vlaamse opleidingscheque** en het **Vlaams opleidingskrediet**. Vorming en opleiding zijn van belang voor de individuele werknemer die zijn competenties kan versterken, voor de bedrijven die meer goed opgeleide werknemers zien verschijnen op de arbeidsmarkt en voor de toekomstige arbeidsmarkt en onze economie omdat onze productiviteit, competitiviteit en innovatie een boost krijgen.

Essentieel is dat we de invulling van die 3 instrumenten baseren op telkens dezelfde bouwstenen, wat ervoor zorgt dat het volledige opleidingsaanbod uniform en gestroomlijnd wordt. De instrumenten werken op elkaar in, versterken elkaar en gebruiken dezelfde standaarden, zodat het duidelijker en transparanter wordt voor iedereen. Zo zullen alle erkende opleidingen jaarlijks getoetst worden aan een vijftal criteria, waaronder de mate waarin een opleiding inspeelt op de (toekomstige) uitdagingen op de arbeidsmarkt, technologische evoluties, knelpuntkwalificaties of -competenties.

2.3.10. Modernisering van het secundair onderwijs

Om de sterktes van het huidige secundair onderwijs verder uit te bouwen, verbeterpunten aan te pakken en kwaliteitsvol onderwijs voor elke leerling te garanderen, wordt in Vlaanderen verder gewerkt aan de **modernisering van het secundair onderwijs**. De krachtlijnen voor deze modernisering werden uitgewerkt in drie conceptnota's, goedgekeurd door de Vlaamse Regering in mei 2016 en **januari 2017**. De nota's omvatten **maatregelen voor zowel het kleuter-, basis als secundair onderwijs** in Vlaanderen.

I.h.k.v. de modernisering van het secundair onderwijs wordt specifiek aandacht besteed aan het introduceren van **differentie in de eerste graad**. Deze differentiatie laat niet enkel toe om leerlingen die nood hebben aan bijkomende hulp te ondersteunen, maar ook om de toppresteerders in ons secundair onderwijs verder uit te dagen. Op deze manier krijgt elke leerling de kans zijn/haar talenten te ontdekken en te ontwikkelen.

De modernisering van het secundair onderwijs hangt nauw samen met het doorvoeren van een bestuurlijke optimalisatie in het onderwijs, de hervorming van de eindtermen en het invoeren van een nieuw systeem van leren en werken (zie 2.3.7). In **2017** wordt het wetgevende kader voor de modernisering van het secundair onderwijs verder uitgewerkt met het doel een **gefaseerde uitrol van het secundair onderwijs** door te voeren vanaf **1/09/2018**.

2.3.11. Hervorming van het volwassenenonderwijs

Als partner binnen levenslang leren biedt het formeel volwassenenonderwijs tal van mogelijkheden om bijkomende vaardigheden te verwerven. Om die reden werkt Vlaanderen verder aan een hervorming van de sector van het volwassenenonderwijs.

In maart 2016 keurde de Vlaamse Regering de conceptnota '**Volwassenenonderwijs als kansonderwijs. Kansen op leren, integreren en kwalificeren, een leven lang**' goed. De nota zet in op een versterking van de sector en een hervorming van het financieringssysteem en de

personeelsregelgeving van het volwassenenonderwijs. Specifieke aandacht wordt hierbij besteed aan de meest kwetsbare doelgroepen van het volwassenenonderwijs zoals personen zonder diploma volwassenenonderwijs, personen met ontoereikende geletterdheids-vaardigheden, personen die het Nederlands onvoldoende machtig zijn, enz.

De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving. Een spoeddecreet bracht in december 2016 wijzigingen aan in de programmatie en organisatie van de sector, die moeten resulteren in een schaalvergroting. Huidige inspanningen focussen op de hervorming van het financieringssysteem en de personeelsregelgeving. Het pad van een gedifferentieerde financiering van de instellingen van volwassenenonderwijs op basis van specifieke doelgroepkenmerken wordt onderzocht.

2.3.12.Hervorming Hoger Beroepsonderwijs

Op 25/03/2016 keurde de Vlaamse Regering de conceptnota 'Uitbouw van het hoger beroepsonderwijs' goed. Doel van de nota is het hoger beroepsonderwijs (HBO5) in Vlaanderen uit te bouwen tot een volwaardig onderdeel van het hoger onderwijs. Een sterker uitgebouwd HBO5 moet studenten aantrekken die vandaag de weg naar het hoger onderwijs nog niet vinden en zo bijdragen tot de verdere democratisering van het hoger onderwijs.

Met uitzondering van de opleiding verpleegkunde zal het hoger beroepsonderwijs in de toekomst enkel worden aangeboden door hogescholen. Meer concreet zal het aan de hogescholen zijn om hun programma's zo in te richten dat ook werkende volwassenen de HBO5-opleidingen kunnen volgen. Net zoals voor de bacheloropleidingen zullen ze trajecten voor werkstudenten kunnen opzetten, waarvoor ze ook extra financiering ontvangen. Voor de bacheloropleidingen wordt de financiering van deze studenten vermenigvuldigd met een factor 1,5 – normaal gezien zou eenzelfde regeling worden overgenomen voor HBO5-opleidingen. De conceptnota voorziet verder een volwaardig studentenstatuut voor studenten HBO5. Het opleidingsaanbod **hoger beroepsonderwijs** zal in de toekomst beter aansluiten bij het hoger onderwijs, maar toch de eigenheid behouden die het huidige aanbod typeert (werkplekleren, fijnmazigheid, flexibiliteit).

De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving. Een eerste spoeddecreet, goedgekeurd door het Vlaamse Parlement in december 2016, voert drie grote veranderingen door in de sector van het hoger beroepsonderwijs: (1) het beperken van de onderwijsbevoegdheid per vestigingsplaats, (2) een nieuwe relatie tussen de beroeps- en onderwijskwalificatie, en (3) een procedure voor de actualisatie van de HBO5-opleidingen.

2.3.13.Extra financiering voor achtergestelde groepen en personen met een migratieachtergrond

Een deel van de financiering van de werkingsmiddelen in het gewoon basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen wordt toegekend op basis van sociale indicatoren (SES-indicatoren). Het groeipad dat voorzien was voor deze financiering wordt na een tijdelijke onderbreking in 2015 vanaf 2016 opnieuw integraal toegepast.

In de lente van 2016 keurde de Vlaamse Regering een conceptnota goed rond de uitbouw van een **slagkrachtig NT2-beleid ('Nederlands als tweede taal')**. Deze nota schetst het kader voor een slagkrachtig, doelgericht en doelmatig NT2-beleid voor alle anderstaligen die Nederlands willen leren. De principes uit de conceptnota worden omgezet in regelgeving.

I.h.k.v. een grotere instroom van vluchtelingen voorzag de Vlaamse Regering extra middelen (15,8 miljoen euro) voor bijkomende inburgeringstrajecten. Inburgering begeleidt nieuwkomers naar integratie en verhoogt de zelfredzaamheid van nieuwkomers en hun participatie op professioneel,

educatief en sociaal vlak. Tegelijk werd in 2016 een bijkomende 18,5 miljoen euro uitgetrokken voor het inrichten van NT2-cursussen in het volwassenenonderwijs. Deze financiering werd aangewend voor het inrichten van 2.200 modules, goed voor 26.649 inschrijvingen. Een **bijkomende financiering** van 9,8 miljoen euro werd ook toegekend voor **2017**. Tevens in de context van de instroom van vluchtelingen voorzag de Vlaamse Regering bijkomende financiering voor basis- en secundaire scholen voor het inrichten van **onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers (OKAN)**. Het programmeren van OKAN in het secundair onderwijs werd meer flexibel gemaakt om toe te staan in te gaan op een plotse nood aan een verhoogd aanbod. Bijkomende financiële middelen werden ook toegekend aan de vervolgschoolcoaches, die OKAN-leerlingen ondersteunen en begeleiden bij hun overgang van het onthaalonderwijs naar het reguliere onderwijs. Ook in het schooljaar 2016-2017 krijgen scholen met een groeiend aantal anderstalige kleuters jonger dan 5 jaar opnieuw een **premie** van 950 euro per bijkomende **anderstalige kleuter**. De premie is bedoeld voor de initiatie en de versterking van het Nederlands van jonge kleuters.

Het Nationaal Programma **AMIF** (Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie) 2014-2020 tot slot beschrijft de strategie, doelstellingen en resultaten voor België. Vlaanderen zal de Europese middelen inzetten om haar inclusief en horizontaal integratiebeleid te versterken. De middelen zullen prioritair worden ingezet op het dichten van de kloof in tewerkstelling, het verbeteren van de toegang tot publieke dienstverlening en het opzetten van acties naar bepaalde subgroepen (vb. vrouwen, jongeren, ...). Alle acties richten zich specifiek op de doelgroep personen zonder EU-nationaliteit (derdelanders). Via het AMIF wordt onder meer werk gemaakt van een inburgeringsaanbod op maat van minderjarige nieuwkomers, hoogopgeleide anderstalige nieuwkomers en laaggeletterde moeders met jonge kinderen.

2.3.14. Bijkomende maatregelen ter ondersteuning van opleiding voor achtergestelde groepen, met name personen met een migratieachtergrond

Naast de hierboven (2.3.13.) beschreven maatregelen hebben ook volgende maatregelen een positief effect op de opleidingsmogelijkheden voor achtergestelde groepen, en in het bijzonder personen met een migratieachtergrond: de implementatie van het M-decreet, de hervorming van het systeem van leerlingenbegeleiding, versterkte inspanningen om deelname aan kleuteronderwijs te verhogen, de implementatie van het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen, voorbereiden wetgevend werk op het versterken van de erkenning van vaardigheden, het monitoren van recent ingevoerde maatregelen rond taalbeleid in het leerplichtonderwijs, het lanceren van het netwerk STEM+ in scholen met een groot aantal leerlingen uit kansengroepen, en het invoeren van een verplichte, niet-bindende oriëntatieproef voor leerlingen aan het einde van het secundair onderwijs.

Verschillende van de bovenstaande maatregelen inzake onderwijs en werk worden mee opgenomen in het bredere integratiebeleid dat de Vlaamse overheid voert en waarbij het door de Vlaamse Regering op 15/07/2016 goedgekeurde **Horizontaal Integratiebeleidsplan** een belangrijke rol speelt. De Vlaamse overheid voert eveneens een gelijkekansenbeleid en het overheidsbrede engagement blijkt uit het door de Vlaamse Regering eveneens op 15/07/2016 goedgekeurde **Horizontaal Gelijkekansenbeleidsplan**.

2.4. Landenspecifieke aanbeveling 3

Verbeteren van de **capaciteit om te innoveren**, met name door het bevorderen van investeringen in op **kennis gebaseerd kapitaal**. Vergroten van de **concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening en de detailhandelssector** door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen. Verhelpen van tekortkomingen op het gebied van **investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit**.

2.4.1. Verbeteren innovatiecapaciteit

Sinds 2016 is het nieuwe Agentschap Innoveren en Ondernemen (AIO) het **voornaamste aanspreekpunt voor ondernemers in Vlaanderen**. Het ontstond door de opname van het Instituut voor de aanmoediging van innovatie door Wetenschap & Technologie (IWT) in het Agentschap Ondernemen (AO). Daarbij is, waar mogelijk, ook een afstemming van de economische met de innovatie-steuninstrumenten nagestreefd. Door de opname in het FWO, en tegelijk de opheffing van de Herculesstichting voor onderzoeksinfrastructuur, is het vernieuwde FWO sedert 2016 het **voornaamste aanspreekpunt voor onderzoekers in Vlaanderen**. Het FWO nam daarbij ook nog drie programma's over van het vroegere IWT. Deze organisatorische hervormingen binnen EWI kunnen mee leiden tot meer focus en betere prioriteitstelling van de budgettaire middelen en beleidsmaatregelen, waardoor ook het hefboomeffect van de publieke ondersteuning kan toenemen.

Dat laatste is mede een doelstelling van het **nieuwe doelgerichte clusterbeleid** van de Vlaamse Regering dat in 2016 definitief is opgestart. In **2017** worden in de **clusterpacten** de engagementen van zowel ondernemingen en kennisinstellingen als de overheid betreffende een speerpuntcluster vastgelegd.. Daarin kunnen voor de ondersteuning van de langetermijnstrategie door de overheid projectmiddelen gereserveerd worden en niet-financiële engagementen (bv. normering, vergunningen, ...) worden aangegaan. Met het clusterbeleid wil de Vlaamse Regering de strategische samenwerking tussen bedrijven, sectoren en onderzoekers stimuleren met het doel de omzetting van innovatie in producten, investeringen en jobs te versnellen. De maximale ondersteuning door de overheid van de initiatieven bedraagt 50%. Eind 2015 werd een oproep gelanceerd voor het indienen van voorstellen voor **innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN)**. Na een selectie werden in mei 2016 14 van deze kleinschalige IBN-initiatieven goedgekeurd die een ondersteuning van 3 jaar zullen genieten. In het voorjaar van 2016 is de domeinen van duurzame chemie, logistiek, materialen en agro-voeding gevraagd om een voorstel in te dienen voor een **speerpuntcluster**. Dit betreft grootschalige initiatieven die een langjarige ondersteuning genieten en ambitieus moeten zijn inbegrepen deelname aan Europese programma's. Hierna hebben Catalisti³¹ (duurzame chemie), VIL (logistiek), SIM (materialen) alsook Smart Grid Flanders (energie) een voorstel ingediend. Een positieve beslissing werd genomen in oktober 2016 voor de domeinen van duurzame chemie en logistiek en in december 2016 werd besloten om de domeinen van materialen en energie te ondersteunen. Elk van deze **4 initiatieven** zijn in **2017 gestart**.

In de loop van 2016 was er een beperkte bijsturing van de criteria voor **O&O-bedrijfssteun** zodat de steun meer ingezet kan worden waar het verschil gemaakt wordt en de steun beter aansluit bij de beleidsaccenten. Hierbij wordt in de evaluatie een selectievoordeel toegekend aan jonge kmo's waar de impact hoog is. Daarnaast wordt een gelijkaardig selectievoordeel toegekend aan projecten met samenwerking en inbedding in het ecosysteem (vooral bij de grote bedrijven wordt de samenwerking en inbedding in het ecosysteem positief gewaardeerd).

Daarnaast wordt in **2017** ook de **verlenging van het steuntraject** tot in de latere stadia van het innovatietraject verder uitgewerkt in samenwerking met een klankbordgroep vanuit het werkveld.

³¹ Catalisti is de samenvoeging van twee competentiepolen, met name de Flanders Innovation hub for Sustainable Chemistry (FISCH) en Flanders' PlasticVision (FPV).

Binnen de mogelijkheden van de EU-verordening voor O&O&I en binnen de budgettaire beperkingen wordt het steuntraject verlengd naar ontwikkelingen dicht bij de markt (zoals demonstratieprojecten, pilootinstallaties, proeftuinen en “proof of concept” initiatieven). Toegangsdrempels tot innovatiesteun voor kmo's zullen sterk verlaagd worden door de procedures en communicatie meer af te stemmen op de mogelijkheden van kmo's. Tevens worden economische en innovatie-instrumenten verder op mekaar afgestemd ook wat betreft kennisdiffusie.

2.4.2. Bevordering van investeringen in kenniskapitaal

De Vlaamse overheid **investeert** actief in **fundamenteel en strategisch basisonderzoek** middels toelagen aan specifieke programma's (bv. SBO), specifieke initiatieven (bv. ESFRI), specifieke infrastructuur (bv. de Vlaamse Supercomputer), en de middelen van specifieke instellingen (FWO). Daarnaast is ze ook actief in het verspreiden van kennis over intellectuele eigendomsrechten (IER), het begeleiden van academici die een eigen zaak willen opstarten, het aanleren van digitale vaardigheden, het aanbieden van opleidingen op de werkvloer, het met elkaar in verbinding brengen van vraag en aanbod naar innovatie, het beter valoriseren van onderzoeksresultaten, het vergroten van het aantal innovatieve bedrijven en het promoten van STEM-richtingen (zie 3.4.1.). Ook toepassingen van het 'internet of things' komen verder aan bod. In 2016 bundelden Design Vlaanderen, Flanders Fashion Institute en Flanders DC de krachten en voegden hun deskundigheid en sterktes samen in het **vernieuwde Flanders DC**.

2.4.3. Vergroten van de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen

Binnen Vlaanderen is een grondige analyse gestart over de impact van de richtlijn 2013/55/EU³² op de **gereguleerde beroepen**, waarbij naast de impact ook wordt geanalyseerd hoe de toegang kan worden bevorderd (verbetering en vereenvoudiging van het ondernemerschap), waar er administratieve vereenvoudiging en deregulering (daling van de wettelijke belemmeringen) mogelijk is. De Vlaamse Regering heeft op 24/02/2017 beslist om de richtlijn 2005/36/EG³³ van het Europees Parlement en de Raad gedeeltelijk om te zetten, middels het bekrachtigen en afkondigen van een decreet.

De Vlaamse Regering heeft op 17 maart 2017 de principiële beslissing genomen om de **vestigingswet** af te schaffen voor een select aantal beroepen^[1]. De besluiten hiervoor zijn in opmaak en zullen nog in de eerste helft van 2017 ter goedkeuring aan de Vlaamse Regering worden voorgelegd. Daarnaast werden er gesprekken aangevat met de bouwsector waarbij de vestigingsvoorwaarden voor een aantal typische bouwtechnische beroepen worden doorgelicht met het oog op hervorming. Tenslotte lopen er gesprekken met het middenveld, evenals een studie, over de mogelijke hervorming van het attest basiskennis bedrijfsbeheer.

M.b.t. de **ambulante handel** besliste de Vlaamse Regering op 24/02/2017 het decreet tot wijziging van artikel 8 en 10 van de wet van 25/06/1993 betreffende de uitoefening en de organisatie van ambulante en kermisactiviteiten te bekrachtigen en af te kondigen. Ook keurde ze in december een voorontwerp

³² Richtlijn 2013/55/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20/11/2013 tot wijziging van Richtlijn 2005/36/EG betreffende de erkenning van beroepskwalificaties

³³ Richtlijn 2005/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7/09/2005 betreffende de erkenning van beroepskwalificaties

^[1] slager-groothandelaar, droogkuiser-verver, restaurateur of traiteur-banketaannemer, brood- en banketbakker, kapper, schoonheidsspecialist, masseur, voetverzorging, opticien, dentaaltechnicus, begrafenisondernemer, beenhouwer-spekslager en inzake de uitoefening van zelfstandige activiteiten m.b.t. fietsen en motorvoertuigen.

van besluit van de Vlaamse Regering houdende de wijziging van diverse bepalingen van het KB van 24/09/2006 betreffende de uitoefening en de organisatie van ambulante activiteiten goed.

2.4.4. Vergroten van de concurrentie in de detailhandelssector door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen

Typisch voor België en Vlaanderen is de structuur van de **detailhandel**: kleinschaliger en minder op basis van filialen en minder georganiseerd in samenaankoop-verenigingen dan in de 4 grote buurlanden zodat er met minder aankoopkracht kan onderhandeld worden (dus de “bargaining power”) met producenten en groothandelaars. Door de sterke verstedelijking in Vlaanderen wordt er ook meer bij nabije kleinere buurtwinkels gekocht dan in Wallonië en de buurlanden.

Een **decreet over de kleinhandelsvestigingen** is door de Vlaamse Regering goedgekeurd voor uitvoering op 15/07/2016 (BS 29/07/2016)³⁴. Transparantie, voorspelbaarheid en monitoring zijn facetten waarmee rekening gehouden werd bij het opstellen van de nieuwe regelgeving voor de handelsvestigingen. Omwille van administratieve vereenvoudiging is het de doelstelling om de vergunning voor het handelsvestigingenbeleid te integreren in de omgevingsvergunning. Dit werd al aangekondigd in het Vlaams regeerakkoord 2014-19 en de verschillende beleidsnota's³⁵.

Tot de invoering van de nieuwe regeling wordt/werd in Vlaanderen de wet betreffende de vergunning van handelsvestigingen uit 2004 toegepast. De toepassing van de wet is goed gekend bij ondernemers, projectontwikkelaars, lokale overheden, consultants en beroepsorganisaties. Wetgeving, procedure, beroepsmogelijkheden, ... wordt ontsloten via de portaalsite www.vlaanderenonderneemt.be (met alle vergunningsinformatie). Kleinhandelaars in Vlaanderen genieten generieke steunmaatregelen van de Vlaamse overheid om opleiding, advies en coaching aan te kopen om bv. hun winkel aan te passen (middels de kmo-portefeuille, dienstenaanbieders aangeboden door het AIO, www.sterkondernemen.be, ...). Ook investeringen voor de invoering van nieuwe winkelconcepten worden gesteund door de Vlaamse Overheid via de Waarborgregeling (garantieregeling), de WinwinLening, en de kmo-cofinanciering bij de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV). Wat betreft de openingsuren die op de kleinhandel van toepassing zijn: hierbij is er meer mogelijk dan nu het geval is. In de voorbije jaren kwam er in Vlaanderen veel oppervlakte bij die beschikbaar is voor de kleinhandel, alsook kwamen er enkele nieuwe (buitenlandse) winkelketens bij. Specifieke regulering van grote verkooppunten is vooral gericht op het voorkomen van mobiliteitsproblemen en ruimtelijke vraagstukken en deze belemmert de concurrentie of de vestiging van nieuwe detailhandelszaken op generlei wijze.

In Vlaanderen werd de **campagne 'Het internet. Ook uw zaak'** gelanceerd om handelaars te stimuleren om werk te maken van hun onlineactiviteiten. De webstek kreeg al 50 000 bezoekers en er werden 1 100 E-scans afgenomen.

Het **decreet houdende huur van korte duur voor handel en ambacht** (genaamd “pop-uphuurcontract”) werd door het Vlaams Parlement aangenomen op 8/06/2016 en bekrachtigd door de Vlaamse Regering op 17/06/2016 (BS 26/7/2016). Het decreet trad in werking op 1/09/2016 en schept een duidelijk kader voor korte-termijnhuur (max. 1 jaar) van handelspanden en komt tegemoet aan de economische realiteit. Echter moet er nog duidelijkheid komen over de voorwaarden van de registratie van deze huurcontracten, aangezien deze registratie op grond van het Wetboek Registratierechten een federale bevoegdheid is.

³⁴ [http://www.handelsvestigingen.info/& http://www.detailhandelvlaanderen.be/documenten/onderwerp/handelsvestiging](http://www.handelsvestigingen.info/&http://www.detailhandelvlaanderen.be/documenten/onderwerp/handelsvestiging)

³⁵ <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2015-2016/g767-5.pdf>

2.4.5. Verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur

Het Vlaamse Gewest erkent de uitdagingen betreffende verkeerscongestie in Vlaanderen, die zich in het bijzonder rond de grote agglomeraties Antwerpen en Brussel voordoen. Het Vlaamse mobiliteitsbeleid tracht deze problematiek multimodaal aan te pakken en maakt hiertoe gebruik van verschillende beleidsmaatregelen. Tot het einde van de legislatuur wordt nog 5,8 miljard euro geïnvesteerd in de Vlaamse mobiliteit. Dit staat synoniem voor 2,7 miljard euro aan weginfrastructuur, 2,25 miljard euro aan waterwegen, 816 miljoen euro aan openbaar vervoer en 300 miljoen euro aan fietsinfrastructuur. De **investeringsbudgetten** voor alle vormen van vervoer stijgen hiermee **naar een historische hoogte**.

De twee grote weginfrastructuurprojecten rond **Antwerpen (Oosterweelproject, 3250 miljoen euro)** en **Brussel (R0, 1147 miljoen euro)** bevinden zich in een finaal voorbereidende fase. De plannings-, vergunnings- en aanbestedingsprocedures voor het Oosterweelproject worden in **2017** verdergezet, in het najaar starten de werken op Linkeroever. I.h.k.v. het R0-project wordt in **2017** uitvoering gegeven aan ingrepen op de gewestwegen, de opmaak van een algemeen faseringsplan, de gunning van de opdracht voor de realisatie van de HST-fietsersbrug en het startschot voor de milieueffectenstudie, een communicatiecampagne voor het grote publiek en openbaar onderzoek. De start van de werken aan de fietsersbrug en de herinrichting van de Ring in kader van “Minder Hinder” staan gepland voor respectievelijk 2018 en 2019.

Naast de omvangrijke investeringen in weginfrastructuur in de stedelijke knooppunten zet Vlaanderen eveneens in op alternatieve vervoersmodi. Het Oosterweelproject maakt deel uit van het **Masterplan 2020** voor Antwerpen, een allesomvattende mobiliteitsstrategie voor de mobiliteit in en rond Antwerpen. Het Masterplan 2020 bevat een hele reeks investeringen in fiets- en traminfrastructuur, gekoppeld aan een versterking of uitbreiding van het Antwerpse tramnet. Zo lopen er in dat kader momenteel infrastructuurprojecten rond openbaar vervoer (Brabo 2), ITS en fietssnelwegen. Met het R0-project wordt eveneens geïnvesteerd in alternatieve vervoersmodi, onder meer door de aanleg van drie nieuwe tramlijnen in de noordelijke rand van Brussel ('Brabantnet') en de uitrol van drie fietssnelwegen tussen de Vlaamse Rand en Brussel.

Ook buiten de grote infrastructuurprojecten in stedelijke gebieden wordt geïnvesteerd in het wegwerken van knelpunten en de aanleg van ontbrekende schakels. Zo zijn er (voorbereidingen tot) weginfrastructuurprojecten in uitvoering aan de A11, de Noord-Zuidverbinding te Limburg, de R4-Oost en R4-West te Gent en de E34. Bovendien is het budget voor onderhoudswerken aan de weginfrastructuur de laatste jaren toegenomen. In 2016 werd 135 miljoen euro beschikbaar gesteld voor wegwerkzaamheden ter verbetering van de toestand van de wegeninfrastructuur. Het totale budget voor structureel onderhoud en investeringen in nieuwe weginfrastructuur zal toenemen van 396,90 miljoen euro in 2016 tot ongeveer 442,82 miljoen euro in **2017**.

Hiernaast wordt ook volop ingezet op de **modal shift** van wegvervoer naar alternatieve vervoersmodi. Hiertoe werd de voorbije jaren aanzienlijk geïnvesteerd in het **Vlaamse waterwegennetwerk**. Deze investeringen hebben onder meer betrekking op de modernisering van de waterweginfrastructuur, het stimuleren van automatisatie en de promotie van de waterweg als alternatieve vervoersmodus. Voor het wegwerken van knelpunten werd in 2016 77,78 miljoen euro geïnvesteerd in projecten zoals het Albertkanaal, Seine-Schelde en het Zeekanaal Brussel-Schelde. Deze investeringen zullen oplopen tot 94,95 miljoen euro in 2017. Met het oog op een meer efficiënte binnenvaart vindt in **2017** een fusie plaats tussen de twee Vlaamse waterwegbeheerders.

Verder zet het Vlaamse Gewest sterk in op de **fiets** als vervoersmiddel met een eigen Fietsbeleidsplan, inzake fietsbeleid, fietsinfrastructuur en fietscultuur. In **2017** wordt verder gewerkt aan de realisatie

van 80 fietssnelwegen, waarbij ontbrekende schakels zullen worden weggewerkt. De komende drie jaar zullen 30 fietssnelwegprojecten worden gerealiseerd met een gezamenlijke waarde van 21,7 miljoen euro.

In april 2016 werd een **kilometerheffing voor vrachtwagens** ingevoerd in de drie Belgische gewesten. Deze uitvoering van het *'user pays'* principe voor zwaar wegvervoer komt de competitiviteit van alternatieve verkeersmodi ten goede. De eerste bevindingen op basis van de maanden april tot december 2016 tonen aan dat er dagelijks ongeveer 140 000 vrachtwagens groter dan 3,5 ton een gemiddeld aantal van 24 miljoen kilometer rijden op Belgische wegen. Dit genereert maandelijks ongeveer 35 miljoen euro aan inkomsten voor het Vlaamse gewest. Nog tot april 2017 zullen uitgebreide en gedetailleerde controlemetingen worden uitgevoerd om de impact van de kilometerheffing verder in kaart te brengen.

Een **verdere uitbouw van de kilometerheffing** tot een globaal systeem voor alle gemotoriseerd vervoer **wordt momenteel onderzocht**. Een volwaardige kilometerheffing kan een krachtig instrument zijn om de congestie structureel aan te pakken en om de kosten van mobiliteit te internaliseren. Een eerste onderzoek daaromtrent tracht duidelijkheid te scheppen over de stappen die moeten worden ondernomen om het systeem te implementeren en het maatschappelijk draagvlak voor de maatregel op te bouwen. Nadien zal een diepgaander onderzoek worden opgestart naar de mogelijke technologische opties.

2.4.6. Investerings in energie-infrastructuur en slimme netwerken

De Vlaamse Regering werkt aan een langetermijnvisie die het afwegingskader moet vormen voor nieuwe beleids- en investeringsbeslissingen op het vlak van energie. Hiertoe werd in het voorjaar van 2016 het transitieproject **'Stroomversnelling'** opgezet, waarvan de krijtlijnen zijn vastgelegd in het regeerakkoord en de in februari 2016 goedgekeurde conceptnota met het traject voor een energievisie en energiepact. Bovendien is binnen de **Visie 2050**³⁶, de energietransitie als één van de zeven prioritaire transitiegebieden aangeduid. De beoogde energietransitie moet Vlaanderen op weg zetten naar een koolstofarme samenleving. In het **Energieplan 2020** van juli 2016 erkent de Vlaamse Regering dat hernieuwbare energie één van de centrale componenten is van de energietransitie. Omwille van de onzekerheden rond biomassa, is er ook een hogere ambitie voor zonne-energie, windenergie en groene warmte.

Om de energietransitie mogelijk te maken is er nood aan een slim energiesysteem waarbij de energiestromen veel fijner gestuurd kunnen worden en de energienetwerken efficiënter kunnen ingezet worden. Voor wat betreft het elektriciteitsnet vormt de slimme meter een belangrijke eerste stap hierin. Op 3/02/2017 keurde de Vlaamse Regering alvast een **conceptnota** goed, die de grootschalige uitrol van **digitale meters** initieert.

Daarnaast heeft de Vlaamse Regering een decretale basis goedgekeurd voor de **uitrol van warmte- en koudenetten**. Dit werd begin 2017 door het Vlaams Parlement aangenomen. Warmte – en dan vooral groene warmte – is een essentiële bron in de energietransitie en door een kader te voorzien wil de Vlaamse Regering investeringen in deze netten aanmoedigen

³⁶ <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/visie-2050-een-langetermijnstrategie-voor-vlaanderen>

2.5. Inspelen op investeringsuitdagingen

2.5.1. Het verder bevorderen van het ondernemingsklimaat

Op 1/04/2016 trad de vernieuwde en vereenvoudigde **kmo-portefeuille** in werking. Het systeem van de verschillende van elkaar afgescheiden pijlers verdween. Er kwam een omvorming naar een eenvoudiger en laagdrempelig instrument voor brede professionalisering met slechts twee pijlers: advies en opleiding. Kmo's kunnen op basis van hun noden en behoeften kiezen hoe ze die portefeuille gebruiken. Ook de steunplafonds werden verhoogd en gedifferentieerd naargelang de grootte van de onderneming. Er is een stijging van de jaarlijkse totaalsubsidie en een eenvoudig steunpercentage. Recente cijfers tonen nu aan dat er met eenzelfde budget meer kmo's worden bereikt. De vereenvoudiging van de kmo-portefeuille is een eerste belangrijke stap om het aanbod eenvoudig, laagdrempelig, maar toch voldoende flexibel te maken.

Om kmo's die een ambitieuze groei ambiëren (door te innoveren, de internationale activiteiten uit te breiden of het bedrijf te transformeren met nieuwe activiteiten) te helpen, werd in 2016 de **kmo-groeisubsidie** opgestart. Deze steunmaatregel integreert een aantal vroegere steunformules van AO en IWT in één enkel eenvoudig vlot toegankelijk financieringsinstrument. Kmo's kunnen er beroep op doen bij hun transformatie-, innovatie- of internationaliseringsproces. Omdat het risico groter is, steunt de overheid 50% van de kosten middels een laagdrempelige procedure. Om kmo's in elke fase van hun ontwikkeling bij te staan, heeft de Vlaamse overheid een reeks beleidsinstrumenten ontwikkeld en geïntegreerd die inspelen op de verschillende noden en levensfasen van de bedrijven. Via het kmo-programma en het Sprint-programma worden haalbaarheidsstudies en innovatieprojecten van niet O&O-intensieve kmo's respectievelijk grote ondernemingen gesteund.

Het project 'de sprong maken naar de 'Industrie 4.0' werd in de context van de Visie 2050 geselecteerd als één van de transitieprioriteiten. Dit project heeft als doel de Vlaamse ondernemingen te ondersteunen in de ingrijpende transformatie naar Industrie 4.0 en zal in de loop van 2017 verder geconcretiseerd worden. Industrie 4.0 is een verzamelnaam voor nieuwe technologieën en concepten binnen de kennis- en maakeconomie. Het concept verwijst naar de doorgedreven digitalisering van de industrie. Vlaanderen wil volop meegaan in deze transitie om enerzijds een nieuwe productiviteitssprong te realiseren in de bestaande maakindustrie en anderzijds ook een speelveld te creëren waarin nieuwe industriële activiteiten zich kunnen ontplooiën. Daarnaast kunnen ontwikkelingen binnen Industrie 4.0 ook leiden tot een efficiënter gebruik van materialen en energie en een grote impact hebben op de competenties die nodig zullen zijn bij werknemers, arbeidsorganisatie en de beschikbaarheid van jobs in de industrie. De **startnota voor de transitie** werd op 24/02/2017 goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

De Vlaamse Regering blijft actief het ondernemerschap en ondernemingszin aanmoedigen en nam in juni 2016 het **derde actieplan "ondernemend onderwijs"** aan voor de periode 2015-2019 (zie 2.3.7). Meer starters, meer blijvers en meer groeiers is de essentie van de hervorming van het **ondernemerschap-stimulerend beleid** die in de loop van 2015-2016 werd doorgevoerd. In 2016 is daartoe een overheidsopdracht gegund aan 11 intermediaire partners om de nieuwe strategie uit te voeren beschreven in de visienota "**Het stimuleren van meer en ambitieuzer ondernemerschap in Vlaanderen**". Er is in 2016-2020 hiertoe 100 miljoen euro ter beschikking voor een brede waaier aan projecten om ondernemerschap in Vlaanderen aan te zwengelen. Daarnaast werden overeenkomsten afgesloten voor de periode 2016-2019 met verschillende stakeholders. De provinciale innovatiecentra en het Flanders DC vormen de front-office van het AIO.

Om de toegang tot kapitaal te verbeteren, besliste de Vlaamse Regering tot een **kapitaalverhoging van ARKImedes-Fonds II nv** van 50 miljoen euro, waardoor het kapitaal van ARKImedes-Fonds II verhoogt van 160 tot 210 miljoen euro. Hierdoor kan ARKImedes Fonds II verder evolueren naar een

rollend, eeuwigdurend fonds en kan het fonds investeren in grotere ARKIV-fondsen, waardoor deze ARKIV's kunnen investeren in scale-ups via grotere investeringsrondes.

Begin 2017 stemde de Vlaamse Regering ermee in om de werking van **SOFI** (een fonds bij de PMV: Spin-off Financieringsinstrument) aan te passen. Ze besliste om de SOFI-middelen voorzien voor spin-off financiering en de bestaande SOFI-participaties in te brengen op de PMV-balans en om SOFI te integreren met de bestaande werking bij PMV, zodat het kan opereren als een echt zaaigeldfonds. Er werd ook beslist om af te stappen van de incubatielening en alleen nog te werken met een volwaardige kapitaalparticipatie in de startende onderneming. Hierdoor krijgt de startende onderneming een hogere financiering, voorzien van een goede omkadering en begeleiding, zodat de levensvatbaarheid van deze onderneming gemaximaliseerd kan worden. Daarnaast werd 1,5 miljoen euro vanuit de SOFI-middelen vastgelegd voor een pre-zaaifondsinitiatief, genomen door Imec, namelijk Imec.istart fund. Dit fonds zal zich specifiek focussen op kleine kapitaalparticipaties in startende ICT-ondernemingen. De bestaande incubatieleningen, verstrekt aan de strategische onderzoekscentra, zullen overgedragen worden aan Imec vzw.

Sinds juni 2016 hanteert de PMV een verzamelnaam voor de kmo-cofinanciering, de Startlening+, de Winwinlening en de Waarborgregeling: de **PMV/Z**. De PMV richt zich hiermee specifiek op 'kleinere' kmo's, zelfstandigen en starters en wenst haar aanbod duidelijker te maken bij deze doelgroepen. De **kmo-cofinanciering** is de opvolger van de vroegere starteo-, optimeo- en ba+-lening en kende in 2016 haar eerste volledige werkjaar. De **Startlening+** volgt sinds midden 2015 de Startlening op en deze achtergestelde lening aan voordelig tarief staat nu ook open voor studenten. De financiering via een Startlening + wordt mede door de EU mogelijk gemaakt, nl. dankzij de waarborg van COSME en het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI).

In augustus 2016 startte de zoektocht naar een partner voor de herontwikkeling van de voormalige **Ford-terreinen site in Genk**, op basis van een masterplan met als doel de terreinen om te vormen tot een nieuwe bedrijvenzone voor maakindustrie en watergebonden logistiek met toegevoegde waarde, met de ambitie om op de site in totaal 2.500 jobs te creëren.

Eind 2016 werd het "**Smart Flanders-programma**" gelanceerd waarmee de Vlaamse overheid de 13 centrumsteden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) voor het BHG ondersteunt in hun ontwikkeling tot **smart cities**. Voor dit ondersteuningsprogramma dat loopt tot eind 2019 wordt een projectsubsidie van 1 miljoen euro toegekend aan Imec. In een slimme stad creëren stadsbesturen, bedrijven, onderzoeksinstituten en burgerinitiatieven samen oplossingen voor stedelijke uitdagingen. Kwaliteitsvolle open data gekoppeld aan de nieuwste ICT-mogelijkheden (het Internet of Things dat sensoren, camera's, ... aan mekaar koppelt) bieden sterke opportuniteiten om deze uitdagingen mee te helpen aanpakken. Het project gaat immers inzetten op het standaardiseren van smart city-data waardoor private (app)ontwikkelaars smart city-toepassingen gaan ontwikkelen die in alle steden kunnen gebruikt worden. Het Smart Flanders-programma en Imec zullen de centrumsteden ondersteunen om hun smart city-data open te stellen. In een eerste fase van het ondersteuningstraject zal Imec alle Vlaamse centrumsteden en de VGC helpen om "Open and Agile Smart Cities" (OASC-steden) te worden. In een tweede fase gaan steden gezamenlijk stedelijke noden selecteren die ze met bepaalde datasets willen helpen oplossen. Dit zal leiden tot 1 à 2 pilootprojecten per jaar waarbij smart city-datasets geopend worden en stadsoverschrijdend wordt samengewerkt en geleerd. In een derde fase zullen steden ook gebruik kunnen maken van het 'City of things-testbed' in Antwerpen. Met dit 100% realistisch living lab kunnen stadsbesturen en stedelijke actoren producten en diensten met een positief effect op de burger ontwikkelen, testen en optimaliseren.

Inzake **internationaal ondernemen**, is een verdere internationalisering en een versterking van de concurrentiepositie van de Vlaamse economie zeer belangrijk. Hiervoor is een nauwe band met bedrijven noodzakelijk. **Enterprise Europe Network (EEN) Vlaanderen** werkt hiervoor samen met FIT

en het AIO. Op 25/11/2016 nam de Vlaamse Regering akte van *“Een gezamenlijke meerjarige internationaliseringsstrategie voor de Vlaamse economie 2017-2021”*; een strategie die in samenwerking met 150 bedrijven, middenveldspelers en kennisinstellingen werd opgemaakt. De scope van deze strategie zal liggen op internationale vermarkting van producten en diensten en het aantrekken en behouden van directe buitenlandse investeringen. Er staan 3 doelstellingen centraal: (1) Vlaanderens internationale positie versterken in 5 domeinen, (2) méér bedrijven doen internationaliseren door in te zetten op het beter detecteren van bedrijven met internationaal groeipotentieel, en méér bedrijven hier verankeren en (3) minder hindernissen voor bedrijven en meer transparantie. Inzake **‘life sciences & health’** mikt Vlaanderen erop kmo’s beter te ondersteunen, het potentieel van Europese fondsen te benutten en de competitiviteit van de Vlaamse medische sector te vergroten. Een tweede domein is **‘food’**. Hier ligt de prioriteit op het openen van nieuwe markten, het informeren van bedrijven over buitenlandse regelgeving en het ontwikkelen van een branding-strategie die de verschillende Vlaamse sterktes, zoals diversiteit en toeristische aantrekkingskracht, in de verf zet. In het derde domein, **‘solution driven engineering and technology’**, zal de Vlaamse overheid in samenwerking met bedrijven en partners een sterke brandingstrategie uitwerken, en moedigt ze clustervorming aan, ook met buitenlandse industrie. In het domein van **‘smart logistics’**, wil Vlaanderen zijn positie nog versterken met nieuwe concepten en een innovatieve strategie uit te werken en de branding te verbeteren. Deze nieuwe branding strategie zal gebaseerd zijn op de huidige kwaliteiten en het potentieel van de Vlaamse logistieke sector. Ten slotte speelt Vlaanderen een belangrijke rol inzake de **‘sustainable materials, resources & chemistry’** en wil de Vlaamse overheid de vele kwaliteiten van deze sector verzilveren door betere branding en de coördinatie van de internationalisatie van de verschillende actoren. Deze positie kan zijn potentieel bereiken door betere internationale branding en meer coördinatie tussen de verschillende actoren.

2.5.2. Circulaire economie

Volgens berekeningen van het SuMMa (Steunpunt Duurzaam Materialenbeleid) kan de circulaire economie een toegevoegde waarde van 2,3 miljard euro genereren voor Vlaanderen. Dit zou 27.000 nieuwe banen creëren, wat overeenkomt met 1% van de werkgelegenheid in Vlaanderen.

De uitwerking van de **‘Transitie Circulaire Economie’**, één van de zeven transitieprioriteiten uit de Visie 2050, kan voortbouwen op ervaringen en inzichten van het Vlaams Materialenprogramma. De Vlaamse Regering hechtte op 24/02/2017 haar goedkeuring aan de conceptnota “Startnota transitieprioriteit ‘de transitie naar de circulaire economie doorzetten’”. Met het sluiten van (materiaal)kringlopen als basis worden antwoorden gezocht op de uitdaging van (toekomstige) schaarste aan materialen, voeding, water, ruimte en energie, en wordt de link gelegd met het Vlaamse klimaatbeleid. Er wordt een **rollend meerjarenprogramma** opgezet, dat in samenspraak met de stakeholders regelmatig wordt geactualiseerd. Aanvullend komt er jaarlijks een meer gefocust inhoudelijk programma dat in 2017 ingaat op de thema's circulaire stad, circulair aankopen en businessmodellen voor de circulaire economie. Naast visievorming zal worden ingezet op de valorisatie op korte termijn door o.a. het begeleiden van innovatieve projecten en het verbinden van pionierende ondernemers en organisaties. Dit wordt ondersteund met een competitiviteitsversterkend en innovatie-georiënteerd beleid (zoals het speerpuntclusterbeleid) en met gerichte beleidsrelevante onderzoekopdrachten, waaronder het **nieuwe steunpunt Duurzaam Materialenbeheer in een Circulaire Economie** (SuMMa+).

2.5.3. DBFM - Investeren in schoolinfrastructuur

Vlaanderen startte in 2010 een grootschalige inhaalbeweging schoolinfrastructuur via alternatieve financiering, beter bekend onder de naam **DBFM** (Design, Build, Finance en Maintain). Het DBFM-programma 'Scholen van Morgen' is een publiek-private samenwerking tussen de Vlaamse overheid, AG Real Estate en BNP Paribas Fortis.

De DBFM-vennootschap staat in voor het ontwerp, de bouw, het 30-jarig eigenaarsonderhoud en de financiering van de DBFM-projecten. In ruil hiervoor betaalt de betrokken inrichtende macht aan de DBFM-vennootschap gedurende dertig jaar een prestatiegebonden beschikbaarheids-vergoeding die de Vlaamse overheid via AGION betoelaagt. Na de periode van 30 jaar wordt de schoolinfrastructuur kosteloos overgedragen aan de inrichtende macht.

Het DBFM-programma 'Scholen van Morgen' omvat 182 scholenbouwprojecten, goed voor een 200-tal schoolgebouwen met een totale bruto-gebouwooppervlakte van circa 707.000 m² voor meer dan 125.000 leerlingen. Het programma is volop in uitvoering, met reeds meer dan 100 scholen die werden opgeleverd. In 2017 worden volgens de planning van Scholen van Morgen een 40-tal bijkomende projecten volledig afgewerkt.

De minister van Onderwijs lanceerde op 5/03/2017 een **nieuwe oproep voor een nieuw DBFM-programma** schoolinfrastructuur, ten bedrage van 300 miljoen euro. Deze nieuwe oproep staat los van 'Scholen van Morgen'

3. Vooruitgang inzake de verwezenlijking van de Vlaamse Europa 2020 Doelstellingen

3.1. Inleidend

Hierna wordt de stand van zaken besproken inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de maatregelen die Vlaanderen op dit vlak neemt. Heel wat van de maatregelen die inspelen op het bewerkstelligen van een verhoogde werkzaamheidsgraad kwamen in deel twee aan bod.

3.2. Werkzaamheid

3.2.1. Situering

In 2016 bereikte de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) 72,0% en hiermee wordt voor de eerste keer sinds 2010 terug de kaap van de 72% gerond, wat dus iets hoger is dan de 71,9% die genoteerd werd sinds 2013. Het is duidelijk dat het behalen van de Europa 2020 doelstelling van 76% een hele uitdaging blijft.

Kernindicator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU- 28)
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (%)	72,3	71,5	72,1	71,8	71,5	71,9	71,9	71,9	72,0	76,0	4,0 ppt 12 op 28 (in 2016)

In Vlaanderen blijken vooral de 50- en 55-plussers er sterk op vooruit te zijn gegaan. In 2016 lag de werkzaamheidsgraad van **50-plussers** op 59,1%, dit is 1 ppt. hoger dan in 2015 en nog slechts 0,9 ppt. verwijderd van de 60%-doelstelling tegen 2020. Ook bij de **55-plussers** komt de 50%-doelstelling in zicht. Momenteel ligt de werkzaamheidsgraad van de 55-plussers op 46,7%, ofwel 1,1 ppt. hoger dan

in 2015 en 3,3 ppt. verwijderd van de doelstelling. Bij de **personen met een arbeidshandicap** (20-64 jaar) wordt een werkzaamheidsgraad van 43% nagestreefd tegen 2020 en deze doelstelling werd in 2015 behaald. Bij de **personen geboren buiten EU** (20-64 jaar) is er weinig vooruitgang gemaakt in de realisatie van de 64%-doelstelling tegen 2020; deze lijkt zeer gevoelig te zijn aan conjunctuurbewegingen, waardoor de werkzaamheidsgraad heen en weer blijft schommelen tussen 52% en 55%.

Subindicatoren Werkzaamheids- graad Kansengroepen	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
15-24 jaar (%)	31,7	28,6	28,8	29,4	28,1	27,7	27,0	27,9	27,0	/	18 op 28 (in 2015)
50-64 jaar (%)	49,1	50,9	53,1	53,6	54,6	56,5	57,5	58,1	59,1	60	0,9 ppt 16 op 28 (in 2015)
55-64 jaar (%)	34,3	35,8	38,2	38,9	40,5	42,9	44,3	45,6	46,7	50	3,3 ppt 20 op 28 (in 2015)
Vrouw (20-64) (%)	66,1	65,7	66,7	66,4	66,2	66,9	67,6	68,2	67,7	75	7,3 ppt 11 op 28 (in 2015)
Man (20-64) ³⁷ (%)	78,3	77,2	77,4	77,0	76,7	76,8	76,2	75,6	76,3	/	12 op 28 (in 2015)
Niet-EU- nationaliteit (20-64) (%)	47,2	47,0	44,4	46,3	42,7	46,4	44,6	48,7	/	58	9,3 ppt 21 op 26 (in 2015)
Geboren buiten EU (20-64) (%)	56,3	53,4	53,4	53,0	51,8	54,9	53,3	53,7	/	64	10,3 ppt 25 op 26 (in 2014)
Met arbeidshandicap (20-64) (%)	-	37,5	33,5	38,6	38,7	40,4	42,7	43,1	/	43	Gerealiseerd in 2015 (geen vergelijkende cijfers beschikbaar)

Om de 3 jaar brengt de Stichting Innovatie en Arbeid ook de **werkbaarheid** in kaart. In januari 2017 werd de werkbaarheidsmonitor geactualiseerd. **In 2016 bedraagt de werkbaarheidsgraad voor werknemers 51,0%.** Het aandeel werknemers met een werkbare job is daarmee gedaald ten opzichte van 2013, toen een werkbaarheidsgraad van 54,6% werd opgetekend.

In Vlaanderen gaat de deelname aan **levenslang leren** er met 7% in 2015 er licht op achteruit (t.a.v. 7,7% in 2014) en blijft daarmee onder het EU-gemiddelde van 10,7%. In 2005 bedroeg de opleidingsparticipatie nog 9%, maar vertoont sindsdien een dalende trend. Het behalen van de doelstelling van 15% in 2020 blijft daarmee een hele uitdaging. Om het tij te keren heeft de Vlaamse Regering in het kader van haar visie 2050 een **conceptnota** goedgekeurd op 10/03/2017 over de transitieprioriteit **levenslang leren en de dynamische levensloopbaan**. De conceptnota is het startschot om te komen tot een nieuwe visie op de lerende levensloopbaan. Ook het transnationaal ESF-project “partnerschappen als hefboom voor levenslang leren en innovatie” zal een belangrijke rol spelen om de opleidingsdeelname in Vlaanderen structureel te verhogen.

³⁷ Is geen kansengroep. De werkzaamheidsgraad bij mannen werd in de tabel opgenomen omdat het een bijkomend inzicht biedt in de algemene werkzaamheidsgraad (20-64). In de periode 2008-2016 nam de werkzaamheidsgraad bij de vrouwen lichtjes toe, terwijl deze bij de mannen iets terugviel.

3.2.2. Maatregelen

Voor de maatregelen die de werkzaamheid verhogen, kan verwezen worden naar 2.3.

3.3. Onderwijs

3.3.1. Situering

Het aandeel **vroegtijdige schoolverlaters** bedroeg in 2015 7,2%. De Vlaamse Europa 2020-doelstelling van 5,2% werd nog niet bereikt. Met 7,2% vroegtijdige schoolverlaters blijft Vlaanderen wel ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Inzake het aandeel van de **30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs**, scoort Vlaanderen in 2015 43,2%. Hiermee wordt de Europese doelstelling van 40% gehaald terwijl de Vlaamse doelstelling van 47,8% binnen bereik blijft.

Kernindicatoren	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
vroegtijdige schoolverlaters (%)	8,6	8,6	9,6	9,6	8,7	7,5	7	7,2	5,2	2 ppt 8 op 28 (in 2015)
30-34 jarigen met diploma HO (%)	43,6	43,1	45	42,3	45,3	44,1	44,8	43,2	47,8	4,6 ppt 14 op 28 (in 2015)

3.3.2. Maatregelen

Het actieplan '**Samen tegen Schooluitval**' werd in 2016 verder uitgerold. Het plan omvat zowel acties m.b.t. **leerrecht, spijbelen, als voortijdig schoolverlaten**. Doel van deze acties is zoveel mogelijk jongeren met een onderwijskwalificatie de secundaire school te laten verlaten. I.h.k.v. het actieplan wordt sterker ingezet op het monitoren van vroegtijdig schoolverlaten. Het meest recente Vlaamse monitoringrapport, dat de evolutie in schooluitval uit het Vlaamse Onderwijs vanaf schooljaar 2009-2010 tot schooljaar 2014-2015 in kaart brengt, bevestigt de dalende trend in vroegtijdig schoolverlaten in Vlaanderen. Met het doel het aantal vroegtijdige schoolverlaters te verminderen werkt Vlaanderen ook verder aan een **hervorming van het systeem van leerlingenbegeleiding**. Doel is het duidelijk afbakenen van de rollen en taken van alle actoren in de leerlingenbegeleiding. Ook in **2017** worden de principes uit de conceptnota 'Krijtlijnen voor een hervorming van de leerlingenbegeleiding in Vlaanderen', goedgekeurd door de Vlaamse Regering in december 2015, verder uitgewerkt.

Zowel de toegang tot als de kwaliteit van het hoger onderwijs blijven prioriteiten voor de Vlaamse Regering. I.h.k.v. het ontwikkelen van een volledig traject om leerlingen kwalitatief te begeleiden bij hun studiekeuze naar het hoger onderwijs werd in de lente van 2016 **Columbus** gelanceerd. Dit instrument geeft invulling aan de **geplande verplichte niet-bindende oriënteringsproef voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs** die verder wensen te studeren. In de toekomst zal de focus van Columbus verbreed worden en de overgang naar de arbeidsmarkt omvatten.

I.h.k.v. een goede aanvangsdiagnostiek bij de start van het hoger onderwijs werden verplichte, niet-bindende proeven ontwikkeld en een eerste keer afgenomen voor de ingenieursopleidingen en de geïntegreerde lerarenopleidingen. In een latere fase kunnen dergelijke proeven ook voor andere richtingen in het hoger onderwijs worden ontwikkeld.

In het begrotingsjaar **2017** wordt een **verhoging van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten** doorgevoerd. Het decretaal voorziene klikmechanisme wordt integraal toegepast, wat een verhoging van de middelen met 25,3 miljoen euro betekent. Een bijkomende verhoging met 14,5 miljoen euro is voorzien in uitvoering van het Integratiedecreet (2013). Een toename van de werkingsmiddelen voor de hogescholen en universiteiten kan een gunstige invloed uitoefenen op het

aantrekken van studenten in het hoger onderwijs. De **hervorming van het hoger beroepsonderwijs** (zie 2.3.12) moet studenten aantrekken die vandaag de weg naar het hoger onderwijs nog niet vinden en zo bijdragen tot de verdere democratisering van het Vlaamse hoger onderwijs.

3.4. Onderzoek en ontwikkeling (O&O)

3.4.1. Situering

De **O&O-intensiteit** van het Vlaams Gewest bedraagt 2,46% (2014) (De private sector levert een bijdrage van 1,68%. Voor de publieke sector is dat 0,78% in 2014.).

In 2016 bedroeg het **totale budget voor wetenschap** van de Vlaamse overheid 2,25 miljard euro, waarvan 1,41 miljard euro bestemd voor O&O. Dit is een historisch hoogtepunt. Er was in dit bedrag ook een provisie opgenomen waarvan er minstens 31,8 miljoen naar O&O ging ten behoeve van uiteenlopende initiatieven zoals FISCH (duurzame scheikunde), Energyville, Flanders' Make, innovatiestages enz..

Kernindicator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Bruto binnenlandse uitgaven O&O (%)	2,06	2,12	2,21	2,33	2,53	2,55	2,46	3	0,54 ppt <i>Plaats 6 op 28 (in 2014)</i>

3.4.2. Maatregelen

Het nieuwe AIO en het vernieuwde FWO zijn sinds 2016 het voornaamste aanspreekpunt voor respectievelijk ondernemers en onderzoekers in Vlaanderen. Eind 2016 keurde de Vlaamse Regering de convenanten met VIB, Imec, KMDA, het Orpheus Instituut, VLIZ goed voor de periode 2017-2021 en met de Antwerp Management School (AMS) voor de periode 2017-2022.

Voor **2017** is er voor het EWI-domein **195 miljoen bijkomende middelen** voorzien, waarvan 185 miljoen voor O&O. De voornaamste begunstigden van de bijkomende middelen voor **2017** zijn: Imec (29 miljoen euro), VIB (14,7 miljoen euro), hogescholen en projectmatig wetenschappelijk onderzoek (10 miljoen euro), FWO (30,3 miljoen euro), Bijzonder Onderzoeksfonds voor de universiteiten (10 miljoen euro), nieuw clusterbeleid (40 miljoen euro), meer innovatiesteun (20 miljoen euro), en proeftuin voor 'Internet of Things' en Industrie 4.0 (8 miljoen euro). Daarnaast is er een **bijkomende 60 miljoen euro in 2017 voor investeringen in onderzoeksinfrastructuur**.

Het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (FWO), heeft voor 2017 een **bijkomende vastleggingsmachtiging** van 70,8 miljoen euro, uit te spreiden over 4 jaar. Dit is het gevolg van de zesde staatshervorming waarbij de interuniversitaire attractiepolen (IUAP) worden overgedragen van de POD Wetenschapsbeleid naar de Gemeenschappen. Voor de Vlaamse Gemeenschap, zal het FWO een oproep lanceren in **2017** en de beurzen toekennen vanaf 2018. Ook in andere beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid zijn er nog uiteenlopende initiatieven die betrekking hebben op het wetenschaps gedeelte van het EWI-domein en die eveneens bijdragen tot de O&O-investeringen van Vlaanderen. Zo is er in **2017** een extra bedrag van 14,5 miljoen euro voor wetenschapsbeleid vanwege het departement OV (bedoeld voor de integratie van Hoger Onderwijs) en een ander voorbeeld is een investering van 30 miljoen euro voor een nieuwe golftank op de Blauwe Groei campus op het GreenBridge wetenschapspark in Oostende.

In **2017-2018** wordt een structureel kader uitgewerkt voor deelname van Vlaamse onderzoekers aan **internationale onderzoeksinfrastructuren** (waaronder ESFRI). Dat betekent dat Vlaanderen vanaf 2019 zijn middelen structureel zal inzetten om duurzame Vlaamse deelname aan dergelijke

infrastructuren te bewerkstelligen. Tot dusver werd de Vlaamse deelname bewerkstelligd via ad-hoc oproepen. Voor **2017 en 2018** werd aan de onderzoekers, die tot dusver betrokken waren, een overbruggingsfinanciering toegekend van 16,4 miljoen euro.

Vlaanderen heeft zijn **ERA-routekaart** opgeleverd en bezorgd aan de COM in de lente van 2016 als bijlage bij de Belgische ERA-routekaart. Een van de prioriteiten betreft de technologietransfer en de kennisverspreiding, waarvoor er reeds lang uiteenlopende beleidsmaatregelen bestaan bij de Vlaamse overheid. Ook voor de nieuwe ESFRI-routekaart zijn de nodige initiatieven genomen en is er een bijkomend budget voorzien in **2017**.

Sedert vele jaren worden het kiezen van **STEM-richtingen** op school gepromoot in uitvoering van het beleidsdomeinoverschrijdende STEM-Actieplan. Het **Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2015-2020** draagt hiertoe ook bij. De STEM-afgestudeerden nemen toe en er is een toenemend belang voor STEM-initiatieven (jaarlijks budget van +/- 9 miljoen euro). In **2017** zal het ICT-impulsprogramma dat eind 2016 gelanceerd werd uitgerold worden om bovenop de bestaande initiatieven speciale aandacht te besteden aan computer- en programmeervaardigheden bij jongeren. In dit verband kan ook de oprichting door de Vlaamse Regering vermeld worden van een **T2-campus** op het Thor Park in Genk. T2-campus staat voor een Technologie/Talent-campus: Scholing, opleiding en daarop betrokken dienstverlening in (vernieuwende) technologie zijn kernactiviteiten van de campus. Zo wordt een innovatief eigen aanbod aan opleidingen uitgewerkt dat wezenlijke theoretisch- praktische competenties tot ontplooiing brengt. Met het oog daarop wordt infrastructuur verwezenlijkt waarmee ook interessante en concrete mogelijkheden aangeboden kunnen worden aan het lager, het secundair, het hoger technisch en universitair onderwijs.

Najaar 2016 is het **actieplan voor innovatieve aanbesteding** goedgekeurd. Er is een doelstelling van 3% dat ertoe kan bijdragen dat andere beleidsdomeinen hun potentieel laten tot uiting komen. Een startbudget van 5 miljoen euro vanuit het Hermesfonds is voorzien om 5 nieuwe precommerciële overheidsopdrachten (PCPs) en 10 Public Procurement of Innovation (PPIs) op te starten. Het fonds richt zich in de eerste plaats op overheidsinstellingen en 85% van het budget is voorzien om 50% cofinanciering voor PCPs te steunen en de rest steunt aanbesteders vnl. in de voorbereiding van een PCP of een PPI. In een eerste fase wil het actieplan actief de openbare aanbesteders steunen die in de domeinen van de Vlaamse Visienota 2050 zijn opgenomen en in een volgende fase zal het actieplan uitgebreid worden naar alle domeinen van openbaar belang.

Ingevolge de zesde staatshervorming is het programma van de interuniversitaire attractiepolen (IUAP) bij de POD Wetenschapsbeleid stopgezet en zijn de middelen overgedragen naar de Gemeenschappen. Het FWO heeft met zijn tegenhanger bij de Franse Gemeenschap, het FNRS, een **nieuw bilateraal onderzoeksprogramma tussen de Gemeenschappen** opgestart, het EOS (Excellence of Science). Het zal oproepen doen tot het indienen van voorstellen voor consortia van deelnemende onderzoeksgroepen afkomstig uit de beide Gemeenschappen. Bedoeling is dat nieuwe projecten in januari 2018 van start kunnen gaan. Het FWO krijgt hiervoor een jaarlijks budget van 17,7 miljoen euro en het FNRS voorziet per jaar 13,9 miljoen euro.

De Vlaamse Regering investeert 30 miljoen in **ImecXpand**, een investeringsfonds onder de bevoegdheid van Imec, dat tot doel heeft innovatieve bedrijven te creëren in de ontlukende sector van het *Internet of Things* (IoT) maar die geen toegang hebben tot de traditionele financieringsmethodes bij het vermarkten van IoT-technologie. Bedoeling is om in het fonds tot 100 miljoen euro middelen te verzamelen. In oktober **fuseerden de Vlaamse strategische onderzoeksinstituten Imec en iMinds**, wat begin 2016 was aangekondigd. De vzw iMinds houdt op te bestaan, maar de activiteiten krijgen een nieuwe doorstart binnen Imec dat zo een uniek hoogtechnologisch onderzoekscentrum wordt voor de digitale economie. Het zal disruptieve technologieën en oplossingen ontwikkelen in toepassingsgebieden zoals gezondheidszorg, slimme steden en mobiliteit, logistiek en Industrie 4.0 en

energie. De nieuwe organisatie heeft bijna 3.500 wetenschappers van over de hele wereld en een unieke infrastructuur. Bij de overgang dient erover gewaakt te worden dat de iMinds innovatie-modellen (ICON, Living Labs en iStart-incubatie), die een uitgesproken markt-gedreven en laagdrempelig karakter hebben, versterkt worden. In 2016 werd EFRO-steun en bijkomende Vlaamse cofinanciering verleend aan de verdere uitbreiding van **Energyville**, de onderzoekssamenwerking in het domein van duurzame energie tussen KU Leuven, Vito en Imec. Deze ondersteuning gaat naar de verdere integratie van het energieonderzoek door uitbreiding van de drie onderzoekslijnen binnen Energyville: thermische netten, optimaal gekoppelde energiesystemen en fotonvoltaïsche systemen.

3.5. Klimaat en energie

3.5.1. Situering

In uitvoering van het Klimaatakkoord van Parijs en heeft de Vlaamse Regering zich geëngageerd om een antwoord te bieden op de klimaatuitdagingen op korte, middellange en lange termijn. Op 19/04/2016 werd een eerste Vlaamse Klimaattop georganiseerd, gevolgd door rondetafelconferenties waarin belanghebbenden en beleidsmakers voorstellen uitwerkten en engagementen formuleerden. De ministers van de Vlaamse Regering organiseerden elk voor hun bevoegdheid dergelijk overleg. Voor het energiedomein spoorde dit samen met het transitieproject Stroomversnelling van de Vlaamse Regering, dat een gelijkaardig proces omvat als opstap naar opmaak van een Vlaamse energievisie en energiepact. Beide trajecten spoorden samen op de **Vlaamse Klimaat- en Energietop van 1/12/2016**, waarop de Vlaamse Regering een **Klimaat- en Energiepact** afsloot. Hierin worden concrete engagementen van zowel de Vlaamse Regering als van de stakeholders opgenomen om de uitstoot van broeikasgassen op korte en middellange termijn verder te reduceren. De Vlaamse Regering engageert zich ook om een klimaatvisie 2050 en een geïntegreerd Vlaams Klimaat- en Energieplan 2021-2030 op te stellen. De uitwerking van dit Vlaamse plan zal parallel lopen met het proces tot opmaak van het Belgisch Klimaat- en Energieplan conform de richtlijnen van de Europese Unie. In dit kader is er een stuurgroep gemandateerd door het Belgische energieoverleg (ENOVER) en de Nationale Klimaatcommissie (NKC) met vertegenwoordigers van de drie gewesten en de federale overheid. Het **klimaatdebat in het Vlaams Parlement** resulteerde op 23/11/2016 in de aanneming van een resolutie met aanbevelingen (m.i.v. doelstellingen voor 2030 en 2050) aan de Vlaamse Regering voor een sterk lange termijn klimaatbeleid³⁸. Hoewel de resolutie niet bindend is, wordt verwacht dat ze een één van de bouwstenen vormt voor de uitwerking van het toekomstige Vlaamse klimaat- en energiebeleid.

³⁸ <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2016-2017/g992-2.pdf>

Kernindicatoren	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
<u>Broeikasgas-emissies</u> niet-ETS broeikasgasemissies scope 13-20 ³⁹ (kton)	46.203	46.865					45.861	43.572	45.242	-15,7% broeikas- gasemissies t.o.v. 2005	Voldeed van 2013 tot 2015 aan de jaarlijkse reductiedoel- stelling <i>19 op 28 (in 2014)</i>
<u>Energie-efficiëntie</u> Besparing finaal energiegebruik niet-ETS (GWh, % t.o.v. 2001-2005)				10.818 GWh (5,7%)		16.499 GWh (8,8%)				Vlaams streefdoel 9% energiebespa- ring in 2016 t.o.v. gemiddelde 2001- 2005)	In 2016 is een besparing van 14% realistisch ⁴⁰
Primair energiegebruik, excl. Niet-energetisch (Mtoe)	33,6	32,9	32,0	33,7	31,7	31,1	32,1	29,4	29,8		Dalend verloop 2008-2014 <i>12 op 28 (in 2013)</i>
<u>Hernieuwbare energie</u> (HE)	0,48	0,70	0,90	1,11	1,05	1,30	1,39	1,31	1,40	2,156 Mtoe	0,756 Mtoe
-hoeveelheid HE (Mtoe)											
-aandeel HE in het bruto finaal energiegebruik (%)	1,9	2,9	3,9	4,5	4,6	5,6	5,7	5,7	6,0	10,33%	5,33% <i>25 op 28 (in 2014)</i>

3.5.2. Maatregelen inzake reductie broeikasgasemissies niet-ETS-activiteiten

Vlaanderen engageerde zich om een uitstootvermindering (in de zogenaamde niet-ETS-sectoren) van 15,7% te realiseren in 2020 t.o.v. 2005. Op 14/04/2016 werd het **eerste voortgangsrapport van het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020**, waarin een evaluatie gemaakt van de beleidsmaatregelen en de gerealiseerde emissiereducties, aan de Vlaamse Regering voorgelegd. Uit het rapport blijkt dat de Vlaamse emissies onder het reductiepad naar 2020 liggen, en er dus een overschot is gecreëerd. Projecties geven weliswaar aan dat er vanaf **2017** een tekort zou zijn, maar beschouwd over de totale periode 2013-2020 zou de -15,7% doelstelling wel binnen bereik liggen.

In het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020 is een traject voorzien om in alle niet-ETS-sectoren de broeikasgasuitstoot terug te dringen. M.b.t. de transportsector, kan gewezen worden op de invoering van de kilometerheffing voor vrachtwagens en de hervorming van de Vlaamse voertuigfiscaliteit (zie 2.2.2.), alsook de uitrol van het Vlaams actieplan alternatieve voertuig-technologieën (zie verder 'Clean Power for Transport') en vergroening van de binnenscheepvaart. M.b.t. de gebouwensector wordt o.a. verwezen naar de ontwikkeling of bijstelling van maatregelen ter ondersteuning van energierenovatie en de aanscherping van de energieprestatie-eisen (zie 3.5.3.). Voor de niet-ETS-industrie kan o.a. de nieuwe generatie van energiebeleidsovereenkomsten en de bevordering van energie-efficiëntie bij kmo's (zie 3.5.3.), alsook de uitwerking van het Vlaams actieplan ter reductie van F-gassen in april 2016 worden vermeld.

Met de oprichting van het **Klimaatfonds** creëerde de Vlaamse Regering het nodige financiële kader voor het voeren van een lange termijn klimaatbeleid. Het Klimaatfonds wordt gespijsd met de aan Vlaanderen toegewezen Belgische inkomsten uit de veiling van EU ETS-emissierechten. De Vlaamse Regering besliste om 324,2 miljoen euro voor de periode 2016-2019 te bestemmen voor klimaatmaatregelen: 262 miljoen euro in de gebouwensector, 25,2 miljoen euro in de transportsector en 12 miljoen euro voor ondersteuning van lokale overheden. Tenslotte wordt 25 miljoen euro voorbehouden voor de internationale klimaatfinanciering.

³⁹ Bij de bepaling van de Belgische niet-ETS-doelstelling werd rekening gehouden met de opname van bijkomende emissies onder ETS vanaf de periode 2013-2020 (scope 13-20). De niet-ETS-broeikasgasemissies worden daarom uitgedrukt rekening houdende met deze ETS scope-uitbreiding.

⁴⁰ Derde Vlaams actieplan energie-efficiëntie

3.5.3. Maatregelen ter verbetering van de energie-efficiëntie

M.b.t. de verbetering van de energieprestatie in de gebouwensector, zijn vanaf **1/01/2017** ook **E-peileisen van toepassing op niet-residentiële gebouwen**. De Vlaamse Regering keurde in 2016 ook een ontwerp van wijzigingsdecreet en –besluit m.b.t. de energieprestatieregelgeving goed. Het wijzigingsbesluit bevat naast het BEN-niveau en bijhorende aanscherpingsgraad voor alle niet-residentiële gebouwen ook de invoering van een S-peil, een parameter voor de gebouwenschil, vanaf 1/01/2018. Met het oog op de verbetering van het EPC wordt een permanente vorming voor energiedeskundigen voorzien. Er wordt ook werk gemaakt van een verbeterd inspectieprotocol dat **midden 2017** in werking zal treden.

In kader van het **Renovatiepact** wordt, in samenspraak met alle belanghebbenden, werk gemaakt van een coherent actieplan dat moet leiden tot een sterke verhoging van de renovatiegraad van het Vlaams woningpatrimonium en de energieprestatie ervan optimaliseert tot het bijna-energie neutraal niveau.

In 2016 werden voorstellen ter hervorming van de **financiële ondersteuningsinstrumenten voor energetische renovatiewerken** uitgewerkt. Wat premies betreft, voerde de Vlaamse Regering in juli 2016 een hervorming door. Deze hervorming impliceert o.a. de invoering van nieuwe (o.a. voor buitenmuurisolatie en totaalrenovatie) en de uitfasering van een aantal bestaande premies. Er wordt ook voorzien in een procesbegeleiding voor collectieve renovaties. Daarnaast werd de Vlaamse energielening verder uitgebouwd tot een belangrijke hoeksteen van de Vlaamse instrumentenmix ter ondersteuning van energierenovatiewerken.

Ter bevordering van de energie-efficiëntie in energie-intensieve ondernemingen, zijn in 2015 de **energiebeleidsovereenkomsten (EBO)** in werking getreden. Midden 2016 waren er 338 vestigingen toegetreden, die samen meer dan 80% van het industriële energieverbruik vertegenwoordigen. Voortbouwend op de ervaringen met de energie-intensieve ondernemingen, zet de Vlaamse overheid nu een pilootproject op om zogenaamde mini-EBO's uit te werken voor kmo's. Ook werd de haalbaarheid van de oprichting van een ESCO-fonds (Energy Saving Company) in Vlaanderen onderzocht.

3.5.4. Maatregelen voor de toename aandeel hernieuwbare energie

In het intra-Belgische klimaat- en energieakkoord van 4/12/2015 verbond Vlaanderen zich ertoe om de productie van hernieuwbare energie tegen 2020 te laten stijgen tot 2,156 Mtoe⁴¹ of 25.074 GWh. Op 8/07/2016 keurde de Vlaamse Regering de **conceptnota Energieplan 2020** goed, waarin een voorstel wordt geformuleerd van subdoelstellingen hernieuwbare energie naar type. Na afronding van het overleg met de stakeholders en adviesraden worden deze definitief vastgelegd.

Om de nieuwe hernieuwbare energiedoelstellingen te halen zet de Vlaamse Regering o.a. in op een forse toename van zonne-energie, windenergie en groene warmte. Op 24/06/2016 hechtte ze haar goedkeuring aan een **conceptnota voor een Zonneplan**. Dit plan omvat maatregelen om de ontwikkeling van zonne-energie te versnellen, zowel voor burgers, bedrijven als overheden. Zo zal in het **voorjaar van 2017** een zonnekaart beschikbaar zijn, waarop voor meer dan 2,5 miljoen daken het potentieel voor opwekking van zonne-energie gepresenteerd wordt. Ter bevordering van de productie van windenergie werd op 15/12/2016 de **conceptnota Windkracht 2020** goedgekeurd, waarin acties worden voorgesteld om meer en sneller windturbines te bouwen zoals versnelde vergunningsprocedures, verhoging van het draagvlak en een betere benutting van de ruimte. In juni 2016 werd de eerste warmtekaart voor Vlaanderen gepubliceerd waarop de warmtevraagpunten

⁴¹ megaton olie-equivalent

versus het warmteaanbod wordt aangegeven. Op basis van deze kaart werd ook een globale kosten-baten-analyse uitgevoerd, zodat initiatiefnemers kunnen nagaan waar het interessant is om een warmtenet aan te leggen en/of WKK-projecten te installeren. In 2016 werd eveneens werk gemaakt van een regelgevend kader voor warmtenetten in Vlaanderen (voorontwerp van decreet op 3/06/2016 goedgekeurd). Tevens wordt bekeken hoe het resterend potentieel voor groene warmte kan worden aangesproken en worden projecten inzake geothermie op de sporen gezet. Een **globaal warmteplan** zal in **2017** aan de Vlaamse Regering worden voorgelegd. Ter ondersteuning van de productie van groene warmte werd in **januari 2017** een nieuwe projectoproep gelanceerd. De Vlaamse Regering heeft hiervoor een budget van ruim 12 miljoen euro vrijgemaakt. Bedrijven die restwarmte benutten, warmte opwekken op basis van aardwarmte uit de diepe ondergrond of die biomethaan produceren kunnen daarvoor steun krijgen.

In Vlaanderen moet elke nieuwbouwwoning, kantoor en school een minimum hoeveelheid energie halen uit hernieuwbare bronnen. Vanaf **1/01/2017** geldt de verplichting ook voor alle nieuwe niet-residentiële gebouwen, exclusief industriegebouwen.

Het **Vlaams actieplan 'Clean Power for Transport'** is in uitvoering, waarbij werd ingezet op het subsidiëren van de aankoop van schone voertuigen, het uitbouwen van laadinfrastructuur, de communicatie en het promoten van zero-emissievoertuigen. De zero-emissiebonus loopt door tot 2020. De Vlaamse Regering maakte 700.000 euro vrij voor de ondersteuning van projecten rond milieuvriendelijke voertuigen. Bij een eerste projectoproep in het najaar van 2016 werden 7 projecten geselecteerd, die o.a. gericht zijn op de vergroening van nichevloten, het plaatsen van semipublieke laadpunten en de bewustmaking bij de burger.

3.6. Armoede en sociale uitsluiting

3.6.1. Inleidend

Voor zowel armoede en sociale uitsluiting als kinderarmoede, blijven de cijfers stabiel, maar bij EU SILC 2015 kan wel vastgesteld worden dat de cijfers beter zijn dan de drie voorgaande jaren. Vlaanderen blijft het in EU-verband gezien zeer goed doen, maar het is niettemin duidelijk dat het behalen van de Europa 2020 doelstelling een zeer grote uitdaging blijft.

Kernindicator		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Samengestelde indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting)	%	15,2	14,6	14,8	15	16	15,4	15,3	15	10,5%	4,5 ppt 2 op 28 in (in 2015)
	Aantal x 1.000	930	900	910	940	1.000	970	970	960	650 tegen 2020 (=daling met 30% of - 280.000 personen t.o.v. 2008)	310

Kernindicator		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
kinderen met gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel na sociale transfers %	%	9,9	9,8	11	10,4	11,2	12,1	13,6	11,7	5%	6,7 ppt 3 op 28 (in 2015)
	Aantal x 1.000	120	120	140	130	140	150	170	150	60 tegen 2020 90 (= daling met 50% of 60.000 kinderen t.o.v. 2008)	

3.6.2. Maatregelen

Het **Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015–2019** is in volle uitvoering. De **actualisatie en bijsturing van het actieplan armoedebestrijding** vormen een belangrijke stap in de verdere vormgeving van het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid. In het voorjaar 2016 werden de werkzaamheden hiertoe opgestart. Er werd onder meer geopteerd om te werken rond een beperkt aantal beleidsdomeinoverschrijdende thema's, waar het verschil gemaakt kan worden. Hiertoe werden **verschillende werkgroepen** opgestart.

Het actieplan blijft de **focus op gezinnen met jonge kinderen** handhaven. Zo worden bv. de lokale besturen verder gesubsidieerd en ondersteund in de realisatie van een **lokaal kinderarmoedebestrijdingsbeleid**. De subsidiëring voor lokale kinderarmoedebestrijding werd daarbij geïntegreerd in het Gemeentefonds (m.u.v. de VGC en de Brusselse randgemeenten). Het werken op het niveau van de lokale besturen (gemeenten en OCMW's) laat toe om de ruimtelijke concentratie van problemen gericht aan te pakken en verhoogt zo de kans op snel zichtbare en voelbare resultaten. De lokale besturen zijn dan ook de partner bij uitstek om de lokale regie op te nemen.. De doelstelling is om concrete beleidsaanbevelingen voor lokale besturen en de Vlaamse overheid te distilleren en tot een efficiënter en effectiever lokaal (kinder)armoedebestrijdingsbeleid.

Daarnaast blijft de Vlaamse Regering ook inzetten op het aanbieden van een **laagdrempelige, toegankelijke en kwaliteitsvolle dienstverlening**. Een van de werkgroepen in het kader van de bijsturing behandelt dit thema en werkt aan een screeningsinstrument dat (aandachts)ambtenaren (armoede) kan helpen, naast andere methoden, om de toegankelijkheid van initiatieven na te gaan. De integratie van de diensten van gemeentebesturen en OCMW zal op het lokale niveau eveneens zorgen voor een meer toegankelijke dienstverlening. Een andere actie betreffen de **Huizen van het Kind (HvK)** waarmee men volwaardige basisvoorzieningen voor ogen heeft, waar tal van partners, zoals kinderopvang, opvoedingsondersteuning, onderwijs, vrijetijdsactoren,... lokaal samengebracht worden. Begin 2017 zijn er 135 Huizen van het Kind erkend met een werkingsgebied over 191 gemeenten en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waardoor meer dan 70% van de kinderen in een gemeente met een Huis van het Kind woont. De Vlaamse Regering blijft ook inzetten op **gezondheidsbevordering**. I.h.k.v. een nieuw organisatiemodel en organisatie eerstelijnsgezondheidszorg werd een inhoudelijk kader voorgesteld op de Eerstelijns Conferentie met de focus op samenwerking tussen gezondheids- en welzijnsactoren op alle bestuurlijke en operationele niveaus. Dit beleidskader wordt in 2017 geconcretiseerd in een actieplan.. De Vlaamse Regering bevordert daarnaast de toegang tot **voldoende en gezonde voeding**. Er wordt ingezet op de herverdeling van kwalitatieve en gezonde voedseloverschotten naar de meest kwetsbaren uit onze maatschappij en ook de uitrol en evaluatie van de €1-maaltijden past in dit kader. Opdat ook personen van buitenlandse herkomst volwaardig aan de samenleving kunnen participeren, werden **proeftuinen 'centrale begeleiding voor 16-18 jarige nieuwkomers uit derde landen'** opgestart. Ook de proeftuinen **'inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen'** lopen. Bij de uitvoering van

deze proeftuinen is er aandacht voor het geïntegreerd werken op vlak van maatschappelijke oriëntatie, NT2, opvoedingsondersteuning en kinderopvang. De nadruk bij deze projecten ligt vnl. op het aanbieden van Nederlandse taallessen in een laagdrempelig aanbod, de ondersteuning van de moeders bij de zorg en opvoeding van hun kinderen en het verhogen van de ontwikkelingskansen van de kinderen.

Het beschikken over **voldoende beschikbare middelen** in gezinnen is in vele gevallen bepalend voor wat kan en niet kan. Om armoede het hoofd te bieden via het **activeren richting werk**, moet geïntegreerd en krachtgericht samengewerkt worden (dual leren (zie 2.3.7.)), de activerende IBO (zie 2.3.1). Daarnaast krijgen werkzoekenden bij VDAB-dienstverlening op maat i.h.k.v. het sluitend maatpak. Na elk gesprek met een werkzoekende maakt een bemiddelaar de inschatting of er nood is aan verdere persoonlijke dienstverlening. Signalen van armoede vormen één van de aandachtspunten bij de inschatting. Alle doelgroepwerknemers binnen de sociale economie krijgen de nodige ondersteuning om aan hun persoonlijke ontwikkeling te blijven werken. Vanaf 2017 krijgen werkgevers die een langdurig werkzoekende in dienst nemen, daarenboven een **premie**. Met deze premie die in twee schijven wordt toegekend, wordt zowel de aanwerving zelf als de duurzame tewerkstelling van deze werkzoekenden gestimuleerd. Vlaanderen zet anderzijds in op **kostenverlagende maatregelen** die het besteedbaar inkomen van gezinnen met jonge kinderen verhogen (bv. inkomensgerelateerde kinderopvang, groeipakket, huurpremie, huursubsidie,...). Belangrijk daarbij is dat **rechten zoveel mogelijk automatisch toegekend worden** of dat begeleidende maatregelen (bv. administratieve vereenvoudiging en proactieve dienstverlening) genomen worden zodat mensen hun rechten gemakkelijk kunnen benutten. Zo werden in het schooljaar 2015-2016 via het zogenaamde vangnetmechanisme een recordaantal van 116.000 dossiers voor school- en studietoelage automatisch opgestart. Binnen de huidige en toekomstige regelgeving wordt er binnen de diverse beleidsdomeinen gewerkt met sociale correcties voor bepaalde maatschappelijk kwetsbare doelgroepen. De voorwaarden en criteria –die voor het bepalen van deze doelgroepen van regelgeving tot regelgeving verschilt- zullen geëvalueerd worden. Einddoel van die evaluatie is niet om een uniforme omschrijving van de doelgroep voor sociale correcties te bekomen, maar wel om via een gemeenschappelijke visie tot een goed overwogen en afgestemde keuze te kunnen komen voor de afbakening van deze doelgroep bij de specifieke beleidsmaatregelen in verschillende beleidsdomeinen. De Vlaamse Regering stelde daartoe begin 2016 de **werkgroep Sociale Correcties** aan om hiervan werk te maken.

Omdat alles start met een **goede en energiezuinige woning** keurde de Vlaamse Regering in 2016 het **Energiearmoedeprogramma** goed dat focust op twee pijlers, nl. sociale bescherming en energiebesparing. Er werd werk gemaakt van het regelgevend werk ter voorbereiding van de implementatie van de geselecteerde maatregelen. De wettelijke basis voor de invoering van sociale programma's voor de plaatsing van spouwmuurisolatie en hoogrendementsglas is opgenomen in het wijzigingsbesluit dat o.a. een update van het premiestelsel voorziet. In 2017 voorziet men de werking van een geïntegreerd instrumentarium voor de structurele aanpak van energiearmoede. De Vlaamse Regering zet ook in op **kwalitatieve huisvesting**. Het huurgarantiefonds, de huursubsidie, de huurpremie, de verzekering gewaarborgd wonen en het stelsel van de sociale leningen zijn maatregelen waarop mensen in armoede beroep kunnen doen. In 2016 werd het ad hoc onderzoek 'Studie ter voorbereiding van een nieuw stelsel van huursubsidies' door het Steunpunt Wonen opgestart.

In 2017 wil men komen tot de uitwerking van een geharmoniseerd besluit "tegemoetkoming in de huur". Een **eerste evaluatie van het erkenningsbesluit van Sociale Verhuurkantoren (SVK-besluit)** werd **opgestart** om na te gaan of de nieuwe bepalingen de SVK's effectief ondersteunen en stimuleren om hun woningaanbod verder uit te bouwen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van de dienstverlening naar de huurders en kandidaat-huurders. Een korte termijn wijziging van het SVK-besluit heeft in een extra budget van 8,7 miljoen euro voorzien voor de sector. Hierdoor wordt het eigen vermogen van de SVK's versterkt. Deze bijkomende middelen dienen immers als buffer tegen huurachterstallen en huurschade. Bijkomend werd ook het uitbetalingsritme van de subsidieschijven

aan SVK's geoptimaliseerd. In **2017** zal op basis van de resultaten van de evaluatie het **regelgevend kader verder worden bijgestuurd**. Anderzijds wordt ook de private huurmarkt grondig onder de loep genomen. Op 15/07/2016 heeft de Vlaamse Regering een **conceptnota private huur** goedgekeurd, waarin zij haar visie op de private huurmarkt uiteenzet. Het woninghuurrecht maakt daar een belangrijk onderdeel van uit, evenals maatregelen op het vlak van de verbeterde toegankelijkheid van de private huurmarkt. In het kader daarvan wordt een nieuw huurwaarborgsysteem ontwikkeld: de huurwaarborglening. De conceptnota stelt ook de uitwerking van een actieplan 'Vlaams antidiscriminatiebeleid op de private huurmarkt' voorop, dat alle initiatieven en maatregelen bundelt om het antidiscriminatiebeleid vorm te geven. Ook de mogelijkheden en voordelen van het proefhuren worden nagegaan. Naast de structurele aanpak inzake kwalitatieve huisvesting, zette de Vlaamse Regering ook in op de preventie van uithuiszetting in de private huurmarkt via (aanklampende) begeleiding. Via deze beleidsmaatregel wil men sneller op de bal spelen bij dreigende uithuiszetting. Deze uiterst preventieve maatregel en andere maatregelen werden opgenomen in een **globaal plan dak- en thuisloosheid 2017-2019** dat eind 2016 werd opgesteld. Met dit plan wordt op een geïntegreerde manier deze complexe problematiek aangepakt.

Om tot een duurzame aanpak van armoede te komen is het cruciaal dat de samenleving, organisaties en beleid over een genuanceerde **beeldvorming** inzake armoede en over de effecten van het leven in armoede beschikken. Er worden op dat vlak beleidsdomeinoverschrijdend initiatieven uitgewerkt

Daarnaast wordt ook ingezet op de **binnenkant van armoede**. Een van de methodieken die overwogen wordt om armoede te bestrijden is om het informeel persoonlijk netwerk van kwetsbare individuen en gezinnen te vergroten en te versterken, vanuit de kwaliteiten en mogelijkheden van deze mensen en niet vanuit een concreet hulp- en dienstverleningsaanbod, zodat dit een netwerk is waar ze ondersteuning kunnen krijgen, waar ze mogen bij horen en waar ze van betekenis kunnen zijn en blijven. Om deze doelstelling op een duurzame en effectieve manier uit te bouwen, werd gestart met wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast wordt de methodiek van groeitrajecten uitgetest op enkele locaties. Daarbij nemen kansarme ouders van jonge kinderen deel aan een educatief programma gericht op empowerment. Naast het opleidingstraject krijgen ouders individuele ondersteuning, zodat hun thuissituatie verbetert.

4. Gebruik van de structuurfondsen

De **Vlaamse slimme specialisatiestrategie (S3)** was een belangrijke leidraad bij de vaststelling van de inhoudelijke prioriteiten voor de verschillende Operationele Programma's 2014-2020 (EFRO voor het Vlaamse Gewest en voor Interreg). Medio 2016 waren ruim 130 Interreg projecten met Vlaamse partners goedgekeurd, die samen een totale projectkost van 142 miljoen euro vertegenwoordigen waarvan 74,3 miljoen euro EFRO-steun.

Sinds eind 2016 zijn het **Vlaamse EFRO-programma en de EFRO Interreg programma's** op kruissnelheid met het selecteren en betoelagen van projecten. De S3 domeinen (en kruisverbanden daartussen) die door Vlaanderen vooropgesteld zijn in haar S3 komen daarbij quasi 1 op 1 terug in een meerderheid van de tot op heden goedgekeurde projecten. Voorbeelden van toonaangevende projecten op dat vlak zijn bijv. IMPACT en Biobase4SMEs (biogebaseerde economie), BlueChem (chemie), CAPTURE (circulaire economie, maakindustrie, chemie), Waterstofregio (koolstofarme economie, transport), ORSI Robotic Surgery Institute (health)

Voor het Vlaamse EFRO-programma wordt bekeken hoe er gedurende **2017** - met de nog beperkt beschikbare middelen - geantwoord kan worden op de belangrijke **vraag naar O&O&I-middelen voor demonstratie- en pilootprojecten**. Er wordt geanticipeerd dat de vraag daarnaar in ruime mate de beschikbare middelen zal overstijgen. Niet in het minst vanuit de hoek van actoren die recent (2016)

i.h.k.v. het nieuwe Vlaamse Clusterbeleid geïdentificeerd werden (clusters, innovatieve bedrijfsnetwerken, bedrijfsnetwerken in spe...) wordt een belangrijke vraag verwacht.

Ook zal strategisch ingezet worden op het aanspreken van de meerdere 100 miljoenen euro aan EFRO-middelen die nog bij transnationale Interreg programma's beschikbaar zijn voor het internationaliseren van Vlaamse clusters en het uitvoeren van demo- en pilootprojecten van Europese schaal door en tussen clusters en clusterleden.

Het **operationeel ESF-programma 2014-2020** legt de prioriteiten en doelstellingen vast voor ongeveer 1 miljard euro aan maatregelen die ongeveer 250.000 mensen moeten helpen om een job te vinden, een bedrijf op te starten of nieuwe competenties te verwerven. 394 miljoen euro hiervan wordt bijgedragen door de EU. In 2016 werden 16 bijkomende oproepen gelanceerd.

Via de oproepen i.s.m. het Departement OV, cofinanciert ESF onder meer de brugprojecten ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten (Europa 2020). Daarnaast ondersteunt het ESF ook de innovaties onderwijs-werk richting duaal leren (LSA2). Ook voor het erkennen van competenties blijft ESF-stimuli aanreiken op het snijvlak Onderwijs-Werk (LSA2).

ESF ondersteunt de toename van de werkzaamheidsgraad via curatieve en preventieve acties (Europa 2020). In samenwerking met VDAB-regie financiert de begeleiding en opleiding van werkzoekenden, waarvan ¼ migranten (LSA 2). Verder werden in 2016 ook oproepen voor de toeleiding naar de arbeidsmarkt van vluchtelingen en Roma gelanceerd (LSA2). De nieuwe oproepen Duurzaam Loopbaanbeleid en Anders Organiseren zetten in op de verhoging van de werkbaarheid van de jobs en gaan hiermee de vervroegde uittrede uit de arbeidsmarkt tegen.

De in 2016 gelanceerde oproep Armoede tot slot zet expliciet in op de deelindicator van de huishoudens met een lage werkintensiteit en komt hiermee direct tegemoet aan de Europa 2020-doelstellingen.

5. Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden

5.1. Versterken van het draagvlak

Vlaanderen hecht veel belang aan het vergroten van het draagvlak van het Europees Semester. Het welslagen van het Europees Semester in Vlaanderen is de gezamenlijke opdracht van de Vlaamse overheid, de (boven)lokale besturen en de verschillende stakeholders. Het voorbije jaar werden er verschillende draagvlakversterkende initiatieven genomen.

In het najaar van 2016 sloegen het beleidsdomein Kanselarij en Bestuur (KB), de Vereniging van Vlaamse Provincies en de Europa Direct Informatiecentra van de respectievelijke Vlaamse provincies de handen in elkaar voor het opzetten van een **lezingenreeks**⁴² 'Bouwen aan Europa. Het Europees Semester uitgelegd'. Ook werd op 30 september 2016 in het Vlaams Parlement een **opleiding inzake het Europees Semester** ingericht. Deze opleiding stond open voor Vlaamse parlementsleden en hun medewerkers, evenals ambtenaren van de Vlaamse administratie. De opleiding werd verzorgd door twee leden van de ambtelijke werkgroep Europees Semester en één van de European Semester Officers voor België.

⁴² <http://www.vlaanderen.be/int/europese-unie/nieuws/lezingenreeks-bouwen-aan-europa-het-europees-semester-uitgelegd>

Binnen de Vlaamse overheid is de opvolging van het Europees Semester inmiddels zeer goed ingebed. I.h.k.v. een EU-thema-vergadering (8/06/2017) zal door het **voorzitterscollege** worden teruggeblikt op het lopende Europese Semester, zodat hier ook aandachtspunten voor de toekomst kunnen worden meegenomen.

5.2. Betrokkenheid Vlaams Parlement

Om de betrokkenheid van het Vlaams Parlement bij het Europees Semester te versterken, wordt sinds het Europees Semester 2015 het ontwerp van VHP besproken in de **Commissie Algemeen Beleid, Financiën en Begroting** van het Vlaamse Parlement. Dit jaar vond de bespreking plaats op **21/03/2017**⁴³.

De grote interesse van het Vlaams Parlement i.h.k.v. de opvolging van het Europees Semester, leidde ook tot een ontwerp van resolutie⁴⁴ die op 21/03/2017 in de boven vermelde Commissie werd goedgekeurd. Naar de betrokkenheid van het Vlaams Parlement bij de opmaak van het VHP wordt ook verwezen in een studie⁴⁵ van het Europees Parlement.

5.3. Betrokkenheid sociale partners

Ook de sociale partners werden (i.h.k.v. VESOC) via een gedachtewisseling op **15/03/2017** bij de opmaak van het VHP 2017 betrokken.

5.4. Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders

De VLEVA-leden hebben ook dit jaar een aantal goede praktijken voor opname in het VHP 2017 aangereikt. Nadat de ontwerpen van LSA's 2017 medio mei 2017 worden gepubliceerd, zal door VLEVA opnieuw een workshop worden georganiseerd⁴⁶.

De **Vereniging Vlaamse Provincies (VVP)** geeft aan dat **provinciale initiatieven** zich richten op het afstemmen van de binnenlandse energieproductie met de energievraag (LSA2), waarbij ingezet wordt op het verbeteren van de **energie-efficiëntie** via innovatieve oplossingen en onderzoek:

- COBENis een samenwerking tussen zes partners uit verschillende landen, die projecten uitwerken die een hefboom creëren voor duurzame, lokaal geproduceerde energie. België wordt vertegenwoordigd door Oost-Vlaanderen, dat een pilootproject uitvoert in Eeklo inzake een rendabel warmtenet met restwarmte;
- See2do! promoot energetisch efficiënte renovaties in woningbouw om de CO2-uitstoot te verminderen. Het is een samenwerking tussen Antwerpen, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Nederlandse partners;
- EnergyVille voert onderzoek naar de uitvoering van fotonvoltaïsche systemen, thermische netten en gekoppelde energiesystemen i.h.k.v. het SALK-programma en dankzij steun van o.a. EFRO, de Vlaamse overheid en de provincie Limburg. Het combineert moderne infrastructuur met internationale expertise en een living lab omgeving om de overgang naar een duurzame energieregio te vergemakkelijken.

⁴³ <https://www.vlaamsparlament.be/commissies/commissievergaderingen/1123980>

⁴⁴ <https://www.vlaamsparlament.be/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1101845>

⁴⁵ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/497743/IPOL_STU\(2016\)497743_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/497743/IPOL_STU(2016)497743_EN.pdf)

⁴⁶ Op 6/06/2016 ging er infosessie door waarop er interactie plaatsvond over de ontwerpen van LSA's tussen de diensten COM, de Vlaamse overheid en VLEVA-leden (<https://www.vleva.eu/event/geef-uw-insteek-voor-de-landenspecifieke-aanbevelingen-het-europees-semester>)

Andere provinciale initiatieven richten zich op het stimuleren van **O&O&I**:

- ACCELERATE brengt 3D-printexpertise uit Nederlands Limburg en West-Vlaanderen structureel samen zodat de nodige kennis en testinfrastructuur structureel gebundeld kan worden om bedrijven in de regio's te laten groeien;
- CROSSCARE steunt de ontwikkeling van lifetech prototypes en ontvangt steunt van het Interreg A Vlaanderen-Nederland programma en is belangrijk voor de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg. Lifetech prototypes worden doorontwikkeld en getest in proeftuinen (living labs). Een van hun producten helpt mensen met een tremor normaal te drinken.

5.5. Uitleiding

Vlaanderen nam i.h.k.v. het Europees Semester 2017 ook een voortrekkersrol op wat de totstandkoming betrof van een 'Fact Finding Mission' (15/12/2016) tussen de COM en België m.b.t. de opmaak van het ontwerp Landverslag België 2017. Vlaanderen leverde traditiegetrouw haar bijdrage aan de redactie van het **nationale hervormingsprogramma (NHP)** van België. Het VHP 2017 wordt als bijlage bij het NHP opgenomen. Daarnaast nam Vlaanderen in het Europees Semester 2017 actief deel aan de bilaterale ontmoetingen met de COM op politiek en administratief⁴⁷ niveau die o.a. in het teken staan van de uitvoering van de LSA's.

Met een eigen VHP neemt Vlaanderen eigenaarschap op binnen het Europees Semester. De Vlaamse Regering bezorgt het VHP ook rechtstreeks bezorgd aan de voorzitters van de COM, de Europese Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) en het Comité van de Regio's (CoR). D.m.v. haar initiatieven i.h.k.v. het Europees Semester, levert Vlaanderen ook een belangrijk bijdrage aan de werking van het **Europa 2020-monitoring platform**⁴⁸ van het Comité van de Regio's.

⁴⁷ Er waren in 2016 ook ontmoetingen tussen de diensten COM en verschillende beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid, hetzij afzonderlijk, hetzij samen met de andere federale instellingen van dat domein.

⁴⁸ <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/Pages/welcome.aspx>

Lijst van afkortingen

- ABAD : Arbeidsplan ter Bestrijding van Arbeidsgerelateerde Discriminatie
- AMIF : Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie
- AMS : Antwerp Management School
- AO : Agentschap Ondernemen
- AIO : Agentschap Innoveren en Ondernemen
- ARKImedes : Activeren RisicoKapitaal
- ARKIV : Private fondsen die investeren in beloftevolle kmo's
- BAN : Buisiness Angels Network
- BEV : Battery Electric Vehicle
- BBP : Bruto Binnenlands Product
- BHG : Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- BIOMED : Biomedisch Onderzoeksinstituut
- BSO : Beroepssecundair onderwijs
- CO₂ : Koolstofdioxide
- COM : Europese Commissie
- CoR : Comité van de Regio's
- CNG : Compressed Natural Gas
- DBFM : Design, Build, Finance en Maintain
- DBSO : Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs
- EAK : Enquête naar de arbeidskrachten
- EBO : Energiebeleidsovereenkomsten
- EEN : Enterprise Europe Network
- EESC : Europees Economisch en Sociaal Comité
- EFRO : Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
- EFSI : Europees Fonds voor Strategische Investerings
- EOS : Excellence of Science.

- EPC : Energieprestatiecertificaat
- E-peil : Energieprestatie-peil
- ERA : European Research Area
- ESCO : Energy Service Company
- ESFRI : European Strategy Forum on Research Infrastructures
- ESF : Europees Sociaal Fonds
- ESR : Europees Stelsel van nationale en regionale Rekeningen
- ETS : EU Emissions Trading System
- EU : Europese Unie
- EVC : Erkenning Van Competenties
- EWI : Economie, Wetenschap en Innovatie
- FISCH : Flanders Innovation Hub for Sustainable Chemistry
- FIT : Flanders Investment and Trade
- Flanders DC : Flanders District of Creativity
- FNRS : Fonds Nationale de la Recherche Scientifique
- FPB : Federaal Planbureau
- FPV : Flanders' PlasticVision
- FRIS : Flanders Research Information Space
- FWO : Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen
- GESCO : Gesubsidieerde contractuelen
- GRIP : Gelijke Rechten voor iedere persoon met een handicap
- GWh : Gigawattuur (eenheid van energie)
- HBO : Hoger Beroepsonderwijs
- HvK : Huizen van het Kind
- H : Waterstof
- HE : Hernieuwbare Energie
- IBO : Individuele Beroepsopleiding

- IBN : Innovatieve Bedrijfsnetwerken
- ICON : Interdisciplinair Coöperatief Onderzoek.
- IER : Intellectuele Eigendomsrechten
- Imec : Interuniversitair Micro-Electronica Centrum
- INR : Instituut voor de Nationale Rekeningen
- ICT : Informatie- en Communicatietechnologie
- IoT : Internet of Things
- ITS : Intelligente Transportsystemen
- IUAP : Interuniversitaire attractiepolen
- IWT : Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
- JGA : Jaarlijkse Groeianalyse
- KB : Kanselarij en Bestuur
- KMDA : Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen
- KMO : Kleine en Middelgrote Onderneming
- KKP : Koopkrachtpariteiten
- KU Leuven : Katholieke Universiteit Leuven
- LNE : Leefmilieu, Natuur en Energie
- LSA : Landenspecifieke aanbeveling
- LV : Landbouw en Visserij
- MOW : Mobiliteit en Openbare Werken
- MTOE : Miljoen Ton Olie-equivalenten
- NEET : Not in Education, Employment or Training
- NHP : Nationaal Hervormingsprogramma
- NKC : Nationale Klimaatcommissie
- NT2 : Basisopleiding Nederlands als tweede taal
- OKAN : Onthaalonderwijs van Anderstalige Nieuwkomers
- OCMW : Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn

- OKOT : Onderwijskwalificerende Opleidingsprojecten
- O&O : Onderzoek en Ontwikkeling
- O&O&I : Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie
- OP : Operationeel Programma
- OV : Onderwijs en Vorming
- PHEV : Plug-in Hybric Electric Vehicle
- PCP : Precommerciële overheidsopdrachten
- POD : Programmatorische Overheidsdienst
- PMV : Participatiemaatschappij Vlaanderen
- PPI : Procurement of Innovation
- PPS : Publiek Private Samenwerking
- Ppt : procentpunt
- PWA : Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap
- REFIT : Regulatory Fitness and Performance Programme
- S3 : Vlaamse slimme specialisatiestrategie
- SALK : Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat
- SES : Sociaaleconomische status
- SILK : Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden
- SIM : Strategic Initiative Materials in Flanders
- SYNTRA : Vlaams Agentschap voor Ondernemingsvorming
- STEM : Science, Technology, Engineering en Mathematics
- RVA : Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
- SBO : Strategisch Basisonderzoek
- SOFI : Spin-Off Financieringsinstrument
- SvK : Sociale Verhuurkantoren
- SVR : Studiedienst van de Vlaamse Regering
- VDAB : Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

- VESOC : Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité
- VGC : Vlaamse Gemeenschapscommissie
- VHP : Vlaams Hervormingsprogramma
- VIB : Vlaamse Instelling voor Biotechnologie
- VIL : Vlaams Instituut voor de Logistiek
- VITO : Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
- VLEVA : Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
- VLIZ : Vlaamse Instelling voor de Zee
- VOP : Vlaamse Ondersteuningspremie
- VVP : Vereniging Vlaamse Provincies
- WEP : Werkervaringsprojecten
- WIJ : Werkinleving voor Jongeren
- WKK : Warmtekrachtkoppeling
- WSE : Werk en Sociale Economie

Bijlage 3 : Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1. Inleiding

Deze bijdrage van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan het Belgisch Nationaal Hervormingsprogramma 2017 bevat een overzicht van de belangrijkste maatregelen en gewestelijke programma's die een antwoord vormen op de specifieke aanbevelingen aan België vanwege de Raad van de Europese Unie in het kader van het Europees Semester, alsook op de doelstellingen van de Europa 2020-strategie. De bijdrage wordt ter advies voorgelegd aan de sociale partners van de Economische en Sociale Raad voor het BHG en ter goedkeuring aan de Brusselse Gewestregering.

Ze is opgesteld met aandacht voor de specifieke Brusselse context, waarop de gebeurtenissen van het voorbije jaar onvermijdelijk hun stempel hebben gedrukt. De aanslagen van 22 maart veroorzaakten in de eerste plaats veel menselijk leed, maar hadden daarnaast ook een erg negatieve impact op de economie. Een aantal noodzakelijke maatregelen drong zich dan ook op met betrekking tot de openbare veiligheid, de bescherming van de Brusselse economie (voornamelijk de handel, de horeca en bedrijven uit de toeristische sector), het herstel en de promotie van het imago van de stad en van het samenlevingsmodel. De regering trok hiervoor uitzonderlijk een budget uit van 66 miljoen euro.

En toch slaagden de gebeurtenissen er niet in om de ambities te fnuiken van de Brusselse regio voor een blijvend streven naar een duurzame, slimme en inclusieve groei ten voordele van alle burgers.

Ondanks de opgesomde moeilijkheden kon het Brussel Hoofdstedelijk Gewest opnieuw een budget in evenwicht voorleggen, en tegelijk blijven werken aan de toekomst, waarbij aanzienlijke middelen werden vrijgemaakt voor de broodnodige investeringen op het vlak van mobiliteit en infrastructuur, voor het voortzetten van de reeds aangevatte projecten rond werkgelegenheid, economie, milieu en innovatie, en voor het implementeren van de omvangrijke hervorming van de bedrijfsfiscaliteit in 2016.

De Strategie 2025 is gestoeld op de ambitie om de Brusselse economie aan te zwengelen, door middel van een hervorming van de doelgroepen, de Brusselse Small Business Act, het nieuwe Gewestelijk Innovatieplan, de Schoolcontracten, het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie en het "Opleidingsplan 2020". Deze initiatieven, uitgewerkt in samenspraak met de sociale partners, en gecombineerd met de operationele programma's in het kader van de Europese structuur- en investeringsfondsen, stellen de regering in staat de werkgelegenheid te bevorderen, en tegelijk een optimale invulling te geven aan de nieuwe bevoegdheden die ze dankzij de zesde staatshervorming verkreeg.

Daarnaast heeft de regering haar Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling uitgewerkt, met een concreet beleid rond de beheersing van de demografische uitdagingen, het bevorderen van de gelijkheid en het samenhorigheidsgevoel en de strijd tegen polarisering in de stad. Het plan wordt tijdens het eerste trimester van 2017 het onderwerp van een uitgebreid publiek onderzoek. Met dit plan kan het gewest zich verder inzetten voor de herstructurering van de tewerkstelling en de economie.

Voor de uitwerking van een aantal structurele hervormingen plant de regering dan ook de nodige openbare investeringen. Die investeringen, waarvan de economische en strategische meerwaarde bewezen is, worden in het rapport van de Europese Commissie van 24 februari jl. als onvoldoende bestempeld. De budgettaire bewegingsruimte wordt echter net beperkt door een strak Europees keurslijf, waardoor het moeilijk wordt een dynamiek van heropleving in gang te trekken die sterk genoeg is om een antwoord te bieden op de vele demografische, economische, sociale en ecologische uitdagingen. Daarom is de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van plan haar vraag te hernieuwen om openbare investeringen niet langer dezelfde budgettaire benadering te geven als de lopende uitgaven.

2. Context en macro-economische vooruitzichten

a. Economische activiteit⁴⁹

Naar verwachting zou in het jaar 2016 een lichte vertraging optreden in de groei van de Brusselse economische activiteit. Het Brusselse BBP zal met niet meer dan 0,8% toenemen. Deze vertraging valt samen met een verminderde groei van de export en van de binnenlandse vraag in België. Een belangrijke negatieve invloed ging uiteraard ook uit van de aanslagen in Parijs en de daaropvolgende lockdown van Brussel (november 2015), en vervolgens van de aanslagen van 22 maart 2016, waarbij Brussel veel harder geraakt werd dan de rest van het land. Tussen 2014 en 2016 kende Brussel, net als de rest van het land, een periode van economische stagnatie, maar voor 2017 kan een substantiële groei van het Brusselse BBP (+ 1,7%) in het vooruitzicht gesteld worden.

Voor de hele periode 2017-2021 is de verwachting dat de groei van het Brusselse BBP zal oplopen tot 1,4 % gemiddeld per jaar, waarmee het nationale cijfer van 1,5 % dicht benaderd wordt. De groei van de Brusselse economische activiteit zal voornamelijk te danken zijn aan de bijdrage van twee belangrijke bedrijfstakken, namelijk "krediet en verzekeringen" en "overige marktdiensten".

Het volume van de bruto-investeringen in vaste activa (zonder de residentiële investeringen) zal naar verwachting verhogen naar gemiddeld 2,8% per jaar tussen 2017 en 2021, terwijl het Belgische niveau op 2,6% zou uitkomen. De heropleving van de groei van de Brusselse investeringen die we voor de komende jaren verwachten, moet zorgen voor een inhaalbeweging na een periode van verminderde investeringen tussen 2009 en 2012.

Volgens de meest recente beschikbare gegevens herbergde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 31 december 2015 in totaal 97.173 bedrijven, ofwel 11% van de bedrijven in België. Vergeleken met 2014 is dat een aangroei met 2.737 bedrijven op het gewestelijk territorium, wat overeenkomt met een aangroei van 2,9 %, iets meer dan de 2,4 % die op nationaal vlak werd opgetekend. Deze groeicijfers horen bij de beste resultaten die sinds 2014 konden opgetekend worden. De tertiaire sector is buitengewoon goed vertegenwoordigd in Brussel met 83% van het totaal aantal bedrijven in 2015, terwijl dat op nationaal niveau slechts 75% bedraagt. Dat komt overeen met 80.736 bedrijven. In het totaal van de Brusselse bedrijven kunnen er 32% geklasseerd worden in de sector van de diensten aan bedrijven, 19% in de groothandel, 7% in de horeca en 1% in financiële diensten en verzekeringen.

Het aantal nieuw opgerichte bedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedroeg 12% in 2015, wat een lichte verhoging is ten opzichte van het gemiddelde van ca. 11% in de voorgaande jaren. Dit cijfer van opstartende bedrijven blijft in Brussel duidelijk hoger dan het nationaal gemiddelde, dat in 2015 op 9% lag, waarmee opnieuw het beeld naar voren komt van een grotere ondernemingsdynamiek in het Gewest dan in de rest van het land.

In 2014 kon men reeds vaststellen dat het aantal starters in Brussel hoger lag dan het aantal stopzettingen, een trend die zich in 2015 nog uitdiepte met opnieuw duidelijk meer startende bedrijven dan stopzettingen. Deze positieve ratio betekent dat er in het Gewest jaar na jaar meer opstartende bedrijven geregistreerd kunnen worden dan er bedrijven zijn die verdwijnen. Netto betekent dit voor het hele jaar 2015 een aangroei met 3.280 nieuwe bedrijven.

⁴⁹ Bron: BISA – Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, volgens de gegevens beschikbaar tot en met 2014 van de gewestelijke rekeningen zoals gepubliceerd door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en volgens de resultaten van de laatste Regionale Economische Vooruitzichten van het Federaal Planbureau (FPB), in samenwerking met het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), het Institut Wallon de l'Evaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) en de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR).

b. De werkgelegenheid in het Brussels Gewest

Volgens de regionale rekeningen van 2015, telde het Brussels Hoofdstedelijk gewest 695.000 loontrekkenden en zelfstandigen, een aangroei van 5.000 jobs ten overstaan van 2014. Hiermee staat de regio garant voor 15 % van de tewerkstelling in België. Het feit dat de tewerkstelling in de Brusselse regio tijdens de periode van terugval in 2012 en 2013 gehandhaafd bleef, geeft aan dat de productiviteit een corrigerende rol heeft gespeeld, waarmee de sterke daling van het bbp in 2013 kon opgevangen worden. De lage cijfers van de jobcreatie in Brussel gedurende de periode 2012-2014 verhullen een aantal tegengestelde trends op sectoraal niveau. Er zijn met name drie sectoren die in deze periode de tewerkstelling verder hebben zien toenemen. Het gaat hierbij om de sector "overige marktdiensten" (jaarlijks gemiddeld 2.000 nieuwe jobs), "openbare diensten en onderwijs (+ 1.200 jobs) en "gezondheid en maatschappelijke dienstverlening" (netto iets minder dan 900 nieuwe jobs per jaar). De netto verliezen in andere sectoren werden gecompenseerd door de aanwervingen in deze drie branches. Drie andere sectoren hebben immers aanzienlijke verliezen gekend in de drie opeenvolgende jaren 2012, 2013 en 2014 : "handel en horeca" (ieder jaar ongeveer 1.400 jobs verloren), "krediet en verzekeringen" (-850 jobs per jaar) en "transport en communicatie" (-700 jobs). Naar verwachting zal de regionale tewerkstelling in 2016 groeien met 0,7 % en vervolgens verder groeien met dit gemiddelde tijdens de periode 2017-2021, wat licht onder het nationaal gemiddelde van 0,8% ligt. Nochtans ligt de groei hiermee hoger dan wat het Gewest gekend heeft in de periode 2009-2014. Dit alles zorgt voor een creatie van jaarlijks 5.000 nieuwe jobs tussen 2017 en 2021. Aan het eind van deze periode verwachten we dan ook dat er in Brussel iets minder dan 730.000 mensen zullen tewerkgesteld zijn. De tak "overige marktdiensten" is veruit de belangrijkste activiteitensector in Brussel. Deze tak omvat een grote diversiteit aan activiteiten, zoals het uitgeverijwezen, de audiovisuele sector, de reclamewereld, informaticadiensten, advies en consultancy, administratieve en ondersteunende diensten, maar evengoed vastgoedactiviteiten en boekhoudkundige, juridische, wetenschappelijke en technische activiteiten. In 2016 staat zij garant voor 29% van het gewestelijke totaal, zowel op het vlak van tewerkstelling (met een totaal van 203.000 loontrekkenden) als van de toegevoegde waarde. In de periode 2017-2021 zal de sector "overige marktdiensten" veruit de belangrijkste bijdrage leveren aan de groei van de tewerkstelling in het Brussels Gewest. Van de 5.000 jobs die jaarlijks netto zullen gecreëerd worden tijdens deze periode in Brussel, zullen er naar verwachting 3.700 voor rekening van deze sector komen. Voor 2021 is de verwachting dat 222.000 mensen zullen werken in de sector "overige marktdiensten".

c. Arbeidsmarkt

De werkgelegenheidsgraad is de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar). Tussen 2012 en 2015 zakte de Brusselse werkgelegenheidsgraad lichtjes van 54,8% naar 54,2%. Nochtans nam de werkende beroepsbevolking in deze periode twee keer zo snel toe in Brussel als in Vlaanderen en Wallonië, maar dit was onvoldoende om de sterke verhoging op te vangen van het aantal Brusselaars in de beroepsactieve leeftijd. Naar verwachting zal de werkgelegenheidsgraad in Brussel zich handhaven tot in 2019. Tijdens deze periode zal Brussel waarschijnlijk meer de gevolgen ondervinden van de vluchtelingencrisis, terwijl anderzijds de heropleving van de werkgelegenheid minder belangrijk zal zijn dan in de rest van het land. Daarna verwachten we een toename van de Brusselse werkgelegenheidsgraad tot 57,3% in 2021, zowat hetzelfde niveau als in 2010. Die verhoging kan toegeschreven worden aan een vertragende aangroei van de beroepsactieve bevolking enerzijds, en een aanhoudende groei van de interne tewerkstelling.

Volgens de gegevens van de administratie telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2016 gemiddeld 97.800 werkzoekende werklozen, wat gelijkstaat aan een administratieve werkloosheidsgraad van 17,8%⁵⁰. Vergeleken met de 110.300 werkzoekende werklozen van 2014 is dit een forse daling, die bekomen werd dankzij een aantal specifieke maatregelen naar aanleiding van de financiële crisis. De vermindering van de werkloosheid in 2015 en 2016 en vooral die van de jongeren (-2,7% bij de jongeren onder de 25 jaar) is voor een deel te danken aan de opleving van de conjunctuur, waardoor de werkgelegenheid kon toenemen, aan de herziening van de opvolgingsprocedure van (jonge) werkzoekenden door Actiris en aan de hervorming van de voorwaarden van het recht op een werkloosheids- en inschakelingsuitkering.

d. Intergewestelijke mobiliteit

Vergeleken met de twee andere regio's vertoont de Brusselse arbeidsmarkt een duidelijk negatief forenzensaldo. Dit betekent dat een aanzienlijk aantal van de werknemers pendelaars zijn die uit Vlaanderen en Wallonië in Brussel komen werken. Naar schatting ging het hier in 2016 om respectievelijk 215.000 en 119.000 personen. Daarentegen waren er in dat jaar 59.000 Brusselaars die pendelden naar het noorden of zuiden van het land. Algemeen kan men stellen dat net iets minder dan de helft van de tewerkstelling in Brussel ingenomen wordt door werknemers van buiten de regio. Het forenzensaldo is tijdens de laatste vijftien jaar weliswaar een flink stuk minder negatief geworden, maar de verwachting is dat het in de periode 2017-2021 stabiel zal blijven rond de 276.000 eenheden. Deze stabilisering verhuult twee belangrijke evoluties die elkaar vrijwel opheffen: enerzijds een stijging in het aantal Brusselaars dat gaat werken in Wallonië (+ 1.900 tussen 2017 en 2021) en vooral in Vlaanderen (+7.200) en anderzijds een verhoging van het aantal Vlaamse en Waalse pendelaars naar Brussel (+5.000 personen in beide gevallen). Deze toename in het pendelverkeer in beide richtingen, zowel ingaand als uitgaand, knoopt aan bij de evolutie die al aan de gang was vóór de stagnatieperiode die volgde op de crisis van 2008/2009. Het aandeel van de Brusselse jobs die eveneens door Brusselaars worden ingenomen zal zich naar verwachting stabiliseren rond het gemiddelde van 52,2% in de periode 2017-2021.

e. Demografie

Op 1 januari 2016 bedroeg de Brusselse populatie 1,188 miljoen, dankzij een voortdurende demografische aangroei in 2015 (+1.1%) die duidelijk hoger ligt dan in Vlaanderen en Wallonië. De verhoging van het bevolkingsaantal is het gevolg van de immigratie uit het buitenland die veel hoger lag dan de emigratie naar het buitenland, met daarnaast een geboortecijfer dat aanzienlijk hoger lag dan het sterftcijfer. Op die manier wordt het negatieve interne migratiesaldo gecompenseerd: er waren namelijk meer vertrekkers naar de rest van België dan er nieuwkomers waren uit Vlaanderen en Wallonië. Ten slotte wijst een analyse van de regionale leeftijdspiramide (tussen 1991 en 2016) op een verjonging van de populatie. In deze wijziging van de structuur van de piramide, die wijst op een algemene verjonging, spelen verschillende, met elkaar verbonden factoren een rol. Twee fenomenen springen hierbij in het oog: de peri-urbanisatie, waarbij op lange termijn de oudere bevolking niet meer vervangen wordt door de "verloren" generaties, en de internationale immigratie, gerangschikt volgens leeftijd en geslacht. Beide fenomenen dragen bij aan de verjonging: het eerste door de top van de leeftijdspiramide te verkleinen, de tweede door de basis aan te vullen.

⁵⁰ Bron Actiris

3. Antwoorden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op de specifieke aanbevelingen voor België

3.1. Budgettaire en fiscale doelstellingen

CSR 1: een jaarlijkse begrotingsaanpassing van minstens 0,6 % van het bbp in de richting van het budgettaire doel op middellange termijn; het aanwenden van uitzonderlijke inkomsten voor de verlaging van de openbare schuldratio; een uitvoerbare verdeling overeenkomen van de budgettaire objectieven over alle bestuurlijke niveaus; een vereenvoudiging van het fiscale systeem en het wegwerken van fiscale uitgaven die de resultaten vertekenen.

3.1.1. Budgettaire doelstelling

Het Belgische stabiliteitsprogramma legt de budgettaire koers en doelstellingen vast voor de periode 2016-2019 en stelt een structureel budgettair evenwicht in het vooruitzicht voor het geheel van de openbare diensten in 2018. In dat verband heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich geëngageerd om ieder jaar een begroting in evenwicht voor te leggen, zoals voorzien in Europese context. In uitvoering daarvan werd, net als de voorgaande jaren, in ESR-termen een budget in evenwicht opgesteld voor het begrotingsjaar 2016. Dit evenwicht werd eveneens gehandhaafd bij de begrotingsherziening 2016 en bij de initiële begroting voor 2017. De regering gaf eveneens te kennen dat het, gezien de uitzonderlijke gebeurtenissen waarmee zij geconfronteerd werd, mogelijk was dat zij een beroep zou doen op haar recht om net als de andere overheden de flexibiliteitsclausule in te roepen voor bepaalde categorieën van uitgaven.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is immers van mening dat bepaalde investeringen en unieke of uitzonderlijke uitgaven met een duidelijke economische impact of die het gevolg zijn van de aanslagen en de asielcrisis niet moeten opgenomen worden in de budgettaire doelstellingen. Na de aanslagen in Brussel keurde de regering een aantal unieke en uitzonderlijke maatregelen goed met de bedoeling de economie te ondersteunen, het imago van Brussel te verbeteren en de veiligheid te verbeteren (zie punt 1 van de Inleiding). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest neemt eveneens de aanzienlijke investeringen die noodzakelijk zijn voor de tunnels (zoals de Leopold II-tunnel en de Hallepoorttunnel) en de uitgaven voor de transformatie en uitbreiding van het metronetwerk niet op in haar budgettaire doelstellingen, dit zijn de belangrijkste investeringen van het Gewest, met een enorme impact op de mobiliteit. Het meerjarenbudget 2016-2021 beperkt zich tot het vastleggen van de meerjarige doelstellingen, overeenkomstig het regeerakkoord 2014-2019, waarbij ze net als de andere overheden uitgaat van een zekere flexibiliteit voor uitzonderlijke en unieke uitgaven. Dit levert volgend meerjarentraject op:

M €	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Begrotingsevenwicht	0	0	0	0	0	0	Equilibre budgétaire

Het lijkt ons gepast om hier te wijzen op het excellente budgettaire resultaat van het Gewest in 2015, waarbij in ESR-termen een positief financieringssaldo kon voorgelegd worden van + 16,6 miljoen Euro.

Bovendien bevestigde Standar & Poor's op 22 juli 2016 de AA-rating op lange termijn die werd toegekend aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Volgens Standard & Poor's: "De rating van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest weerspiegelt [...] zijn goede financiële beheer, zijn uitzonderlijke liquiditeit, zijn uitstekende budgettaire prestaties, en een solide economie. [...] De Zesde Staatshervorming voorziet in een overdracht van 20 miljard € van de federale Staat en de sociale zekerheid naar de Gemeenschappen en Gewesten, [...] waarvan 850 miljoen € naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal gaan. [...] Bovendien zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het kader

van de zesde hervorming kunnen genieten van een specifiek financieringsplan. [...] Wij beschouwen het financiële beheer van het Hoofdstedelijk Gewest als zeer degelijk. Zij baseert zich [...] op een betrouwbaar budget, een voorzichtig en verfijnd beheer van de schuld, een uiterst doeltreffend beheer van de liquide middelen en een efficiënte opvolging van de aan het Gewest verbonden entiteiten en andere eventuele risico's, daarbij inbegrepen een goed gestructureerd waarborgensysteem. Het Gewest richtte begin 2016 een nieuw Budgettair Opvolgingscomité op, met de bedoeling het beheer te ondersteunen van inkomsten en uitgaven, en tevens een nauwere opvolging te verzorgen van de uitvoering van de begroting in de loop van het jaar. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt over de middelen om een efficiënte controle uit te oefenen op de werkingsuitgaven, die jaarlijks met ongeveer 2% aangroeien in de periode 2016-2018. [...] Bijgevolg blijven wij van mening dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de periode 2016-2018 zijn budgettaire doelstellingen zal kunnen behalen [...]"

3.1.2. Fiscaliteit

Na de inwerkingstelling van het eerste deel van de Brusselse fiscale hervorming in 2016, ging de tweede fase van start op 1 januari 2017, met een bijkomende verlaging van de personenbelasting, met als belangrijkste onderdeel de verschuiving van de belasting op arbeid naar die op onroerende goederen, waarbij meer in de richting gekeken werd van meervoudige eigenaren dan van eigenaar-bewoners.

Meer bepaald werden enerzijds de forfaitaire gewestbelasting van 89 € en de agglomeratietaks van 1 % op de personenbelasting afgeschaft. Sedert 1 januari 2017, verminderde de personenbelasting met nog eens een halve procent, ten gevolge van de verlaging van de regionale opcentiemen.

Anderzijds werd de verhoging van de belasting op onroerende goederen uitgewerkt door middel van een verhoging van de onroerende voorheffing. De opcentiemen van de agglomeratie op de onroerende voorheffing gaan van 589 naar 989, wat neerkomt op een verhoging van de onroerende voorheffing met ongeveer 12%. De Brusselse eigenaar-bewoner ontvangt ter compensatie een premie "Be home" ter waarde van 120 €.

In dit tweede luik van de fiscale hervorming zit eveneens de opheffing van de woonbonus voor hypothecaire leningen die na 31 december 2016 bij de notaris werden opgetekend, wat dan weer gecompenseerd wordt door een aanzienlijke verlaging van de registratierechten teneinde de Brusselaars in staat te stellen een eerste of enige woning te verwerven⁵¹. Wat de ondernemingen betreft, werd een nultarief ingesteld voor de onroerende voorheffing op materieel en uitrusting en was er een verdere versoepeling en harmonisatie van het reeds bestaande voordelige regime in verband met het schenkingsrecht en het successierecht voor de overdracht van activa die door de overledene werden geïnvesteerd in een familiale zaak of bedrijf. Dankzij deze maatregelen zien bedrijven hun kansen op voortbestaan verzekerd.⁵²

Momenteel wordt er gewerkt aan een derde fiscale hervorming, meer bepaald in de richting van een vergroening van de verkeersbelasting in de loop van 2017. De bedoeling hiervan is een zwaardere belasting van voertuigen op diesel, die eigenlijk niet meer thuishoren in een stedelijke omgeving.

⁵¹ De onmiddellijke verlaging (vermindering) van het registratierecht ging van 60.000 € naar 175.000 € wanneer de belastbare basis niet hoger ligt dan 500.000 €; gezinnen die besluiten zich te vestigen in het Brusselse Gewest genieten bovendien van een onmiddellijke korting van zo'n 22.000 €.

⁵² Bij overlijden van de ondernemer kunnen zijn erfgenamen onder bepaalde voorwaarden - zoals de voortzetting van de economische activiteit - genieten van een verminderd tarief (3 % voor afstamming in rechte lijn en echtgenoten en 7 % voor de andere categorieën). In geval van schenking onder levenden, is er zelfs een volledige vrijstelling, teneinde de overdracht van kennis te verzekeren. De overdracht van een naakte eigendom of van een vruchtgebruik is voortaan eveneens toegestaan, daar waar voorheen enkel de overdracht van de volle eigendom in aanmerking kwam voor toekenning van het verminderd tarief.

3.2. Arbeidsmarkt en opleiding

CSR 2: De voorgenomen herziening doorvoeren van de "wet van 1996" met betrekking tot het concurrentievermogen en de werkgelegenheid in overleg met de sociale partners. Ervoor zorgen dat lonen gelijke tred kunnen houden met de productiviteit. Zorgen voor een doeltreffend activeringsbeleid voor de arbeidsmarkt. Verder werk maken van hervormingen op het gebied van onderwijs en beroepsopleiding en voorzien in opleidingsondersteuning, met name voor personen met een migratieachtergrond.

De goede uitvoering van de hervormingen en meer algemeen van de objectieven van de Strategie 2025 dient noodzakelijkerwijs aandacht te hebben voor de ontsluiting van competenties⁵³, in hoofdzaak betreffende de economie, tewerkstelling, vorming/onderwijs, dit alles ten dienste van de Brusselaars zodat het beleid dat in het Gewest geïmplementeerd wordt, aangepast is aan de realiteit van zijn inwoners en van de economische en sociale heropleving van het Gewest. Het is eveneens essentieel dat de nodige aandacht wordt besteed aan een verdieping van de sociale overlegmechanismen, zowel op interprofessioneel als sectoraal vlak. In dit verband is de werkwijze waarbij projecten met een gelijklopende prioriteit onderscheiden worden van de andere relatief vernieuwend.

Meer bepaald op het vlak van het sectorale beleid, loopt de concrete betrokkenheid van de sociale partners in Brussel niet gelijk volgens de verschillende sectoren, namelijk doordat er een ongelijkheid is tussen de territoriale bevoegdheid van de vertegenwoordigde federaties en het administratieve territorium van het Gewest. Daarnaast werd de functie gecreëerd van "sectorale bemiddelaar" bij de Economische en Sociale Raad met de bedoeling de verschillende sectorale actoren van het Brusselse Gewest te mobiliseren rond de uitwerking van de kaderovereenkomsten tussen de professionele sectoren en de regering, dit in samenwerking met de regeringen van de Gemeenschappen.

Die kaderovereenkomsten zijn erop gericht de bereidheid vast te leggen van de ondertekenaars om actief mee te werken aan de stimuleringsprojecten rond economie, tewerkstelling, vorming, onderwijs, enz. door de ontwikkeling van de concrete wisselwerking tussen de verschillende actoren (sectoraal, openbaar, privé).

Deze bemiddelaar werd in februari 2016 aangeworven, en kon meteen de onderhandelingen met een aantal grote sectoren in Brussel opstarten: de bouw, horeca, transport en logistiek, de industrie, de garages en elektriciteit. Behalve de sector logistiek werden al deze sectoren gedefinieerd als prioritair in de Strategie 2025.

De regering werkt ook aan de uitbreiding van de technologische en industriële uitrusting van de onderwijsinstellingen door voorrang te geven aan de coherente concentratie van de voorzieningen in de nieuwe competentiepolen Opleiding-Werk, waarvan er 3 in voorbereiding zijn voor de technische en industriële beroepen, voor IT en voor logistiek, evenals in de Centra voor Geavanceerde Technologie (CGT). Het doel is om een coherent en efficiënt beleid te voeren door het investeringsproject in de technische en beroepsscholen te koppelen aan het beleid dat door de regering wordt gevoerd inzake economie en werkgelegenheid. Vanaf 2016 zullen de projectoproepen gezamenlijk gebeuren, waarbij de gewestelijke en gemeenschapsprioriteiten beter op elkaar zullen worden afgestemd. De doelgroepen van de middelen van het Gewest zullen naar prioriteit bepaald worden en de gewestelijke prioriteiten zullen worden gegarandeerd via de deelname van de gewestelijke instellingen aan de communautaire selectieprocedures.

⁵³ We herinneren er graag aan dat er reeds verschillende samenwerkingsakkoorden bestaan op het vlak van de "gekruste beleidslijnen werkgelegenheid-opleiding".

3.2.1. Verzekeren van de efficiëntie van de activeringspolitiek op de arbeidsmarkt

In 2014 nam de regering de Strategie 2025 aan. Met het doel om een gekruist beleid in werking te stellen rond werkgelegenheid, economie, vorming en onderwijs, kunnen de objectieven van de Strategie 2025 omgezet worden in 2 beleidslijnen waarrond 18 doelstellingen verzameld worden: de eerste beleidslijn "Economie-Werkgelegenheid" is gericht op de bevordering van ondernemingszin en innovatie. De tweede beleidslijn "Werkgelegenheid-Vorming-Onderwijs" wil de paradox van de Brusselse economie omkeren, namelijk het gegeven dat Brussel de eerste werkgelegenheidspool van het land is, maar tegelijk de hoogste werkloosheidsgraad heeft onder zijn inwoners.

In samenspraak met de sociale partners van de Economische en Sociale Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, werd in juni 2016 voor de eerste maal een evaluatie gemaakt van de werking van de grote projecten binnen die twee beleidslijnen. In dat eerste werkingsjaar konden al een ruim aantal verwezenlijkingen opgelijst worden. Volgend op dit evaluatieproces werden tijdens de Sociale Top van 5 oktober 2016 nieuwe prioriteiten overeengekomen voor het komende jaar.

Het eerste objectief van de eerste beleidslijn heeft betrekking op de uitwerking van de zesde Staatshervorming en meer bepaald op de hervorming van het "doelgroepenbeleid" en het beleid rond de activering van werkzoekenden.

Een andere fundamentele doelstelling is het garantiëprogramma voor de jongeren, waarin een dertigtal maatregelen vervat zitten, verdeeld over 6 thematische beleidslijnen en één dwarslopende algemene coördinatielij, teneinde de verschillende actoren te verenigen rond één enkel gezamenlijk objectief: de jongeren en hun duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt. Al deze maatregelen hebben tot doel om de werkloosheid onder jongeren terug te dringen en/of het algemene competentieniveau te verhogen van de Brusselse jongeren van 15 tot 25 jaar.

a. Doelgroepenbeleid

In het kader van de zesde Staatshervorming werd het doelgroepenbeleid geregionaliseerd en vervolgens hervormd met het oog op een administratieve vereenvoudiging en een betere afstemming op de Brusselse arbeidsmarkt.⁵⁴ De specifieke doelstelling zijn:

- vermindering en vereenvoudiging van het aantal maatregelen (28 maatregelen werden overgenomen), teneinde de maatregelen die behouden blijven te versterken en beter uit te bouwen;
- de beschikbare middelen aanwenden voor die Brusselaars die nood hebben aan ondersteuning om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt en zich er te handhaven;
- het budget in evenwicht houden;
- zorgen voor een vlotte overgang tussen de kwalificerende en de werkverschaffende maatregelen;
- de overzichtelijkheid van de maatregelen versterken en ze toegankelijker maken;

Het lijkt erop dat de hervorming de toegang tot een duurzame job vergemakkelijkt. Ze loopt over drie verschillende beleidslijnen: inschakeling, activering en retentie (oudere werknemers).

⁵⁴ In het kader van de overdracht van bevoegdheden verhoogde het budget van Actiris van 339.674.000 € in 2014 naar 645.392.000 € in 2015.

Zo werd de maatregel van de verlaagde sociale bijdragen voor oudere werknemers hervormd, zodat vanaf 1 juli 2018 de toegang voor werknemers tussen 57 en 64 jaar beperkt wordt en de forfaitaire vermindering veralgemeend wordt tot 1.000 € per trimester voor een referentieloon van maximaal 10.500 € per trimester. Dit zal gebeuren in verschillende opeenvolgende fases.

Activa is een nieuwe maatregel voor hulp aan langdurig werklozen, waarbij een activeringsuitkering wordt toegekend voor de duur van 30 maanden aan werkzoekende werklozen die reeds 12 maanden ingeschreven zijn bij Actiris en hun woonplaats hebben in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Sommige werkzoekenden zullen gelijkgesteld worden met een werkzoekende die reeds 12 maanden werkloos is, en kunnen van de maatregel genieten vanaf hun eerste dag van inschrijving bij Actiris. Dat geldt meer bepaald voor jongeren van minder dan 30 jaar die geen getuigschrift van hoger secundair onderwijs behaalden en voor werkzoekenden van 57 jaar of ouder. Om van de maatregel te kunnen genieten, zullen werkgevers de werkzoekende minstens een halftijds arbeidscontract van minimum 6 maand dienen aan te bieden. De activeringsuitkering bedraagt 350 €/maand gedurende 6 maanden, verhoogd tot 800 € voor de 12 volgende maanden, en daarna opnieuw verlaagd naar 350 € voor de 12 laatste maanden (proportioneel forfait naargelang het arbeidsregime).

De nieuwe uitgebreide maatregel Activa zal versterkt worden voor de werkzoekenden met een arbeidshandicap. De activeringstoelage zal, net zoals nu al het geval is, toegekend worden gedurende 36 maanden: 750 € het eerste jaar, verminderd naar 600 €/maand in de twee volgende jaren (in plaats van 500 €/maand voorheen).

Een nieuwe premie voor beroepsopleiding moet werkgevers ertoe aanzetten om hun ondergekwalficeerde, pas aangeworven werknemers op te leiden gedurende de periode van toekenning van de activeringstoelage (Activa en Activa met arbeidshandicap). De premie, met een maximale waarde van 5.000 € zal toegekend worden bij een aanwerving met contract van onbepaalde duur. Dankzij de premie kunnen de werknemers hun competenties verder uitwerken in rechtstreeks verband met de beroepservaring die ze opdoen.

Een nieuwe maatregel betreffende de sociale tewerkstelling komt in de plaats van de huidige maatregelen SINE en DSP. Zij bestaat uit een forfaitaire eenmalige premie waardoor de aanwervingskost aanzienlijk vermindert bij de inlijving van een Brusselse werkloze werkzoekende met buitengewone tewerkstellingsproblematiek door zijn psychosociale situatie of zijn gebrek aan kwalificaties. De premie wordt toegekend voor twee jaar, en kan één keer verlengd worden. Deze werkplaatsen worden gecreëerd in instellingen voor sociale tewerkstelling.

Een premie voor leercontracten, ten gunste van erkende werkgevers met maatschappelijke zetel in Brussel, is bestemd voor jongeren met leercontract. De stagebonus, de bijdragevermindering voor mentoren en de beroepsoverstappremie worden afgeschaft.

Een nieuwe maatregel verstrekt een degressieve en maandelijks premie aan werkzoekenden die hun eigen werkgelegenheid creëren door de overstap naar het statuut van zelfstandige.

Deze maatregelen lopen momenteel in hun oorspronkelijke vorm (dit wil zeggen, zoals ze overgedragen werden ten gevolge van de 6de staatshervorming). De hervormde maatregelen zullen ten vroegste in werking treden vanaf juli 2017. Iedere maatregel zal het voorwerp uitmaken van een interne of externe monitoring.

b. Controle- en vrijstellingsbevoegdheden

Ten gevolge van de zesde staatshervorming staat Actiris, de Brusselse dienst voor Arbeidsbemiddeling, sedert 1 januari 2017 in voor de controle op de beschikbaarheid van werklozen evenals voor de toekenning van vrijstellingen op de beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt.

De wijze van controle hangt af van de vraag of de werkzoekende wenst te genieten van een inschakelingstoelage (op basis van zijn studies) of indien hij er reeds van geniet, of indien hij toelagen geniet op basis van zijn werk.

Het is de bedoeling te controleren of de werkzoekende actief naar werk zoekt, wat betekent:

- actief meewerken met de actieplannen die voorgesteld worden door de werkgelegenheidsconsulent indien hij begeleid wordt door zo'n consulent;
- de werkaanbiedingen accepteren die hij ontvangt van Actiris;
- een opleiding volgen of om het even welk ander activeringsproject voor werk dat Actiris of een van haar partners voorstelt;
- zelfstandig naar werk zoeken, door regelmatig (iedere week) en gevarieerd actie te ondernemen.

Met haar controleprocedure richt Actiris zich aanvankelijk enkel op een opvolging van het dossier, het zijn enkel de problematische gevallen die zullen opgeroepen worden voor een onderhoud. Bovendien wordt de beslissing over een eventuele sanctie in overleg genomen, en nooit door één enkele persoon.

Teneinde aan werklozen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest optimale kansen te bieden om zich op de arbeidsmarkt te begeven, kan een tijdelijke vrijstelling van het actief zoeken naar werk toegekend worden, voor het volgen van studies of een beroepsopleiding, dit op basis van de reglementering van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) die in de toekomst zal aangepast worden om rekening te houden met de specifieke Brusselse situatie.

c. Nieuwe maatregelen in het kader van het Jongerengarantieprogramma

De Strategie voor sensibilisering tot ondernemingszin

De Strategie voor sensibilisering tot ondernemingszin werd in januari 2016 opgezet, en wil aan jongeren - of ze nu werkzoekend zijn of niet, studenten, NEETs - de kans bieden om kennis te maken met de cultuur van het ondernemen en de bestaande ondersteuningsmaatregelen om hen te helpen bij de uitwerking van hun project (zie ook punt 5).

Inschakelingscontract

Deze maatregel is van kracht sedert juli 2016, met de bedoeling om een arbeidsovereenkomst van 12 maanden aan te bieden, met steun van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, aan iedere jongere onder de 25 jaar, werkzoekende werkloze sedert minstens 18 maanden na het beëindigen van zijn studies en die ondanks zijn inspanningen er niet in geslaagd is toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt. De doelstelling voor 2017 (het eerste volledige budgettaire jaar) bedraagt 647 contracten. In 2016 werden 44 contracten opgestart.

Stage eerste werkervaring ("Stage first")

Dit is een nieuwe stageformule die sedert januari 2017 aan jonge werkzoekende werklozen, die sedert minstens 3 maand na hun studies (hoogstens met een diploma van hoger secundair onderwijs) ingeschreven zijn, de kans wil bieden om een eerste beroepservaring op te doen. Na de stage kan de jongere dan onmiddellijk en op een duurzame wijze ingeschakeld worden op de arbeidsmarkt, zonder de beperkingen die hem voorheen afremden.

Er wordt gestreefd naar 1.300 stageplaatsen voor 2017.

3.2.2. Verder gaan op de ingeslagen weg van hervorming van het onderwijs en de beroepsopleiding en promotie voeren voor hulp bij opleidingen

Met de bedoeling een antwoord te bieden op de vele uitdagingen rond de opleiding van jongeren, de langdurige werkloosheid en de groeiende vraag naar specifieke competenties en kwalificaties op de arbeidsmarkt, ontwikkelde de Brusselse Gewestregering op basis van 8 doelstellingen uit de Strategie 2025 een eigen specifieke strategie gericht op de domeinen van de "competenties, het onderwijs en de levenslange beroepsopleiding".

a. Nieuwe maatregelen in het kader van het jongerengarantieprogramma

Het Atelier voor gepersonaliseerd leren

Dit atelier wil jonge OCMW-steuntrekkenden helpen om een beroepsopleiding te volgen of eventueel zelfs hun studies te hervatten met het oog op het bekomen van een getuigschrift van het beroepsonderwijs of zelfs het algemeen vormend onderwijs. Het experiment met de ateliers voor gepersonaliseerd leren loopt reeds 2 jaar onder de hoede van de inschakelingscellen van de Brusselse OCMW's, in samenwerking met de afdeling Volwassenenonderwijs van de Franstalige Gemeenschap. Het werd medegefinancierd door het Jeugdwerkgelegenheidsinitiatief van het operationele programma ESF (Europees Sociaal Fonds) Wallonië Brussel 2014-2020. Ieder atelier dat sedert september 2016 opgezet werd, geniet de ondersteuning van een voltijdse leerkracht.

b. Het decreet Bruxelles Formation

Het nieuwe decreet Bruxelles Formation werd goedgekeurd in april 2016⁵⁵ met de bedoeling de diensten bij te werken die in het kader van Bruxelles Formation belast zijn met de "organisatie, de inrichting en het beheer van de beroepsopleiding in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest". Dit met bijzondere aandacht voor de ontwikkeling of versterking van publiek-private/niet-commerciële samenwerkingsverbanden, voor de organisatie van opleidingen op de werkvloer of alternerend leren, en voor een betere dienstverlening aan de gebruikers (informatie, begeleiding en oriëntatie, identificatie en erkenning van competenties, diplomering,...).

⁵⁵ 28 APRIL 2016. — Decreet ter wijziging van het Decreet van de Franstalige Gemeenschapscommissie van 17 maart 1994 over de oprichting van het Institut bruxellois francophone pour la Formation professionnelle - Brussels Franstalig Instituut voor de Beroepsopleiding (In het Staatsblad verschenen op 6 juni 2016)

c. Het Opleidingsplan 2020

De Brusselse Gewestregering keurde in december 2016 het "Opleidingsplan 2020 - de Brusselaars kwalificeren voor de tewerkstelling" goed, dat met name kwantitatieve en kwalitatieve opleidingsmaatregelen omvat.

De prioritaire doelgroepen van het plan zijn de laaggeschoolde werkzoekenden, evenals de jongeren die in de overgang zitten tussen het einde van hun opleiding en hun intrede op de arbeidsmarkt. Tegen 2020 wil het plan een volwaardige kwalificatiestrategie invoeren die de deelname van de Brusselaars aan de arbeidsmarkt moet helpen verbeteren:

1. door het verbeteren van hun competenties en hun niveau van diplomering;
2. en door vaste vorm te geven aan het recht op levenslange kwalificatie.

Het beleid voor werkgelegenheid en opleiding zullen beter onderling worden afgestemd doorheen een beter geborgd traject "economie-werkgelegenheid-vorming", waarbij kwalificering en rekrutering moeten leiden tot duurzame en kwaliteitsvolle jobs.

De 44 maatregelen van het Plan zijn structureel opgebouwd rond de volgende prioriteiten:

1. Coherente en aangepaste trajecten naar werk ontwikkelen, en daarbij bruggen slaan tussen opleidingen en/of studies;
2. Het opleidingsaanbod en de validering van competenties kwalitatief en kwantitatief uitbouwen;
3. De verschillende stagevormen ontwikkelen, waaronder in het bijzonder het alternerend leren en werken en de individuele beroepsopleidingen in de onderneming;
4. De sectorale actie op het vlak van werk en opleiding in Brussel ontwikkelen;
5. Zorgen voor een gezamenlijke sturing van de acties, onder meer via de oprichting van een Brussels Observatorium voor Werk en Opleiding.

Wat de resultaten betreft, streeft het plan ernaar om tegen 2020:

- jaarlijks 20.000 werkzoekenden te plaatsen in een opleiding of stage;
- het aantal mensen in de programma's voor alternerend leren met 1000 te verhogen;
- jaarlijks 2.000 getuigschriften uit te reiken ter validering van competenties.

d. Hervorming van de taalcheques - Taalcheques Doorstroming en Matching

De hervorming van de taalcheques vormt een van de maatregelen waartoe Actiris de aanzet heeft gegeven. De instelling verstrekt taalcheques 'Droomstroming naar werk' aan werkzoekende werklozen bij wie een behoefte aan taalopleiding werd vastgesteld op basis van hun professionele parcours en doelstellingen. De begunstigden kunnen in kleine groepjes (3 tot 6 personen) een opleiding Frans, Nederlands, Engels of Duits volgen bij een van de partnerorganisaties van Actiris.

Daarnaast biedt Actiris ook taalcheques "Matching" aan in samenwerking met 14 partnerorganisaties, met als doel individuele taalcursussen te verstrekken. Indien een werkzoekende beantwoordt aan het door de werkgever gezochte profiel in het kader van een werkaanbieding die begeleid wordt door de

selectiedienst van Actiris, maar het niveau van zijn taalkennis niet overeenkomt met de vereisten van de werkgever, dan kan de werkzoekende na het ondertekenen van zijn contract (minimum 3 maanden, minimum halftijds) een taalopleiding volgen die voldoet aan de verwachtingen en vereisten van de werkgever.

e. Validering van competenties

Op 14 juli 2016 nam de Brusselse Hoofdstedelijke Regering een programma aan voor de validering van competenties. Met deze maatregel wordt de mogelijkheid gecreëerd voor personen die wel over de nodige beroepservaring beschikken, maar niet over het overeenkomstige diploma, om toch een getuigschrift van hun competenties te bekomen. Deze maatregel komt in het bijzonder tegemoet aan de grote vraag naar kwalificaties in het Brusselse. Bovendien vergemakkelijkt hij de professionele mobiliteit en een snelle erkenning van verworven competenties. In 2014 werden echter niet meer dan 712 dergelijke certificaten uitgereikt. Dankzij recente inspanningen kon het aantal toegekende certificaten in 2015 toch verhoogd worden tot 1.071. Aangezien het valideringsaanbod in Brussel te laag blijft, komt er een vereenvoudigde procedure, aangepast aan de Brusselse noden, waarmee in Brussel en enkel aan Franstalige kant meer dan 2.000 certificaten moeten kunnen worden afgeleverd. Deze doelstelling zal geleidelijk aan bereikt worden, gespreid over de vijf jaar tussen 2016 en 2020.

Naast de validering van competenties, leveren Bruxelles Formation en haar partners (SFPME en het Volwassenenonderwijs) getuigschriften af voor de erkenning van tijdens opleidingen verworven competenties, met name voor de beroepsopleidingen. De cursist kan op die manier bekwaamheidsbewijzen bekomen, uitgereikt door het Consortium van validering van bekwaamheden, na één of meer geslaagde proeven.

Bovendien is de screening opgenomen in een project van het ESF (Europees Sociaal Fonds) genaamd "Identificatie van competenties". Sedert september 2016 biedt Bruxelles Formation een vrij toegankelijk programma aan voor 8 beroepen. Dit zal verder uitgebouwd worden in 2017 en geïntegreerd in de activiteiten van het Beroepenpunt.

Bovendien wordt er een beleid gevoerd dat erop gericht is alle getuigschriften te valoriseren binnen de openbare diensten van de gemeenschappen en gewesten voor de toegang tot openstaande betrekkingen. Zo aanvaardt Bruxelles Formation bijvoorbeeld ofwel een getuigschrift van verworven competenties buiten het diploma (getuigschrift voor validering van competenties of certificaten of diploma's uitgereikt door formation PME of CECAF), ofwel het slagen voor een van de testmodules georganiseerd door Selor.

3.2.3. Het verzorgen van de inschakeling op de arbeidsmarkt van personen met een migratie-achtergrond.

Over het algemeen kan men stellen dat het aandeel aan personen van vreemde origine heel substantieel is in het Brusselse Gewest. Brussel wordt beschouwd als de tweede meest kosmopolitische stad ter wereld. De laatste gegevens van de socio-economische monitoring (2012) geven aan dat 72,9 % van de Brusselaars van vreemde origine zijn. Die verhouding bedraagt in Vlaanderen slechts 19,4 % en in Wallonië 29,0 %. Dat betekent dat om het even welke Brusselse hulpmaatregel voor werkgelegenheid of gelijk welke ander publiek project rekening dient te houden met dit gegeven.

De socio-economische monitoring toont verder aan dat onder personen van vreemde origine het tewerkstellingscijfer lager ligt en het werkloosheidscijfer hoger dan bij personen van Belgische origine. Het werkloosheidscijfer in Brussel ligt het hoogst onder personen afkomstig uit een kandidaat-lid van de EU (voornamelijk Turkije) en van de Maghreblanden.

In het kader van de recent genomen maatregelen van de Brusselse regering, die hierboven reeds vermeld werden en die gericht zijn op de activering van de meest kwetsbare doelgroepen met speciale aandacht voor de werkzoekenden van vreemde origine, hebben een aantal specifieke initiatieven het oogmerk om de strijd aan te gaan met de discriminatie.

a. Maatregelen tegen discriminatie

De Brusselse regering keurde in december 2016 een plan goed om de strijd aan te binden tegen discriminatie bij aanwervingen.

Dit Plan omvat 10 maatregelen bovenop de positieve maatregelen en de maatregelen om discriminatie tegen te gaan die al in voege waren.

De belangrijkste maatregel van het Plan omvat de instelling van een tool voor controle en sanctionering van de Brusselse werkgevers. Meer bepaald stelde de Brusselse regering een voorontwerp van regeling op waarin nieuwe middelen toegekend werden aan de regionale inspectie met betrekking tot de controle van werkgevers die verdacht worden van illegale praktijken die verband houden met het niet-respecteren van de geldende wetgeving op het gebied van discriminatie. Die nieuwe middelen omvatten discriminatietests van twee mogelijke types: de situatietest (ook wel "testing" genoemd), en de mystery-test (ook wel "mystery shopping" genoemd).

De integratie van migranten

Actiris werkt nauw samen met de betrokken eerstelijnspartners die met migranten werken, zoals het BAPA (Bureau d'Accueil pour les Primo-Arrivants), de instellingen voor inburgering, zoals het BON (Agentschap Integratie en inburgering) en het CIRÉ (Coordination et Initiatives pour Réfugiés et Etrangers), het Huis van het Nederlands in Brussel, enz. Actiris heeft eveneens een partnership opgezet met die organisaties die op het terrein werken (CIRÉ en BON) teneinde de migranten en nieuw aangekomenen te motiveren om hun in het buitenland bekomen diploma's te laten erkennen bij een van de twee Gemeenschappen.

Teneinde hun kennis te verbeteren en hun toegang tot de diensten van Actiris te vergemakkelijken, organiseert Actiris om de twee maanden informatie- en oriëntatiesessies in haar kantoren, in het Nederlands of Frans en onder begeleiding van tolken naar het Arabisch, Dari/Perzisch en Afghaans. Die sessies bieden ook de mogelijkheid voor een meer algemene voorstelling, en eventueel de individuele inschrijving met behulp van een begeleidende consultant of nog tot een oriëntering in de richting van bepaalde diensten van Actiris en/of haar partners.

Bruxelles Formation ontwikkelde eveneens, in samenwerking met AMIF (het Europese Fonds voor Asiel, Migratie en integratie) een project gericht op het testen van de taalkennis van net aangekomen migranten; deze tool wordt beschikbaar gesteld aan de verschillende partners en eveneens vertaald in het Engels en Nederlands. Er wordt eveneens gestreefd naar samenwerkingsverbanden met de centra voor sociale integratie, met het oog op het aanbieden van intensieve taaltrainingen voor Frans vreemde taal, specifiek gericht naar jongeren tussen 18 en 24 van vreemde origine.

Taalopleidingen

Het aanleren van Frans als vreemde taal wordt trouwens heel sterk gepromoot door de verschillende overheden en zal nog zoveel als mogelijk versterkt worden in 2017, aangezien de vraag hier heel groot is.

3.3. Innovatie en competitiviteit

CSR 3: Verbeteren van de capaciteit om te innoveren, met name door het bevorderen van investeringen in op kennis gebaseerd kapitaal. Vergroten van de concurrentie in de sector van de zakelijke dienstverlening en de detailhandelssector door het afschaffen van onnodige operationele restricties en vestigingsbeperkingen. Verhelpen van tekortkomingen op het gebied van investeringen in vervoersinfrastructuur en energieopwekkingscapaciteit.

3.3.1. Bevorderen van de capaciteit te innoveren

Het nieuwe Gewestelijk Innovatieplan (GIP) werd goedgekeurd door de regering van het BHG in juli 2016.⁵⁶ Het plan voorziet in 43 nieuwe initiatieven om de innoverende mogelijkheden van de Regio te versterken. Het GIP neemt de strategie over voor regionale intelligente specialisatie, die zich onderverdeelt in drie strategische activiteitsdomeinen: gezondheid, groene economie en de digitale economie. Daarnaast liggen een aantal Beschikkingen rond Onderzoek klaar voor goedkeuring door het Parlement van het BHG. Zij moeten het kader van het beleid voor onderzoek en innovatie gevoelig uitbreiden en de noodzakelijke steun uitbouwen die opgenomen werd in de Europese wetgeving rond de staatssteun. Deze uitbreiding heeft zowel betrekking op het type van de steun als op het type van actoren die er kunnen van genieten: gezien de specifieke Brusselse context, waarin innovatie voornamelijk gedragen wordt door atypische actoren, zoals de kmo's, de publieke entiteiten of de niet-commerciële actoren, is dit laatste punt van bijzonder belang.

Het Gewest nam zelf het initiatief voor de creatie van een financieel ondersteuningsinstrument, met de verhoging van het kapitaal van Brustart, het filiaal van de gewestelijke investeringsmaatschappij - finance.brussels - dat zich specifiek richt op innoverende bedrijven. Hiermee hoopt Innoviris de steun aan Brusselse innoverende bedrijven te verbeteren en de kloof te overbruggen tussen de markt en de verschillende ondersteuningsinitiatieven voor onderzoek en innovatie. Een nauwe samenwerking op technisch niveau tussen het Brusselse Instituut voor Onderzoek en Innovatie, Innoviris, en finance.brussels werd eveneens op poten gezet.

Vanuit dezelfde zorg om de steun aan innoverende bedrijven in het Gewest te rationaliseren, werd het beheer van het platform voor de starterscentra eveneens toevertrouwd aan Innoviris. Van nu af aan zal dit platform een algemeen gamma van juridische en andere diensten aanbieden, evenals technologische begeleiding voor de bedrijven die erop ingeschreven zijn. Het platform mocht trouwens eveneens al een nieuw starterscentrum verwelkomen, namelijk Greenbizz.brussels, dat in april 2016 van start ging. Dit nieuwe starterscentrum richt zich specifiek op ecologische, groene of duurzame projecten.

Op basis van de ervaringen van het voorbije jaar, heeft Innoviris ook de actie Co-Create opnieuw opgestart, met een licht gewijzigde omkadering. Deze actie richt zich op een toenadering tussen de Brusselse bevolking, de wereld van onderzoek en innovatie en de bedrijfswereld, waarbij de aandacht uitgaat naar projecten rond toegepast onderzoek die passen binnen een dynamiek van co-creatie en zullen worden uitgevoerd binnen de living labs die ze vormen, met de eindgebruikers als partners. De nieuwe editie 2017 heeft als thema stedelijke veerkracht.

Naast het project Bridge dat reeds liep, lanceerde Innoviris het nieuwe project Team Up, met als doel het verbeteren van de samenwerking tussen de academische wereld en de industrie in Brussel. Dit programma voorziet in een actieve deelname van zowel de academische cellen als van de industriële ploegen, met als doel het versterken van de kennis, de overdracht van intellectuele eigendom van het academische onderzoek naar de industrie, en de transformatie naar prototypes die kunnen leiden tot

⁵⁶ <http://www.innoviris.be/nl>

nieuwe commerciële afzetkansen. De eerste editie van dit initiatief heeft als thema de artificiële intelligentie.

Naar het voorbeeld van de haalbaarheidsstudies voor bedrijven en in het kader van het nieuwe Gewestelijk Innovatieplan, zal Innoviris een financieringsmechanisme uitbouwen voor concept- en businesshaalbaarheidsonderzoeken teneinde de innoverende projecten te laten valoriseren door onderzoeksinstellingen. Het is de bedoeling dat objectief aangetoond wordt of een technologie, methode of idee haalbaar en levensvatbaar is door het realiseren in verkorte, incomplete of verkleinde vorm van de technologie, methode of het idee in kwestie.

In het kader van het nieuwe GIP zal eveneens een financieringsproject opgezet worden rond de detachering van onderzoekers. Dit moet kmo's toegang verlenen tot kenniswerkers van hoge kwaliteit afkomstig van onderzoeksinstellingen of grote bedrijven in het kader van nieuw gecreëerde functies.

Ten slotte, na afloop van de geldigheidsduur van de conventie betreffende de oprichting en het beheer van het National Contact Point Brussels (NCP) uit het Europees programma Horizon 2020 (bij Impulse), heeft Innoviris besloten om deze conventie te verlengen voor een periode van 2 jaar, dus voor 2017-2019. Deze voortzetting maakt het mogelijk om de reeds bestaande nauwe samenwerking verder te versterken tussen Innoviris en Impuls, met betrekking tot de deelname van de Brusselse actoren aan de Europese onderzoeksprogramma's. In diezelfde optiek neemt Innoviris deel aan de oproep tot projecten van ERA-NET Cofund Smart Urban Futures (ENSUF), in het kader van het gezamenlijk initiatief JPI URBAN EUROPE.

3.3.2. Concurrentie in de sector van de detailhandel

De regionalisering van de federale wet op de handelsvestigingen is momenteel van kracht in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dankzij het decreet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening. Hierin wordt bepaald dat voor elke vestiging met een netto handelsoppervlakte groter dan 400 m² geen socio-economische vergunning moet worden aangevraagd, maar alleen een stedenbouwkundige vergunning. Voor handelsoppervlakten boven de 1000 m² dienen de vergunningsaanvragen echter een milieutoets te ondergaan, zodat vooraf kan geëvalueerd worden wat in een stedelijke context de mogelijke hinder kan zijn op het vlak van geluid en uitzicht, parkeerruimte, mobiliteit, toegankelijkheid, milieu en bescherming van de consument. Het was eveneens de bedoeling om van nabij de evolutie op te volgen van de commerciële activiteit in Brussel, door middel van een mechanisme van voorafgaandelijke stedelijke aangifte, met name in het geval van wijziging of uitbreiding van de commerciële activiteit van een bestaande handelszaak in de rand van de handelskern. Dit ongeacht de oppervlakte van de zaak en met respect voor de vrijheid van handel, van de vrije concurrentie en van de liberalisering van de diensten. Dit mechanisme van aangiftes is evenwel niet in werking gesteld.

Intussen werd in het kader van de aanzienlijke hervorming van de Ruimtelijke Ordening die zich momenteel in onderzoeksfase bevindt en die binnenkort zal voorgelegd worden aan het parlement, door de regering voorgesteld om het beheer van de vestiging van handelszaken te vereenvoudigen en volledig te integreren in de stedenbouwkundige procedures. Er wordt in dit verband afgestapt van het idee van een voorafgaande aangifte, in de hoop dat hiermee de administratieve last voor de beginnende handelaar enigszins verlicht wordt. De opdracht toegewezen aan Atrium omvat onder andere de uitbouw van een "barometer" voor de handel, waarbij de doelstellingen opvallend gelijklopend zijn met die van de voorafgaande stedenbouwkundige aanvraag, maar zonder de administratieve rompslomp voor de handelaar.

3.3.3. Investerings in de transportinfrastructuur.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest staat in de frontlinie als het gaat om de strijd tegen de verkeerscongestie en zet zijn omvangrijke investeringsprogramma's in de infrastructuur van het openbaar vervoer voort.

Het meerjarig investeringsplan 2016/2025 van de regionale operator voor het openbaar vervoer - de MIVB - reserveert 5,2 miljard €, waarmee in de komende 10 jaar prioritair (tegen 2024) de uitbreiding kan verwezenlijkt worden van het huidige aanbod aan lijnen van tram en metro naar de gemeenten Schaarbeek en Evere, in het noordoosten van het Gewest. Deze uitbreiding van het net is een vereiste en zal het mogelijk maken om opnieuw een rechtstreekse verbinding tussen het noorden en het zuiden van Brussel tot stand te brengen. Naast de uitbreiding van het bestaande net zal de MIVB ook de nodige middelen krijgen om de veiligheid van de signalisatie op de bestaande metrolijnen te versterken en tegelijk de frequentie ervan op te voeren. Bovendien heeft de regering ook beslist om een nieuw busplan in te voeren. Dit plan moet niet enkel zorgen voor snellere verbindingen, betere aansluitingen en een betere dienstverlening, maar voorziet ook in verbindingen tussen te sterk geïsoleerde wijken. De voertuigenvloot zal groener worden gemaakt.

Tegen 2020 moeten er eveneens 8.000 pendelparkingplaatsen (P&R) bijkomen aan de grenzen van het Gewest. Op 21 april 2016 keurde de Brusselse Hoofdstedelijke Regering eveneens de nota goed met betrekking tot het meerjarenplan voor de investeringen voor de beveiliging en renovatie van de tunnels die beheerd worden door het BHG. Dit plan spreidt zich uit over 15 jaar met jaarlijkse budgetten van rond de 50 à 60 miljoen €.

Het meerjarenplan voor de fietspaden is het resultaat van een denkoefening gevoerd door de fietsers en de administratie, met het doel een samenhangend en ononderbroken netwerk van afgescheiden fietspaden te creëren. Dit plan houdt rekening met de haalbaarheid, het comfort en het potentieel van de nieuwe fietspaden, waarbij de bestaande infrastructuur (GFR netwerk) verbonden wordt met de meest interessante ontbrekende infrastructuur (FietsGEN). Op die manier zullen 80 km aan nieuwe fietspaden aangelegd worden.

Wat betreft het onderhoud van het wegennet, heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sedert 2013 de applicatie Fix my Street ter beschikking van de burgers gesteld, waarmee deze schade aan de infrastructuur kunnen melden aan de beheerder van het wegennet, zodat de nodige interventies snel kunnen plaatsvinden.

De Brusselse regering werkt eveneens aan een strategie voor de uitbouw van een netwerk van laadpalen voor elektrische wagens.

Tot slot zullen de zogenaamde intelligente systemen (ITS) en de invoering van het platform Smartcity ervoor zorgen dat de congestie op structurele wijze wordt verminderd.

Net als veel regio's en steden in Europa worstelt ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met de organisatie van het goederenvervoer. Hoewel het goederenvervoer slechts een relatief klein aandeel in het totale wegverkeer vertegenwoordigt, veroorzaakt het problemen op het vlak van bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid van de stad.

Om deze goederenstromen te optimaliseren en efficiënter te laten verlopen, heeft het Gewest een algemene beleidsstrategie op het gebied van goederenvervoer uitgewerkt met de distributie- en horecasector, die de volgende doelstellingen heeft:

- de optimalisering van de goederenstroom, bijvoorbeeld door leveringsdiensten te groeperen tussen bedrijven, door de leveringszones te respecteren en door het voertuigtype aan te passen aan een stedelijke omgeving, in het bijzonder in het kader van het LAMILO-project (Interreg IVB North West Europe - EFRO);
- de ontwikkeling van een multimodale logistieke zone, waarbij zwaar verkeer wordt vermeden op intrastedelijke wegen. De rol van de Haven van Brussel als logistieke facilitator zal worden bevestigd;

De gewestelijke administratie verantwoordelijk voor de mobiliteit - Brussel Mobiliteit - heeft zich eveneens geëngageerd in het project Citylab, gefinancierd door het programma Horizon 2020, dat de ontwikkeling ondersteunt van het Brusselse livinglab. Dit is een project dat Procter & Gamble samen met de VUB uitwerkt, met de bedoeling om het transport bestemd voor de kleine handelszaken te optimaliseren, door het aanwenden van de beschikbare capaciteit in transportvoertuigen die reeds in de straten van Brussel circuleren. Het laat toe om in Brussel een vernieuwende oplossing uit te testen voor de leveringen, die bij een positieve evaluatie kan uitgebreid worden naar andere leveranciers of andere types van goederenstroom.

4. Maatregelen ten voordele van de doelstellingen van de strategie Europa 2020

4.1. Werk

Zoals hierboven al aangehaald, heeft de Brusselse regering prioriteit toegekend aan de heropleving van de Brusselse Economie tegen 2025. In dit opzicht ligt werkgelegenheid in het middelpunt van de doelstellingen van de Strategie 2025, zoals mag blijken uit de lancering van de hervorming van het doelgroepenbeleid voor activering van werkzoekenden, evenals het programma van de Jongerengarantie. Deze maatregelen passen volledig in de doelstelling van het verhogen van de tewerkstellingsgraad in het kader van de Europa 2020-strategie.

Verskillende activeringsmaatregelen die door de regering werden beslist, zijn door Actiris in praktijk gebracht, zoals het inschakelingscontract en de beroepsinlevingsovereenkomst, de reeds genoemde hervorming van de doelgroepen, ... (zie punt 3.2.1). Die verschillende activeringsmaatregelen dragen bij tot de uitbreiding van de werkgelegenheid in Brussel. Zoals eerder aangegeven: zelfs indien men geen rechtstreeks oorzakelijk verband kan aanwijzen, (zie punt 2), dan nog is er een duidelijke algemene daling van de werkloosheid in Brussel. De (administratieve) werkloosheidsgraad zakte inderdaad van 18,5% in 2014 naar 17,8% in 2016.

En toch, ook al is de verhoging van de tewerkstellingsgraad dan een Europese prioriteit, men kan niet voorbijgaan aan het feit dat deze graad beïnvloed wordt door de specifieke demografische dynamiek van Brussel in de voorbije jaren. De werkende bevolking steeg weliswaar sterker dan in de twee andere Gewesten, maar tegelijkertijd was er een nog sterkere aangroei van de bevolking op leeftijd om te werken, waardoor de tewerkstellingsgraad niet steeg. De tewerkstellingsgraad is op zich geen voldoende indicator om de prestaties af te meten van een dergelijke open en concurrentiële regio als het BHG (de helft van de betrekkingen wordt ingenomen door pendelaars), en waarvan de demografische evolutie niet overeenstemt met die in de rest van het land.

4.2. Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (RDI)

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nam als een van de 18 hoofddoelen van de Strategie 2025 de doelstelling op dat 3 % van het BBP wordt besteed aan R&D. Weliswaar is het niveau van de inspanningen rond R&D in het Brusselse Gewest eerder zwak vergeleken bij de rest van het land, en het Europese objectief van 3 %, toch kan men stellen dat dit niveau sterk gestegen is in de loop van de voorbije jaren. Het steeg van 1,35 % in 2011 naar 1,50 % in 2013 dankzij de gezamenlijke inspanningen van de private en publieke actoren. Het relatieve verschil in R&D uitgaven van de bedrijven tussen het Brusselse Gewest en de twee andere regio's valt voornamelijk te verklaren door de eerder zwakke aanwezigheid van hoog- en middelhoogtechnologische industrie. Dit zijn sectoren waar de intensiteit van R&D het hoogst ligt, zoals de farmaceutische of elektronische industrie. De analyse van de R&D-investeringen per financieringsbron toont aan dat het Brussels Gewest zich onderscheidt van de rest van België en de Europese Unie door het feit dat in dit Gewest de overheid optreedt als belangrijkste financieringsbron. In 2013 werden 44 % van de totale uitgaven voor R&D in het Brussels Gewest gefinancierd door de overheid (alle niveaus samen), 41% door bedrijven en 12% door buitenlandse verstrekkers. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunt hoofdzakelijk het onderzoek, de ontwikkeling en de innovatie die worden uitgevoerd door bedrijven, onderzoeksinstellingen of spelers in de non-profitsector. In de Strategie 2025 werd een verhoging van het investeringsniveau op het vlak van RDI ingeschreven.

Na belangrijke verhogingen in de voorgaande jaren, werd voor 2017 opnieuw een verhoging ingeschreven van 6 % ten overstaan van 2016 op de budgetten voor ondersteuning van RDI. De fondsen voor de begeleiding van bedrijven werden met 26% verhoogd. Om deze steun aan RDI af te bakenen en te omkaderen met een strategische visie die is afgestemd op de Brusselse context, keurde de Gewestelijke regering in juli 2016 bovendien een nieuw Gewestelijk Innovatieplan goed. Dit plan wordt vergezeld door een nieuw wettelijk kader voor de steun aan RDI, waarmee Innoviris, het Brussels Instituut voor Onderzoek en Innovatie, in staat moet zijn om in te spelen op elke vorm van innovatie. Dit wettelijk kader (nieuwe Decreten Onderzoek) ligt klaar voor goedkeuring bij het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Daarnaast werd een rationaliseringsbeweging in gang gezet voor de actoren, gegroepeerd rond drie beleidslijnen:

- voor begeleiding en consultancy, met de samensmelting van Impulse.brussels, het Brusselse agentschap voor de onderneming, met Brussels Invest en Atrium, het Gewestelijke Agentschap voor de Handel,
- voor ontwikkeling, met name op het vlak van immobiliën;
- voor de financiering, met de versterking van de samenwerking tussen Innoviris en finance.brussels, de investeringspool van het BHG.

Behalve de in punt 3.3.1 aangehaalde maatregelen, werden ook de volgende projecten in gang gezet of heropgestart in 2016, met het oog op Open Innovation en de uitwerking van de Strategie voor Intelligentie Specialisatie:

- het opstarten of versterken van verschillende starterscentra, met name Greenbiz.brussels, bedrijventra, of begeleidingsprogramma's voor start-ups in prioritaire domeinen zoals gezondheid, ecoconstructie, hernieuwbare energie, ecoproducten of sociale innovatie;
- het voortzetten van het programma Co-Create met een oproep tot projecten in 2017 rond het thema stedelijke veerkracht;

- het lanceren van 2 nieuwe strategische platformen in 2016 rond de thema's energetische autonomie (Energy Harvesting, storage and management) en artificiële intelligentie.
- de steun aan 2 netwerkiniciatieven: het Brussels Health Network (digitaal platform voor het delen van medische gegevens) en het collectief BE.VR (rond Virtual Reality);
- de lancering van een stimuleringsplatform voor innoverende start-ups in het domein van de milieubescherming, in het kader van het Gewestelijk Programma voor Recyclage-economie (zie 5.1), in samenwerking met alle Brusselse actoren rond innovatie.

In het kader van de programmatieperiode 2014-2020 kent het EFRO een bijzondere plaats toe aan de thema's onderzoek en innovatie en het concurrentievermogen van kmo's. In totaal zou er over een periode van zeven jaar meer dan 36 miljoen euro moeten worden besteed aan de verhoging van de toegepaste onderzoekscapaciteiten en de toename van de innovatie binnen de kmo's (oftewel 20% van het totale bedrag van het programma). Daarenboven werd sedert zijn lancering reeds 315 miljoen Euro geïnvesteerd in het kader van gefinancierde projecten in Brussel door Horizon 2020, het kaderprogramma voor onderzoek en innovatie van de Europese Gemeenschap.

4.3. Onderwijs - opvoeding

Het is één van de prioriteiten van de Brusselse regering om regionale en gemeenschappelijke communautaire hefboomen te installeren voor het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs en om in te spelen op de sterke demografische aangroei in Brussel. Dit komt concreet naar voor in het Brusselse programma voor het Onderwijs, ingeschreven in de Strategie 2025.

Dat gaat van een verbetering van de monitoring van het aanbod en de vraag, over het taalonderwijs, de strijd tegen de schooluitval, de kwaliteit van de infrastructuur en de uitrusting, dat laatste in het bijzonder via een versterking van de technologische en industriële uitrusting in de instellingen, waarbij voorrang wordt gegeven aan een coherente concentratie van de uitrusting in de Beroepsreferentiecentra en de CTA (Centra voor Geavanceerde Technologie). Op termijn bestaat de doelstelling erin om een samenwerkingsakkoord te sluiten met de twee Gemeenschappen, om het onderwijsbeleid af te stemmen op het gewestelijk beleid, met de bedoeling jonge Brusselaars meer kansen te geven om op te klimmen op de sociale ladder;

Het programma draait om twee strategische luiken van hulp bij beslissingen op het vlak van infrastructuur en van operationele beslissingen met het oog op het vergemakkelijken van het creatieve proces, en tevens voor het verbeteren van de kwaliteit van de stedelijke integratie van scholen. Bovendien is er eveneens een project voorzien voor de strijd tegen de ongelijkheid in het onderwijs, met de bedoeling om concreet te zorgen voor een gelijkmatige verdeling van een kwaliteitsvolle schoolse infrastructuur over het hele Gewest, in combinatie met meer openheid naar de wijken toe, via de Schoolcontracten (zie supra).

4.3.1. Het verzekeren van kwaliteitsvolle schoolse infrastructuur en verbetering van de uitrusting

In 2014 stelde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een facilitator aan, die de inspanningen dient te coördineren voor de creatie van nieuwe plaatsen in de scholen. Sedert 2015 werden haar taken door de gewestregering aangevuld met de opdracht voor de opvolging van het Brusselse onderwijsprogramma. Voor dit doel werd "Service Ecole" opgericht.

Service Ecole wordt bijgestaan door een expertisecomité "Ecole", samengesteld uit vertegenwoordigers van de regionale en lokale administraties, vertegenwoordigers van de federaties van de inrichtende

machten, en vertegenwoordigers van de administraties voor infrastructuur van de Gemeenschappen (FWB, Vlaamse Gemeenschap, VGC).

Op strategisch vlak verzorgt "Service Ecole" de ontwikkeling van de monitoring van de schoolse vraag en aanbod. Daarmee wil deze instelling objectieve gegevens verstrekken over de noden met betrekking tot de creatie van plaatsen in het Brusselse onderwijs.

Ze werkt eveneens tools uit voor begeleiding en raadgeving van initiatiefnemers van projecten bij de plaatsing van hun project. Hierbij gaat het concreet over het in kaart brengen van de gebouwen en terreinen die bruikbaar zijn in een schoolse context en over het in kaart brengen van de noden aan schoolse uitrusting ten gevolge van projectontwikkelingen op het vlak van woningbouw in het Gewest.

Op het operationele niveau werden in 2016 twee belangrijke projecten opgestart. Het eerste project heeft tot doel om de schoolomgeving te verbeteren en om de school te openen naar de wijk toe, door het instellen van "Schoolcontracten". Deze contracten hebben tot doel om de territoriale inplanting van de school in haar omgeving beter te ontwikkelen met oog voor de mobiliteit, groene zones, netheid, openbare verlichting, preventie, sportinfrastructuur, Ook wil men de mogelijkheid scheppen om die infrastructuur open te stellen voor andere gebruikers buiten de schooltijden (volwassenenonderwijs, vorming, culturele of sportieve activiteiten, ...).

Het "Schoolcontract" wordt uitgewerkt in samenspraak met de gemeenschappen, de scholen, de gemeenten, de wijkverenigingen en de betrokken gewestelijke administraties.

Concreet werd in 2016-2017 door de facilitator een pilootproject opgestart in drie Franstalige scholen en in één Nederlandstalige school.

Het tweede project wil de kwaliteit verbeteren van de schoolgebouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het is inderdaad zo dat naast de behoefte aan meer plaatsen, er eveneens een vraag is naar een betere kwaliteit van de schoolse infrastructuur. Er werd een studie opgestart naar de kwaliteit van de schoolgebouwen, met de bedoeling om te onderzoeken, op basis van een staalkaart van scholen, welke de meest voorkomende problemen zijn op het vlak van kwaliteit van de infrastructuur en stedelijke inplanting. Hierbij zal speciale aandacht uitgaan naar thema's in verband met de regionale competenties (Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening - GSV, normen rond brandpreventie, rationeel energieverbruik, asbestbeheer, akoestiek, toegankelijkheid van de school...). Op basis van haar bevindingen zal deze studie aanbevelingen doen voor denkplaatjes en maatregelen voor een betere aanwending van de bestaande ruimte door scholen, met als einddoel een verbetering van de schoolinfrastructuur en van de inplanting in de stad.

De dienst van de facilitator zal bovendien hulp blijven verlenen aan initiatiefnemers van schoolprojecten, en een praktische gids opstellen waarin op één enkele platform alle nuttige informatie verzameld wordt voor de realisatie van een schoolinvestering (administratieve procedures, reglementering, richtlijnen voor de kwaliteitsvolle ontwikkeling van een project...).

4.3.2. Preventie Schoolverzuim (PSV)

Het programma Preventie Schoolverzuim van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* verstrekt aan scholen middelen om te strijden tegen schooluitval, schoolverzuim, geweld en ongepast gedrag.

Het PSV financiert projecten in scholen van alle netten die erop gericht zijn, niet enkel om te voorkomen dat leerlingen de school verlaten tijdens de schooluren, maar ook om deze laatsten bewust te maken van het belang van onderwijs, respect voor de andere, ...

Het budget van PSV voor 2016-2017 bedraagt 1.873.883 €. Hiermee kunnen 405 projecten in de scholen gefinancierd worden.

Met het oog op de ontwikkeling van een regionale visie op schoolverzuim - waarvan de definitie momenteel verschilt naargelang de Gemeenschap - en teneinde een gezamenlijke benadering uit te werken rond doelstellingen waarover overeenstemming bereikt werd, en verder om toe te laten dat een doelgerichte aanpak en opvolging van schoolverzuimers kan uitgewerkt worden, plant het Brusselse programma voor onderwijs de ontwikkeling van een Strategie voor bestrijding van het schoolverzuim in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De Service Ecole werd door de Brusselse regering belast met de uitwerking van de strategie voor bestrijding van het schoolverzuim. In dit verband werd een studie gelanceerd. In september 2017 zal hierover een syntheserapport gepubliceerd worden.

Aangezien hier veel op het spel staat, vormt het schoolverzuim eveneens een onderdeel van de werkpunten van de projecten van de Jongerengarantie voor de 15- tot 24-jarigen. Op die manier lopen er momenteel verschillende projecten met de steun van het Europees Sociaal Fonds rond het voorkomen en/of remediëren van het schoolverzuim door de uitwerking van lokale partnerships met oog voor de driehoek school-jeugdbeweging-familie.

4.3.3. Uitwerking van een opleiding voor toekomstige tweetalige leerkrachten in het Brusselse Gewest.

Vanaf september 2017 beginnen het Brusselse Gewest en de Stad Brussel met een opleiding voor tweetalige leerkrachten. Het project wordt geleid door de Commissie van de Vlaamse Gemeenschap, die bevoegd is voor het Nederlandstalig Onderwijs, en door de diensten van de Schepen van Openbaar Onderwijs van de Stad Brussel. Het diploma kan behaald worden aan de Hogescholen Erasmus Brussel en Francisco Ferrer, en zal onderwijzers afleveren die in staat zijn om les te geven zowel in het Franstalige als in het Nederlandstalige Basisonderwijs.

Dankzij de aandacht voor de taal, voor diversiteit en de specifieke context van de grootstad moeten deze leerkrachten des te meer in contact staan met de behoeften van hun toekomstige leerlingen en zullen zij Brussel als hun natuurlijke habitat beschouwen. Zowel de Franstalige als de Nederlandstalige leerlingen zullen het voordeel kunnen genieten van onderwijs door deze gespecialiseerde leerkrachten, speciaal opgeleid voor de Brusselse situatie.

Het project moet verder bijdragen tot een oplossing voor het tekort aan leraren Nederlands in de Franstalige scholen.

De verantwoordelijken van de twee partnerinstellingen stelden een overzicht op met zeven deelprojecten die de uitwerking van het project moeten begeleiden, dit alles gespreid over drie jaar. Het huidige schooljaar (2016-2017) wordt het project ontwikkeld. De eerste kandidaten zullen de opleiding aanvatten in september 2017. 2018-2019 moet dan het jaar worden van de "versteving en stabilisatie". In samenwerking met de ULB en de VUB wordt een onderzoek gevoerd naar de toepasselijkheid van het project.

De opleidingscyclus van de kandidaat zal drie jaar behelzen, gevolgd door enkele weken of maanden van immersie in de andere gemeenschap.

4.4. Klimaat - Leefmilieu - Energie

In het kader van de samenwerking rond het delen van de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 tussen de Federale Overheid en de drie Gewesten, engageert het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich voor een reductie van de broeikasgassen tegen 2020 met 8,8% ten opzichte van 2005. Daarnaast wil men het aandeel duurzame energie optrekken tot 0,073 Mtoe in 2020 (849 GWh) - wat overeenkomt met het dubbel van het huidige verbruik - en bijdragen aan de Belgische doelstellingen inzake efficiënt energiebeheer⁵⁷.

Om deze doelstelling te bereiken, definieert het geïntegreerde Plan Air-Climate-Energy (PACE) de regionale acties over de komende 5 jaar met betrekking tot energie, klimaat en luchtkwaliteit. Het omvat 10 beleidslijnen, gericht op de meest vervuilende sectoren, zoals de bouw en het transport, en verder op consumptiegewoonten, aanpassing aan het wijzigende klimaat, de strijd tegen energieschaarste en de ontwikkeling van duurzame energiebronnen.

Bovenop het PACE, en in het kader van de uitwerking hiervan, gaf de toewijzing van de inkomsten uit de veiling van de ETS-quota aanleiding tot de beslissing in juni 2016 van het Gewest tot lancering van een aantal grote projecten gericht op de verschillende actoren in de energieproblematiek, met name de openbare diensten, de gezinnen en de bedrijven:

- de promotie van fotovoltaïsche panelen vormt een van de belangrijkste pijlers van de gewestelijke klimaatstrategie en kreeg voor de jaren tot 2020 een budget toegekend van 75 miljoen € dat ten goede moet komen aan de openbare instellingen, particulieren en bedrijven.

We vermelden hier graag de voorbeelden van *SolarClick* en *NRClick*, die diensten aanbieden op het vlak van energiebeheer. Zij werden opgestart in februari 2017 met als doel het exploiteren van het belangrijke potentieel dat openbare gebouwen (administratieve gebouwen, sportinfrastructuur, scholen, enz.) vertegenwoordigen voor de hernieuwbare energie en de energie-economie.

Zij zorgen voor de technische en financiële begeleiding van de publieke actoren - zowel op gemeentelijk als regionaal vlak - zodat zij meer hernieuwbare energie gaan produceren en hun uitstoot van broeikasgassen verminderen. Deze maatregel beschikt over een budget van meer dan 27 miljoen € gespreid over 4 jaar. Verder werd ook een budget van 10 miljoen € vrijgemaakt voor de uitrusting van sociale woningen en de agentschappen voor sociale huisvesting. Bovendien worden aan particulieren en kmo's specifieke leningen en maatregelen op maat aangeboden, terwijl ze eveneens de kans krijgen om zich te laten begeleiden door een energiecoach.

- Het Energiehuis, dat in februari 2017 een fusie aanging met de Stadswinkel, waardoor deze twee voortaan samen optreden onder de vlag van *homegrade.brussels*, met de bedoeling een geïntegreerde begeleiding te bieden aan particulieren die hun woning wensen te verbeteren, biedt daarenboven een aantal kleine ingrepen aan waarmee snel een resultaat kan behaald worden op het vlak van energieverbruik.

Daarnaast werd eveneens de Ontwikkelingsstrategie voor alternatieve brandstoffen aangenomen. Deze strategie gaat een aantal minimum engagementen aan in verband met het aantal oplaadpunten voor elektrische voertuigen, zowel normaal als onder hoogspanning, en voor de elektrische bevoorradingspunten in de Brusselse Haven.

⁵⁷ Deze doelstelling wordt niet verdeeld over de verschillende entiteiten.

4.4.1. Ontwikkeling van de circulaire economie

Het Gewest ontwikkelt sinds 2015 en in het kader van de Strategie 2025 een strategische visie waarbij het leefmilieu als een bron van lokale jobcreatie wordt beschouwd, door onze lineaire economie in een circulaire economie te veranderen.

De doelstellingen van de circulaire economie zijn fundamenteel en gaan verder dan louter de verwerking van tonnen, hectaren en kubieke meters:

- Leefmilieu: komen tot een kringloop van de materiaalstromen om de ecologische voetafdruk te verkleinen;
- Economie: de milieudoelstellingen omzetten in economische opportuniteiten, onder meer via nieuwe zakenmodellen om zich te differentiëren en geen prijsstijging van de grondstoffen te moeten ondergaan;
- Sociaal: herlokalisering om de creatie van lokale semi-gekwalficeerde jobs aan te moedigen.

a. Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie

Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE), dat op 10 maart 2016 werd goedgekeurd, wil onder meer het milieubeleid vanuit deze kringlooplogica versterken. Er moet worden gewerkt binnen een geïntegreerd en transversaal beleid, in samenwerking met de verschillende administraties waaronder leefmilieu, economie, innovatie, opleiding, tewerkstelling... en de actoren op het terrein, zowel uit de publieke als de privésector. Het GPCE omvat 111 maatregelen die in 4 strategische delen zijn ingedeeld: transversale, sectorale, territoriale en governance maatregelen.

Zo was er de oproep tot project Be Circular 2016, waarmee 41 bedrijven, start-ups en kmo's hun projecten in de circulaire economie konden laten ondersteunen. In de lente van 2017 werd een tweede oproep gelanceerd.

b. Openbare netheid en afvalrecyclage in een logica van circulaire economie

Net als in iedere grote Europese stad wordt Brussel voor het beheer van het huishoudelijk afval geconfronteerd met een aantal specifieke dwingendere en duurdere uitdagingen, die in direct verband staan met de stedelijke context (hoge bevolkingsdichtheid, concentratie aan handelszaken en kantoren, belangrijke toeristische aanwezigheid, belangrijke aanwezigheid van studenten, de druk van de andere stedelijke functies zoals de publieke infrastructuur,...). Deze uitdagingen vragen telkens om aangepaste oplossingen. De belangrijkste beleidslijnen voor het verbeteren van het afvalbeheer in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liggen zowel op korte als op langere termijn vervat in:

1. een veralgemening van de ophaling van organisch afval,
2. een versterking van de politiek van hergebruik,
3. een verhoging van het aanbod aan Recy-parcs (de vroegere containerparken)
4. een afvalbeheer dat focust op de circulaire economie.

Het Agentschap Net Brussel is de openbare dienst belast met de ophaling en verwerking van huishoudelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Er kunnen twee evoluties op lange termijn gedistilleerd worden uit de analyses die Net Brussel verzamelde met betrekking tot de ophaling van het huishoudelijk restafval en de gescheiden ophaling van papier en karton, van recycleerbaar PMD

afval, tuinafval, glas en organisch afval en afval verzameld op de recyclageparken. Enerzijds is er een vermindering met 21% van het ongesorteerde afval tussen 1991 en 2015 en anderzijds een verhoging met 723 % in dezelfde periode van het gesorteerde afval en het afval dat voor hergebruik en recyclage in aanmerking komt. De hoeveelheden selectief opgehaald afval en/of afval opgehaald met het oog op hergebruik of recyclage verhoogden dankzij nieuwe bronnen (ophaling en verwerking) van hergebruik en recyclage die door Net Brussel ontwikkeld werden, maar ook dankzij de groeiende betrokkenheid van de bevolking bij het sorteerbeleid en de begeleidende maatregelen, zoals de sorteerverplichting voor papier en karton, PMD, glas en tuinafval. Die trend komt nog duidelijker tot uiting als men enkel het huishoudelijk afval in rekening brengt, dat overigens de basis vormt voor de berekening van de Europese verplichtingen inzake hergebruik en recyclage. De graad van hergebruik en recyclage lag voor 2014 op 39,8 %. Net Brussel valoriseert overigens bijna 100% van het afval dat het ophaalt, dankzij de omzetting in energie, of het transport naar verwerkingseenheden voor recyclage, hergebruik, of nog compostering.

4.5. Sociale cohesie en strijd tegen armoede

Zoals aangegeven in de inleiding, heeft de regering ten gevolge van de aanslagen van 22 maart 2016 besloten om bijkomend 3 miljoen € vrij te maken voor de steun aan culturele buurtacties met het oog op het verbeteren van het samenleven en opgezet door de COCOF en de VGC, en voor de lancering van een oproep tot projecten ter bevordering van de interculturele dialoog, de versterking van de diversiteit en van de sociale cohesie. Deze projecten zijn complementair aan het reeds bestaande beleid inzake sociale cohesie in het Brusselse Gewest.

4.5.1. De strijd tegen armoede

In het Brusselse Gewest ligt de "risicograad van armoede of sociale uitsluiting" op ongeveer 38 %. Ongeveer een derde van de Brusselaars (30 %) leeft van een inkomen dat onder de armoededrempel ligt. Het armoederisico ligt buitengewoon hoog bij die personen die leven in een gezin zonder werk of met een lage werkfrequentie. In Brussel is één op vijf (19 %) van de actieve bevolking en meer dan 1 op vier van de actieve jongeren (29 %) werkzoekende werkloze. Een kwart van de Brusselse kinderen onder de 18 jaar groeit op in een gezin zonder inkomen uit werk. Bij de jongeren tussen 18 en 24 jaar heeft ongeveer één jongen op zes en één meisje op zeven voortijdig de school verlaten zonder een diploma van hoger secundair onderwijs te behalen. Ongeacht zijn of haar leeftijd heeft iedereen zonder diploma hoger secundair onderwijs de grootste moeilijkheden om zich op de arbeidsmarkt te begeven: 29 % van de actieve Brusselse bevolking met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs zit zonder werk.

Dankzij de zesde staatshervorming wordt de toekenning van de gezinsbijslag binnenkort de verantwoordelijkheid van IrisCare, de door de Waalse Gemeenschap nieuw gecreëerde Instelling van Openbaar Nut. Bovenstaande cijfers illustreren dat, naast deze nieuwe bevoegdheid, het beleid rond onderwijs, opleiding en activering op de arbeidsmarkt dat elders in dit document uiteengezet werd, van het grootste belang is. In dit licht is het van belang te noteren dat de toegang tot de verschillende werkgelegenheidsmaatregelen voortaan uitgebreid wordt naar alle werkzoekenden, met inbegrip van diegenen die geen recht hebben op een werkloosheids- of activeringstoelage.

Het Brusselse Actieplan voor de Strijd tegen de Armoede wordt eind maart openbaar gemaakt, met daarin vervat een aantal maatregelen zoals de uitbouw van 10 regionale polen, het onthaaltraject voor nieuw aangekomenen, de oprichting van twee onthaalcentra met diensten voor sociale en medische bijstand voor een gemarginaliseerd publiek (daklozen, migranten, Roma,...) waar jaarlijks bijkomende middelen aan zullen worden toegekend. Daarnaast zal eveneens een rapport voorgesteld worden rond het thema van de gebrekkige toegang tot rechten bij de meest kwetsbaren. Bovendien bereidt het Verenigd College van de Waalse Gemeenschapscommissie een decreet voor met betrekking tot de

spoedeisende hulp en de integratie van daklozen, waarin naast de installatie van een centrale coördinator voor de wintervoorziening eveneens het plan is opgenomen voor de creatie van twee afzonderlijke instellingen belast met het onthaal en de oriëntering van daklozen en met de maatschappelijke hulpverlening aan daklozen.

4.5.2. De toegang tot huisvesting en de strijd tegen dakloosheid

De hoge kost van de huisvesting weegt zwaar op het budget van de Brusselse gezinnen. Tussen 2004 en 2015 steeg de gemiddelde huur - index gecorrigeerd - met 22%. Wanneer men aanneemt dat een maximaal draagbare huur voor een gezin niet meer dan 25% van het totale budget mag bedragen, dan had 60% van de Brusselse bevolking in 2015 toegang tot niet meer dan 9 % van de beschikbare huurwoningen.

De toegang tot huisvesting voor mensen met een laag inkomen is dus fel verslechterd in een Regio waar het grootste deel van de huisvesting ingenomen is. De regering richt zich dan ook op vernieuwende initiatieven, terwijl ze ook blijft focussen op de uitbreiding van het huisvestingsaanbod in overheidsbeheer en met een sociaal karakter; de renovatie van het bestaande huisvestingsaanbod; de hervorming van de steun aan de huurmarkt en aan de koopmarkt en de steun aan de meest kwetsbaren.

In het kader van de realisatie van nieuwe woningen, zal de klemtoon gelegd worden op de strijd tegen leegstand door middel van de versterking van de gemeentelijke Observatoria die gericht op deze problematiek werken, het uitschrijven van een projectaanvraag voor de Sociale Huisvestingsmaatschappijen om leegstaande verdiepingen boven handelszaken om te bouwen en projectaanvragen voor de Openbare Vastgoedmaatschappijen en de gemeenten met het oog op het aankopen van leegstaande gebouwen en kantoorgebouwen.

De samenwerkingen met de privésector voor de realisatie van openbare huisvesting worden opgedreven, naar het voorbeeld van de stad Lyon. Zo zal het PPP verder uitgewerkt worden dat door de huisvestingsmaatschappij van het Brussels Gewest gelanceerd werd met het oog op de bouw van 500 woningen voor middelgrote inkomens. Van zijn kant heeft het Woningfonds eveneens een oproep laten uitgaan naar de private sector toe voor de verwerving van 300 woningen.

Bovendien wordt het SVK-systeem nog verder versterkt, meer in het bijzonder via het vastleggen van zones met verhoogde huur, waarbij een eigenaar die zijn woning toevertrouwt aan een SVK kan genieten van een huur die 10% hoger ligt dan het geldende huurtarief.

In februari 2017 keurde de regering de hervorming van de huurcontracten goed, waarin beter dan voorheen de nieuwe woonwijken opgenomen werden (gezamenlijke huur, studentenhuur, intergenerationele huur). Ze moet ook toelaten de strijd aan te gaan tegen huurdiscriminatie, voornamelijk door de inwerkingstelling van de glijdende huurcontracten waarbij een instelling een pand kan in huur nemen en het vervolgens zelf doorverhuren aan personen met een kwetsbare sociale achtergrond en/of die financieel moeilijk of helemaal niet in staat zijn in hun huisvesting te voorzien.

Daarnaast zal het pilootproject rond de huurtoelage geëvalueerd worden met het oog op een hervorming en het instellen van een algemene en coherente huurtoelage.

Van zijn kant bereidt het Verenigd College van de Waalse Gemeenschapscommissie een decreet voor met betrekking tot de spoedeisende hulp en de integratie van daklozen, waarin naast de installatie van een centrale coördinator voor de wintervoorziening eveneens het plan is opgenomen voor de creatie van twee afzonderlijke instellingen belast met het onthaal en de oriëntering van daklozen en met de maatschappelijke hulpverlening aan daklozen.

4.5.3. Het onthaalparcours voor de nieuw aangekomenen

In december 2016 keurde het Verenigd College van de Waalse Gemeenschapscommissie voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een ontwerpdecreet goed betreffende het onthaalparcours voor nieuw aangekomenen, waarbij het verplichte karakter van dit parcours werd vastgelegd. Deze verplichting wordt met name uitgewerkt door middel van een ontwerp van samenwerkingsakkoord dat ter bespreking voorligt bij de COCOM, de COCOF (die toezegde om 2 onthaalkantoren categorie IV voor nieuw aangekomenen in te richten) en de Vlaamse Gemeenschap (die een onthaalparcours organiseert via het agentschap integratie en inburgering).

5. Transversale materies die bijdragen tot het halen van de Europese 2020-doelstellingen

5.1. *Beleid rond bedrijven en ondernemerschap*

Zoals hiervoor reeds werd vermeld, wil de Strategie 2025 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de socio-economische prioriteiten vertalen op schaal van de legislatuur, maar wil ze ook een toekomstvisie over een periode van 10 jaar ontwikkelen, om een nieuwe dynamiek aan de Brusselse economie te schenken.

In dit verband heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, inspeliend op zijn eigen specifieke economische belangen, in juni 2016 een kmo-plan aangenomen onder de noemer Small Business Act, waar in één enkel document de belangrijkste beleidslijnen verzameld worden van de gewestelijke economische politiek met betrekking tot de Brusselse kmo's.

Het plan heeft sectoroverschrijdende ambities en omvat 77 concrete maatregelen, ingedeeld in 5 duidelijk omschreven ontwikkelingsassen:

- De creatie van een gunstig ondernemersklimaat
- Verbetering van de toegang tot financiering
- Aandacht voor de diversiteit bij de ondernemers, een Brusselse troef
- De oprichting van een ondernemersvriendelijke administratie: vereenvoudiging, vergunningen en openbare aanbestedingen "pro kmo"
- Het ondersteunen van de ondernemingen, met oog voor de evoluties en opportuniteiten.

5.1.1. Sensibilisering van jongeren voor ondernemingszin

Een van de doelstellingen van de Small Business Act richt zich precies op de promotie van ondernemingszin. Zij plant de uitwerking van een gewestelijke strategie voor sensibilisering van jongeren voor ondernemingszin, waartoe begin 2016 beslist werd, gekoppeld aan de maatregelen rond de Jongerengarantie.

Zij werkt verder rond drie actiepijlers en wordt gesteund door een netwerk dat de verschillende belanghebbende partners van het Brusselse ondernemerschap verenigt. Dit netwerk heeft de functie van "think tank", het stimuleert de samenwerking rond gewestelijke doelstellingen en bevordert de dialoog, de uitwisseling en het ontstaan van samenwerkingsverbanden.

Het is de bedoeling dat de betrokken actoren met elkaar in dialoog treden, goede praktijken uitwisselen en zich geleidelijk aan meer en meer samen inzetten voor de gemeenschappelijke doelstellingen die gedefinieerd werden in de gewestelijke strategie. Iedere pijler viseert een specifiek doelpubliek en omvat verschillende deelacties.

De sedert 2016 ontwikkelde strategie richt zich op de volgende doelstellingen:

- het verspreiden en populariseren van de ondernemerscultuur onder de Brusselse jongeren (pijler 1): het voeren van acties stroomopwaarts met de bedoeling op grote schaal jongeren en hun doorstroming te sensibiliseren.
- het bevoordelen en ondersteunen van de verwerving van kennis en competenties voor ondernemerschap (pijler 2): programma's die jongeren in de gelegenheid stellen om ervaring op te doen met betrekking tot ondernemerschap.
- het bevorderen van de stap naar ondernemerschap, waarmee het mogelijk wordt om de wil tot ondernemen op korte termijn waar te maken (pijler 3).

Bepaalde acties zullen zich toespitsen op het beroepsonderwijs, de beroepsvorming, de hogescholen en tevens op de leerkrachten, de omkadering en de werkgelegenheidsconsulenten. Dankzij die laatste moet het mogelijk zijn de gedane inspanningen op een duurzame manier te borgen. Er zal zoveel mogelijk verbinding gezocht worden met bestaande initiatieven, zodat het mogelijk wordt om de middelen te bundelen van verschillende bronnen en verschillende beleidslijnen, voornamelijk in verband met werkgelegenheid en vorming.

5.1.2. Preventiemaatregelen voor faillissement en aanmoedigen van heractivering

Ook al vallen de procedures met betrekking tot het faillissement onder de bevoegdheden van de federale Staat, toch vormen de maatregelen voor preventie van faillissementen en voor het aanmoedigen van heractivering een belangrijk onderdeel van de actiepijlers ten voordele van kmo's.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt reeds meer dan 10 jaar over het Centrum voor Ondernemingen in moeilijkheden, dat steun biedt aan alle ondernemers die op zijn diensten een beroep doen. Het wordt op Europees vlak gewaardeerd als een goede praktijk en vormde een belangrijke inspiratie voor gelijknamige initiatieven in de andere gewesten.

De Small Business Act werkt aan verschillende maatregelen met als doel:

- de verdere uitbouw van het Centrum voor Ondernemingen in moeilijkheden;
- de samenstelling van een package voor bedrijven in moeilijkheden;
- de uitwerking van hulpmiddelen voor het detecteren van bedrijven in moeilijkheden.

Toch blijft het mogelijk dat ondernemers te laat de omvang van hun moeilijkheden inzien en dat de enig mogelijke oplossing die hen rest de stopzetting van hun activiteiten is. Een van de doelstellingen van de SBA is erop gericht om ondernemers aan te moedigen het opnieuw te proberen en voorziet in steun aan pilootprojecten voor heractiveringskrediet dat toelaat om alternatieve financiële bronnen aan te boren en op die manier steun te bieden aan bedrijven in moeilijkheden met een aanzienlijk strategisch of commercieel potentieel. Dit kan eventueel uitgebreid worden naar ondernemers die eerder failliet

gingen, maar toch een nieuwe activiteit willen opstarten, systematisch gekoppeld aan begeleidingsmaatregelen.

Deze sensibiliseringsacties rond het belang van de heractivering van ondernemers krijgen eveneens ruime aandacht.

5.1.3. Ondernemerschap ICT

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is zich heel goed bewust van het belang van de digitalisering van bedrijven, en moedigt de Brusselse kmo's aan om de huidige uitdagingen op dat vlak aan te grijpen als opportuniteiten. De SBA moedigt bedrijven aan om mee te gaan in de overgang naar digitalisering. Daarnaast lanceerde het Gewest het plan NextTech.brussels⁵⁸ voor de stimulering van het ondernemerschap in ICT, met als doel om van Brussel een grote katalysator te maken van start-ups en om de beschikking te hebben van een netwerk van aantrekkelijke ecosystemen met alle ingrediënten die beantwoorden aan de noden van de Brusselse start-ups, van de investeerders en van het buitenlandse talent (ondernemerscultuur, talent, technologische expertise, financiering, enz.). In die context zal speciale aandacht besteed worden aan een grotere samenwerking tussen publieke en private actoren uit de digitale economie, met het oog op een kwaliteitsvolle begeleiding van iedere ondernemer. De sensibilisering en opleiding van een specifiek publiek, voornamelijk de jongeren en vrouwen, in de richting van de beroepen in de ICT-sector, vooral diegene die met tekorten kampen.

Er werd eveneens een strategie aangenomen voor het stimuleren van de participatie van de handelszaken aan de digitale economie en voor het tegemoetkomen aan de nieuwe verwachtingen van de consument. Ze moet de handelaars helpen bij het doorvoeren van de nodige veranderingen om in te spelen op de evolutie naar een geconnecteerde consument. Er wordt een intelligent digitaal platform ontwikkeld voor een betere dienstverlening aan de beleidsmakers, de lokale handelaar en de Brusselse consument. Het platform zal twee technologische interfaces bevatten, enerzijds bestemd voor handelaren, met de bedoeling hen te helpen om zich vertrouwd te maken met de technologie die essentieel is voor hun digitale participatie. Anderzijds is er een interface gericht op de consument, teneinde de lokale handel te promoten door middel van kwaliteitsvolle informatie en betrouwbare gegevens.

Het platform **Myshop.brussels** heeft eveneens de ambitie om aan de Brusselse handelaren de mogelijkheid te bieden om zich moeiteloos op het web te begeven via een vereenvoudigde en geüniformiseerde omgeving. Dit vraagt een coördinatie tussen de publieke en private sector, teneinde een complete en kostenvrije digitale oplossing aan te bieden, waar de handelaar alle noodzakelijke functionaliteiten kan vinden voor het beheer van zijn e-commerce, dit op één enkel platform, dat achter de schermen echter wel een beroep doet op verschillende technologische oplossingen en dus verschillende private of publieke bedrijven.

De Brusselse handelaren zullen dus dankzij dit platform tegen 2018 beschikken over een complete tool die hun zichtbaarheid verbetert en hen een geheel van diensten aanbiedt, voornamelijk op het vlak van e-commerce. Het einddoel is om de handelaren vertrouwd te maken met de digitale ecosystemen als aanbieders van oplossingen. De handelaren die toegang verkregen tot dit platform kunnen vervolgens normale handelsrelaties aanknopen met de start-ups die deze toepassingen ontwikkelen.

⁵⁸ <https://nexttech.brussels/>

5.1.4. Toegang tot financiering voor kmo's

De *Small Business Act* bevat een geheel van maatregelen voor een betere toegang tot financiering. Verschillende van die maatregelen werden in 2016 reeds in gang gezet. Bijvoorbeeld:

- via de cluster screen.brussels werden sedert mei middelen gemobiliseerd voor de audiovisuele sector.
- In december 2016 werd een verhoging goedgekeurd van het kapitaal van het filiaal BRUSTART van finance.brussels, teneinde een fonds voor pre-seed funding op te richten.
- De fondsen hiervoor zijn voorzien in het budget 2017 voor circulaire economie.
- In het tweede semester van 2016 werd begonnen met de evaluatie van de maatregelen voor publieke financiering om tegemoet te komen aan de noden van de kmo's. De aanbevelingen zullen toelaten om te evolueren naar een evenwicht en complementariteit tussen de verschillende soorten financiering, en zorgen voor een versterking van het publieke aanbod, met daarnaast ook de ontwikkeling van de noodzakelijke regionale hefboomen ter stimulering van de toegang tot private financiering voor bedrijven. Het doel is om beter tegemoet te komen aan de belangrijkste noden van de Brusselse kmo's.
- Sedert 2016 trad ook de maatregel 1 in werking die voorziet in de aanbreng van financiële middelen door middel van thematische projectoproepen. Zo waren er 41 projecten of bedrijven in de circulaire economie die gefinancierd werden voor een totaal van 1,7 miljoen €, evenals 14 projecten voor sociale ondernemingen, voor een bedrag van 503.000 €.

De toegang tot risicokapitaal voor Brusselse ondernemingen zal versterkt worden door de creatie van omstandigheden die hiervoor gunstig zijn, zoals de volgende maatregelen die voorbereid werden voor uitwerking in 2017:

- de creatie van een gewestelijk fonds voor co-investment (bijeenkomst BEI op 13/01/2017);
- platform Euroquity : vergemakkelijken van de toegang van kmo's tot investeerders;
- activering van Venture Capitalists ten dienste van de Brusselse kmo's door middel van een verbindingsagent, die kmo's zou kunnen informeren over die actoren en er contacten mee leggen;

De niet-bancaire financieringsmechanismen (crowdfunding, mobilisering van het spaargeld van particulieren, ...) zullen aangemoedigd worden met de volgende maatregelen:

- bestendigen en versterken van het vertrouwen in crowdfunding;
- promotie van rechtstreekse financiële instrumenten voor het sociaal ondernemerschap.

5.1.5. Internationalisatie

De Brusselse regering ondersteunt de Brusselse ondernemingen bij hun inspanningen voor de export naar opkomende markten, dankzij de strategie Brussels Invest & Export, het gewestelijke departement belast met de promotie van de buitenlandse handel en het aantrekken van buitenlandse investeerders. Een netwerk van 95 economische en commerciële attachés zorgt voor de identificatie van zakelijke opportuniteiten en van potentiële klanten voor de Brusselse kmo's, de verspreiding van informatie over het wettelijk kader van buitenlandse markten en de organisatie van B2B ontmoetingen.

De initiatieven rond de opkomende markten ontwikkelden zich bijzonder goed tijdens de voorbije vijf jaar en nieuwe kantoren werden geopend in Chennai in Indië, Rio de Janeiro in Brazilië en Peking en Shenzhen in China. Die inspanningen dragen bij tot de positieve ontwikkeling van de Brusselse export, die tussen 2012 en 2015 steeg met 12%, met een stijging tot 100% voor bepaalde opkomende Aziatische en Afrikaanse markten.

BIE stelt daarnaast een coachingprogramma op maat voor, gericht op kmo's die zich wensen te wagen aan internationale activiteiten. Er wordt eveneens een vormingsprogramma met stage voor werkzoekenden aangeboden, met de bedoeling hen voor te bereiden op de functie van export officer. Aan het eind van de cyclus vinden 75% van de stagiairs een betrekking.

5.2. Structurele en investeringsfondsen

De structurele en investeringsfondsen EFRO en ESF die actief zijn in het Brussels Gewest, zijn een belangrijke hefboom om daadwerkelijk de link te leggen tussen de Europese Strategie 2020, het Nationaal Hervormingsprogramma, het beleid met betrekking tot de demografische, ecologische en socio-economische uitdagingen waar het Gewest voor staat.

De fondsen komen tussen in aanvulling op het overheidsbeleid van het Gewest om structureel en op duurzame, inclusieve en innovatieve wijze de Brusselse economie te versterken en de sociale integratie te ondersteunen via de organisatie van opleidingen, professionele herinschakeling, actieve inclusie of ook de bevordering van kansengelijkheid.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft ervoor gekozen om zijn operationeel programma EFRO, dat een totaalbudget ontvangt van bijna 190 miljoen €, waaronder een financiering van EFRO van bijna 95 miljoen €, te laten draaien rond vier prioritaire pijlers, waarin 46 dossiers vervat zitten ten gevolge van een oproep tot projecten:

1. Het onderzoek versterken en de overdracht en het ontstaan van innovatie verbeteren - 10 projecten
2. Het ondernemerschap versterken en de ontwikkeling van kmo's in de groeisectoren verbeteren - 12 projecten
3. De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationeel gebruik van de natuurlijke rijkdommen in de groeisectoren - 12 projecten
4. Het leefkader verbeteren van de kwetsbare buurten en bevolkingsgroepen - 12 projecten

Het Gewest wil de impact van die projecten combineren met een beleid voor heropleving van het grondgebied en heeft overigens bepaald dat de vastgoedinvesteringen die worden gedaan dankzij het EFRO-programma zullen worden uitgevoerd binnen afgebakende gebieden voor renovatie of ontwikkeling.

Het programma bevindt zich momenteel in zijn operationele fase, met 64,1% van de middelen (totale kost) die reeds het voorwerp uitmaakten van een beslissing.

Tot slot dient erop gewezen dat het OP EFRO aangepast werd om steun te verlenen aan de gewestelijke inspanningen voor het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting via twee opvangcentra opgezet door de NGO Dokters van de Wereld.

Het operationeel programma voor de uitvoering van het Europees Sociaal Fonds (ESF), luik werkgelegenheid, in Brussel tijdens de periode 2014-2020 heeft dan weer als doel om de

werkgelegenheidsgraad en sociale inclusie op het grondgebied van Brussel te doen stijgen. Het totaalbudget bedraagt 98 miljoen euro, waarvan 52 miljoen € komen uit het EU-budget, met inbegrip van 6 miljoen € voor het Jeugdwerkgelegenheidsinitiatief (JWI).

Dat programma zal onder meer proberen om de toegang tot werk voor iedereen te verbeteren, te strijden tegen discriminatie en te zorgen voor een betere integratie van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, waarbij in het bijzonder op de jongeren wordt gemikt. De strategie en prioriteiten van de gekozen investering zullen direct verband houden met de grote socio-economische uitdagingen van het Gewest. Die investeringen kunnen drie hoofddomeinen bestrijken:

1. De duurzame integratie van jongeren op de arbeidsmarkt,
2. De toegang tot werk voor iedereen,
3. De actieve inclusie van de meest kwetsbare groepen.

95,1% van de middelen (totale kost) maakten intussen het voorwerp uit van een beslissing, en 18,3% van de uitgaven.

Het operationeel programma ESF "Wallonië-Brussel 2020.eu", heeft binnen zijn Brussels deel (COCOF) een ESF budget van 152 miljoen € voor de periode, waarvan 6,88 miljoen € voor het JWI.

Het programma steunt op een strategie in vier pijlers die is gebaseerd op de diagnose van de zwakke punten van de Waalse en Brusselse economie (zwakke ondernemingscultuur, zwakke kwalificatie van de beroepsbevolking en sociale uitsluiting). De vier pijlers van het OP ESF streven coherente en aanvullende doelstellingen na van de EFRO-steunverlening en andere Brusselse politieke strategieën. Deze vier pijlers zijn:

1. de ondersteuning van startende ondernemers,
2. de ontwikkeling van de levenslange opleiding,
3. de sociale inclusie,
4. de duurzame integratie van jongeren op de arbeidsmarkt. De strategie van het OP baseert zich op een dynamiek, namelijk die van de beroepsopleiding, en richt zich in de eerste plaats tot de werkzoekenden, vooral de laaggeschoolden en de jongeren.

Er dient op gewezen dat de Europese Commissie in 2016 de totale bedragen die elke lidstaat voor de periode 2017-2020 toegewezen krijgt voor de doelstelling « Investeren in groei en werkgelegenheid » heronderzocht heeft en voor de meer ontwikkelde regio's een verhoging met 10.960.907 euro op huidig prijsniveau heeft vastgesteld.

Die verdeling stelt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in staat:

- het operationeel EFRO-programma te verhogen met 1.105.549,28 €,
- het ESF-programma Werkgelegenheid te verhogen met 538.297,23 €,
- het ESF-programma Wallonië-Brussel te verhogen met 2.400.496,85 €.

Woordenlijst

- ACE : Begeleiding voor zelftewerkingstelling
- Actiris : Openbare Dienst voor arbeidsbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Activa : Tewerkingstellingsondersteunende maatregel om de aanwerving van Brusselse langdurig werklozen te bevorderen
- AMIF : Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie
- BAPA : Onthaalbureau voor nieuwkomers
- BBP : Bruto Binnenlands Product
- BHG : Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- BIE : Brussels Invest & Export
- BISA : Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
- BON : Brussels Onthaalbureau voor Inburgering
- BUOO : Binnenlandse uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling
- BWRO : Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening
- CECAF : Getuigschrift van door opleiding verworven vaardigheden
- CIRE : Coördinatie en Initiatieven voor en met Vluchtelingen en Buitenlanders
- COCOF : Franse Gemeenschapscommissie
- CTA : Centra voor geavanceerde technologie
- DSP : Doorstromingsprogramma
- EFRO : Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
- ESF : Europees Sociaal Fonds
- ESR : Europees Stelsel van Rekeningen
- ETS (quota)– Communautaire regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten
- FWB : Federatie Wallonië-Brussel
- FPB : Federaal Planbureau
- GGC : Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
- GIP : Gewestelijk Innovatieplan

- GPCE : Gewestelijk programma voor circulaire economie
- Horeca : Sector voor hotel-, restaurant- en café-activiteiten
- ICT : Informatie- en communicatietechnologie
- ICT (ICT-beroepen) : Informatica-, communicatie- en telecommunicatieberoepen
- Innoviris : Instituut ter bevordering van onderzoek en innovatie
- INR : Instituut voor de Nationale Rekeningen
- ION : Instelling van Openbaar Nut
- ITS : zogenaamde intelligente systemen
- IWEPS : Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique
- JWI : Jongerenwerkgelegenheidsinitiatief
- LKEP : Geïntegreerd Lucht-Klimaat-Energieplan
- MIVB : Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer te Brussel
- NCP : National Contact Point
- NEETs : Not in Education, Employment or Training
- NWWZ : Niet Werkende Werkzoekende
- OCMW : Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
- ODA : Openbare dienst voor arbeidsbemiddeling
- OP : Operationeel programma
- PMD (afval) : plastic flessen en flacons, metalen verpakkingen en drankkartons
- PSV : Programma voor de preventie van het schoolverzuim
- PPP : Publiek-privaat partnerschap
- RAF : Erkenning van tijdens opleidingen verworven competenties
- R&D : Research & Development
- RDI : Onderzoek, ontwikkeling en innovatie
- SBA : Small Business Act
- SELOR : officiële instelling die afhangt van de FOD Personeel en Organisatie. Selor rekruteert overheidspersoneel en organiseert taalexamens
- SFPME : Service Formation Petites & Moyennes Entreprises

- SINE : « Sociale Inschakelingseconomie » maatregel die gericht is op de herinschakeling van moeilijk bemiddelbare werkzoekenden op de arbeidsmarkt
- SVK : Sociaal verhuurkantoor
- SVP : Stadsvernieuwingsproject
- SVR : Studiedienst van de Vlaamse Regering
- VGC : Vlaamse Gemeenschapscommissie
- ZKO : Zeer kleine ondernemingen

Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap

Introduction

The strategic orientations of the Government of the French Community for the period 2014-2019 are detailed in the Community Policy Declaration (CPD). Priorities for this period include:

- adopting a Pact for Excellence in Education (see point 1.1);
- improving vocational education;
- reinforcing orientation and evaluation tools to reduce the failure rate in higher education, and increasing the number of graduates;
- investing in basic research;
- investing in school buildings and increasing the number of places;
- developing cultural and artistic education.

These priorities will also be supported through the 2014-2020 programmes of the Structural and Investment Funds, which were approved by the Commission in December 2014.

As stipulated by the Cohesion Policy's regulatory framework, the Structural and Investment Funds for the period 2014-2020 will prioritise support for policies developed in response to the country-specific recommendations, and will contribute to the objectives of the Europe 2020 Strategy.

In this context, the following actions can be highlighted for the year 2016:

- in January 2016, the Government of the French Community adopted two action plans. The subject of the first of these was 'Taking your place in society: training in basic skills, digital technology and citizenship issues – Brussels', and was part of Measure 3.1. of the ESF Operational Programme (OP); its objectives are: 'To support and train people at risk of exclusion to ensure they are able to access integration and training schemes in Wallonia and Brussels'. The second plan, entitled 'Investing in cultural occupations: training in cultural occupations in Brussels', was part of Measure 3.2, the objective of which is 'To give job-seekers and vulnerable people preliminary training with a view to training with high added value or employment'. The ESF budget reserved for calls for projects under this plan is €450,000;
- in March, the Government adopted the action plan entitled 'Equality of women and men and of girls and boys in the education system', which falls under Priority 3: 'Inclusive society and employment - Specific objective 3.4: Combating discrimination through actions to promote equal opportunities';
- in June, a third general call for projects for the ESF operational programme 'Wallonia-Brussels 2020.EU' was closed with the adoption by the Government of the French Community of ESF projects under Measure 2.2 'Promoting an effective system of training and education' in the transition zone and Measure 3.1 'Supporting and training people at risk of exclusion to ensure they are able to access integration and training schemes in Wallonia and Brussels' in the more developed zone;

- in October, in collaboration with the Walloon Government, the French Community validated the launch of the call for transnational cooperation projects in relation to the operational programme ‘Wallonia-Brussels 2020.EU’; this call for projects should be closed shortly;
- at the end of September, the Government of the French Community jointly adopted the second call for projects for the francophone component of the European Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF) programme, together with the Walloon Government and the Board of the French Community Commission (COCOF).

1. Response to country-specific recommendations

Move forward with education and vocational training reforms and provide training support, especially / including for people from a migrant background

1. In January 2015, the Government of the French Community initiated work under the ‘Pact for Educational Excellence’ with all players in the schools sector. On the basis of a precise diagnosis of education in the FWB, a coherent set of measures and initiatives aimed at reinforcing the quality (effectiveness, equity and efficiency) of the school system was developed and subjected to an impact analysis. These measures and initiatives were then prioritised and phased (including budgetary aspects) [see Opinion No. 3 of the Central Group www.pactedexcellence.be/documents/].

This systemic educational reform consists of five strategic focuses:

- teaching the knowledge and skills of 21st century society and encouraging the enjoyment of learning, through reinforced pre-primary education, a multi-technical and multi-disciplinary core curriculum and a revised and re-specified learning framework;
- mobilising the players involved in education within a framework of increased autonomy and accountability by strengthening and contractualising the management of the education system and of schools (see point 2.2), by increasing the head teacher’s leadership and by affirming the role of teachers in the collective functioning of the school;
- making the vocational path an area of excellence which develops each student’s potential and leads to successful integration into society and the working world, while reinforcing its management and simplifying its organisation;
- in order to improve the role of education as a source of social emancipation while aiming for excellence for all, promoting diversity and inclusive schooling throughout the education system, while developing strategies to combat school failure, dropping out and grade repetition;
- ensuring that every child has a place in a quality school, and encouraging changes in the way schools are organised in order to make them more accessible, more open to their environment and better adapted to the conditions for children’s well-being.

Opinion 3, which was drafted jointly by the different players in the school system, also sets out a phased plan for the various initiatives with a view to their progressive implementation, in the form of a **roadmap for the next 15 years**, which distinguishes for each measure the preparatory years, those during which the initiative is rolled out, and those during which it is fully operational.

The implementation of the Pact will require budgetary investments in its launch phase and then throughout the process. These investments will make it possible gradually to release budgets which

will be reallocated in the education system; the budget will be balanced by 2030, as indicated by the table on pages 341 to 343 of Opinion 3.

Investments in basic education, and pre-primary education in particular, will enable the French Community to close the substantial gap that exists relative to the OECD average. They will be offset by a reduction in spending on secondary education. This reorientation within the overall spending framework will also enable the Community to move closer to the OECD average for secondary education budgets, the proportion of the Community's spending on which is higher than in other countries.

On the proposal of the Minister of Education, the Government approved Opinion 3 on the Pact for Educational Excellence on 22 March 2017. Opinion 3 was also presented to Parliament.

The Government will draw up a multiannual budget framework by the end of April 2017. It has also been decided to implement the first measures of the Pact for Excellence in Education starting in September 2017. These measures involve:

- reinforcing staff in pre-primary education;
- establishing a new framework for the management of institutions;
- administrative assistance in basic (pre-primary and primary) and specialised secondary education.

In February 2017, the Government decided to set up an operational change unit to oversee the long-term implementation of the Pact (Government decision of 25 January 2017). Its role is to support the project teams of the Education Administration.

2. The implementation of the Pact for Excellence in Education is linked to a reform of initial teacher training. This reform, which was the subject of a preliminary draft decree in March 2017, is under discussion with a view especially to strengthening competencies, and in particular the mastery of the language, of subject content and of the link between theory and practice. There is a desire on the part of the Government to extend this training and raise its standards, and for it to integrate the various forms of higher education. There are also plans to reinforce the training of those who train teachers.
3. On 8 March 2017, the Government of the French Community approved, on its first reading, a draft decree amending the decree of 30 April 2009 organising differentiated educational support within schools. In 2009, considerations of fairness accounted for the differentiated allocation of resources to schools according to the percentage of students from disadvantaged districts and subject to their definition of a pedagogical project adapted to their school context. The draft decree provides for a new method of calculation representing an improvement on the current method, which is based not on the characteristics of the students but on those of their district of origin and on statistical data dating back to 2001. From now on, per capita income, educational level and unemployment rate will be among the factors taken into account. In addition, the ranking of schools will be carried out every year, but the allocation of additional resources will be based on the last six rankings. This system will make it possible to strike a balance between schools' needs for educational and budgetary stability and the need to reflect socio-demographic changes in the local area as accurately as possible, i.e. to act as closely as possible to the students.

4. The integration needs of newly arrived students, and of migrants more generally, are also taken into account, in particular through arrangements for schooling and for official recognition of qualifications and skills validation (see point 2.3).
5. The role of social advancement education (SAE) as an operator of dual education is being accentuated. To encourage as many adults as possible to gain qualifications and to bring social advancement education more into line with realities and needs on the ground, a decree amending various measures in social advancement education was adopted on 9 February 2017.

These changes are intended to enhance the pedagogical practices put in place to enable every adult or young adult to get trained, achieve success and show resilience throughout life. They also aim to make this type of education more accessible by opening the doors of schools to as many people as possible, particularly the most vulnerable and furthest from the job market.

The decree of 9 February 2017 provides among other things for the implementation of dual education at secondary level within this type of education. More specifically, it provides for:

- the development of dual education in secondary social advancement education, in harmony with the guidelines of the Pact for Excellence in Education and in conjunction with regional vocational training operators.
 - In practical terms, this means that SAE professionals will be able to contribute their expertise and know-how by setting up training provision that combines education with workplace activity.
 - personalised support for learners throughout their education process. Each organising authority (teachers, school leaders, training advisers, etc.) will now be able to introduce individualised social and educational support for the learner, from registration through to qualification. In this connection, a ‘reference person’ will be appointed within each institution.
 - greater recognition of previous experience. Social advancement education institutions will use an integrated process for the recognition of prior learning. This will enable them to give more recognition to students’ previous experience and know-how and to their formal, non-formal and informal learning when their course programme is being defined.
6. The Governments of the French Community, the Walloon Region and the Brussels-Capital Region and the Board of the French Community Commission met on Thursday 7 July 2016 in order to reinforce the development of synergies, structure common approaches more effectively and together define a coherent and effective francophone education and vocational training sector, incorporating aspects related to the integration of young people and students into employment. Since their introduction in 2014, the regional majorities in Brussels and Wallonia have been combining their efforts to pursue cross-cutting policies on lifelong guidance, education and vocational training. The goal is to develop synergies between francophone players in education, training and employment, with a view to improving the transfer possibilities which are essential to promoting employment, improving the quality of training and meeting the needs of employers in Brussels and Wallonia.

2. Thematic goals of the Europe 2020 Strategy

2.1. Higher education

The graduation rate from higher education in the French Community is among the highest in the OECD. The percentage of those with higher education degrees in Belgium among 30-34-year-olds was 42.7% in 2015 (compared with a European average of 38.7%).

To enable higher education institutions to continue to receive students while maintaining high-quality education, the Government of the French Community has issued a decree in which it commits to re-finance higher education with 107.5 million euros for the period 2016-2019. For 2016, higher education funding was increased by 10 million euros for the operation of universities and university colleges, with 75% of the increase going to the former and 25% to the latter. The arts colleges will benefit from measures connected with the refinancing in 2017.

The budget allocated to study grants is currently 60 million euros (compared with 45 million euros a few years ago). The September 2016 study grant reform takes account of the total income of the household in which the student lives. At the same time, income ceilings have been revised upwards. In addition, fixed deductions apply to student housing and use of public transport, and these are reinforced in the new system.

On 29 June 2016, a decree generalizing dual education in higher education was adopted. In higher education on a dual basis, the competencies necessary to obtain a degree from a higher education institution are acquired partly in the workplace and partly at the hosting educational institution. The decree makes dual education possible not just in master's programmes but also in short-type bachelor's programmes and in vocational programmes, and in both higher education and social advancement education. In each study cycle, at least 40% of the days or periods of activity in the study programmes are spent in the workplace and at least 40% in the higher education institution; the distribution of the remaining 20% is left up to the institution. The company participates in the assessment of proficiency, in accordance with the conditions defined in the dual education agreement. However, the higher education institution allocates marks to the teaching units and the jury or study council decides whether the student has passed. The aim of this decree is to perpetuate higher education on an alternating basis in suitable fields of study. It can be organised in fields leading to jobs in sectors affected by skills shortages, new professions, evolving professions, professions related to sustainable development and professions related to economic recovery. Courses organised on an alternating basis give access to higher education degrees at the same level and of the same value as those awarded in full-time educational programmes and in higher social advancement education.

A cooperation agreement on the creation and development of collective higher education structures for continuing education and lifelong learning activities was concluded in March 2014 between the French Community and the Walloon Region. The idea is that these collective structures will provide quality infrastructure and facilities to all higher education institutions and vocational training operators, with a view to developing local training and higher education provision in response to local socio-economic needs. These collective structures will also make it possible to relocate, to the geographical areas and professional sectors where it is needed, higher-level training provision aimed primarily at jobseekers, at workers as part of their continuing training, and more widely at any student of higher or social advancement education.

On 19 October 2016, the Government of the French Community approved a decree on the financing of projects promoting success in non-university higher education. The Government's decision specifically concerns the granting of a subsidy of €527,000 to support initiatives promoting the success of first-

generation students in university colleges. The projects must satisfy a series of preconditions: for example, they must involve interinstitutional collaboration. Particular attention will also be paid to socio-economically disadvantaged students.

2.2. Fundamental research

The Federation Wallonia-Brussels's (FWB) public R&D budget appropriations have been constant for several years and amount to 140 million euros. Most of the budget is allocated to the FNRS and associated funds (75%). The balance is used in particular to finance the Special Fund for Research and Concerted Research Initiatives under the decree of 30 March 2007.

2.3. Compulsory education

Labour Force Survey data shows that the drop-out rate is falling and is now (in 2015) 10.1% for Belgium. The same survey reports figures of 13.1% for Wallonia and 15.8% for the Brussels-Capital Region. The phenomenon of school drop-out is broadly correlated with that of falling behind at school (grade repetition), which affects one out of every two students by the age of 15 in the FWB. This is one of the highest rates in the EU and the OECD.

In the last two years, several new measures which have been introduced in the French Community have aimed to combat grade repetition and dropping out of school. These are the reduction of the number of authorised days of absence before information is passed on to the specialised service, the re-definition of the conditions for directing students into specialised education and the reinforcement of support for students with learning disabilities in regular education, the complete renewal of the additional budgetary resources of the differentiated framework and the improvement of a new method of calculation (based on student characteristics; draft decree in progress), measures against bullying and cyber-bullying, provisions for children in the third grade of pre-primary school and the management plan for schools.

Strengthening the management of the school system is also an essential factor in combating grade repetition and dropping out. Under the **decree adopted on 4 February 2016**, this reinforced management is based on a series of general goals for the system set by the Government, which should make it possible to reduce grade repetition and drop-out rates. The decree also states that each school must draw up a six-year management plan by 1 September 2018 at the latest. Management plans reflect the general goals, specifying the specific goals and strategies that the school has defined for itself, some of which must specifically focus on combating grade repetition and drop-out (the strategy for ensuring all students' success and enabling them to become proficient and achieve the expected targets; the school's strategy for combating failure, drop-out and grade repetition).

In addition, the Pact Excellence in Education sets a goal of reducing grade repetition and school drop-out by 50% by 2030 through:

- The development of a strategic approach to grade repetition, based on:
 - the allocation of 40 million euros per year of specific resources for the implementation of differentiation and remediation mechanisms (during and outside the school time), in accordance with arrangements to be determined;
 - tools for the early detection of difficulties, including the introduction of the student support dossier;
 - boosting pedagogical innovation, dialogue with families, etc.

- This strategic approach to grade repetition is also being combined with the systemic effect of other prioritised initiatives (a reinforced core curriculum extended until the third grade of secondary education, the reinforcement of pre-primary school and the learning of French, management plans, collaborative practices etc.).
- The development of a comprehensive plan to combat school drop-out, based on:
 - the introduction of an effective data collection and information system for the monitoring of specific goals;
 - the redefinition of the roles and missions of the various parties involved and schemes focusing on the main goals of reinforcing drop-out prevention within schools and psychological, medical and social support centres, intervention by mobile teams and mediators, and mitigating arrangements when students are in a drop-out situation (school drop-out services (SAS));
 - the creation of a reinforced framework for effective coordination of intervening parties/players and arrangements at zonal level;
 - the revision of certain procedures, including exclusions.

In addition, on 10 November 2016, the Government of the French Community adopted a decree aimed at shifting distance education into the FWB's e-learning web space, which offers training and remediation exercises. The modules offered will prioritise preparation for the exams for the primary and secondary diplomas and adapted online tutoring. Registration is possible throughout the year, affordability is guaranteed and access to all modules is unlimited.

2.4. Social inclusion

In December 2014, the Government of the French Community adopted an Anti-Discrimination Plan 2014-2019, based around three priorities: young people, the media and coherence in governance. Fifty-three measures are included in this plan which is relevant to the functional areas of every Minister. A process has been defined for the plan's implementation, action by action, and its annual evaluation is carried out in collaboration with the members of the Government of the French Community, Unia and the Institute for Equality between Women and Men. The French Community is committed to putting the fight against discrimination in the wider context of social justice and emancipation, regardless of ethnic or social origin, disability, age, convictions or sexual orientation.

The French Community is also working on a specific action plan to make the issue of poverty a cross-cutting priority; child poverty will be at the heart of this plan.

Also noteworthy is the decree of 30 June 2016 on inclusive social advancement education, which aims to implement arrangements, known as reasonable adaptations, to remove obstacles in an environment that is unsuited to the specific needs of learners with disabilities. Such reasonable adaptations may be material, non-material, organisational or educational.

With regard to the inclusion of refugees and migrants, several schemes have been reinforced or put in place.

The French Community has organised a special schooling and reception system for newly arrived students (DASPA) for several years, under the terms of the decree of 18 May 2012.

This scheme is adapted to the learning profiles of students, in particular the difficulties related to learning French and learning about the culture in FWB, and is intended to be a stage of intermediate schooling for a limited period before immersion in a 'traditional' class.

In June 2016, the French Community reinforced its special schooling and reception scheme for newly arrived students in compulsory education by creating new facilities and providing additional resources.

As of 1 September 2016, in basic and secondary education, 80 DASPAs were automatically renewed. The Government of the French Community has decided to open new reception and schooling facilities and to reinforce the existing ones in order to cope with the arrival of migrants. For the school year 2016-2017, for example, 34 secondary schools were granted additional periods (1,111 periods) in order to organise this scheme and calls for applications were launched for the creation of a number of new DASPAs.

A new scheme, currently under construction, should make it possible to adapt aid to migrants by increasing the number of times schools' students are (re)counted during the school year, with the aim of reflecting the reality on the ground as closely as possible.

In March 2016, the Government of the French Community opened new classes for French as a foreign language (FLE), and continues to increase its training provision.

In response to the migration wave of 2015, the Government of the French Community introduced points of flexibility in the equivalence procedure for refugees and recipients of subsidiary protection.

By the decree of 29 June 2016, refugees who cannot produce the appropriate documents or whose documents cannot be authenticated may be granted an equivalent level of education by the Minister of Higher Education, on the opinion of the Equivalence Committee. Refugees and recipients of subsidiary protection are exempted from the fees for both types of procedure: requesting an academic decision and requesting a level decision.

In August 2016, the Government of the French Community also allocated 1.45 million euros to the implementation of 153 projects to support citizenship education activities for young people, the fight against racism and the defence of the rights of people made vulnerable by exile.

-2020 AMIF programme, a call for projects was launched by the Government in June 2016. The overall objective of the Fund is to 'contribute to the effective management of migration flows and the implementation, reinforcement and development of the common asylum, integration and migration policy'. The Council of Ministers of the French Community has validated the projects selected within its competence, which will be allocated 785,000 euros of funding for their implementation.

Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap

Mesures de la Communauté germanophone en faveur des objectifs UE2020 qui font partie intégrale de ses compétences.

1. Emploi – Marché du travail

1.1. En 2015, le taux Marché du travail : Situation actuelle

Le **chômage** en Communauté Germanophone (CG) s'élève à **8,4%** et a donc baissé de 0,4 points de pourcentage par rapport à l'année passée (8,8%). En ce qui concerne **les jeunes**, le taux de chômage des jeunes (14%) est plus élevé que le taux de chômage des **plus âgés** (8,9% = +50 ans). En ce qui concerne la **durée au chômage**, 34% des personnes sont au chômage moins que 6 mois. Comme ailleurs, ce sont les personnes sous-qualifiées qui ont le plus de difficultés à trouver leur place sur le marché du travail. En CG, leur part correspond à 44%.

Même si on ne dispose pas de données très complètes sur la population active par nationalité en CG, on peut constater que les **personnes d'origine étrangère (hors UE)** ont nettement plus de difficultés à s'insérer sur le marché d'emploi que les belges ou européens. Leur part dans le chômage est plus élevée que dans la population en âge de travailler et ils sont surreprésentés dans les statuts plus précaires (DEI non-indemnisés et dépendants d'un CPAS).

1.2. Concept de développement régional de la Communauté germanophone¹ (REK – Regionales Entwicklungskonzept)

La CG prend soin des générations futures. C'est pourquoi en 2008, elle a commandé l'élaboration d'un Concept de Développement Régional. Il s'agit d'un projet d'avenir pour la Communauté germanophone jusqu'en 2025. Le Concept de Développement Régional a pour objectif de mettre en exergue les mesures avec lesquelles la CG peut relever les défis actuels et futurs. Le Concept de Développement Régional s'appuie sur une analyse approfondie de la région.

Projet d'avenir – Augmenter les perspectives d'emploi et garantir la disponibilité de personnel qualifié

Quelque 2 800 citoyens de la Communauté germanophone (CG) étaient à la recherche d'un emploi en 2015. Parallèlement, des dizaines d'employeurs cherchent tous les mois des travailleurs ou de la main-d'œuvre qualifiée adaptés à leurs besoins, parfois sans succès. **L'offre et la demande sur le marché du travail ne se rencontrent pas toujours.** D'une part, les profils et parcours professionnels des demandeurs d'emploi sont très variés. En même temps, les exigences du monde du travail sont en constante évolution. Si un profil professionnel était encore demandé il y a quelques années, il est possible qu'il n'offre aujourd'hui pratiquement plus de chance d'emploi. Par contre, d'autres profils professionnels se retrouvent parmi les métiers en pénurie, car la demande a fortement augmenté ces dernières années.

¹ <http://www.dglive.be/desktopdefault.aspx/tabid-258/>.

Les instruments utilisés pour le placement de main-d'œuvre et la promotion de l'emploi doivent être adaptés, y compris **diverses formes d'aide à la formation et de garantie d'un personnel qualifié**. Et c'est ainsi justement que se prépare le projet « Augmenter les perspectives d'emploi et garantir la disponibilité de personnel qualifié » : en investissant dans **plus de transparence et de simplicité**. Si nous parvenons à éliminer toute bureaucratie inutile des administrations, nous encourageons la création de nouveaux postes de travail attrayants. Et si nous simplifions les systèmes d'aide actuellement très complexes et les ciblons mieux, nous pouvons utiliser ces moyens de manière plus efficace pour réduire le chômage, en particulier chez les jeunes et les personnes plus âgées.

Sous-projets : Assurer le transfert de compétences et soutenir l'emploi efficacement

Dans le cadre de la **6ème réforme de l'Etat**, un ensemble de compétences relatives au marché de l'emploi est transféré aux entités fédérées. A partir du 1er juillet 2014, les Régions ont reçu ainsi la pleine compétence de décision et d'exécution de ces matières. Le 1er janvier 2016, une série des compétences ont été transférées de la Région Wallonne à la Communauté Germanophone.

Par le décret du 25 avril 2016 portant des mesures en matière d'emploi, la Communauté Germanophone règle les nouvelles matières transférées et la période transitoire. Une série des compétences continueront à être gérées par l'ONEM afin de garantir la continuité. Des protocoles de coopération entre l'Etat fédéral et les entités fédérées ont été conclus.

Suite au transfert des compétences, la CG est en train d'élaborer une **nouvelle politique des groupes cibles** afin de mieux intégrer les jeunes de moins 25 ans, les personnes âgées, les chômeurs de longue durée ainsi que les demandeurs d'emploi difficiles à placer. Différents critères afin de mieux identifier les différents groupes cibles seront définis. Les employeurs qui engagent une personne qui satisfait à ces critères pourront recevoir une aide à l'emploi.

Aujourd'hui, les personnes qui perdent leur emploi à un âge avancé doivent continuer à prouver très longtemps qu'elles sont toujours disponibles sur le marché du travail. Et les jeunes, tout comme les demandeurs d'emploi à la santé précaire, sont contrôlés de beaucoup plus près. Il est nécessaire d'offrir à ces personnes un accompagnement adapté. La proximité de l'Allemagne et du Luxembourg, la petite taille de notre région et le pourcentage relativement élevé de personnes actives plus âgées constituent d'autres caractéristiques de notre marché du travail. Avec des mesures d'activation adaptées, nous pouvons profiter des opportunités que ces particularités nous offrent.

Le but est de mieux répondre aux besoins du marché de travail et des demandeurs d'emploi de la Communauté Germanophone. La nouvelle politique des groupes cibles devra entrer en vigueur en 2019.

Sous-projet : Placement centralisé

Un autre sous-projet est « **Vermittlung wie aus einer Hand** » (placement centralisé). Les mesures de « placement centralisé » ont pour objectif d'éviter l'effet carrousel qui consiste à renvoyer sans cesse le demandeur d'emploi d'un établissement à l'autre. Ce processus est très contraignant, tant pour le personnel d'encadrement et que pour le demandeur d'emploi qui souhaiteraient utiliser leur énergie à meilleur escient. Les mesures décrites ici s'axent principalement sur les questions organisationnelles liées au problème de l'effet carrousel. En étroite collaboration avec l'ensemble des acteurs de terrain, nous vérifierons comment nous pourrions, sur la base des nouvelles possibilités que nous offre la sixième réforme de l'Etat, réduire les pertes d'informations et les frictions, par exemple au travers de solutions techniques. Nous souhaitons ainsi atteindre notre objectif, qui est de garantir une prestation de service adaptée au citoyen, tant au niveau de l'accompagnement que du placement.

1.3. Réforme du placement des demandeurs d'emploi

L'Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft (=service de l'emploi de la CG) est en train de réformer son travail en matière de placement. Dans un premier temps, un inventaire détaillé des approches existantes en Communauté germanophone a été dressé. Les systèmes de placement des régions et pays voisins ont été analysés de manière à identifier d'éventuels synergies et points d'ancrage. Un but est le renforcement des relations entre le service de l'emploi et les entreprises situées en CG. Les mesures prises doivent tenir compte des besoins individuels et du marché de l'emploi. Le but final est l'intégration durable du demandeur d'emploi sur le marché de l'emploi.

1.4. Garantie pour la jeunesse

En ce qui concerne la **garantie pour la jeunesse**, les États membres sont invités à proposer une offre de formation ou de travail dans un délai de quatre mois à tout jeune de moins de 25 ans qui n'est ni en situation de travail, ni de formation. La CG travaille elle aussi activement à la mise en œuvre de cette garantie. Le but est d'améliorer la compréhension des besoins particuliers des jeunes vivant des situations de vie variées et d'intégrer ces besoins dans nos mesures. En 2015, l'Arbeitsamt de la CG (ADG) a établi une **évaluation de la garantie pour la jeunesse**.

Les besoins des jeunes demandeurs d'emploi demandent une attention particulière dans chaque processus de réforme.

L'ADG soutient les jeunes de manière proactive. Il s'agit d'un soutien à la recherche d'emploi articulé autour d'un plan d'action. Celui-ci est élaboré par le demandeur d'emploi et son conseiller d'emploi. Afin de mieux intégrer les jeunes demandeurs d'emploi, l'ADG offre différentes formations professionnelles. En plus l'Arbeitsamt collabore avec d'autres opérateurs de formation et/ou reconnaît leurs formations. L'offre est très diversifiée : qualifications professionnelles, formations individuelles en entreprise, stages, projets d'insertions socio-professionnelles.

2. Education et formation professionnelle – formation tout au long de la vie

2.1. Référentiels de compétences

Depuis 2008, la Communauté germanophone (CG) assure la qualité de son enseignement sur base de référentiels axés sur les compétences.

Dans le cadre du Concept de développement régional de la CG et un de ses projets « améliorer le multilinguisme », un référentiel de français première langue étrangère a été développé pour les 2ème et 3ème degrés de l'enseignement secondaire professionnel et technique de qualification. Ce référentiel est implémenté cette année scolaire 2016-2017. Pour le néerlandais, nous allons vérifier le niveau de compétences à l'aide d'une étude universitaire. Les renseignements ainsi collectés vont permettre de rédiger le référentiel de néerlandais pour l'enseignement secondaire et de fixer les compétences terminales que les élèves devraient atteindre.

Ces actions visent à améliorer les compétences linguistiques des élèves en optimisant les pratiques de l'enseignement des langues modernes.

La rédaction de référentiels de compétences pour les cours de mathématiques et d'allemand pour les 2ème et 3ème degrés de l'enseignement secondaire professionnel et technique de qualification est en cours et a pour objectif d'élever le niveau de compétences des élèves de cette filière à moyen et à long terme.

2.2. L'égalité des chances en matière d'éducation

L'égalité des chances en matière d'éducation et l'amélioration qualitative de l'enseignement sont les missions phares de la politique éducative en CG qui a pour objectif d'accroître les chances de réussite de tous les élèves. Dans le cadre du Concept de développement régional de la CG, un de ses projets « soutenir les élèves individuellement » vise entre autres cette égalité des chances en matière d'éducation et intégration.

Afin que les élèves acquièrent les compétences essentielles, il est nécessaire de proposer des offres d'apprentissage spécifiques qui tiennent compte à la fois des forces et des capacités, mais aussi des faiblesses de chaque enfant et adolescent.

Dans ce contexte, des projets pour intéresser les filles spécifiquement aux métiers techniques et scientifiques sont en cours.

De manière générale, différentes mesures ont été prises dans l'enseignement pour augmenter le taux de réussite scolaire et diminuer le taux d'échec et de décrochage scolaire, tenant compte de la Convention de l'ONU relative aux droits des personnes handicapées. Par ailleurs la CG poursuit ses efforts vers une école inclusive.

Par un décret voté en juin 2016, un système de « compensation des désavantages » (mesures de facilitation spécifique en cas de handicap) et de « protection de notes » (non-évaluation de certaines compétences en raison d'un handicap) à la demande motivée des parents a été mis en place pour compenser temporairement certains déficits.

Ces systèmes devraient également s'étendre aux élèves primo-arrivants, présentant des lacunes temporaires dans l'apprentissage de la langue de l'enseignement.

Le nombre d'enfants dont la langue maternelle n'est pas l'allemand n'a en effet cessé d'augmenter ces dernières années, et en particulier depuis 2015. Toutes les écoles ont à présent au quotidien pour mission d'intégrer des élèves issus de l'immigration (y compris de deuxième ou troisième génération) où des élèves primo-arrivants. Il est indispensable d'impliquer ces élèves et leurs parents dans le processus de développement scolaire.

A cet effet, un décret est actuellement en gestation, visant à accroître les moyens humains et financiers pour la scolarisation et l'intégration des élèves primo-arrivants en renforçant l'apprentissage de la langue.

En matière d'interculturalité, des mesures diverses ont été développées afin de sensibiliser les acteurs des communautés éducatives aux différences culturelles et de développer des compétences interculturelles lors de l'année scolaire 2016-2017, dédiée au dialogue interculturel et interreligieux.

2.3. Une approche pratique de la formation en alternance

Il est indéniable que la main d'œuvre technique qualifiée se fait de plus en plus rare sur le marché du travail. Le projet d'avenir « Valoriser la formation technique et professionnelle » va sans doute aider à changer cette réalité. La CG met notamment l'accent sur l'attractivité des différents types de formation technique et professionnelle, l'objectif étant de susciter une acceptation générale au sein de la société et de donner une valeur égale aux différentes formes d'enseignement.

La valorisation de la formation technique et professionnelle ne sera possible que si elle devient une préoccupation prioritaire de toutes les écoles. Ce ne sont pas uniquement les écoles secondaires techniques et professionnelles qui sont concernées, mais également les écoles primaires et les écoles secondaires de la CG orientées principalement vers un enseignement général. Lors de la mise en œuvre de ce projet d'avenir, il est nécessaire de veiller à ce que les jeunes qui ont besoin d'un encadrement pédagogique spécialisé au sens de l'inclusion aient un accès égal à l'enseignement ordinaire technique et professionnel et à la formation en alternance.

La création d'un campus pour le centre de formation des classes moyennes (ZAWM) et l'institut technique (TI) à St. Vith, à l'instar du campus déjà existant à Eupen, ouvre des perspectives de coopération entre les écoles secondaires d'orientation essentiellement générale, les écoles d'orientation qualifiante et les centres de formation tels que le ZAWM.

De plus, une nouvelle mesure a été mise en place pour contrer la marginalisation des jeunes apprentis en rupture de contrat par l'instauration d'un accompagnement spécifique de ces jeunes.

Ainsi entre-autre, une offre de « formation professionnelle élémentaire » permettra aux élèves qui en ont le besoin, de se préparer pendant une année scolaire à la formation en alternance. Afin de faciliter l'accès à une formation en alternance, notamment pour des filles ou des jeunes femmes, des adolescents issus de l'immigration ou des jeunes avec des difficultés d'apprentissage, la CG s'efforce de développer de nouvelles professions dans le cadre de la formation en alternance.

Le caractère novateur du projet tient au fait que, tous réseaux confondus, toutes les formes d'écoles et de formations doivent travailler ensemble pour que chaque jeune de la CG soit encadré individuellement.

Finalement, le Concept de développement régional de la CG comporte des sous-projets relatifs à l'enseignement et la formation afin de favoriser le processus d'acquisition des compétences des élèves. Ainsi la CG aimerait améliorer via des projets bien spécifiques, la maîtrise de compétences telles que les compétences en Technologie de l'Information et de la Communication (TIC), les compétences linguistiques ainsi que les compétences personnelles et sociales.

Au-delà de cela, la CG favorise la collaboration entre les responsables de la formation et de l'enseignement, les institutions publiques et les entreprises afin de promouvoir la coopération entre les écoles et les entreprises. Une association a vu le jour pour réaliser des projets communs et mettre en pratique les référentiels de compétences comme le référentiel concernant la préparation des élèves au choix professionnel et à l'orientation professionnelle. Les entreprises participent activement à la formation des élèves et des apprentis en leur permettant d'effectuer les stages prévus dans le programme de formation au sein des entreprises.

3. Cohésion sociale et lutte contre la pauvreté

3.1. Politique familiale

Ces deux dernières années, plusieurs mesures ont été prises afin de valoriser et promouvoir l'accueil des enfants 0-12 ans en C.G. :

- L'instauration d'une crèche supplémentaire au sud de la communauté germanophone (St Vith) en août 2015. Capacité d'accueil : 24 places.
- Augmentation d'un EUR de l'indemnisation journalière des accueillantes conventionnées en communauté germanophone en janvier 2016.
- Mise en place de normes de sécurité pour les services d'accueil 0-3 ans (accueillantes conventionnées et reconnues, crèches et mini-crèches, halte-garderies) ainsi que subventions pour les accueillantes en vue de l'adaptation des normes de sécurité.
- Enfants à besoins spécifiques en matière d'aide et de soins et enfants porteurs d'un handicap : augmentation de l'indemnisation journalière à raison de 50% pour les accueillantes conventionnées.
- Augmentation des moyens financiers en accueil extra-scolaire et pendant les vacances scolaires suite à l'augmentation des présences d'enfants ainsi que création de nouveaux endroits pour ces mêmes projets.

En outre, les réflexions suivantes sont en cours :

- Mise en place d'une crèche inter-communale au nord de la communauté germanophone.
- Examen de la nécessité d'une crèche en faveur des services publics de la C.G.
- Examen de la nécessité d'une crèche privée en faveur des entreprises privées du zoning industriel d'Eupen (East Belgium Park).

Masterplan 2025

Ce plan, faisant partie du programme REK/CDR IV (Concept de Développement Régional de la Communauté Germanophone), aspire à soutenir les différentes formes d'accueil de la petite enfance ainsi que l'accueil des 3-12 ans. Les mesures suivantes seront envisagées et examinées et visent d'une part à valoriser le statut des accueillantes et d'autre part à concilier la vie familiale et professionnelle :

- Une valorisation financière sous forme par exemple de chèque repas, prime de participation aux formations, prime au matériel pédagogique.
- L'examen d'un statut pour les accueillantes conventionnées après la réalisation de projets pilotes en communauté flamande (2014-2018) et en Fédération Wallonie-Bruxelles (2017-...).
- L'augmentation du paiement des heures supplémentaires à partir de la 9e heure de garde au lieu de la 11e.
- Examen d'une valorisation financière sous forme de réduction des journées de crédit pour les parents d'enfants accueillis (nombre de journées de crédit actuel : 30).

- Examen de la participation financière parentale sur base de(s) revenu(s) brut(s) déclaré(s) au SPF Finances (actuellement cette participation repose sur le(s) revenu(s) net(s).
- Valorisation des compétences acquises en tant qu'accueillante sur base des formations et expériences professionnelles au courant de la carrière, sans en exiger de diplôme.
- Examen de mesures à prendre afin de valoriser le métier des gardes d'enfants en accueil extra-scolaire ainsi que l'introduction du métier d'assistant à la garde d'enfants.
- Promotion des co-accueillantes et mini-crèches (mesures à déterminer).
- Examen de la nécessité d'élargir les heures d'ouverture des deux crèches existantes.
- En cours : mise en place d'un portail de réservation pour les places d'accueil 0-12 ans.

Inclusion dans l'accueil extrascolaire

Dans nos priorités il y a l'offre d'accueil qui sont inclusives. Ainsi, le projet pilote de l'inclusion dans l'accueil extrascolaire a été créée. Le projet vise à former et coacher le personnel présent dans les différents sites des accueils extrascolaires subsidiés. Cette formation est mise en place avec l'aide d'un éducateur temporaire et la Dienststelle für Selbstbestimmtes Leben. Ces deux acteurs veulent prendre la peur et diminuer les obstacles auprès du personnel présent dans la prise en charge des enfants avec un handicap. Ces formations devraient également augmenter la confiance et l'assurance du personnel des accueils extrascolaire. Les parents des enfants avec un handicap devraient davantage être soulagés et soutenus par cette mesure.

Le développement et l'amélioration des offres de soutien à la parentalité facilement accessibles

Le développement et l'amélioration des offres de soutien à la parentalité facilement accessibles en matière de conseil éducatif et familial a pris une nouvelle étape. De cette manière, un forum prendra lieu avec les acteurs du terrain et des experts externes. L'échange entre les participants devrait donner la possibilité de voir quelles mesures facilement accessibles en matière de conseil éducatif et famille devraient être améliorées ou mises en place en Communauté germanophone.

Prestations familiales

En septembre 2016 le gouvernement a adopté le Concept de prise en charge des prestations familiales. Celui-ci fixe les principes de la réforme des prestations familiales, suite à la sixième réforme de l'État. La réforme entrera en vigueur le 1er janvier 2019.

Les prestations familiales sont un instrument de la politique familiale et un moyen efficace pour lutter contre la pauvreté. L'objectif de la réforme des prestations familiales est d'établir un système plus transparent et simplifié, orienté sur les besoins et tenant compte de la structure des familles en Communauté germanophone.

Le nouveau régime des prestations familiales prévoit :

- Les prestations familiales comme droit de l'enfant. Ils ne dépendront plus de la situation socio-professionnelle des parents.

- Un montant de base de 151 EUR pour chaque enfant, indépendant de l'âge et du rang de l'enfant dans la fratrie, ainsi qu'un supplément annuel de 50 EUR au début de l'année scolaire.
- Un supplément pour familles nombreuses, de 130 EUR pour le troisième et tout autre enfant suivant, indépendant du revenu de la famille. Ceci différencie le modèle de la Communauté germanophone des modèles présentés par la Communauté flamande et la Région wallonne, où existent uniquement des suppléments sociaux plus élevés pour familles nombreuses.
- Un supplément social de 72 EUR par enfant pour les bénéficiaires de l'intervention majorée de l'assurance maladie-invalidité. Contrairement aux suppléments actuels, il sera aussi ouvert aux personnes qui, même en travaillant, ne dépassent pas les plafonds de revenus.
- Les suppléments pour enfants atteints d'une affection restent inchangés (7 montants différents entre 80,75 et 538,36 EUR).
- Un supplément pour les orphelins de père et de mère de 230 EUR.
- Une allocation de naissance et une allocation d'adoption de 1100 EUR, indépendant du rang dans la fratrie.

Ces montants correspondent à des montants pour l'année 2016 et vont encore évoluer jusqu'en 2019.

Ce nouveau régime est appliqué à toute famille dès qu'il est plus avantageux. S'il n'est pas plus avantageux, la famille continue de recevoir le montant qu'elle a reçu en décembre 2018 et ce jusqu'au prochain changement du nombre d'enfants bénéficiaires dans la famille.

Pour implémenter le nouveau système et garantir à chaque famille l'application du montant qui lui est plus favorable, le gouvernement prévoit des dépenses annuelles supplémentaires de 1,2 millions d'euros.

3.2. Politique d'intégration

Tout un projet du Concept du développement régional du gouvernement, sous le nom « Miteinander stark » est dédié à l'intégration. Celui-ci prévoit différentes mesures pour favoriser l'intégration des personnes issues de la migration. L'élaboration d'un parcours d'intégration et l'adoption d'un décret d'intégration par le Parlement sont parmi les mesures les plus importantes.

L'année passée encore la communauté germanophone ne disposait – à la différence des autres entités – pas encore d'un parcours d'intégration pour les primo-arrivants. Entretemps un groupe de travail, qui a été instauré en mai 2015 par le gouvernement avec la mission d'élaborer un concept d'un parcours d'intégration, a rendu celui-ci en juin 2016.

Le parcours se compose de quatre étapes :

1. L'accueil
2. Cours de langue « allemand comme langue étrangère »
3. Cours d'intégration
4. Intégration socio-professionnelle

Le gouvernement a mis en pratique les mesures de ce concept afin que le parcours d'intégration puisse commencer début 2017 pour la première fois dans la communauté germanophone :

- Un centre de référence d'intégration a été instauré avec 5 équivalents temps plein. Ils sont chargés d'accompagner les migrants qui suivent le parcours d'intégration et de soutenir les organisations, qui travaillent elles-mêmes avec les migrants. La sensibilisation et la mise en réseau du secteur appartiennent également à leurs tâches.
- Des cours de langue intensifs « allemand comme langue étrangère » ont été déjà financés avec 150.000 EUR l'année passée. À partir de 2017 le budget a été accru de 50.000 EUR afin d'assurer aussi des cours de langue à bas seuil. Après un appel à projet, plusieurs organisations sont chargées de l'organisation et l'exécution des cours pour les cinq prochaines années.
- Un cours d'intégration a été développé sur base des propositions du groupe de travail susmentionné. Après un appel à projet, des organisations d'enseignement d'adultes offrent à partir du début de printemps 2017 ce cours pour 150 personnes. Pendant 60 heures celui-ci traite les droits et devoirs en Belgique, la vie quotidienne en Communauté Germanophone et explique les valeurs de notre société.

2017 est dès lors une année pilote pour l'exécution du concept. À côté du centre de référence et des établissements d'enseignement chargés des cours de langue et du cours d'intégration, le gouvernement a pu gagner d'autres partenaires dans l'essai du concept en pratique tels que certains CPAS. De plus, un système informatique a été développé afin d'enregistrer les participants du parcours et les différentes offres de cours.

À l'heure actuelle, toute personne issue de la migration est invitée à suivre le parcours sans être obligée.

En outre, à côté du parcours d'intégration, beaucoup d'autres mesures ont été prises, comme des coordinateurs locaux d'intégration. Leur tâche est d'identifier les besoins au niveau local et d'y répondre d'une manière appropriée. Ils s'occupent aussi d'un encadrement professionnel des bénévoles. Un autre exemple est la publication d'une brochure dans différentes langues qui contient les informations les plus élémentaires pour un primo-arrivant en communauté germanophone (l'inscription à une caisse d'assurance, l'inscription des enfants à une école...). Celle-ci est distribuée dans les communes après l'inscription des primo-arrivants.

En conséquence de ces diverses mesures, le budget dédié à l'intégration a été accru énormément. Chaque année, le gouvernement prévoit environ 650.000 EUR pour les mesures d'intégration.

À la différence des autres entités, la Communauté germanophone ne dispose pas encore d'un décret. Mais afin d'apporter une base juridique, un décret d'intégration est la prochaine étape. Celui-ci sera préparé cette année et entrera en vigueur l'année prochaine.

3.3. Politique de lutte contre la pauvreté

En mai 2016 le Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons a présenté le deuxième rapport sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté Germanophone (C.G.).

Ce rapport est l'aboutissement d'un travail de recherche-action de deux années et vise à mettre en place des outils et des instruments numériques susceptibles de renforcer la cohérence de l'action sociale en C.G.

Ainsi en 2017, les instruments suivants seront lancés :

- Un observatoire de la pauvreté dont l'objectif est la récolte et le traitement de données permettant d'observer le processus de paupérisation en C.G.
- Un bottin social interactif reprenant des informations sur l'ensemble des services et des institutions d'action sociale.
- Un centre de ressource en Action Sociale figurant des outils, des référentiels et des espaces d'intervention et de formation.

Pour apporter aux personnes à problèmes multiples une aide ciblée et adaptée à leurs besoins, le gouvernement de la C.G. soutient depuis 2013 le processus d'implémentation du Case Management en C.G. Dans ce cadre sera lancé en 2017 un projet de coordination des aides multiples fournies à ce groupe cible. Ce travail de mise en réseau sera coordonné par des Case Managers situés dans les CPAS de la C.G.

Bijlage 6 : Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment

Table A1. Description of the measures taken and information on their qualitative impact											
			Information on planned and already enacted measures								Foreseen impacts
CSR number (1)	CSR sub-categories (2)	Number and short title of the measure (3)	Description of main measures of direct relevance to address the CSRs					Europe 2020 targets	Challenges/ Risks	Budgetary implications	Qualitative elements
			Main policy objectives and relevance for CSR (4)	Description of the measure (5)	Legal/ Administrative instruments (6)	Timetable on progress achieved in the last 12 months (7)	Timetable on upcoming steps (8)	Estimated contribution to Europe 2020 targets (9)	Specific challenges/ risks in implementing the measures (10)	Overall and yearly change in government revenue and expenditure (reported in mln. national currency) Contribution of EU funds (source and amounts) (11)	Qualitative description of foreseen impacts and their timing (12)
CSR 2 Federal government	Competitiveness	Revision of the 1996 Law on wage setting	Review of the Law on wage setting, as was explicitly recommended in the CSR	The 1996 Law has been adapted to establish an automatic correction mechanism, to introduce a safety margin and to strengthen the legal basis of the two-yearly wage norm	Law (to be implemented two-yearly by Collective Agreement or by Royal Decree)	The Law has been voted in Parliament, and an Inter-professional Agreement that will be the basis for the Collective Agreement 2017-2018 to implement the law has been agreed upon	The Collective Agreement will be signed in the coming weeks and implemented in the sectoral agreements	By restoring competitiveness, job creation will be strongly encouraged	Inflation that is significantly higher in Belgium than in the neighbouring countries for a sustained time period could under some conditions make the application of the Law very difficult		See Annex 7

CSR 2 Brussels-Capital Region	Functioning of labour market	Reform of employment aids for target groups	Reform of the activation policy for target groups with a view to administrative simplification and a better match with the Brussels labour market, in particular for older workers, long-term unemployed and persons with a reduced capacity for work	Reduction of social contributions benefiting older workers (whose wages are less than 10 500 euros / trim.), long-term unemployed (Scheme 'Activa générique': activation allowance granted for 30 months to long-term unemployed jobseekers and training incentive to encourage employers to train infra-skilled workers) and persons with a reduced capacity for work (Scheme 'Activa aptitude': work allowance granted during 36 months and training incentive to encourage employers to train infra-skilled workers)		First phase of the reform implemented in October 2016 for the 'older workers' target group	Second phase of implementation foreseen in July 2017	Increase in the employment rate			
CSR 2 Brussels-Capital Region	Functioning of labour market	'Internship first' for a first work experience	Better matching competencies with market needs for young jobseekers	Internship allowing a young unemployed jobseeker to acquire a first work experience on the labour market	Regional Ordinance on internships for jobseekers (10 March 2016)	Governmental decree relating to internships for first work experience (14 October 2016)	Entry into force on 1 January 2017, 1 300 internships foreseen in 2017	Increase in the employment rate			
CSR 2 Wallonia	Functioning of labour market	Reform of employment aids (target groups) and new insertion contract for young people	Efficiency, coherence and lisibility of the system. Focus on young people with low/middle qualification, older workers and long-term unemployed	Three targetgroups: low-qualified young people, long-term unemployed, older workers. Insertion contract: personal support for <25 years, unoccupied for more than 18 months	Regional decree in the framework of a Pact for employment and training agreed with social partners	Decree project adopted in December 2016 Decree related to insertion contract adopted in January 2017	Entry into force foreseen for July 2017	Improving employment rate		Annual budget 1.6 billion euros	

CSR 2 Wal- lonia	Compe- tencies	Creation of training places for dual learn- ing	Better matching competencies with market needs	Doubling the number of places, four finan- cial incentives (for dual learning stake- holders, trainees, en- terprises and inde- pendent workers), fa- cilitating matching of supply and demand through an interactive platform, improving certification	Pact for employ- ment and training agreed with so- cial partners	Agreement in June 2016	Entry into force of new incentives in September 2016	Improving em- ployment rate Reducing early school leaving			
CSR 2 French- Com- munity	To move for-ward with re- forms of education and voca- tional training, give sup- port to training, in particu- lar to people with a mi- gration back- ground	Pact for Excel- lence in Education	The Pact for Excel- lence in Education contains five lines of action. The current systemic reform mainly aims at re- ducing inequity problems with a fo- cus on quality		The Pact for Ex- cellence in Edu- cation	The Pact and the first as- pects of im- plementation were adopted on 22 March 2017 by the French Com- munity				The reforms laid out in the Pact involve new ex- penses of around 300 million euros	

CSR 2 Flanders		<u>Measure 1</u>	Flanders aims to improve employment performance of vulnerable groups through a new policy approach called 'Focus on Talent'	First of all, talents will have to be activated through customization (tailor made guidance). Second, investing in every talent will be done by concentrating on the HR policy of companies. Flanders wants to support companies to improve the quality of their HR policy (renewed SME portfolio and SME growth subsidy). Third, prejudices will be eliminated. Together with the social partners, a strong mobilizing strategy is currently being developed which breaks down prejudices and provides incentives to actions in the field. The first actions with regard to the new approach will be implemented in 2017	The government of Flanders has formally adopted the 'Focus on Talent' project on 10 March 2017. More specifically the government adopted the co-operation agreement (2017-19) with the liberal, social and Christian labour unions to focus on talent as a way to raise employment rates in the framework of equal labour market participation of vulnerable groups	The concept paper on the project 'Focus on Talent' has been adopted in July 2015. On 10 March 2017, the co-operation agreement has been adopted. The following months the first initiatives will be launched.	The government grants subsidies to several civil society actors to take initiatives that will take down barriers for vulnerable people in the labour market. Out of 20 projects that have been submitted at the European Social Fund, eight have been selected	The 'Focus on Talent' projects specifically aim to increase labour market participation of vulnerable groups such as people with disabilities but also people with a migrant background. The main goal is to reach the Europe 2020 objective of an employment rate of 76% in 2020		The European Social Fund invested 2 million euros for the projects to be launched in 2017. This budget had to be increased by an additional 213 673 euros	The projects focus on three domains: easing transitions from long-term employment to work, reducing early school leaving and fostering inclusive businesses. The projects aim to tackle prejudices and prevent discrimination on a talent based approach
-------------------	--	------------------	---	---	---	---	--	---	--	---	--

CSR 2 Flan- ders	Move forward with education and vocational training reforms	Measure 2 Modernisation of Flemish secondary education	Retain the strengths of the current system, address existing shortcomings, and guarantee high quality education for every pupil. Fight early school leaving, grade repetition, and social inequality	The modernisation of secondary education comprises a multitude of measures for pre-primary, primary and secondary education and pays due attention to a smooth transition from primary to secondary education	Concept note 1: 'Modernising secondary education: measures primary education and first stage' Concept note 2: 'Modernising second and third stage secondary education' Concept note 3: 'Addendum to concept notes first, second and third stage of secondary education'	Approval of concept notes by the Flemish government: Concept note 1: 31 May 2016 Concept note 2: 31 May 2016 Concept note 3: 13 January 2017	In 2017 the legislative framework for the modernisation of secondary education is elaborated with the aim of reaching a progressive implementation school year by school year from 1 September 2018 onwards (starting with the first grade of the first stage)	Various measures contribute to fighting early school leaving in Flanders (i.e. raising participation in pre-primary education, increased differentiation, better flow of information between primary and secondary education, strengthening of vocational track...)	The modernisation of secondary education is a comprehensive reform process, with various closely connected aspects. A good monitoring of the anticipated timing is crucial to start the phased implementation of the modernisation on 1 September 2018	The implementation of the modernisation of secondary education will have no significant impact on the Flemish education budget	1. Offering high quality education for every pupil 2. Allow youngsters to develop into personalities who participate in society in a critical, engaged, responsible, autonomous, creative, and tolerant way 3. Impart to every pupil the key competences needed to function within and contribute to society 4. Prepare youngsters to participate on the labour market 5. Prepare youngsters to further education for those who want and can continue studying
------------------------	---	---	--	---	---	---	--	---	--	--	--

CSR 3 Wal- lonia	Innova- tion, in- vestment in KBC	Digital ac- tion plan	Fostering invest- ment in ICT, digiti- sation of economy	Integrated set of measures for fostering digitisation of econ- omy and ICT sector: investment fund, tech- nology transfer and support to start ups, Industry 4.0, ICT equipment and infra- structure, skill, e-ad- ministration...	Pluriannual ac- tion plan, govern- ment decision	Adoption in December 2015	First measures adopted progres- sively in 2016- 2017	Innovation and investment, support to productivity gains		Total budget 503 million euros	
CSR 3 Brus- sels- Capital Region	Capacity of innova- tion	Regional Innovation Plan	Making Brussels the capital of innovation	Overall policy plan containing 45 measures along five axes, including the BCR's S3 strategy (topics: health, envi- ronment, ICT) compa- nies	Two new R&D&I Ordinances, now fully exploiting the forms of as- sistance allowed under the GBER	Ten out of 45 actions imple- mented (as of March 2017), three ready for implemen- tation upon adoption of R&D&I Ordi- nances	Adoption of R&D&I Ordi- nances (summer 2017), then imple- mentation of re- maining measures (38 out of 45 measures ex- pected to be im- plemented in 2017)	Improvement of the innovation chain, new forms of inno- vation and bet- ter R&D&I gov- ernance		Total BCR government forecast R&D&I ex- penditure in 2017: 53.7 million euros (+3.1 million euros). EU funds contri- bution in 2017: Hori- zon 2020 99.4 million euros, ERDF 5.2 million euros (an- nual change N/A)	
CSR 3 Brus- sels- Capital Region	Capacity of innova- tion	Co-Create action	Stimulating co-crea- tion projects in Brussels	Grants to co-creative research projects in- volving research or- ganisations, business and end users (2017 topic: urban resili- ence)	Existing legal framework	2017 call launched, projects eval- uated	Project rollout, preparation of 2018 call (fore- seen December 2017)	Support to new forms of inno- vation in a more cohesive innovation eco- system		Forecast ex- penditure in 2017: 2 mil- lion euros (no expenditure in 2016). No EU funds contribution	

CSR 3 Flan- ders	Economy	Transposi- tion of Di- rective 2013/55 on qualifi- cations for regulated profes- sion: Flemish Region conducts an analy- sis on the impact	Study on the effects of the transposition and the stimulation of access to entre- preneurship and the possibilities for ad- ministrative simplifi- cation and deregulation	On 17 March 2017, the government of Flanders has taken a principle decision to abolish the establish- ment for certain pro- fessions The government of Flanders repeals the Royal Decrees re- garding the profes- sional qualifications of butcher wholesaler, dry-cleaner/dyer, res- taurant owner or ca- terer/organiser of ban- quets, bread and pas- try baker, hairdresser, aesthetician, mas- seur, pedicurist, opti- cian, dental techni- cian, funeral under- taker, butcher and re- garding the exercise of self-employed ac- tivities concerning bi- cycles and motor ve- hicles	The relevant Or- ders are currently being drawn up and will be sub- mitted for ap- proval to the gov- ernment of Flan- ders in the first half of 2017	The text is about to be published in the official ga- zette, after being ap- proved by the government of Flanders Decision gov- ernment of Flanders	Apart from the transposition itself, all regulations re- garding profes- sional qualifica- tions are being screened to estab- lish if they are still appropriate in the new context fol- lowing the EU di- rective. In addition, dis- cussions have been initiated with the building sector for a review of the establishment re- quirements for a number of specific civil engineering professions with a view of the reform thereof. Finally, discussions are currently ongoing with civil society, and a study is be- ing carried out, on a potential reform of the business management basic knowledge certificate	None The EU has never proposed or decided on a target for econ- omy or indus- trial policy			The entry into force of the new reg- ulations can be expected in early 2018
------------------------	---------	---	---	---	---	--	---	--	--	--	--

CSR 3 Flanders	Economy	Initiatives on implan- tation of retail es- tablish- ments	Increase competi- tion in retail. The Flemish govern- ment approved in July 2016 the Flem- ish Parliament Act on retail establish- ments. When draft- ing the text, trans- parency, predictabil- ity and monitoring have been princi- ples. For reasons of administrative sim- plification, the Han- delsvestig- ingsvergunning, or retail establishment permit, will be inte- grated into the Omgevingsvergun- ning, or environ- mental permit		Decree / Flemish Parliament Act		Implementation in 2018				
CSR 3 Flanders		Measure 3	The Flemish gov- ernment wants to counter the growing mobility demand and the actual con- gestion issues by increasing the transport budget significantly. Until 2019, 5.8 billion eu- ros will be invested in different modes of transport, a his- toric high. This in- vestment policy cor- relates directly to the CSR of ad- dressing shortfalls in transport infra- structure	The foreseen budget for roads increases with 37% to 2.7 billion euros (2017-2019). For waterways, 2.25 billion euros are allot- ted for the same pe- riod, a budget in- crease of 17.5%. Fur- thermore, 800 million euros are foreseen for public transport and 300 million for cycling infrastructure	N/A	The Flemish Workplan Mo- bility was launched by minister Weyts in Feb- ruary 2017	The budget in- crease will be im- plemented in the project financing 2017-2019	N/A	Although es- sential, financ- ing is just one aspect of the foreseen out- come of the measure, i.e. re- alizing infra- structure pro- jects. Evi- dently, there is a number of other possible project imple- mentation risks such as envi- ronmental or procedural as- pects	As the meas- ure is of a budgetary nature, the implications are self-evi- dent	

CSR 3 Wal- lonia	Invest- ment	Infrastruc- ture Plan 2016-2019	Fostering invest- ment in transport in- frastructure	Modernisation of road and water transport infrastructure	Pluriannual ac- tion plan, govern- ment decision	Adopted in 2016	Roads: 14 con- struction sites closed or ongoing, 49 new to start in 2017 Water: 5 construc- tion sites to start in 2017	Investment		Total budget 640 million euros	
------------------------	-----------------	---------------------------------------	--	--	--	--------------------	---	------------	--	--------------------------------------	--

Bijlage 7: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: quantitative assessment

Wet tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen:

Analyse van de verschillen tussen de nieuwe en de oude versie van de wet

Vóór de hervorming van de wet maakte het secretariaat geen maximaal beschikbare marge op. De wet bepaalde dat het technisch verslag over de maximaal beschikbare marges een aantal cijfers verstrekke aan de sociale gesprekpartners die zich daarop baseerden om de maximale marge te bepalen. De te verstrekken cijfers waren de volgende:

- De verwachte ontwikkeling van de gemiddelde uurloonkosten in de drie referentielanden. De laatste jaren was het de gewoonte om de meest behoedzame prognoses te verstrekken;
- De indexeringsprognose in België;
- De ontwikkeling van de loonhandicap tijdens de twee laatste jaren. In de praktijk werd de loonhandicap sinds 1996 verstrekt.

Het is bijgevolg onmogelijk om de maximaal beschikbare marge voor het IPA 2017-2018 te vergelijken met de marge die zou zijn bepaald in het kader van de oude wet. De enige vergelijking die tussen de beide wetten kan worden gemaakt wordt hieronder uiteengezet:

De nieuwe wet brengt twee soorten wijzigingen aan in vergelijking met de oude wet:

De eerste soort van wijzigingen bestaat uit een reeks bepalingen die als doel hebben te vermijden dat er een positieve handicap ontstaat:

- Een veiligheidsmarge van 0,5% met als doel voorspellingsfouten te vermijden die zouden kunnen worden gemaakt m.b.t. de loonsverhoging in de drie referentielanden en m.b.t. indexering.
- Een automatische correctie indien de loonhandicap positief is (en indien de loonhandicap negatief is als er geen historische handicap is). Dit is niet van toepassing vermits de loonhandicap in 2016 nul bedroeg.
- Een tussenkomst van de regering indien de maximale marge niet toelaat de loonhandicap in een tweejaarlijkse periode weg te werken. Dit is niet van toepassing vermits er in 2016 geen positieve loonhandicap was.

Bovendien hebben een reeks nieuwe bepalingen tevens tot gevolg dat, onder bepaalde omstandigheden, de uurloonkosten minder snel evolueren dan in de referentielanden:

- Het niet in rekening brengen van de verminderingen van de werkgeversbijdragen van de taxshift: In het kader van de oude wet, zouden de verminderingen van de werkgeversbijdragen geleid hebben tot een negatieve loonhandicap en hadden ze gebruikt kunnen worden om de maximale marge te verhogen. In de nieuwe wet, worden de verminderingen van de werkgeversbijdragen, die een gevolg zijn van de beslissingen m.b.t. de taxshift, niet in rekening gebracht bij de berekening van de loonhandicap en leiden ze bijgevolg niet tot een verhoging van de maximaal beschikbare

marge en de maximale marge van het volgende IPA. De nieuwe wet reduceert bijgevolg mogelijkwerwijs de loonsverhogingen tot de verminderingen van de werkgeversbijdragen van de taxshift. Dit werd door het Federaal Planbureau geëvalueerd.

- Indien er een historische handicap zou zijn:
 - (ministens) de helft van de toekomstige verminderingen van de werkgeversbijdragen beslist na of bovenop de reeds genomen verminderingen uit de taxshift worden niet in rekening gebracht voor de berekening van de loonhandicap: het effect is hetzelfde als bij het niet in rekening brengen van de verminderingen van de werkgeversbijdragen van de taxshift. Deze bepaling is nog niet van toepassing.
 - De eventuele overblijvende negatieve handicaps na neutralisering van de verminderingen van de werkgeversbijdragen worden niet (of niet volledig) gecompenseerd door een verhoging van de maximaal beschikbare marge van het volgende IPA. Deze bepaling is nog niet van toepassing vermits er geen negatieve handicap was in 2016 (en de historische handicap werd trouwens nog niet gedefinieerd).

Naast het niet in rekening brengen van de verminderingen van de werkgeversbijdragen van de taxshift, een maatregel die geëvalueerd werd door het Federaal Planbureau, is de veiligheidsmarge de enige andere bepaling die van toepassing is voor het IPA 2017-2018 en dus aan een evaluatie onderworpen kan worden.

In de oude wet was er geen veiligheidsmarge voorzien maar werd er in de praktijk tijdens de voorbije jaren wel gebruik gemaakt van de meest behoedzame loonsverhogingsvoorspellingen in de referentielanden om voorspellingsfouten te voorkomen. Als we kijken naar de meest behoedzame voorspellingen, zou de gemiddelde verhogingsvoorspelling in de drie referentielanden 4,1% geweest zijn. Dit is 0,5% minder dan de voorspelling van 4,6% waar rekening is mee gehouden voor het bepalen van de maximaal beschikbare marge van 2017-2018. M.a.w., voor het IPA 2017-2018, voorkomt de veiligheidsmarge de voorspellingsfouten op dezelfde wijze als indien we de gangbare praktijk in het kader van de oude wet hadden toegepast.

Tabel A2:: Verwachte ontwikkeling van de uurloonkosten in de privésector over de periode 2017-2018

	Nationale previsie	EC	OEsO	Nationale banken	Meest voorzichtig
Duitsland	5,3%	5,1%	6,0%	5,2%	5,1%
Nederland	4,2%	4,5%	4,9%	n.b.	4,2%
Frankrijk	n.b.	3,3%	2,6%	3,5%	2,6%
Gem3					4,1%

Bijlage 8: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments

Table A3. Description of the measures taken and information on their qualitative impact		
Target / policy area	List of measures and their state of play that were implemented in response to the commitment	The estimated impacts of the measures (qualitative and/or quantitative)
	National Europe 2020 targets	
Employment (see also CSR 2)	Federal government The Law on Workable and Adaptable Work (Law of 5 March 2017) will increase flexibility to the benefit of both employers and employees	Federal government The Law should inter alia lead to longer working lives and facilitate the integration of people in the margins of the labour market, thereby increasing the employment rate. Its impact is hard to estimate, however.
	Brussels-Capital Region The integration contracts are 12-month employment contracts subsidised by the Brussels Region for any under 25 jobseeker who has been unemployed for at least 18 months after the end of his/her studies and who has not yet entered labour market despite his/her efforts to find a job. The internship first professional experience gives a young unemployed job-seeker registered as such after his/her studies the opportunity to acquire a first professional experience and aims at integrating young people, directly and lastingly, into the labour force by lifting by removing barriers to access.	Brussels-Capital Region For the integration contracts: 2016: about 110 foreseen and 44 effective contracts. 2017: first full fiscal year for the measure - around 655 integration contracts foreseen. The measure will be assessed throughout 2017. For the internships of first professional experience: 2017: about 1 300 internships
	Wallonia Compulsory integration paths for new arrivals and new actions for supporting their socio-professional integration (individual support, training, ...)	Wallonia Raising the employment rate of people with a migrant background
	Flanders	Flanders In Belgium, the share of long-term unemployed has increased overall since the financial crisis from 47% in 2008 to 51% in 2015. That is higher than the EU average of 48% in 2015. Also, the regions witnessed an increase of long-term unemployment since the crisis. Although there are substantial differences in numbers across the regions. In Flanders about 38% of jobseekers were long-term unemployed in 2015 in comparison to 36% in 2008. In the Brussels and Walloon Regions long-term unemployment constitutes for more than half the population of jobseekers: 63% and 58% respectively in 2015 (in comparison to 55% and 51% in 2008). The system of TWE wants to diminish the share of long-term unemployed jobseekers in Flanders on a structural basis. By activating the long-term unemployed the system of TWE also aims to contribute significantly in reaching the overall employment rate target of 76% in 2020.

	In order to activate the long term unemployed, the government of Flanders decided on 23 December 2016 to set up a new system of Temporary Work Experience (TWE). Due to a lack of work experience, skills and labour mindset, long term unemployed jobseekers do not often get easy access to the regular economy. The new system wants to play an important role in the transition from unemployment to work by creating work experience. The system differentiates between two main target groups: jobseekers who receive a living wage from social services and other jobseekers registered at the PES. A work experience trajectory is always tailored to a jobseeker's individual needs and can last up to two years. A financial compensation will also be granted. After this period the jobseeker can benefit from PES services in case the work experience does not lead to a job. In addition, a financial incentive will be granted to employers who hire long-term unemployed jobseekers from January 2017 onwards.	
R&D and innovation	Flanders Total Flemish STI budget was 2.22 billion euros in 2016, of which 1.40 million euros for R&D (the highest amount ever). This represents just over half of total Belgian GBARD. For 2017, there is an extra R&D&I budget of 185 million euros, as well as an additional budget for R&D-infrastructure of 60 million euros. The main beneficiaries of the extra budget in 2017 are: Imec (nanotechnology, 29 million euros), VIB (biotechnology, 14.7 million euros), university colleges (10 million euros), FWO (Research Foundation Flanders; 30.3 million euros), Special Research Fund for the universities (BOF, 10 million euros), new cluster policy (40 million euros), more innovation support (20 million euros), and living laboratory for 'Internet of Things' and Industrie 4.0 (8 million euros).	Flanders Impact of the extra R&D&I budget: more funding for R&D will probably contribute to the 3% R&D-intensity target for Flanders. There is extra budget for more fundamental as well as for more applied research. A higher lever of public R&D&I efforts on the businesses sector is also an aim of the additional budget, for which the extra budget for innovation support and for the new cluster policy of Flanders will contribute. Overall, the extra budget will further strengthen the knowledge base of Flemish companies and the various research institutes. Yet as is generally known, the R&D-intensity itself depends not just on the evolution of the GERD, but also on the evolution of the GDP over the years.
	Brussels-Capital Region New Regional Plan for Innovation 2016-2020 approved in July 2016 by the government: a reference framework for the research and innovation policy and a catalyst for socio-economic development, while also promoting the welfare of the inhabitants of Brussels.	Brussels-Capital Region Improvement of the innovation chain, support of new forms of innovation within a more inclusive and effective governance through, a.o. two new Ordinances on the promotion of research, development and innovation to be adopted in 2017.
	Wallonia Creative Wallonia 2015-2019: adopted in July 2016. Large set of measures to foster creative economy and innovation in the whole economy, and in the population: SME and start up / scale up support, innovation support, competencies, ...	Wallonia Fostering creativity and innovation in the economy

GHG emission reduction	Wallonia Adoption of the Air-Climate-Energy Plan 2016-2022: measures allowing to reach our climate objectives	Wallonia Reduction of GHG emissions by 30% in 2020, 80-95% in 2050
	Flanders The Flemish Mitigation plan (2013-2020) includes measures in all non-ETS sectors reducing greenhouse gas emissions in accordance with the Flemish target (-15.7% in 2020 compared to the 2005 reference year). At the second Climate and Energy Summit in Ghent, 1 December 2016, the Flemish government signed a Climate and Energy Pact containing concrete engagements for reducing greenhouse gas emissions. With this pact, the government also took the first step in the development of an integrated Energy and Climate plan 2021-2030 , an Energy vision as well as a Climate vision for 2050 .	Flanders Within the period 2013-2015, the Flemish emissions were in line with the reduction path towards 2020, and resulted in a cumulated surplus of 6 379 kton CO ₂ -eq. Considering the period 2013-2020 the Flemish reduction target of -15.7% is within reach, despite an expected deficit after 2017.
	Brussels-Capital Region Adoption of the Air-Climate-Energy Integrated Plan: measures allowing to reach the climate objectives	Brussels-Capital Region Reduction of GHG emission of 8.8% in 2020 (compared to 2005)
Renewable energy	Brussels-Capital Region Adoption of the renewable energy strategy on October 18th 2016 by the government - integrating an ambitious strategy for photovoltaics targeting public authorities, households and companies.	Brussels-Capital Region Increase in renewable energy consumption
	Flanders The Flemish government is finalising an Energy plan 2020 , setting out new renewable energy sub-targets. To meet these targets, a sharp increase in solar energy, wind power and green heat is needed. The Flemish government adopted a concept for a Solar plan , in order to accelerate the development of solar energy by citizens, companies and governments. To promote the production of wind energy, a concept paper 'Windkracht 2020' was approved in which actions are proposed to build more (and faster) wind turbines. A regulatory framework for district heating is being developed and an overall heat plan will be presented to the Flemish government in 2017.	Flanders According to the intra-Belgian burden sharing agreement, the renewable energy target for Flanders corresponds to a production of 2.156 Mtep (25 074 GWh) renewable energy in 2020. In 2015, the production of renewable energy was 1.41 Mtep, or 6% of the final energy consumption.
	Wallonia Call for projects for a new biomass power plant	Wallonia Max. new capacity of 200MW, investment of 250 to 450 million euros
Energy efficiency	Wallonia Adoption of the Employment-environment alliance , with a focus on buildings	Wallonia New norms, support to sustainable building/renovation, developing competencies

	Brussels-Capital Region the SolarClick & NRClick programs launched in February 2017 to exploit the significant renewable energy and energy-saving potential of public buildings	
	Flanders In the context of the Renovation pact , the Flemish government and all relevant stakeholders are developing a coherent action plan that will lead to a sharp increase of the renovation rate and energy performance of the building stock. From 1 January 2017, energy performance standards will also apply to non-residential buildings. Flanders is also working on the improvement of the energy performance certificates and related inspection protocols. The number of energy intensive companies entering into the new energy policy agreements (EBO's - energiebeleidsovereenkomsten) had increased to 338, representing over 80% of the industrial energy use in Flanders. The Flemish government will set up pilots to investigate the establishment of 'mini-EBO's for SME's.	Flanders To contribute to the national target (43.7 Mtoe primary energy consumption in 2020), and in accordance with the targets for final energy use in the Energy Efficiency Directive, the Government of Flanders aims at: - realising 9% energy savings in 2016 (base: the average non-ETS final energy consumption in 2001-2005). In 2012, the savings in final energy consumption amount to 16 499 GWh or 8,8%. It is estimated that the savings will be 27 416 GWh or 14.5% by the end of 2016. - achieving yearly savings of 1.5% in the period 2014-2020 (base: the average annual energy sales to final consumers in 2010-2012); This equals a total saving of 172 PJ between 2014 and 2020.
Early school leaving	French Community The Pact for Excellence in Education adopted on 22 March 2017 includes several measures: strengthening of means for preschool, monitoring of educational system and school establishments, extension of the duration of the common curriculum, remedial lessons and strengthening of learning achievements	French Community Target figures and compulsory monitoring plan for school establishments as from September 2018, containing in particular the strategy of the school for fighting against school failure, school dropout and repetition
	Flanders Modernisation of secondary education. Further implementation of action plan Together against School Drop-out	Flanders By reducing the number of early school leavers and fighting truancy a maximum number of pupils obtains a certificate at the end of secondary education
	Brussels Capital Region Setting up of the Service School to coordinate procedures aiming at the creation of new school places, to follow the Brussels programme for education and ensure implementation and assessment of the local and regional mechanism to fight against school dropout	Brussels Capital Region Tool against school dropout: management of 400 projects per year (1.8 million euros budget).
Tertiary education	Brussels Capital Region Launch in September 2017 of a study course for bilingual teachers . The project is led by the Flemish Community Commission (VGC) in charge of Dutch-speaking education and the local administration responsible for public education in the City of Brussels. The teachers who will graduate from the two schools providing this study programme, will be able to teach both in the Dutch-speaking and French-speaking primary schools.	

	By paying attention to language, diversity and big cities, the teachers will be in greater contact with the needs of their future pupils and will consider Brussels as their natural habitat. The pupils of the French-speaking and Dutch-speaking schools will benefit from the qualifications of these teachers tailored for Brussels. This project could also help make up for the lack of Dutch teachers in the French-speaking schools.	
	Flanders Reform of higher vocation education	Flanders A strengthened sector of higher vocational education will attract additional students to higher education and thus contribute to the further democratization of higher education in Flanders
	French Community The reform of the study grants launched in September 2016 takes into account the total incomes of the household of the student. At the same time, the income ceilings have been raised. On 29 June 2016, a decree extending school- and work-based education in higher education has been approved. The decree allows school- and work-based education not only for master's degrees but also for bachelor's degrees or certificates. In the second chance education , prior experiences are better valued. The second-chance schools have now an integrated process for valuing achievements. Previous experience and know-how, formal and non-formal achievements of students will be better taken into account when establishing their study programme. Thanks to this tailored programme, more exemptions will be delivered and valued on a case-by-case basis.	French Community The reforms and decrees concerning higher and second-chance education expand access to higher education.
Poverty	Federal government Structural mechanism for adapting social security and social assistance benefits to the development of the general standard of living. Implementation in 2017 -2018.	Federal government Supporting the income of the lowest income categories through an increase of social assistance and (selected) social security benefits on top of the adjustment to the consumer price index. The proposal by the social partners regarding the use of the welfare envelope 2017-2018 (approx. 500 million euros from 2018) has been approved by the federal government. The aim is to reduce the gap between the minimum benefits and the EU at-risk-of-poverty threshold, while taking care to avoid financial unemployment and inactivity traps. There is a specific focus on supporting lone parents.
	Wallonia Reform of Social Cohesion Action Plan 2020-2025 , with increased focus on fight against poverty	Wallonia 147.3 million euros for 2020-2025 for local authorities
	Brussels-Capital Region The Brussels Action Plan against Poverty , including measures such as the reception of newcomers and the creation of two care centers offering social and health services to marginalized groups (homeless, migrants, Roma ...).	

	Flanders The government of Flanders will continue to assume its responsibility using structural initiatives related to poverty prevention and poverty reduction with a specific focus on the prevention and combating of child poverty. A complete list of the Flemish measures can be found in the Flemish Action Plan for Poverty Reduction . In 2017 the plan was reviewed.	Flanders The reduction of the poverty rate in Flanders. Composite indicator (% people in poverty or social exclusion) (2012): 16,0% (2013): 15,4% (2014): 15,3% (2015): 15,0%
Other key commitments		
(Related to AGS priorities, Euro Plus Pact commitments, commitments in relation to 2020 targets, to National Job Plans, to other key bottlenecks identified in the NRPs, commitments in relation to flagship initiatives)	Brussels-Capital Region The Brussels Small Business Act	Brussels-Capital Region Financial, institutional and administrative environment more attractive for the development of SMEs
	Wallonia Reform of SME support system, and creation of a one-stop shop. Eleven thematic enterprise vouchers created	Wallonia Simplification of the system, and reinforced efficiency of support schemes for SMEs
	Wallonia 'Coup de Pouce' loan scheme aiming at mobilisation of private savings for supporting real economy and SMEs (fiscal support)	Wallonia Facilitating access to finance for SMEs and independents
Measure (chapter 5)	Flanders Industrie 4.0: The Flemish government aims at transforming industry in Flanders into 'Industrie 4.0'. This is a global definition for new technologies and concepts in industry, mainly based on intense digitalization. The strategic importance of this transition is clear: a major industrial activity that generates economic added value, supports a good labour environment and is sustainable in Flanders (or is being strengthened). It is one of the transition domains in the LT Visie 2050 of the Flemish government. The transition support aims at establishing a vision on the LT by gathering actors in a transitional space and immediate actions based on the existing insights and analyses. It is founded on 5 main principles: (1): a platform that supports a wider promotion of information on Industrie 4.0 and supports sensibilisation; (2): strengthen the knowledge basis; (3): speed up the application, mainly by focused support of companies, dependent on their familiarity and involvement with the transition; (4) : contribute to good environmental conditions; (5): support international cooperation especially at the European level.	Flanders Effects and impact: Starting point: further build on our strengths such as a good position in digitalisation, a strong research landscape and performing companies that already have a high degree of automatization and are internationally active. More start-up companies and strengthen the existing companies (and long-lasting sectors) is also an aim and expected outcome of Industrie 4.0. The outcomes can be various: Higher productivity More digitalisation for industry in Flanders; A better knowledge basis for industry in Flanders; More competitiveness for the companies; More and better inclusion in (global) value chains; More activities at the international level.

Measure (chapter 5)	Flanders Entrepreneurship In 2017 there is further effort in stimulating entrepreneurship and entrepreneurial culture, via education. On 10 June 2016, the action plan Ondernemend onderwijs 2015-2019 (entrepreneurial education) was approved by the Flemish government. It was drafted by several policy domains including Education and Training (OV), and Economy, Science and Innovation (EWI). The action plan aims at inspiring and support educational institutes, offer a policy framework for suppliers, and bundle the actions of the Flemish government. The strategic targets are: -: Education institutes develop an entrepreneurial culture and promote this widely; -: Entrepreneurial culture is stimulated at all pupils, students, and people following vocational training (courses). -: All pupils, students, and people following vocational training feel the broader world of entrepreneurship. -: All pupils, students, and people following vocational training who want to, get the chance of developping entrepreneurial competencies via the own educational insitution.	Flanders Expected or hoped outcome: Increase entrepreneurship and entrepreneurial culture and develop the necessary skills to this aim via different channels and in different stages of people's life.
---------------------	---	---

Bijlage 9 : Bijdrage van sociale partners en Federale Raad Duurzame Ontwikkeling

Inbehandelingneming

Bij brieven van resp. 14 en 24 maart 2017 heeft de eerste minister de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad om advies verzocht over het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2017. Bij de adviesvraag was een document met het plan van aanpak voor het NHP 2017 gevoegd.

De twee secretariaten hebben een ontwerpadvies opgesteld en er werd een elektronische valideringsprocedure gevolgd.

Het ontwerpadvies werd door de twee Raden goedgekeurd op de gemeenschappelijke plenaire vergadering van 2017. Het zal aan het NHP worden toegevoegd.

Deze bijdrage geeft een overzicht van de resultaten van het interprofessioneel sociaal overleg, alsook van de belangrijkste adviezen, verslagen en studies die de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad (de Raden) de afgelopen maanden hebben uitgebracht en die verband houden met de goedkeuring van het Nationaal Hervormingsprogramma 2017.

De sociale gesprekspartners herhalen hun gemeenschappelijke wil, die de instanties van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad meermaals te kennen hebben gegeven, om de informatie, de dialoog en de raadplegingen met de sociale gesprekspartners al van bij het begin van het Europese besluitvormingsproces te organiseren, opdat hun debatten, werkzaamheden en bijdragen op effectieve en pertinente wijze input kunnen leveren voor de bepaling van het beleidsstandpunt van de Belgische regering.

Om dit statement kracht bij te zetten, houden de twee Raden eraan te verwijzen naar de Europese Commissie die in haar mededeling van 21 oktober 2015¹ aangaf dat de lidstaten meer aandacht moeten besteden aan de bijdrage van de nationale sociale partners, gelet op het belang dat ze hechten aan de Europese processen. Daarom moedigt de Commissie de sociale partners aan actiever deel te nemen aan het opstellen van de nationale hervormingsprogramma's. Daarnaast zullen de vertegenwoordigingen van de Commissie in de lidstaten de nationale sociale partners raadplegen op vooraf bepaalde mijlpalen van het semester. Deze stappen zullen worden aangevuld met een intensievere dialoog met de sociale partners tijdens contacten in het kader van het Europees semester. Het is in die zin dat in de CRB en de NAR initiatieven ontwikkeld werden op initiatief van de vertegenwoordiging van de Europese Commissie in België.

De Raden verwijzen eveneens naar de Europese tripartiete sociale top van maart 2016 die de nadruk gelegd heeft op "een sterk partnerschap voor banencreatie en inclusieve groei - balans van de nieuwe start voor de sociale dialoog". Bij die gelegenheid heeft de Europese Commissie twee essentiële principes herbevestigd: (1) de sociale dialoog in de Europese Unie kan geen resultaat opleveren zonder een doeltreffende en goed werkende sociale dialoog op nationaal niveau; (2) een tripartiet overleg waarbij de nationale overheid betrokken is, moet steunen op een sterke bipartiete sociale dialoog. Dat geldt zowel op het niveau van de EU als in de lidstaten.

¹ <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/NL/1-2015-600-NL-F1-1.PDF>

Advies

Algemene beschouwingen

Sedert de lancering van de Europa2020-strategie, hebben de instanties van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) regelmatig gewezen op de noodzaak voor de Europese en nationale overheden om op alle bevoegdheidsniveaus al van bij de eerste stappen in de jaarlijkse cyclus van het Europees semester de dialoog en de raadplegingen met de sociale gesprekspartners te organiseren opdat hun werkzaamheden en bijdragen op effectieve en pertinente wijze input kunnen leveren voor het nationaal hervormingsprogramma (NHP). De dialoog met de sociale gesprekspartners moet betrekking hebben op de intenties van de verschillende overheden van het land in het vooruitzicht van de opvolging van de Europese aanbevelingen, van de doelstellingen van de Europa2020-strategie en, in ruimere zin, van de coördinatie van de sociaal-economische beleidskeuzes op Europees niveau.

Die dialoog op verschillende niveaus is ook gericht op het verduidelijken van de afstemming van de Europese coördinatie op de andere doelstellingen van het optreden van de overheden en de bekommernissen van de sociale gesprekspartners op alle bevoegdheidsniveaus.

Het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) moet trachten om formeel de maatregelen bijeen te brengen die in de loop van de afgelopen twaalf maanden genomen werden in de domeinen die verband houden met de aanbevelingen van 2016, de andere bepalingen van de Europese macro-economische coördinatie en de prioriteiten voor de komende maanden. Het NHP past ook binnen het kader van de Europa2020-strategie voor een “slimme, duurzame en inclusieve” economische groei die de Europese Unie in 2010 heeft aangenomen. Het vormt het instrument voor de opvolging en evaluatie van het nationale deel van de Europese strategie. Sedert 2011, in het kader van de invoering van het Europees semester, is het NHP ook afgestemd op de stabiliteits- en convergentieprogramma's.

Het NHP wordt opgesteld door een redactiecomité dat wordt geleid door de Kanselarij van de eerste minister. In dat comité zijn vertegenwoordigd: de fod Financiën, het Federaal Planbureau (in samenwerking met de fod Economie), de fod Sociale zekerheid, de fod Werkgelegenheid, de gewesten en de gemeenschappen. De eindverantwoordelijkheid voor het NHP ligt bij de regering. Belangrijke domeinen die in het NHP opgenomen zijn, vallen gedeeltelijk of uitsluitend onder de bevoegdheid van de gewesten of de gemeenschappen, waardoor coördinatie noodzakelijk is tussen de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen. Die coördinatie wordt georganiseerd binnen een politiek begeleidingscomité dat daartoe werd opgericht en binnen het Overlegcomité dat de verschillende overheden verenigt.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad zijn op federaal niveau de discussiefora die autonoom advies uitbrengen en de plaatsen waar men zich de uitdagingen van de Europese sociaal-economische beleidskeuzes en coördinatie alsook van de Europese aanbevelingen aan België eigen maakt. In 2016-2017 hebben de belangrijkste terreinen die verband houden met de Europese aanbevelingen 2016 waarover de sociale gesprekspartners zich binnen de twee Raden hebben moeten uitspreken, betrekking op, bijvoorbeeld, de structurele hervorming van de arbeidsmarkt en werkbaar werk, de hervorming van de wet van 1996 over de loonvorming, de pensioenhervorming, met inbegrip van het in aanmerking nemen van de zwaarte van het werk samen met de verlenging van de wettelijke pensioenleeftijd en de loopbaanduur, het engagement van België inzake klimaatverandering en de energie- en mobiliteitsuitdagingen.

De 6de staatshervorming vertaalt zich in een grotere federalisering van de Staat. In deze institutionele context, waarin de sociale gesprekspartners het kenmerk vertonen zowel op federaal niveau als in de

deelstaten vertegenwoordigd te zijn, zijn de Raden een bevoorrechte plaats om een betere verspreiding van de informatie tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus, een grotere transparantie en een betere samenhang van de gemaakte beleidskeuzes te verzekeren. De oprichting binnen de Raden van interfederale platforms om vraagstukken te behandelen met betrekking tot mobiliteit of ook nog studentenwerk, in samenhang met alternerend leren en werken, streeft dat doel van goed bestuur na.

Die centrale rol van de Raden kan ook worden toegepast op materies die belang hebben voor zowel het interprofessionele niveau als welbepaalde sectoren. Zo maakt de oprichting van een informatief platform het inzake de strijd tegen sociale en fiscale fraude mogelijk om aan de meest betrokken sectoren, in een centraal informatiepunt, de informatie ter beschikking te stellen over de gevolgen van de Europese bepalingen, bijvoorbeeld op het gebied van detachering van werknemers. Dat platform maakt het ook mogelijk om een totaalbeeld te hebben van de opvolging van de verschillende sectorale plannen ter bestrijding van fraude en sociale dumping, in nauw verband met de administratie en de bevoegde inspectiediensten.

1. De prioriteiten van de sociale gesprekspartners

Op 2 februari 2017 heeft de Groep van Tien het Interprofessioneel akkoord (IPA) 2017-2018 gesloten dat bekrachtigd werd door alle betrokken instanties². Dat was sedert 2010 niet meer gebeurd. Zich baserend op het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen van de CRB (Deel 1), bevat het akkoord de maximale marge voor loonsverhogingen. Die maximale marge werd vastgelegd in een cao van de NAR, die werd aangenomen op 21 maart 2017.

Het akkoord voorziet ook prioritair in een herwaardering van de uitkeringen die het verst verwijderd zijn van de Europese armoedegrens³. Inzake welvaartsvastheid van sociale uitkeringen en sociale bijstand formuleert het IPA aldus voorstellen met het oog op het verder dichten van de armoedekloof en het aanbieden van specifieke oplossingen voor specifieke situaties van behartigenswaardige gevallen, in het bijzonder de situatie van de alleenstaande ouders, terwijl er toch op toegezien wordt dat niet opnieuw werkloosheids- en inactiviteitsvallen worden gecreëerd. De voorstellen in kwestie zijn uiteengezet in een gezamenlijk advies CRB/NAR van 21 maart 2017 (zie hieronder).

Tijdens de periode 2017-2018 wensen de sociale gesprekspartners samen een aantal belangrijke maatschappelijke uitdagingen aan te gaan. De werkzaamheden rond die punten worden hoofdzakelijk georganiseerd in de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB). De sociale gesprekspartners willen onder andere:

- een discussie openen over de problematiek van burn-out, waarmee zowel werknemers als werkgevers en ondernemers worden geconfronteerd, met als doel oplossingen te identificeren en voor te stellen. Het IPA voorziet in de oprichting, in de NAR, van een bijzonder comité om deze problematiek te onderzoeken, duiding te brengen, de analyse te onderbouwen en de problematiek bespreekbaar te maken;
- dat binnen de NAR voorstellen worden geformuleerd om de bestaande regelgeving en de administratieve formaliteiten te vereenvoudigen teneinde de complexiteit en de administratieve

² Het interprofessioneel akkoord is een kaderakkoord dat wordt gesloten tussen de vertegenwoordigers van de Groep van Tien en dat voorziet in een gemeenschappelijk draagvlak van sociale voordelen die de volgende twee jaar worden toegekend aan de werknemers van de privésector. Het heeft betrekking op de loonmarge, de besteding van de welvaartsenveloppe, de verlenging van lopende dossiers, zoals de stelsels van werkloosheid met bedrijfstoeslag, opleiding, de maatschappelijke uitdagingen...

³ Voor een grondige analyse van de Europese armoede-indicatoren, zie derde Federaal Plan Armoedebestrijding (2016-2019), pod Maatschappelijke integratie.

lasten en kosten terug te dringen, met behoud van de rechten op informatie, de sociale rechten en de sociale bescherming;

- werken aan een toekomstgerichte arbeidsorganisatie die beantwoordt aan de behoeften van werkgevers en werknemers. Het IPA bepaalt dat de sociale gesprekspartners tegen 30 juni 2017 in de NAR zullen onderzoeken welke maatregelen en aanpassingen van de arbeidswetgeving het mogelijk kunnen maken de organisatie van de arbeid te versoepelen voor de werkgever en aandacht te hebben voor de balans werk-privéleven en werkbaar werk voor de werknemer, met inbegrip van de nieuwe arbeids- en arbeidsorganisatievormen, met als doel de werkgelegenheid en het concurrentievermogen te verbeteren;
- ervoor zorgen dat de digitalisering en de deeleconomie optimaal bijdragen tot meer groei, werkgelegenheid en ondernemerschap en tot een duurzame sociale bescherming door de kansen die ze bieden te versterken en eventuele gevaren of ongewenste effecten te verzachten. In september 2017 is een colloquium NAR-CRB met de betrokken actoren gepland;
- binnen de CRB en de NAR, onderzoeken hoe het mobiliteitsbudget uitgewerkt kan worden ten behoeve van een duurzamere mobiliteit en een betere intermodaliteit, zonder meerkosten voor de werkgevers, zonder loonverlies voor de werknemers en zonder negatieve impact op de begrotingen van de sociale zekerheid en de overheden;
- inzake herstructureringen kunnen beschikken over de nodige tijd om de problematiek van de herstructureringen in haar geheel grondig te bespreken en om tegen 30 juni 2017 in de NAR te bekijken welke gemeenschappelijke voorstellen geformuleerd kunnen worden;
- in de NAR nagaan welke gemeenschappelijke voorstellen geformuleerd kunnen worden om de tewerkstelling van jongeren te bevorderen en hun positie op de arbeidsmarkt structureel te verbeteren alsook om op zeer korte termijn een structurele oplossing te bieden voor de sectoren waar de maatregelen van de geharmoniseerde opzegregeling en de afschaffing van de proefperiode een bijzondere impact hebben;
- onderzoeken welke andere stappen kunnen worden gezet in het dossier arbeiders-bedienden en inzake de hervorming van het paritaire landschap op sectoraal en ondernemingsniveau.

Eind 2017 zal de Groep van Tien een evaluatie maken van de vooruitgang die werd geboekt op die verschillende punten. Het IPA 2017-2018 is als bijlage bij het advies gevoegd.

2. Bijdrage van de Raden aan het Europees semester

2.1. Dialoog met de regering

In het kader van het Europees semester, en telkens na de publicatie van de Annual Growth Survey (AGS) en van het waarschuwingsmechanismeverslag betreffende de macro-economische onevenwichtigheden door de Europese Commissie, worden in de CRB contacten en hoorzittingen georganiseerd met de Belgische vertegenwoordigers in het Comité voor de Economische Politiek (CEP) en het Economisch en Financieel Comité (EFC). Via de werkzaamheden van de NAR zijn de sociale gesprekspartners nauw betrokken bij de werkzaamheden van het Comité voor Sociale Bescherming en het Comité voor de Werkgelegenheid, door middel van regelmatige contacten met de Belgische vertegenwoordigers in die comités en met de vertegenwoordigers van de betrokken ministerkabinetten.

Het NHP wordt opgesteld onder het gezag van de beleidscel van de eerste minister. Bijgevolg wordt de rol van de sociale gesprekspartners in de voorbereiding van dit document in de eerste plaats geconcretiseerd via de contacten die de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) al enkele jaren met de beleidscel hebben.

In het kader van de opstelling van het NHP 2017 stellen de sociale gesprekspartners aan de regering voor dat het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen van de CRB (VWC) weerklank kan vinden in het NHP. Het eerste deel van het verslag, dat onder andere de maximaal beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling en de loonkostenhandicap bevat, zal erin worden vermeld in het kader van de hervorming van de wet van 1996 en de Europese aanbevelingen van 2016. De sociale gesprekspartners denken dat verwijzingen naar het tweede deel van het verslag, dat onder hun verantwoordelijkheid werd opgesteld, zeker een meerwaarde zouden vormen. Dat tweede deel maakt de balans op van de consensus die tussen de sociale gesprekspartners bestaat over de economische beleidsuitdagingen. Het proces van meer eigenaarschap dat door de Europese instanties op nationaal niveau wordt gevraagd, en waaraan wordt herinnerd in de inleiding van het advies, impliceert een effectieve dialoog tussen de representatieve sociale krachten en de verschillende instanties die betrokken zijn bij de uittekening van het sociaal-economisch beleid. Die verwijzingen in het NHP zouden een element vormen van die dialoog voor zover ze aangeven dat bepaalde acties van de regering die in het NHP staan, tegemoetkomen aan de bezorgdheden van de sociale gesprekspartners.

De sociale gesprekspartners herinneren er precies aan dat de wet van 26 juli 1996 aan de CRB de permanente opdracht toevertrouwt om toezicht te houden op de staat van het concurrentievermogen van België, wat van de CRB een spil van het economisch beleid van de regering maakt. Die wet van 1996, die in 2017 wordt gewijzigd, bepaalt dat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven een Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC) opstelt. Het eerste deel van het verslag wordt opgesteld onder de verantwoordelijkheid van het secretariaat van de CRB en gaat onder andere over de maximale marges voor de loonkostenontwikkeling en de loonkostenhandicap. Het tweede deel van het VWC – dat wordt opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de sociale gesprekspartners – analyseert het loon- en werkgelegenheidsbeleid alsook de structurele aspecten van het concurrentievermogen en de werkgelegenheid, in het bijzonder met betrekking tot de sectorale structuur van de nationale en buitenlandse investeringen, de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, de marktaandelen, de geografische oriëntering van de export, de structuur van de economie, de innovatieprocessen, de financieringsstructuren van de economie, de productiviteitsfactoren, de opleidings- en onderwijsstructuren, de wijzigingen in de organisatie en de ontwikkeling van de ondernemingen alsook suggesties voor verbeteringen. Dit deel bevat ook een analyse van het bewaren van de sociale vrede en van de invloed van de anciënniteit op de lonen alsook een analyse van de impact van de loonniveaus op de werking van de arbeidsmarkt in het algemeen en op de integratie van de risicogroepen op de arbeidsmarkt in het bijzonder.

Dit deel II van het VWC analyseert de bestaande dynamieken inzake productiviteit en concurrentievermogen die een invloed hebben op zowel de accumulatie en de correctie van de macro-economische onevenwichtigheden als het onderzoek van de sociaal-economische impact van het overheidsbeleid en de doeltreffendheid van de uitgevoerde aanpassingen. Deze probleemstellingen staan ook centraal in het Landenverslag van de Europese Commissie en in de Europese aanbevelingen.

Het VWC helpt dus drie grote missies van de CRB te vervullen: de eerste bestaat erin bij te dragen tot een brede consensus van de productieve krachten omtrent grote doelstellingen, een gemeenschappelijk analysekader en economische beleidsprincipes om te zorgen voor een duurzaam en blijvend karakter van die doelstellingen en principes, zelfs in geval van een meerderheidswissel in de regering; de tweede missie bestaat erin punten op de politieke agenda te plaatsen door de aandacht van de regeringen te vestigen op de thema's die de debatten in de maatschappij vorm geven en aldus bij te dragen tot de vastlegging van de prioriteitsvolgorde in het regeeringsoptreden; de derde missie bestaat erin de

dialogoog tussen de sociale gesprekspartners en de beleidbepalers mogelijk te maken. Dit verslag vormt een stand van zaken van onze economie, in vergelijking met de referentielanden, wat de werkgelegenheid en het concurrentievermogen betreft.

Het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen van 2016 is in zijn geheel als bijlage bij het advies gevoegd.

In het VWC 2016 beogen de sociale gesprekspartners een hoge levensstandaard in België te waarborgen door de werkgelegenheidsgraad te verhogen en daarbij, tegen de achtergrond van de kosten van de vergrijzing, de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te verzekeren alsook de houdbaarheid van het leefmilieu en het evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans te garanderen. Een grotere sociale samenhang, gewaarborgd door een hoge werkgelegenheidsgraad en een doeltreffende en efficiënte sociale bescherming, worden eveneens als essentiële economische beleidsdoelstellingen aangestipt.

Daartoe brengen de sociale gesprekspartners verschillende intermediaire doelstellingen naar voren om die doelstellingen te realiseren, zoals een sterkere productiviteitsgroei, bedrijfsdynamiek, innovatie, belang van de rentabiliteit, nood aan een gematigde prijsontwikkeling, nood aan afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Er worden ook verschillende beleidshefbomen geïdentificeerd, zoals een jobvriendelijk institutioneel kader dat de goede marktwerking moet garanderen en een stevig institutioneel kader voor een energievisie op lange termijn; fiscale heffingen op arbeid, kapitaal en verbruik; onderwijs en vorming als hefbomen voor productiviteit en sociale cohesie (met voldoende aandacht voor de toenemende digitalisering); onderzoek en ontwikkeling als essentiële factoren voor innovatie; en het belang van de infrastructuur (in het bijzonder inzake telecommunicatie, energie en transport).

Wat het energiebeleid betreft, is het van het grootste belang om een langetermijnvisie te ontwikkelen, want België heeft te kampen met talrijke uitdagingen: de sociale gesprekspartners bevestigen de noodzaak om terzelfder tijd energieprijzen te garanderen die voor de grote en kleine ondernemingen (die gevoelig zijn voor de energieprijzen en die concurreren met buitenlandse ondernemingen) competitief zijn en die voor de burgers (en meer bepaald voor de minst begunstigten) betaalbaar zijn; de milieulimieten en milieuverbintenissen te respecteren; de zekerheid van energiebevoorrading te waarborgen, en tegelijk te zorgen voor de bestendiging van een duurzame samenleving en van economische activiteiten die blijvend borg staan voor kwaliteitsvolle jobs en toegevoegde waarde in de nationale economie (CRB-advies, 2015).

2.2. Dialoog met de Europese Commissie

Sinds enkele jaren vindt, naar aanleiding van de publicatie van het "Landenverslag België" door de Europese Commissie, een ontmoeting plaats tussen de leden van de CRB en de NAR en Desk Belgium van de Europese Commissie. Dit initiatief is gericht op het versterken en aanmoedigen van de discussies met de sociale gesprekspartners over het Landenverslag en de specifieke aanbevelingen per land in de belangrijkste fasen van het Europees semester. Dat proces wordt sedert vorig jaar (2016) aangevuld met een dialoog tussen de Europese Commissie en de sociale gesprekspartners die steunt op het VWC. Zo werden de experts van de Europese Commissie geïnformeerd over de thema's die aan bod komen in het tweede deel van het VWC en over de conclusies van de sociale gesprekspartners, in het bijzonder in termen van economische beleidsaanbevelingen. Eind februari 2017 hebben de experts van de Commissie, in het kader van de voorstelling van het Landenverslag 2017, de antwoorden in hun verslag op de in het VWC opgenomen beschouwingen, voorstellen en bekommernissen van de sociale gesprekspartners uiteengezet.

Voor de sociale gesprekspartners zijn die ontmoetingen met de Europese Commissie belangrijk, aangezien zij deel uitmaken van een proces van rechtvaardiging van de standpunten die door deze instantie worden verdedigd in het kader van haar landenanalyse en de voorstellen van aanbevelingen die ze in het voorjaar formuleert. Die ontmoetingen geven de Europese Commissie de gelegenheid om haar analyses te toetsen aan het standpunt van de sociale gesprekspartners over de verschillende thema's die in het Landenverslag staan. Bijgevolg kunnen de Europese experts ook kennisnemen van de resultaten van de sociale dialoog in ons land en van de werkzaamheden met het oog op het VWC. Het moet gezegd dat de Europese Commissie haar legitimiteit van onpartijdigheid wenst te bevestigen en er daarom naar streeft rekening te houden met de pluraliteit van de opinies en een noodzakelijke openstelling voor de vragen van de maatschappij. Dit impliceert dat ze in haar analyse rekening houdt met alle gegevens van de probleemstellingen die door alle betrokken sociaal-economische groepen opgeworpen worden.

Eind februari 2017 hebben de experts van de Commissie, naar aanleiding van de voorstelling van haar Landenverslag België, de analyse-elementen van de sociale gesprekspartners uit het VWC die overeenstemmend (afwijkend) zijn en ook de voor hen belangrijke punten die niet in het Landenverslag staan, aangestipt en becommentarieerd.

In wezen zijn er diverse verschillen, maar de Europese Commissie is het met de CRB eens dat voorzichtigheid aan de dag gelegd moet worden ten aanzien van de prognoses van de Studiecommissie voor de Vergrijzing. De Europese Commissie beschikt eveneens over recentere gegevens - januari 2017 - dan die waarop de CRB zich baseerde - juli 2016 - voor de projecties m.b.t. de vereiste bijkomende begrotingsaanpassingen. Onder meer daarom bedraagt de houdbaarheidsindicator 3,1% volgens de Commissie, terwijl de projectie van de CRB beperkt bleef tot 2,7%, ook al zijn beide instellingen het erover eens dat een groot deel van die aanpassingen zijn toe te schrijven aan de vergrijzingskosten.

De Europese Commissie erkent de kostbaarheid en de zorgvuldigheid van de analyse van de CRB met betrekking tot het verschil tussen de werkgelegenheidsgraden van de leeftijdscategorieën die het best presteren en zij die minder goed presteren. De Commissie vindt de documentatie ook waardevol m.b.t. het feit dat de groei van de productiviteit in vele sectoren belemmerd wordt door de aanhoudende tekorten aan vaardigheden en door de schaarste aan arbeidskrachten in bepaalde beroepen. In verband met de groei van de productiviteit en de bedrijfsdynamiek, onderstrepen beide instellingen de zeer directe link tussen beide en de noodzaak van een hoog niveau van bedrijfsdynamiek teneinde de productiemiddelen te verschuiven naar waar ze efficiënter gebruikt worden. Beide instellingen stellen vast dat tijdelijke jobs en onvrijwillig deeltijds werk niet eenvormig reageren volgens leeftijd, geslacht, kwalificatie en afkomst van de betrokken werknemers. Beide verslagen maken ook dezelfde analyses inzake arbeidsmarkt en onderwijs, en aanvullende analyses inzake sociaal beleid.

Hoewel de Europese Commissie erkent dat de CRB in zijn verslag het gebrek aan coördinatie tussen de regio's inzake werkgelegenheidsbeleid onderstreept, is ze niettemin verwonderd dat de CRB haar aanbeveling inzake overleg met en engagement van de verschillende bevoegdheidsniveaus inzake begrotingsbeleid niet overneemt. De Europese Commissie spreekt ook over de activering van de werklozen en over de noodzaak om de niet-actieven op te vissen of te activeren om de werkgelegenheidsgraad te verbeteren; deze thema's werden tot op vandaag nog niet door de CRB aangesneden.

Daarentegen vestigt de CRB in zijn verslag de aandacht op de moeilijkheid om een nationale balans op te maken bij gebrek aan geharmoniseerde gegevens in de drie regio's. De Europese Commissie onderschrijft die mening, ook al zegt ze dat niet expliciet in haar verslag.

Ten slotte heeft de Europese Commissie haar belangstelling getoond voor twee studies die in het strategisch programma van de CRB staan: de dynamieken die aan de basis liggen van de jobpolarisatie

- een verschijnsel dat al even complex als ernstig is - en de sectoren die in België getroffen zullen worden door de digitalisering.

De laatste jaren heerst onder de sociale gesprekspartners geen consensus over de Europese beleidskeuzes en de vertaling ervan op nationaal vlak. Door die appreciatieverschillen tussen de organisaties was het tot nu toe niet mogelijk om gemeenschappelijke uitspraken te doen over de inhoud van de aanbevelingen aan België noch om voorstellen ten gronde te formuleren over de beleidskeuzes die gemaakt zouden moeten worden om die aanbevelingen op nationaal niveau in het NHP te vertalen.

Niettemin was het, voor bepaalde thema's en vanuit gemeenschappelijke bekommernissen of een gedeelde diagnose, de wil van de sociale gesprekspartners om zich gemeenschappelijk uit te drukken ten aanzien van de betrokken beleidsinstanties.

3. Comité voor de productiviteit

In het vooruitzicht van de uitvoering van de Europese aanbeveling over de oprichting van nationale comités voor de productiviteit heeft de CRB eind maart 2017 uit eigen beweging advies over die materie uitgebracht. In dat advies onderstrepen de sociale gesprekspartners dat, door de representatieve organisaties van werkgevers en werknemers paritair te vertegenwoordigen, de CRB sterk bijdraagt tot het zich eigen maken van de analyses en de economische beleidsmaatregelen inzake concurrentievermogen, groei, werkgelegenheid en productiviteit. Ze onderzoeken de beginselen die het comité voor de productiviteit zou moeten naleven wil het nuttig zijn voor het zich eigen maken van de uitdagingen inzake productiviteit en concurrentievermogen. Bij de oprichting van het comité voor de productiviteit moet de regering, bij de samenstelling en de werkingsmodaliteiten, de prerogatieven van de CRB en de essentiële rol van het secretariaat van de CRB bekrachtigen. Het voorzitterschap van het comité voor de productiviteit moet toekomen aan het secretariaat van de CRB. Dat voorzitterschap is noodzakelijk opdat het comité voor de productiviteit kan worden geïnformeerd over de ontwikkeling van het eigenaarschapsproces en om te garanderen dat de analyses en de methodologieën die in het nationale debat inzake productiviteit en concurrentievermogen worden gebruikt coherent zijn, om zo mogelijk interferenties met de werking van de herziene wet van 1996 te vermijden, met naleving van het systeem en de praktijk inzake loonvorming, zoals de aanbeveling bepaalt. De sociale gesprekspartners onderstrepen krachtig dat de loonvorming en de daarbij horende collectieve onderhandelingen tot de exclusieve bevoegdheid van de sociale gesprekspartners behoren. Dat voorzitterschap is ook en vooral de beste manier om ervoor te zorgen dat de actoren van het eigenaarschap een doorslaggevende rol spelen in het proces dat tot dat eigenaarschap moet leiden. De sociale gesprekspartners zullen de resultaten van het comité voor de productiviteit immers maar kunnen aannemen als ze bij de totstandkoming van die resultaten werden betrokken via het secretariaat en via de werking van de subcommissie van de CRB die met de opvolging van de werkzaamheden van het comité voor de productiviteit is belast.

In licht van de voorbereiding van het advies hebben vertegenwoordigers van de Europese Commissie (eind februari 2017) bevestigd dat het de lidstaten toekomt het comité voor de productiviteit aan te wijzen en dat het comité zou kunnen steunen op een combinatie van bestaande instanties of uit dergelijke organismen zou kunnen bestaan. Voor de Europese Commissie is er geen probleem of bezwaar tegen dat het secretariaat van de CRB deelneemt aan de werking van het comité voor de productiviteit in België.

4. Koers van het begrotingsbeleid in de eurozone

De CRB heeft in februari 2017 een advies⁴ aangenomen m.b.t. de mededeling van de Europese Commissie “Naar een positieve begrotingskoers voor de eurozone”. In hun advies zijn de sociale gesprekspartners het met de Europese Commissie eens dat het begrotingsbeleid van de eurozone in de huidige context een rol heeft te vervullen in de consolidering van het economische herstel. Ze houden staande dat een evenwicht moet kunnen worden gevonden tussen, enerzijds, begrotingsregels die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën waarborgen en, anderzijds, de capaciteit van de regeringen om de economische groei te versterken met productieve investeringen, wat bijdraagt aan jobcreatie en sociale samenhang. Gezien de matig restrictieve impact van de toekomstige begrotingstoestand in de eurozone als geheel en gezien het bestaan van verschillen in de begrotings- en externe positie tussen de lidstaten van de eurozone, zijn de sociale gesprekspartners van mening dat een betere coördinatie van het begrotingsbeleid in de eurozone mogelijk en zelfs wenselijk is. Ze betreuen evenwel dat hieromtrent nog geen specifieke doelstellingen werden vastgelegd.

Los van de omvang van de overheidsuitgaven onderstrepen de sociale gesprekspartners dat het noodzakelijk is de kwaliteit en doeltreffendheid van die uitgaven in aanmerking te nemen uit het oogpunt van de economische groei en de werkgelegenheid, maar ook van de sociale samenhang. Het is op basis van die criteria dat de sociale gesprekspartners herinneren aan het belang van de - openbare en particuliere - investeringen, meer bepaald in infrastructuur (mobiliteit, energie enz.). De sociale gesprekspartners dringen er bijgevolg bij de overheden op aan te zorgen voor een adequaat niveau van publieke investeringsuitgaven, zonder de houdbaarheid van de overheidsfinanciën in gevaar te brengen. Dit moet gebeuren in functie van de omvang van de nationale economie, de structuur van de economische bedrijvigheid en vooral in functie van de staat van de openbare infrastructuur en de bestaande en toekomstige behoeften ter zake. Hieromtrent uiten de sociale gesprekspartners hun bezorgdheid over de degradatie van de voorraad openbare activa als gevolg van een zeer laag peil van de netto-overheidsinvesteringen. Die situatie zien we met name in België al minstens twintig jaar. Om die doelstelling na te streven, doen de sociale gesprekspartners een oproep om met name de wijze waarop de overheidsinvesteringen bij de toepassing van de Europese begrotingsregels in aanmerking worden genomen te herzien met het oog op een gunstiger behandeling van deze uitgaven.

5. High level group (financieel platform)

De sociale gesprekspartners nemen deel aan de werking van de High level group (financieel platform) waartoe de minister van Financiën het initiatief heeft genomen om de toekomst van de Belgische financiële sector te promoten. Deze toekomst waarborgt de werking van die sector ten dienste van de Belgische economie en samenleving door bij te dragen aan een duurzame en stabiele groei. Er werd een procedure ingesteld van permanente uitwisseling van informatie en standpunten tussen het financieel platform en de subcommissie die binnen de CRB werd opgericht en ermee is belast de werkzaamheden van dat financieel platform te volgen. Eerst ontvangt het platform de aanbevelingen waarvoor een bijkomende rechtvaardiging moet worden gegeven. Vervolgens kunnen, op voorstel van de CRB, bepaalde aanvullende aspecten van de geanalyseerde probleemstellingen worden meegenomen in het denkwerk van het financieel platform. Ten slotte kan de status van de bekommernissen door de andere leden van het platform in aanmerking worden genomen bij het formuleren van hun aanbevelingen. De CRB kan ook nog de gemeenschappelijke standpunten van de sociale gesprekspartners met betrekking tot de aanbevelingen van het financieel platform formuleren in de vorm van een advies. Hoewel de CRB verheugd is dat men betrokken wordt bij de werkzaamheden van het Permanent Overlegplatform, is men niettemin van oordeel dat in de

⁴ <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc17-440.pdf>

voorstellen in bepaalde gevallen te weinig rekening wordt gehouden met het creëren van een maatschappelijk draagvlak. Ten gevolge hiervan kan de CRB niet alle voorstellen ondersteunen. Tevens wordt regelmatig gepleit voor de oprichting van een nieuw platform, taskforce of adviesorgaan, terwijl de meerwaarde daarvan tegenover al bestaande overleg- en adviesorganen niet altijd duidelijk is.

Inzake reglementering van de financiële sector moet waar mogelijk worden gestreefd naar een Europees kader: een nutteloze opeenstapeling van nationale regels waarvoor reeds regelgeving op Europees niveau bestaat, moet worden vermeden. Bovendien onderstrepen de sociale gesprekspartners eveneens dat om een structurele transformatie van de economie succesvol te maken, de opstart van ondernemingen belangrijk is, maar ook voldoende doorgroei van die ondernemingen. Voldoende aandacht voor de bestaande ondernemingen is eveneens noodzakelijk. Zij onderstrepen ook dat er nood is aan een gediversifieerd en complementair financieringsaanbod opdat ondernemingen en consumenten een beroep kunnen doen op de meest geschikte financieringsbronnen en gebruik kunnen maken van een financieringsmix die aangepast is aan hun specifieke situatie. In dat kader is een evenwichtige relatie tussen klanten en financiële actoren essentieel. Voldoende vertrouwen en integriteit is hierbij noodzakelijk, en financiële producten moeten ook voor niet-specialisten voldoende begrijpelijk zijn. Voldoende opleiding voor financieel personeel kan hiertoe bijdragen. Het is aldus nodig om aandachtig te zijn voor het verschil in behoeften tussen verschillende types van ondernemingen: starters, micro-ondernemingen, kmo's, groeiondernemingen, grote ondernemingen. In het verlengde van dat advies onderzoekt de CRB op dit ogenblik hoe België scoort op het vlak van groei/opschaling van ondernemingen, wat de belangrijkste determinanten zijn van die opschaling en hoe deze vorm van ondernemerschap kan worden bevorderd (advies CRB, 2015).

6. Arbeidsorganisatie

De NAR heeft zich in zijn advies nr. 2.008 van 7 december 2016 uitgesproken over een voorontwerp van wet betreffende werkbaar en wendbaar werk. De sociale gesprekspartners hebben daarin een aantal gemeenschappelijke opmerkingen over het voorontwerp van wet betreffende opleiding, loopbaansparen, conventioneel verlof, werkgeversgroepering en uitbreiding van het palliatief verlof en tijdskrediet, geformuleerd. De regering heeft geen rekening gehouden met die unanieme opmerkingen. In dat advies werden ook een aantal verdeelde standpunten geformuleerd. De werkzaamheden van de NAR rond die thematiek moeten worden voortgezet in het raam van de uitvoering van het punt van het IPA 2017-2018 over de arbeidsorganisatie en nieuwe arbeidsvormen.

Aangaande loopbaansparen vond de NAR in zijn voornoemde advies nr. 2.008 dat het sociaal overleg absoluut volop zijn harmoniserende rol moet spelen teneinde op intersectoraal niveau een stelsel van loopbaansparen uit te werken. Momenteel worden in de NAR besprekingen gevoerd om dat loopbaansparen concreet te realiseren.

7. Digitalisering van de economie

In het kader van de werkzaamheden rond het honderdjarig bestaan van de IAO heeft de NAR op 7 december 2016 advies nr. 2.009 uitgebracht over de nieuwe uitdagingen die de arbeidswereld moet aangaan. De Raad merkt in dat advies op dat de sociale partners, in een voortdurend veranderende situatie, niet aan de zijlijn mogen blijven staan, maar de veranderingen moeten uitdragen, begeleiden en erop inspelen door een aantal beleidslijnen uit te zetten waarmee de verschillende vormen van arbeidsorganisatie en nieuwe vormen van arbeidsrelaties, of die nu traditioneel, vernieuwend of nog uit te werken zijn, gekaderd kunnen worden. Die beleidslijnen garanderen de bescherming van de werknemers tegen de mogelijke negatieve effecten van de nieuwe ontwikkelingen enerzijds en een "level playing field" voor de betrokken actoren anderzijds, in overeenstemming met de IAO-normen. De uitdaging voor de sociale dialoog is dus een toekomstig kader te creëren dat rekening houdt met de

economische werkelijkheid en de economische dynamiek en bepaalt tegelijk de voorwaarden, via de arbeidsbescherming, de fiscaliteit, de sociale zekerheid en andere relevante beleidsdomeinen, om elke oneerlijke concurrentie tussen de onderscheiden actoren en schadelijke effecten op de rechten van de werknemers en op de brede samenleving, te vermijden. De eerste denkpistes van de sociale gesprekspartners in dat advies, krijgen een verlengstuk in de werkzaamheden in de Raden over de fenomenen van de digitalisering en de deeleconomie.

8. Jongerentewerkstelling

De Nationale Arbeidsraad heeft het derde voortgangsrapport (rapport nr. 99 van 19 juli 2016) goedgekeurd van het actiekader inzake werkgelegenheid voor jongeren, dat op 7 juni 2013 in het Comité voor de Sociale Dialoog is aangenomen. In dat rapport worden de acties vermeld die zowel op interprofessioneel federaal als op gewestelijk en sectorniveau ten gunste van de jongeren werden genomen. Het gaat met name over het scheppen van banen, initiatieven inzake stages en opleidingen (onder andere alternerend leren) specifiek voor jongeren.

Begin 2017 zijn in de Nationale Arbeidsraad de werkzaamheden aangevat ter uitvoering van het punt van het jongste interprofessioneel akkoord 2017-2018 over jongerentewerkstelling. In dat verband wordt naar alternatieven voor de regeringsvoorstellen gezocht.

9. Werkgelegenheidsplan oudere werknemers

De Raad heeft in zijn advies nr. 1.988 van 19 juli 2016 de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 104 van 27 juni 2012 over de uitvoering van een werkgelegenheidsplan oudere werknemers in de onderneming geëvalueerd. Die evaluatie heeft betrekking op het proces en op de dynamiek die in de ondernemingen zijn ontstaan alsook op de resultaten die zijn geboekt na de goedkeuring van dat instrument. De Raad benadrukt in dat advies dat het behoud en de verhoging van de werkgelegenheidsgraad van oudere werknemers een maatschappelijke kwestie is waarvoor alle betrokken actoren (werkgevers, werknemers, sociale partners en overheidsinstanties) verantwoordelijk zijn. Hij vraagt in dat advies dat de inspanningen inzake informatieverbreiding en bewustmaking worden versterkt en dat daartoe een campagne wordt gevoerd. Hij vraagt ook dat de goede praktijken onder de aandacht worden gebracht en worden verspreid. Tevens heeft de Raad het wenselijk geacht om, naast dat advies, aan de sectoren een aanbeveling te richten omtrent de rol die ze ten aanzien van de cao nr. 104 kunnen vervullen.

10. Stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage en landingsbanen

Ter uitvoering van het IPA 2017-2018 is de Nationale Arbeidsraad op 21 maart 2017 overgegaan tot de verlenging en de aanpassing van zeven collectieve arbeidsovereenkomsten betreffende de specifieke stelsels van werkloosheid met bedrijfstoelage die in 2015 werden gesloten voor een periode van twee jaar en op 31 december 2016 afliepen. Die zeven nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten gelden voor een periode van twee jaar die ingaat op 1 januari 2017 en eindigt op 31 december 2018.

Die collectieve arbeidsovereenkomsten verhogen de leeftijdsvoorwaarden waaraan moet worden voldaan om die stelsels te kunnen genieten. Zij betreffen de specifieke stelsels van werkloosheid met bedrijfstoelage die gelden voor het bouwbedrijf, de nachtarbeid en de zware beroepen (collectieve arbeidsovereenkomsten nrs. 120 en 121), voor sommige oudere werknemers in een zwaar beroep die worden ontslagen (collectieve arbeidsovereenkomst nr. 122), voor sommige oudere mindervalide werknemers en werknemers met ernstige lichamelijke problemen, indien zij worden ontslagen (collectieve arbeidsovereenkomst nr. 123), voor sommige oudere werknemers met een lange loopbaan

die worden ontslagen (collectieve arbeidsovereenkomsten nrs. 124 en 125), of ook nog voor sommige oudere werknemers die worden ontslagen in een onderneming die is erkend als onderneming in moeilijkheden of als onderneming in herstructurering (collectieve arbeidsovereenkomst nr. 126).

Om toegang te krijgen tot die stelsels van werkloosheid met bedrijfstoeslag, is in bepaalde gevallen echter ook een initiatief op sector- en/of ondernemingsniveau nodig.

Ter uitvoering van het IPA 2017-2018 heeft de NAR op 21 maart 2017 de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 118 (nu nr. 127 voor de periode van 1 januari 2017 tot 31 december 2018) verlengd betreffende het interprofessioneel kader voor de verlaging van de leetijdsgrens naar 55 jaar, voor wat de toegang tot het recht op uitkeringen voor een landingsbaan betreft, voor werknemers met een lange loopbaan, zwaar beroep of uit een onderneming in moeilijkheden of herstructurering.

In het advies nr. 2.025 dat samen met die collectieve arbeidsovereenkomsten wordt uitgebracht, worden verschillende verwante kwesties in verband met de stelsels van werkloosheid met bedrijfstoeslag behandeld, met name de vereenvoudiging van de berekening van het beroepsverleden en de vrijstelling van aangepaste beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt voor de begunstigden die daarom verzoeken.

11. Welvaartsvastheid

De NAR en de CRB hebben over dat punt van het IPA op 21 maart 2017 een gezamenlijk advies uitgebracht waarin de Raden en het Algemeen Beheerscomité voor het Sociaal Statuut der Zelfstandigen zich eenparig hebben uitgesproken over de vaststelling en de verdeling van de welvaartsenveloppe in de strijd tegen de armoede; die enveloppe is beschikbaar is voor de socialezekerheidsuitkeringen en de socialebijstandsuitkeringen voor de periode 2017-2018.

Het advies houdt zich aan de initiële afspraak van dat interprofessioneel akkoord om binnen de voorziene welvaartsenveloppe te blijven. Een aanzienlijk deel van de enveloppe wordt toegewezen aan de optrekking van de sociale minimumuitkeringen en de forfaitaire bedragen. In de meeste sectoren (pensioen, ziekte - invaliditeit, arbeidsongevallen en beroepsziekten ...), gaat het om een verhoging met 1,7 %. Er wordt een extra inspanning geleverd voor de tak werkloosheid voor personen met gezinslast en/of volledig van die uitkering afhangen (gezinshoofden, bevoorrechte samenwonenden en alleenstaanden). Om geen nieuwe werkloosheidsvallen te creëren, formuleren de sociale partners een voorstel voor de berekening van de degressiviteit.

Verder zullen ook de uitkeringen voor thematische verloven voor alleenstaanden die instaan voor de zorg van hun kinderen, worden verhoogd. Voor veel alleenstaande ouders is zorgverlof voor hun kinderen opnemen vaak een recht dat ze zich omwille van het huidige niveau van de uitkeringen niet kunnen veroorloven. De sociale partners stellen bijgevolg een aanzienlijke verhoging voor van de uitkeringen van de nieuwe gevallen voor alle thematische verloven (ouderschapsverlof, verlof voor medische bijstand, palliatief verlof) voor alleenstaande ouders.

Naast een aantal meer doelgerichte maatregelen, voorziet het advies ook in een verhoging van de berekeningsplafonds (+ 0,8 %), een verhoging van de meeste uitkeringen die 5 à 6 jaar geleden zijn ingegaan (+ 2 %), alsook in een inhaaloperatie (+ 1 %) voor de pensioenen die tussen 1995 en 2004 zijn ingegaan.

Betreffende de sociale bijstandsuitkeringen zijn de Raden en het Algemeen Beheerscomité voornemens de kloof te dichten die werd gecreëerd tussen het leefloon en de inkomensvervangende tegemoetkoming, als gevolg van de taxshift-correctie, door de inkomens-vervangende tegemoetkomingen op 1 september 2017 te verhogen met 2,9 %.

12. Pensioenen

Het Nationaal Pensioencomité (NPC), waarin regeringsvertegenwoordigers en de sociale gesprekspartners zitten en waarvan het Secretariaat wordt verzorgd door de Secretariaten van de NAR en de CRB, heeft op 12 september 2016 een eerste voortgangsrapport over de problematiek van zwaar werk uitgebracht.

Dat voortgangsrapport sluit rechtstreeks aan bij het regeerakkoord waarin is bepaald dat, in overleg met de sociale partners, specifieke pensioenmaatregelen genomen zullen worden voor zware beroepen in de privésector (werknemers en zelfstandigen) en de openbare sector. Dat voortgangsrapport past in het kader van de aanpak in 3 fasen die de regering voorstaat.

In het kader van de eerste fase om de transversale criteria van zwaar werk te omschrijven is het Comité van oordeel dat zwaar werk transversaal en op een samenhangende manier in de drie stelsels (publieke sector, werknemers en zelfstandigen) aangepakt moet worden; daarbij moet het specifieke karakter van elke sector in acht worden genomen (d.i. de aard van de activiteit en de context waarin die activiteit wordt uitgeoefend) en moet in het bijzonder rekening worden gehouden met de historische omstandigheden waarin die stelsels zijn ontstaan en zich ontwikkeld hebben, met de manier waarop ze gefinancierd worden alsook met de inhoud van de erin bepaalde rechten. De reflectie over de globale samenhang van de hervorming moet met name rekening houden met het vraagstuk van de gemengde loopbanen alsook met de verbintenissen die de regering in de publieke sector heeft aangegaan.

Het comité wijst er eveneens op dat bepaalde functies echt zwaar belastend zijn en dat dit, wat de pensioenen betreft, behandeld moet worden in het kader van een globale aanpak, om de zwaarte van het werk gedurende de hele loopbaan te kunnen inschatten. In het kader van die globale aanpak moet ook bijzondere aandacht uitgaan naar een preventief beleid om de arbeidsomstandigheden gedurende de hele loopbaan te verbeteren, werknemers op te leiden en om te scholen voor andere functies, teneinde het belastende karakter van het werk tijdens de hele loopbaan te beperken.

De leden van het NPC gaan ermee akkoord om de discussie over de concretisering van de in aanmerking te nemen criteria voort te zetten (fase 3), nadat de regering de budgettaire middelen voor de inaanmerkingneming van zwaar werk heeft vastgesteld (fase 2); er zullen alleen precieze, objectieve, controleerbare, meetbare en registreerbare criteria in aanmerking worden genomen. Die werkzaamheden zullen plaatsvinden binnen een aantal duidelijke contouren die in het voortgangsrapport toegelicht worden.

De werkzaamheden van het NPC zullen worden voortgezet naast de bespreking van andere voorstellen, waaronder dat van de invoering van een pensioenstelsel met punten of ook nog de invoering van de mogelijkheid van deeltijds pensioen, met het oog op gendergelijkheid en sociale kwaliteit.